ARMILLA AVREA, ID EST,

THEOLOGIAE DESCRIPTIO

mirandam ſeriem cauſarum

& Salutis & Damnationis iuxta verbum Dei proponens: *Eius Synopſin continet annexa ad ſinem Tabula.*

Editio ſecunda.

1020. g. 5

Acceſſit practica Th. Bezæ pro conſolandis afflictis conſcientijs.

10 Maij. 1591.

CANTABRIGIÆ

Ex officina Johannis Legatt.

Extant Londini apud Abrahamum Kitſon, ad inſigne Solis in Cœmiterio D. Pauli.

providentia dei mea hæreditas.

MVSEVM
BRITAN
NICVM

ILLVSTRISSIMÆ

apud Cantabrigienſes Acade-
miæ, bonarum omnium literarum & Chriſtianæ
pietatis nutrici, & alteri Anglicanæ Eccleſiæ
Seminario gratiam & pacem in Chriſto
ſempiternam precatur,

ILluſtriſſima Mater Academia, exhibeo tibi Armillam auream. Si rem ſpectabis ipſam, ſacroſanctum Dei verbum eſt: ſi meam lucubrationem æſtimabis, perexilis ea quidem eſt, & ſcripta craſſiuſculè. Atq; in ea concinnanda, id curaui tantùm, vt Theologorum lineamentis pigmenta quædam accederent mea.
Audax ſim fortè, quòd te, te inquam, & illuſtrem dignitate & doctiſſimorum hominum flore præcellentem, ipſe interim è prophetarum filijs etiam infimus appellē. Verùm pro materna tua neceſſitudine huic meæ temeritati vt indulgeas oro. Melius enim eſſe iudico, me vt verberent homines audaciæ calumnia, quam vt tu deſideres noſtrum aliquod officium & obſeruantiæ teſtimonium: quum præſertim omnia à te in me profecta ſint, quæ vel ad vitam degendam, vel etiam ad ſalutem pertinent. Nam iſtud ipſum, quod ſum, iuxta Deum parentibus acceptum fero: hoc autem, quod viuens be-

ne ſum, tibi. Ab ijs, id quod erat neceſſe, paruulus ſum procreatus: á te quibuſdam literis imbutus, &, quod eſt caput, Chriſtianus ſum natus. Hinc libenter agnoſco, obſeruantiam meam non poſſe vllam tantam eſſe quæ tuæ benignitati ex æquo reſpondeat. Quocirca excludi me non patiar, quò minus aliqua teſtificatione & tibi & pijs omnibus oſtendam, quam diligam vel potius amem te, & quanta veneratione proſequar.

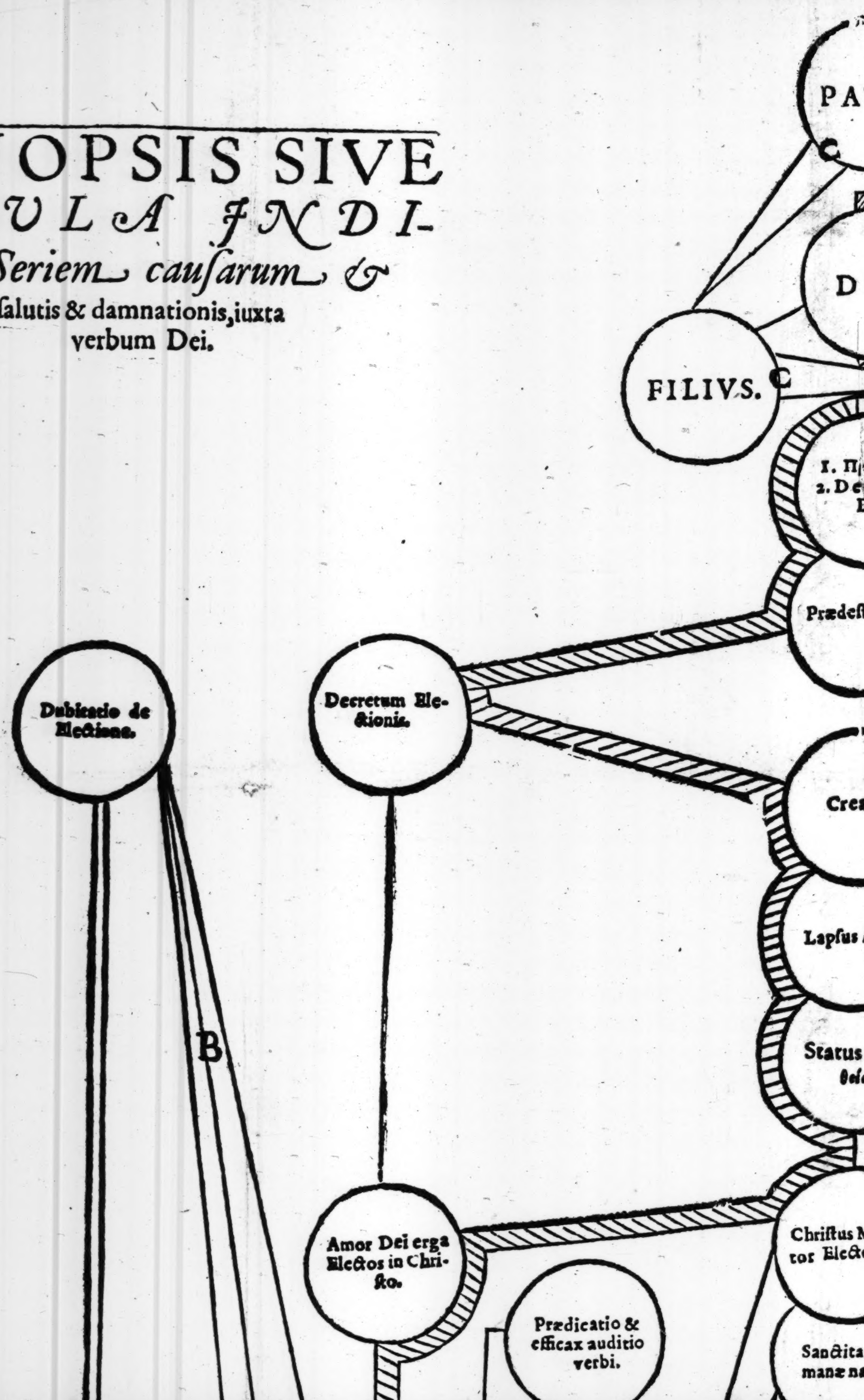
Munus, concedo, Mater, tenuiculum eſt: idq́ in votis vnum habeo, vt in eo voluntatem emetiri meam velis. Sin amplius dignata fueris noſtra hæc incœpta amico animo excipere, ad priorem tuam beneficentiam, ingentem hoc facto cumulum adijcies.

Vale Mater lectiſſima: Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti te in æternum conſeruet: & alumnos tuos tum literis, tum pietate floreſcentes alat atq; tueatur: vt ipſa, non ſolum Anglicanam Eccleſiam riuis tuis mollitam & oblimatam lætifices: ſed etiam inuictos pugiles in promptu ſemper habeas, qui percellant & delumbent Antichriſtum. Iterum valeto. Anno vltimæ patientiæ ſanctorum. 1590. Ian. 20.

Tibi in Chriſto addictiſſimus
Guilielmus Perkinſius.

10209.5

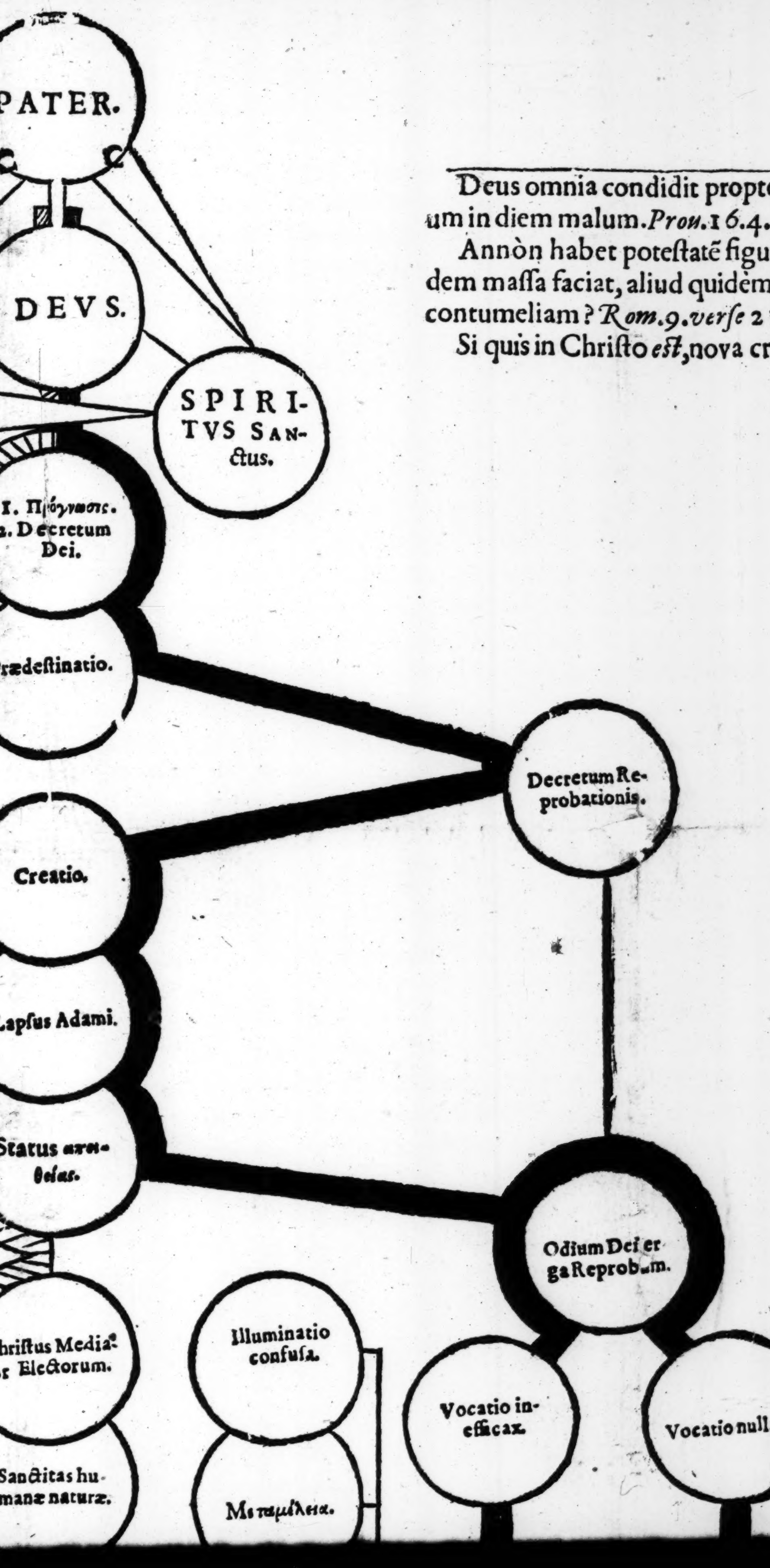
SYNOPSIS SIVE *TABVLA INDI-cans Seriem cauſarum &* ſalutis & damnationis, iuxta verbum Dei.

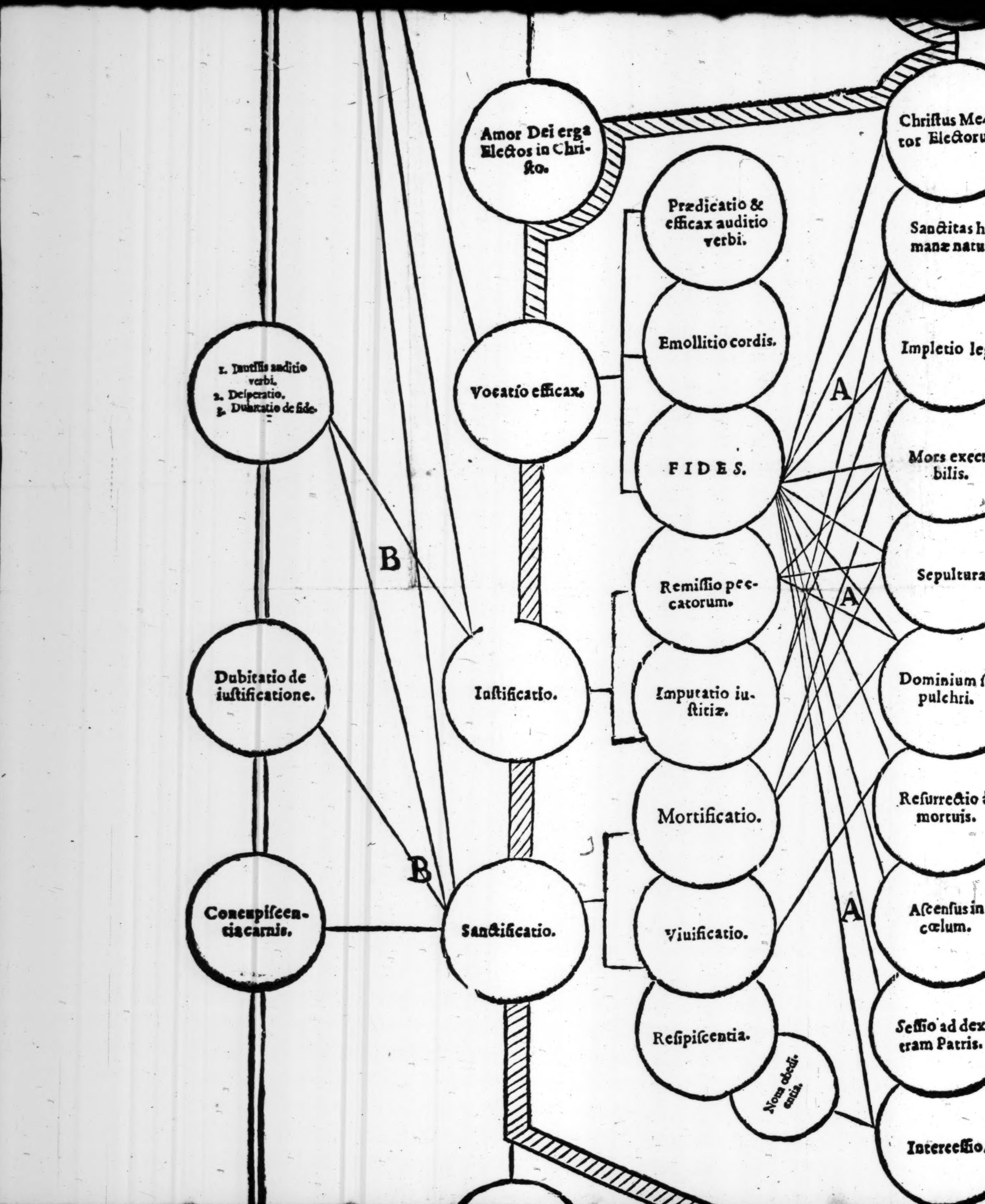

Deus omnia condidit propter ſeipſum, etiam impium in diem malum. *Prou.* 16.4.

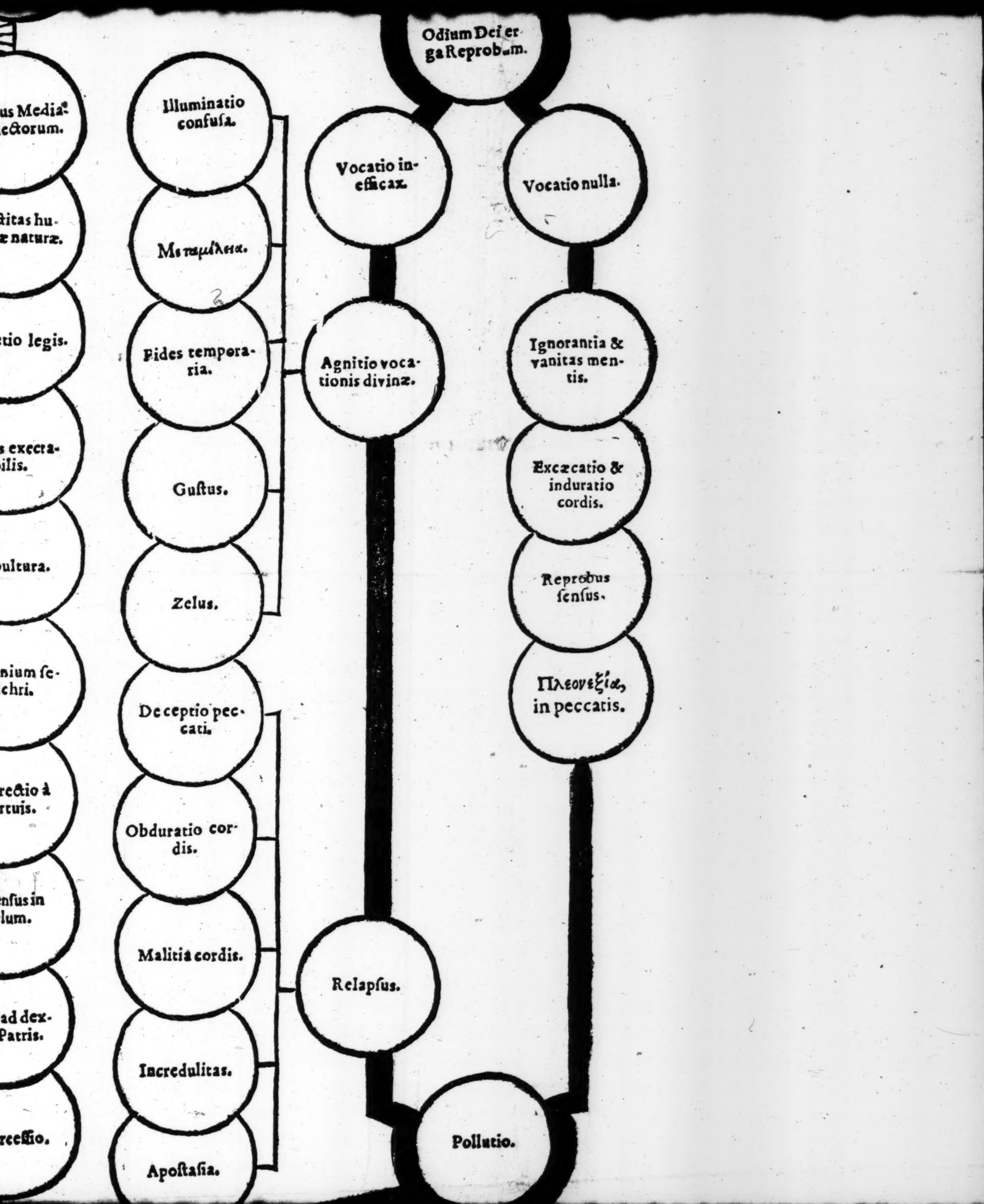
Annòn habet poteſtatẽ figulus in lutum, vt ex eadem maſſa faciat, aliud quidèm vas in decus, aliud in contumeliam? *Rom.* 9. *verſe* 21.

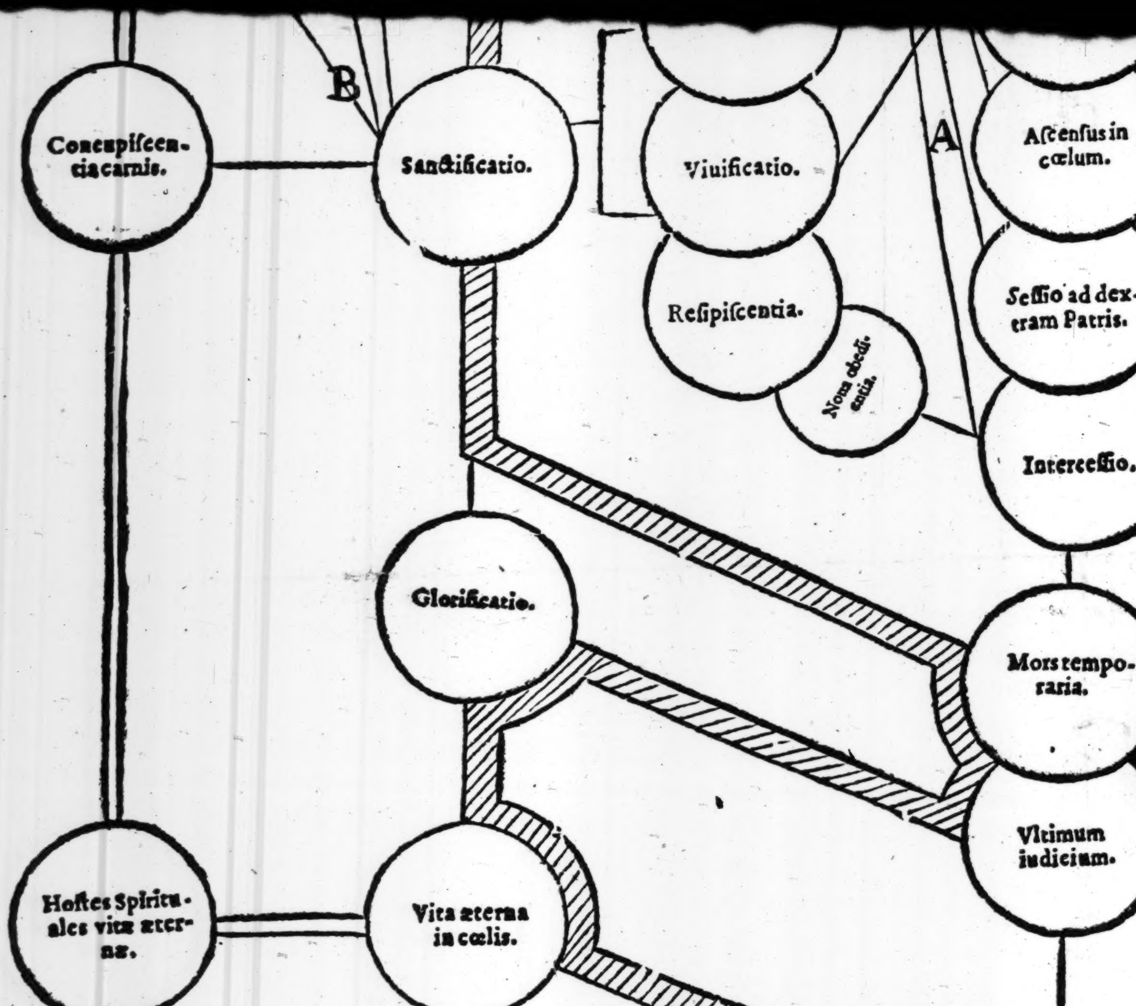
Si quis in Chriſto *eſt*, nova creatura *eſt*. 1. *Cor.* 5. 17.

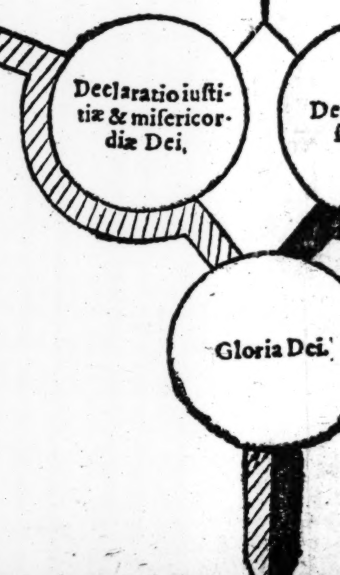

Amor Dei erga Electos in Chri-ſto.
Prædicatio & efficax auditio verbi.
Emollitio cordis.
Vocatio efficax.
1. Inutilis auditio verbi.
2. Deſperatio.
3. Dubitatio de fide.
FIDES.
Remiſſio pec-catorum.
B
A
A
Dubitatio de iuſtificatione.
Iuſtificatio.
Imputatio iu-ſtitiæ.
Mortificatio.
B
Concupiſcen-tia carnis.
Sanctificatio.
Viuificatio.
A
Reſipiſcentia.
Noua obedi-entia.
Sanctitas h
manæ natu
Impletio le
Mors exec
bilis.
Sepultura
Dominium
pulchri.
Reſurrectio
mortuis.
Aſcenſus in cœlum.
Seſſio ad dex
tram Patris.
Intercessio.

Odium Dei erga Reprobum.
Illuminatio confuſa.
Μεταμέλεια.
Fides temporaria.
Guſtus.
Zelus.
Deceptio peccati.
Obduratio cordis.
Malitia cordis.
Incredulitas.
Apoſtaſia.
Vocatio inefficax.
Agnitio vocationis divinæ.
Relapſus.
Vocatio nulla.
Ignorantia & vanitas mentis.
Excæcatio & induratio cordis.
Reprobus ſenſus.
Πλεονεξία in peccatis.
Pollutio.

LECTORI S.

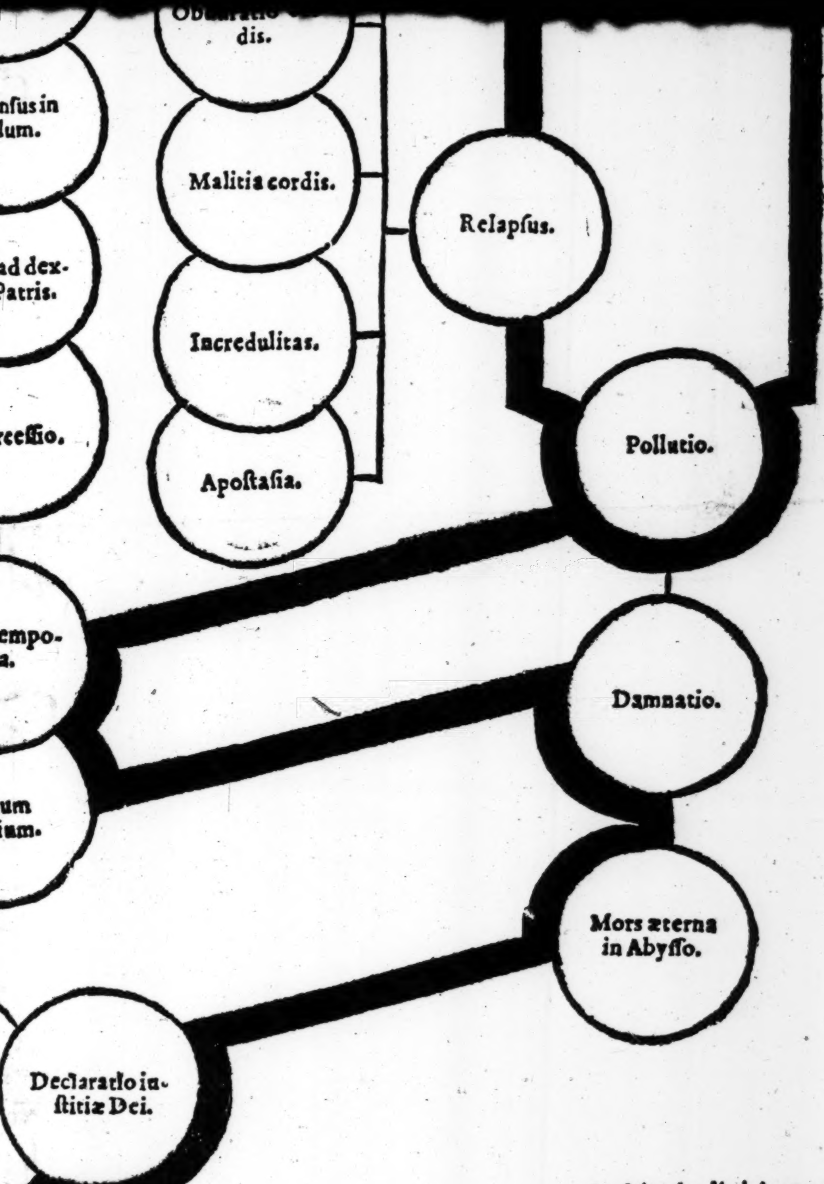
Linea maculata indicat ſeriem cauſarum omnium ſalutis à prima ad vltimam.

Linea nigra indicat ſeriem cauſarum omnium damnationis.

A.A.A. Lineæ oſtendunt, quemadmodum Fides apprehendit Chriſtum eiuſque beneficia; eaque ſigillatim credenti applicat ad eius iuſtificationem & ſanctificationem.

B.B.B. Lineæ tranſverſim deſcendentes oſtendunt, vbi remedia petenda ſint contra ſingulas tentationes, à quibus deſcendunt eædem Lineæ.

C.C.C. Indicant hi tres ampliores meatus communicationem Deitatis à Patre in Filium, & à Patre ac Filio in Spiritum Sanctum.

O altitudo divitiarum, tum ſapientiæ tum cognitionis Dei! quàm inſcrutabilia ſunt eius iudicia, & eius viæ imperveſtigabiles? Rom. 11. verſ. 33.

Omnia duco pro STERCORIBUS, *vt Chriſtum lucrifaciam,* Phil. 3. verſ. 8.

Non eſt regnum Dei eſca & potus, ſed iuſtitia, & pax, & gaudium per Spiritum Sanctum, Rom. 14. 17.

Dictum *Ignatij*.

AMOR MEVS CRVCIFIXVS EST.

CAP. I.

DE CORPORE *Scripturæ, & de Theo-* *LOGIA.*

CORPVS SCRIPTVRAE eſt doctrina ad *benè* viuendum ſufficiens.

Continet multas ſcientias ſacras, quarum alia princeps eſt, alia miniſtra & ſubſeruiens.

Scientia princeps eſt Theologia.

THEOLOGIA eſt ſcientia beatè viuendi in æternum. Beata vita exiſtit è cognitione Dei. *Ioh.* 17.3. *Hæc eſt vita æterna vt te ſolum cognoſcant verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Eſa.* 53.11. *In ſcientia ſui ſervus meus iuſtificabit multos.* Ideoque etiam è cognitione noſtri: quia deum cognoſcimus intuendo nos.

Theologiæ duæ partes: prima de Deo, altera de operibus Dei.

CAP. 2.

De Deo & natura Dei.

DEus eſt Iehova Elohim. *Exod.* 6. 2. *Et loquutus* Elohim *ad Moſem; & dixit ad eum ego* Iehova: *& viſus ſum ad Abraham & ad Iſchac & ad Iahacob in* Elſhadai, *& nomine meo* Iehova, *non ſum cognitus eis. Exo.* 3. 13. *Et dicent mihi, quod nomen eius? quid dicam ad eos? Et dixit Deus ad Moſem*: Eheje .i. Ero *qui* Ero. *Et dixit, ſic dicẽs filijs Iſrael,* Ero *miſit me ad vos. Et dixit adhuc Deus ad Moſem, ſic dices ad filios Iſrael*; Iehova Elohe, *&c. miſit me ad vos.*

Hîc primum Dei nomen Naturam eius, alterum perſonas innuit.

Natura Dei eſt eius eſſentia & plenè perfecta & viua.

Perfectio naturę Dei eſt, eius abſoluta conſtitutio, qua tota intra ſe completa eſt. *Exod.* 3. 13. Ero *qui* Ero. *Act.* 17. 24. *Deus qui fecit mundum & omnia quæ in eo ſunt, cum ſit cæli & terræ Dominus in manufactis templis non habitat: neque manibus hominum colitur,* alicuius rei indigens, *quum ipſe det omnibus vitam & habitum & omnia.*

Perfectio naturæ eſt vel ſimplicitas vel infinitas.

Simplicitas eſt, qua omnis logicę in argumentis relationis expers eſt. Non habet in ſe adiunctum

& ſubiectum: *Ioh.* 5.26. *Sicut pater habet vitam in ſeipſo, ſic dedit filio* habere vitam *in* ſeipſo: *cum Ioh.* 14. 6. *Ego ſum via, veritas &* vita. 1. *Iohan.* 1.7. *Quod ſi incedimus in luce, ſicut ipſe* eſt in luce. *cum verſ.* 5. *Deus eſt* lux *& in eo tenebræ non ſunt vllæ.* Hinc apparet habere vitam, eſſe vitam; in luce eſſe, in lucem eſſe, Deo non differre. Neque in Deum cadit genus, ſpecies, integrum, membra, materia, materiatum. Tum enim in Deo eſſet aliud & aliud: & aliud alio perfectius. Ergo quicquid eſt in Deo eſt eſſentia Dei, & per ſuam eſſentiam eſt quicquid eſt.

Hinc elucet Dei naturam eſſe immutabilem & ſpiritualem.

Immutabilitas eſt qua compoſitionis, diuiſionis, & mutationis omnis expers eſt. *Iacob.* 1.17. *Apud Deum non eſt tranſmutatio aut conuerſionis obumbratio. Mal.* 3. 6. *Ego Dominus & non mutor.*

Spiritualis eſt, quia incorporea eſt: ideoque etiam inuiſibilis. *Ioh.* 4.24. *Deus eſt Spiritus,* 2. *Cor.* 3.17. *Dominus verò Spiritus ille eſt.* 1. T*im.* 1.17. *Regi autem æterno* immortali, inuiſibili, *Soli ſapienti Deo honor ſit & gloria in ſecula ſeculorum.* Coloſſ. 1.15. *Qui eſt imago Dei inconſpicui.*

Infinitas Dei eſt duplex, æternitas & immenſitas.

Aeternitas eſt qua & principij & finis expers eſt. Pſal. 90.2. *Priùſquam montes naſcerentur & formares terram & orbem, & ab æterno & vſq; in æternum*

tu es Deus. Apoc. 1. 8. *Ego ſum* Alpha, *&* Omega, *id eſt, principium & finis, dicit Dominus, Qui eſt, Qui erat, & Qui venturus eſt, ille omnipotens.*

Immenſitas eſt, qua natura Dei expers dimenſionis, in mundo & extra mundum vbique præſens eſt. Pſal. 145. 3. *Magnus Iehova & laudabilis valde & magnitudinis eius non eſt inveſtigatio.* 1. Reg. 8. 27. *Ergone putandum eſt quod Deus verè habitet ſuper terram? ecce cœlum & cœli cœlorum capere te non poſſunt; quanto minus domus iſta quam ædificare conſtitui.* Ierem. 23. 23. *Annon cœlum & terram* ego impleo *dicit Dominus.* Hinc liquet,

1. Deum vnum tantum eſſe & indiuiduum non plures. Eph. 4. 5. *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma, vnus Deus & pater omnium.* Deutr. 4. 35. *Tibi oſtenſum eſt, vt ſcires quod Dominus eſt Deus nec eſt vllus præter eum.* 1. Cor. 8. 4. *Scimus Idolum nihil eſſe in mundo & nullum eſſe Deum alium niſi vnum.* Et non poteſt eſſe in natura niſi vnum infinitum.

2. Deum eſſe καρδιογνώστην; nam ei naturæ nihil eſt abſconditum, quæ eſt extra & intra omnia, nuſquam incluſa vel excluſa. 1. Reg. 28. 9. *Quia omnia corda ſcrutatur Iehova & omne figmentum cogitationum intelligit.* Pſal. 139. 1, 2. *Tu cognoviſti ſedere meum & reſurgere meum, intellexiſti cogitationem meam à longè.*

CAP. 3.

De vita Dei.

HActenus de perfectione naturę Dei: Sequitur Vita dei, qua natura diuina actuoſa eſt,& viuit,ſeque mouet. Pſal.42. *Sitiuit anima mea ad deum, Deum vivum, quando veniam & videbo faciem Dei?* Hebr.3.12.*Videte ne quando ſit in vllo veſtrum, cor malum & infidele, deficiendo à Deo* viuo.

Natura diuina actuoſa eſt tribus præcipuè attributis,quæ operationem dei erga res creatas innuunt: Sunt autem,Sapientia Dei, Voluntas,& Omnipotentia.

Sapientia vel ſcientia dei eſt, qua Deus & ſeipſum & alia,ſiue fuerint,ſiue non fuerint,etiam infinita non ſucceſſiuè quidem & ratiocinando, ſed vno æterno & immutabili actu intelligendi diſtinctè & perfectè cognoſcit. Matth.11.27.*Nemo novit Filium niſi Pater,nec patrem quiſquam novit niſi filius, & cuicunque voluerit filius reuelare.* Heb.4.13.Non eſt vlla res creata, *quæ non manifeſta ſit in conſpectu eius; imò omnia ſunt nuda & patentia oculis eius quicum nobis eſt negotium.* Pſal.147.5. *Intelligentia eius non eſt numerus.*

Eius partes ſunt Præſcientia dei & Conſilium.

Præſcientia dei eſt, qua Deus omnia futura certiſſimè præuidet. Act.2.23.Hunc definito conſilio

ſilio & prouidentia Dei deditum cum accepiſſetis, manibus ſceleratis cruci affixum interemiſtis. Rom. 8. 29. *Quos præſciuit, eoſdem prædeſtinauit vt ſint conformes imagini filij Dei.* Hæc de Deo non propriè dicitur ſed gratia hominum, quibus res vel futuræ ſunt, vel prætererunt.

Conſilium Dei eſt quo Deus optimam rationem rerum omniũ quæ fiunt rectiſſimè perſpicit. Prou. 8. 14. *Meum eſt conſilium & potentia.*

Voluntas Dei eſt qua Deus omnia vno actu & liberrimè & rectiſſimè vult. Rom. 9. 18. *Cuius* vult *miſeretur, quem* vult *indurat.* Eph. 1. 5. *Qui prædeſtinauit nos, quos adoptaret in filios per Ieſum Chriſtũ in ſeſe pro beneuolo affectu voluntatis ſuæ.* Iacob. 4. 15. *Pro eo quod dicere debuiſtis*, ſi dominus voluerit *& viuamus & faciemus hoc aut illud.*

Vult Deus quod bonum eſt approbando; quod malum quatenus malũ, improbando & deſerendo: & tamẽ mali ſpontaneam permiſſionem vult: quia bonum eſt vt ſit malum. Act. 14. 16. *Quiq; præteritis ætatibus* ſiuit *omnes gentes ſuis ipſarum viis incedere.* Pſal. 81. 12. *Et* dimiſi eos *ſecundum cogitationes cordis eorum & ambulant in conſiliis ſuis.*

Voluntas Dei pro varietate obiecti varia ſortitur nomina, & vel amor & odium, vel gratia & iuſtitia dicitur.

Amor Dei eſt quo Deus & ſeipſum, & creaturas ſuas omnes, *prout bonæ* ſunt, immeritò probat & in iis acquieſcit. 1. Ioh. 4. 16. *Deus charitas eſt,*

&

& qui manet in charitate in Deo manet & deus in ipſo. Ioh.3.35. *Pater diligit filium & omnia dedit in manũ eius.* Ioh.3.16. *Sic Deus dilexit mundũ, vt filiũ ſuum vnigenitũ dederit, &c.* Rom.5.8. *Cõmendat autẽ ſuã ergo nos charitatem Deus, quòd cum adhuc eſſemus peccatores Chriſtus pro nobis mortuus ſit.*

Odium Dei eſt quo creaturam delinquentem ob culpam improbat & auerſatur. 1.Cor.10.5. *Sed pleroſq; ipſorum non approbauit Deus: proſtrati ſunt enim in deſerto.* Pſal.5.5. *Odiſti omnes operantes iniquitatem.* Pſal.44.8. *Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem.*

Gratia Dei eſt, qua creaturis fauorem gratis oſtendit. Rom.11.6. *Quod ſi per gratiam, non iam ex operibus: alioquin gratia non eſt gratia: ſin ex operibus iam non eſt gratia.* Tit.2.11. *Illuxit illa gratia Dei ſalutifera omnibus hominibus, erudiens nos vt abnegata impietate, &c.*

Gratia Dei eſt vel Bonitas eius vel miſericordia.

Bonitas eſt qua in ſe abſolutè bonus, erga creaturas, beneficentiam gratis exercet. Mat.19.17. *Ipſe verò dixit ei, cur me dicis bonum, nullus eſt bonus niſi vnus, nempe Deus.* Mat.5.45. *Vt ſitis filij Patris veſtri qui eſt in cœlis: facit enim vt ſol ſuus exoriatur ſuper bonos ac malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.*

Miſericordia eſt, qua omniũ creaturarũ miſeriis gratis opem præſtat. Eſa.30.18. *Propterea expectat Dominus vt miſereatur noſtri.* Lamen.3.22. *Miſeri-*

cordiæ domini eſt quòd non ſumus conſumpti; quia non defecerant miſericordiæ eius. Exod. 23. *Miſereor, cuius miſereor, & clemens ſum in quem clemens ſum.*

Iuſtitia Dei eſt qua in omnibus æquum vult. Pſal. 10. *Iuſtus dominus iuſtitias dilexit.* Pſal. 5.4. *Quoniam non deus volens iniquitatem tu es.*

Iuſtitia eſt vel dicti vel facti.

Iuſtitia dicti eſt veritas, qua verè & conſtanter vult quod dixit. Rom. 3.4. *Sit deus verax, omnis homo mendax.* Math. 24.35. *Cælum & terra tranſibunt verba mea non tranſibunt.* Hinc in promiſſis ſeruandis iuſtitia dei quædam eſt. 1. Ioh. 1.9. *Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt &* iuſtus vt remittat *nobis peccata.* 2. Tim. 4.8. *Quod ſupereſt, repoſita eſt mihi iuſtitiæ corona, quam reddet mihi dominus in illo die, iuſtus ille iudex.*

Iuſtitia facti eſt vel diſponens vel remunerans.

Iuſtitia diſponens eſt, qua vt liberimus dominus omnia ritè in actionibus ſuis diſponit. Pſal. 145.17. *Iuſtus eſt Iehova in omnibus vijs ſuis.*

Iuſtitia remunerans eſt, qua creaturæ ſecundum opus ſuum reddit. 2. Theſſ. 1.6. *Siquidem iuſtum eſt apud deum,* viciſſim reddere *ijs qui affligunt vos, afflictionē: vobis verò qui affligimini relaxationem nobiſcum.* 1. Pet. 1.17. *Itaque ſi patrem cognominatis eum qui* citra perſonarum reſpectum *iudicat ex cuiuſque opere, cum timore verſemini, &c.* Ier. 51.56.

Iuſtitia hæc eſt, vel Benignitas vel Ira.

Benignitas eſt, qua iuſtitiæ creaturæ gratuitam mer-

mercedem præſtat.2.Theſſ.1.5. *Quæ res manifeſto eſt indicio iuſti iudicij Dei: vt* digni *cenſeamini regno Dei,pro quo etiam iſta patimini.*Mat.10.41.42.*Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ* mercedem *Prophetæ* accipiet: *& qui recipit iuſtum in nomine iuſti,mercedem iuſti accipiet: & quicunque potum dederit vni ex his parvis,poculũ frigidæ ſolum in nomine diſcipuli, amen dico vobis nõ perdiderit* mercedẽ ſuã.

Ira Dei eſt qua vult delinquenti creaturæ, pœnã præſtare.Rom.1.18.*Palam eſt ira Dei è cœlo aduerſus omnem impietatem & iniuſtitiã hominum, vt qui veritatem iniuſtè detineant.*Ioh.3.36.*Qui nõ credit filio,non videbit vitam,ſed ira Dei manet ſuper eum.*

Hæc de voluntate Dei: Sequitur Omnipotentia qua ad omne opus faciendum potentiſſimus eſt. Mat.19.26. *Apud homines hoc impoſſibile eſt: apud Deum omnia* poſſibilia *ſunt.*

Excipienda tamen quædam ſunt, 1.quæ impotentiam arguunt; vt mẽtiri & negare verbum ſuum, Tit.1.2. *quam promiſit Deus ille* mentiri *neſcius.* 2. Tim.2.13. *Si infidi ſumus, ille tamen fidus manet:* negare ſeipſum *non poteſt.* 2. Quæ cum natura Dei pugnant; vt ſe diſtruere, & non gignere ab æterno filium. 3. quæ contradictionem implicant: non enim poteſt Deus efficere vt verum ſit falſum, & vt, quod eſt, quando eſt, non ſit.

Potẽtia dei diſtingui poteſt in abſolutã & actualẽ. Abſoluta potẽtia eſt,qua plura facere poteſt quàm vel facit vel vult,Mat.3.9. *Dico vobis deũ* poſſe *etiã*

ex

ex lapidibus iſtis excitare liberos Abrahamo. Phil. 3. 21. *Pro efficacitate qua* poteſt omnia *ſubijcere ſibi.*

Actualis eſt qua deus quæ liberè vult, efficit, vt exiſtant. Pſal. 135.6. *Omnia* quæ vult *Deus, facit in cælo & in terra, & in omnibus Abyſſis.*

CAP. 4.

De gloria Dei & beatitudine.

EX his omnibus attributis, quibus verus Iehoua à Deo fictitio & idolis diſtinguitur, exoriuntur gloria Dei & Beatitudo.

Gloria Dei vel maieſtas eſt naturæ diuinæ ſimpliciſſimæ & ſanctiſſimæ infinita excellentia. Heb. 1.3. *Qui cum ſit* ſplendor gloriæ *& character perſonæ ipſius.* Dã. 3. *Tu es Dominꝰ Deus ſolus & glorioſus ſuper orbe terrarũ.*

Hinc perfectiſſimè Deum agnoſcere ſolius Dei eſt. Ioh. 6.46. *Non quòd patrem viderit quiſquã niſi is qui eſt à Deo hic vidit patrem.* 1. Tim. 6.16. *Qui ſolus habet immortalitatem,* lucem *habitans* inacceſſam, *quem vidit nemo hominum neq; videre poteſt.* Exod. 33.18. Faciem *meam videre non poteris.*

Eſt tamen quædam patefactio gloriæ diuinæ partim obſcurior, partim clarior.

Obſcurior, eſt viſio Maieſtatis dei in hac vita mentis oculis percepta, earum rerum miniſterio quæ oculis vel auribus percipiuntur. Eſai. 6.1. *Vidi*

Dominum inſidentem ſolio celſo & elato, cuius fimbriæ complebant templum ipſum. Exod. 33.22. *Erit autem cum tranſibit gloria mea, vt ponam te in cauitate ipſa rupis, & obtegam te manu mea donec tranſiuero: ſed cum amouero manum meam videbis* poſteriora mea: *facies autem mea videri non poteſt.* 1. Cor. 13. 12. *Cernimus nunc per ſpeculum & ænigma.*

Clarior patefactio dei eſt eius viſio in cœlo facie ad faciem. 1. Cor. 13. 12. *Tunc autem* facie ad faciem *cernemus.* Dan. 7. 9, 10. Mat. 19. 10. *Dico vobis Angelos eorum in cœlis per omne tempus videre faciem patris mei qui in cœlis eſt.*

Beatitudo dei eſt qua deus eſt à ſe & intra ſe omniſufficiens. Gen. 17. 1. *Ego ſum deus fortis* omni ſum ſufficiens: *continenter ambula coram me & eſto integer.* Coloſſ. 2. 9. *Nam in eo inhabitat omnis* plenitudo deitatis *corporaliter.* 1. Tim. 6. 15.

CAP. 5.

De Perſonis Diuinis.

PErſonæ ſunt quæ in vna deitate ſubſiſtentes incommunicabili proprietate diſtinguntur. 1. Ioh. 5. 7. *Tres ſunt qui teſtificantur in cœlo,* Pater, Sermo, *&* Spiritus ſanctus; *& hi tres vnum ſunt.* Gen. 19. 24. *Et* Iehoua *demiſit ſuper Sodamum & ſuper Hhamorum, pluuiam ſulphuris & ignis à* Iehoua in cœlis. Ioh. 1. 1. *In principio erat Sermo ille, & ſermo ille erat apud Deum, eratq́ ille Sermo Deus.*

Perſonæ

Perſonæ conſtitutio eſt, quando ad Deitatem ſiue vnam diuinam naturam perſonalis proprietas, ſiue proprius ſubſiſtendi modus adiungitur.

Perſonarum diſtinctio eſt, qua licet ſingulæ perſonæ ſunt vnus idemq; perfectus Deus: tamen Pater non Filius eſt aut Spiritus ſanctus, ſed Pater duntaxat: & Filius non Pater eſt vel Spiritus ſanctus, ſed Filius duntaxat: & Spiritus ſanctus non Pater eſt vel Filius, ſed Spiritus ſanctus. In his ergò eſt alius & alius, non aliud & aliud.

Communio Perſonarum, ſiue περιχώρησις eſt, qua propter vnitatem Deitatis ſingulæ ſunt in ſingulis & apud ſingulas manēt: ideoq; ſingulæ & poſſident & amant & glorificant ſingulas, idemq; ſingulæ operantur. Ioh. 14. 10. *Non credis me in Patre & patrem in me eſſe? verba quæ ego loquor vobis, à meipſo non loquar: ſed Pater qui* in me manet *ipſe facit opera.* Prou. 8. 22. *Iehoua* poſſidebat me *in principio viæ ſuæ; ante opera ſua ante vllum tempus.* & verſ. 30. *Cum itaq; ſim apud eum educans & ſim* deliciæ quotidianæ, *lætificans corã eo omni tempore.* Ioh. 1. 1. & 5. 19. *Reſpondit Ieſus & dixit ijs, Amen amen dico vobis, non poteſt Filius à ſeipſo operari, niſi viderit patrem operantem: quæcunq; enim ille facit,* hæc etiam Filius pariter facit.

Perſonæ ſunt tres, Pater, Filius, Spiritus ſanctus. Mat. 3. 16, 17. *Et* baptizatus Ieſus *aſcendit ſtatim ex aqua: & ecce aperti ſunt ei cæli, & vidit* Spiritum Dei *deſcendentem tanquam columbam, & venientem*

ſuper

ſuper eum: & ecce vox è cœlis dicens, Hic eſt Filius ille meus dilectus in quo acquieſco.

Pater eſt perſona ἄναρχος ab æterno gignens filium. Hebr.1.3. *Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & character perſonæ illius.* Pſal.2.7. *Tu es filius meus, ego hodie* genui *te.*

Patris proprietas incommunicabilis eſt *ἀγεννησία.*

Hic principium eſt actionis cuiuſq;: quia incipit quamque actionem à ſe per Filium & Spiritum ſanctum agendo. 1.Cor.8.6. *Nobis tamen vnus Deus pater ille,* à quo *omnia & nos in ipſo.* Rom.11.36. *Nam* ex eo *& per eum & in ipſum ſunt omnia.*

Reliquæ duæ perſonæ deitatem ſiue diuinam eſſentiam integram à Patre communicatam habent, vt Filius & Spiritus ſanctus.

Filius eſt ſecunda perſona à Patre ab æterno genita. Hebr.1.5. *Nam cui dixit vnquam angelorum, filius meus es tu, ego hodiè genui te.* Coloſſ.1.15. *Qui eſt* imago Dei *inconſpicui, primogenitus omnis creaturæ.* Ioh.1.14. *Et ſpectauimus gloriam eius gloriam* vnigeniti *a patre.* Rom.8.32. *Is quidem qui* proprio *filio non pepercit.*

Hinc eſt quod dicitur mitti à Patre. Ioh.8.42. *Ego à patre profectus ſum & veni: neque enim à meipſo veni, ſed ille miſit me.* Miſſio verò non tollit æqualitatem eſſentiæ & potentiæ, ſed oſtendit ordinem perſonarum. Ioh.5.18. *Propterea ergo magis ſtudebant eum Iudæi trucidare, quia non ſolùm ſoluiſ-*

ſet

ſet Sabbathum, ſed & Patrem ſuum dixiſſet Deum, parem ſe faciens deo. Philip.2.6. *Qui cum eſſet in* forma dei, *non duxit rapinam parem eſſe cum deo.*

Hinc etiam *Verbum* Patris eſt non euaneſcens ſed *eſſentiale*: quia naſcitur à patre vt verbum à mente; & quia profert Evangelium è ſinu Patris. *Nazian.Orat.περὶ υἱοῦ. Bazil.Exord.Iohan.*

Eius proprietas eſt γέννησις.

Modus agendi proprius eſt quòd actionem adminiſtrat à Patre per Spiritum Sanctum. 1.Cor.8.6. *Et vnus Dominus Ieſus Chriſtus*, per quem *omnia & nos per ipſum.* Ioh.5.18,19.

Spiritus Sanctus eſt tertia perſona emanans ſiue procedens à Patre & Filio. 15.26. *Quum autem venerit conſolator ille, quem* ego mittam *vobis à Patre (Spiritus ille virtutis qui* à patre emanat) *ille teſtabitur de me.* Rom.8.9. *Vos autem non eſtis in carne ſed in Spiritu: Siquidem* ſpiritus dei *habitat in vobis, quod ſi quis* Spiritum Chriſti *non habet is non eſt eius.* Ioh. 16.13,14. *Quum autem venerit Spiritus ille veritatis, deducet vos in omnem veritatem. non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunque audierit, loquetur, & quæ ventura ſunt renunciabit vobis. Ille me glorificabit, quia* de meo accipiet *& renũciabit vobis.*

Proceſſionis à generatione, formale diſcrimen neq; verbum definiuit neq; cognouit Eccleſia.

Spiritus Sancti incommunicabilis proprietas eſt ἐκπόρευσις.

Modus agendi eſt actionem abſoluere agendo à patre & filio.

CAP. 6.

De operibus & decreto Dei.

HVcuſq; fuit prima pars Theologiæ: Sequitur ſecunda de operibus Dei.

Opera dei ſunt quæcunq; Deus extra ſe, id eſt, extra ſuam eſſentiam edit.

Hæc Trinitati communia ſunt, ſeruato cuiq; perſonæ proprio agendi modo.

Horũ omniũ finis eſt gloriæ diuinæ patefactio. Rõ.11.36. *In ipſũ ſunt omnia: ipſi ſit gloria in ſecula.*

Opus vel actio dei eſt vel Decretum vel exequutio Decreti.

Decretum dei eſt quo Deus in ſe ab æterno omnia neceſſariò & tamen libere definiuit. Eph.1.11. *In quo etiam electi ſumus quum eſſemus prædeſtinati ſecundum* propoſitum eius, qui omnia efficit ex conſilio voluntatis ſuæ. & verſ. 4. *Sicut elegit nos in ipſo antequam, &c.* Mat.10.29. *Nonne duo paſſerculi aſſario veneunt, & vnus ex iis non cadit humi ſine patre veſtro?* Rom.9.21. *Annon habet poteſtatem figulus in lutum, vt ex eadem maſſa faciat aliud quidem vas ad decus, aliud vero ad dedecus.*

Itaq; & res & actiones omnes, præteritas, preſentes, futuras, & earum omnes circũſtãtias, locũ, tempus, media, finem, prout voluit, certiſſimè decreuit.

Etiã mala malorũ opera iuſtiſſimè decreuit. nã ſi noluiſſet nõ eſſent omninò, & quãvis ſuapte natura mala ſunt & permanẽt; tamẽ dei ordinãtis reſpectu rati-

rationem boni habent: non enim eſt aliquod ſummum malum. 1.Pet.3.17. *Melius eſt vt bene agentes, ſi ita* velit Dei voluntas, *malis afficiamini, quàm malè agentes.*

Malum in decreto Dei, habet rationem boni, quatenus eſt patefactionis gloriæ Dei in iuſtitia & miſericordia ſua, quædam occaſio & via.

Exequutio Decreti eſt, qua, ea quæ præſcita & decreta ſunt, omnia, ita in tempore actu fiunt ſicut præſcita & decreta ſunt.

Idem decretum Dei eſt primum principium rerum omnium ἐνεργητικὸν, cauſas omnes & ordine & tempore antegrediens. Nam cum eo ſemper coniuncta eſt voluntas Dei, qua poteſt velle quod decreuit: quia ſignum eſſet impotentiæ, aliquid decernere quod non poſſet velle: & cum voluntate coniuncta eſt potentia efficax, per quam operari poteſt Deus quæcunque liberrimè decreuit.

Hoc primum principium vtcunque neceſſarium eſt in ſe, tamen voluntatis in eligendo libertatem, & cauſæ ſecundariæ naturam & proprietatem non tollit, ſed *ordinat*, id eſt, ad finem conſtitutum diſponit: vnde effectus & euentus vel contingentes ſunt vel neceſſarii, prout ſecundæ cauſæ natura fuerit. Chriſtus neceſſariò ex patris decreto eſt mortuus, Act.17.3. Et tamen volens. Mat.25.39. Et ſi κρᾶσιν carnis Chriſti ſpectemus, diutius vitam protrahere potuiſſet: ideoque hoc reſpectu contingenter mori, dici poteſt.

Exequu-

Exequutionis duæ ſunt partes, Operatio & Operans permiſſio.

Operatio eſt efficax productio bonorum quæ ſunt & fiunt.

Operans permiſſio eſt, qua idem opus, quatenus malum eſt tantùm permittit ab alijs fieri: quatenus boni rationem habet, ἐνεργητικῶς efficit Gen.50.20. *Vos quidem cogitaueratis contra me* malum, *ſed* Deus cogitauit illud in bonum, *vt faceret, ſicut eſt die hoc conſeruando in vita populum ſuum.* & Gene. 45.7. *Miſit me* Deus *ante vos, vt efficiat vos ſuperſtites in hac terra.* Eſa.10 5. *Va Aſſyrio virga iræ meæ; quamuis baculus ſit in manu ipſorum indignationis meæ. Et in gentem hypocritam immittens ipſum, contra populum in quem excandui dem mandata ipſi: vt prædetur prædam &c. Nam ipſe non ita ſibi proponit, & animus eius* non ita cogitat: *ſed perdere ex ſententia animi ſui & exſcindere gentes non paucas.*

Permittit malum Deus, *ſpontanea quidem permiſſione*, cauſam ſecundã in actione deſerens. Deſerit autem creaturam ſuam vel detrahendo gratiam quam habet, vel non largiendo ſi nondum habet. Rom.1.26. *Propterea* tradidit *eos deus fœdis affectibus.* 2.Tim.2.26. *Cum lenitate erudientem eos, qui cõtrario animo ſunt affecti: ecquando* det eis deus *vt reſipiſcentes agnoſcant veritatem, & elapſi è diaboli laqueo, à quo captiui tenentur, mentis ſanitatem recipiant, &c.*

Neq; verò hoc putandũ eſt iniuſtitiã eſſe apud

 Deum,

Deum,qui nemini debitor eſt. Rom.9.15.*Miſerebor cuius miſertus fuero* : & ei liberum eſt gratiam dare & quantam & quibus velit. Mat.20.15. *Annon licet mihi* quod volo *facere in meis*?

Malum opus habet rationem boni apud Deum quatenus eſt *pœna peccati*. Pœna verò habet rationem boni moralis, quia iuſti iudicis eſt punire peccatum. 2. quatenus *mera eſt actio* vel actus. 3. quatenus *eſt caſtigatio, exercitium* fidei, *Martyrium, lutron peccati*, vt mors & paſſio Chriſti, Act.2,23.& 4.28. Atq; his ſeruatis reſpectibus, in malo opere Deus agit,non nudè permittendo,ſed etiam efficienter operando: ſic tamen vt ἀνομίαν actioni nec inſtillet, vel ſuſtentet eam, vel intendat, ſed ſinat liberrimè, & ad gloriam ſuam optimè diſponat. vt in ſimili; Incitetur equus: quòd in curſu moueat,ſeſſori tribuendum,quòd claudicet equo: & in radio tranſeunte per vitrum, lux à ſole, color non è ſole ſed è vitro.

CAP. 7. *De Prædeſtinatione & Creatione.*

DEcretum Dei quatenus hominem reſpicit, appellatur prædeſtinatio,quę decretum eſt, quo Deus ordinauit omnes homines ad certam conditionem æternã, hoc eſt, vel ad vitam, vel ad mortem, propter gloriã ſuam. 1.Theſſ.5.9. *Nam non conſtituit nos Deus ad iram, ſed ad ſalutem obtinendam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.*

Rom.

Rom.9.13.*Sicut ſcriptum eſt, Iacob dilexi, Eſau verò odio habui.* & 22. *Si verò volens oſtendere iram & notam facere potentiam ſuam, pertulit multa lenitate vaſa iræ coagmentata ad interitum: & notas faceret diuitias gloriæ ſuæ erga vaſa miſericordiæ quæ præparauit ad gloriam.*

Prædeſtinationis implendę medium eſt duplex, Creatio, Lapſus.

Creatio eſt, qua Deus res omnes valdè bonas formauit è nihilo, id eſt, nulla præexiſtente materia. Gen.cap.1.totum.

Modus creandi, ſicut etiam gubernandi, talis eſt, vt dicendo. i. verbo produxerit res vniuerſas ſine vllis inſtrumentis, ſiue mediis, abſq; conatu vel motu vllo. Nam velle ipſius eſt poſſe & agere. Heb.11.3. *Per fidem intelligimus conſtructum fuiſſe mundum* verbo Dei. Pſal.148.5.*Laudate eum omnes exercitus eius, &c. quia ipſe* præcepit *& creata ſunt.*

Bonitas creaturæ eſt eius quædam excellentia, qua expers eſt omnis defectus. i. & pænæ & culpæ.

Creatio eſt vel mundi, vel Incolarum.

Mundus eſt domicilium pulcherrimũ ex informi materia factum & ad habitandum idoneum.

Mundi partes ſunt vel cœlum vel terra. Cælum eſt triplex, primum aëreum, ſecundum æthereum, tertium, inviſibile & incorporeum, creatum tamen vt eſſet ſedes beatorum & hominum & angelorum: & paradiſus appellatur.2.Cor.12.4.

Incolæ mundi ſunt creaturæ rationales ad

imaginem dei factæ; vt Angeli & homines. Gene. 1.26. *Poſtea dixit Deus, faciamus hominem in imagine noſtra, ſecundum* ſimilitudinem noſtram. Iob. 1.6. *Cùm itaq; eſſent dies huiuſmodi advenientibus* filijs Dei *vt ſiſterent ſe coram Iehoua: Similiter advenit etiam Satan inter eos.*

Imago Dei eſt creaturæ rationalis bonitas Deum ſanctitate referens. Eph.4.14. *Et induere novum illum hominem, qui ſecundum deum conditus eſt ad iuſtitiam & ſanctimoniam veram.*

CAP. 8. De *Angelis.*

ANgeli omnes in initio mundi ſimul creati in integro ſtatu collocati ſunt; in quibus hæc conſideranda,

I. Natura. Sunt eſſentiæ ſpirituales & incorporeæ. Hebr.1.17. *Non angelos aſſumpſit, ſed ſemen Abrahæ.*

II. Qualitates. 1. Sapientes. 2.Sam.14.17. *Nam* vt Angelus dei *ita eſt dominus meus rex cum audit bonum aut malum.* 2. Magnæ potentiæ. 2.Theſſ.1.7. *Cùm patefiet* Dominus *de cœlo cum* Angelis potentiæ *ſuæ.* 2.Sam.24 17. 2.Reg.19. 35.3.Celeres & agiles Eſa.6.6.*Sed* aduolans *ad me vnus ex iſtis Seraphim.* Dan.9.21. *Vir ille Gabriel quem videram in illa viſione principiò; iuſſus* advolare contentiſſimè *tetigit me: Inde eſt quod in* T*abernaculo alati ſunt picti.*

III. Numerus immenſus eſt. Gen.32.1. *Iacob verò perrexit itinere ſuo, & obuiam facta ſunt* ei bina

caſtra. Dã. 7. 10. *Cui millies mille miniſtrabãt, & corã quo* myrias myriadũ *ſtabat.* Mat. 26. 53. heb. 12. 22.

IV. Locus eſt cælum ſupremum in quo Deo continenter attendunt cum eo communionem habentes. Mat. 18. 10. *Dico enim angelos eorũ* in cœlis *per omne tempus* videre faciem *patris mei qui eſt in cœlis.* Pſal. 68 18. *Curruum dei duæ myriades, multa milia angelorum, Dominus cum illis eſt.* Mar. 12. 25. *Sed ſunt ſicut angeli qui ſunt in cælis.*

V. Gradus. Ordines angelorũ eſſe liquet. Col. 1. 16. *Per eum condita ſunt omnia quæ in cælis ſunt & quæ in terra, viſibilia ſiue inviſibilia, ſiue* throni, *ſiue* dominia, *ſiue* imperia, *ſiue* poteſtates. Rom. 8. 38. *Mihi perſuaſum eſt neq; mortem, neq; vitã, neq; angelos, neq; principatus, neq; poteſtates &c.* 1. Theſ. 4. 16. *Nam ipſe dominus cũ hortationis clamore &* voce Archangeli, *& dei tuba, deſcendet è cælo. Sed quinam & quot illi ſunt ordines &* quomodo diſtincti ſubſtantiàne an verò donis aut officiis, non inquirendum. Coloſſ. 2. 18. *Nullus voluntarius moderator de vobis ſtatuat ex ſubiectione & cultu angelorum, ingerens ſeſe in ea* quæ non vidit.

VI. Officium. Miniſteriũ exercere partim celebrando deũ, partim mandata eius exequendo. Pſal. 103. 20. *Benedicite Iehouæ Angeli eius, valentiſſimi robore efficientes verbum eius, auſcultantes voci verbi eius.* 21. *Benedicite Iehouæ omnes exercitus eius, miniſtri eius facientes placitum eius.*

VII. Angelorum quorundam confirmatio in eo ſtatu in quo ſunt poſiti.

CAP. 9.

De *Homine & de ſtatu Innocentiæ.*

HOmo creatus à Deo, poſitus eſt in excellenti ſtatu innocentiæ; in quo præcipuè ſunt ſpectanda ſeptem.

I. Locus; Hortus Hedenis amœniſſimus. Gen. 2.15. *Accipiens itaq; Iehoua* Deus *hominem illum, collocauit illum in* Horto Hedenis.

II. Puritas totius naturæ humanæ, Eph. 4. 24.

Eius partes duæ. Prima eſt ſapientia Dei, id eſt notitia vera & integra de Deo, de voluntate Dei quatenus ab homine præſtanda eſt, de conſilio dei in eius creaturis omnibus. Coloſſ. 3. 10. *Et indueritis novum hominem qui renouatur in agnitionem congruentem imagini eius, qui ipſum condidit.* Gen. 2. 19. *Nam cùm formaſſet Iehoua deus è terra omnes beſtias agri, & omnia volatilia cœli, & adduxiſſet ad Adamum* vt videret quod nomen cuiq; inderet, *quodcunq; enim nomen indidit Adam cuiq; animanti, id nomen eius.*

Pars altera eſt iuſtitia, id eſt, conformitas voluntatis, affectionum, & virium corporis ad eandem Dei voluntatem præſtandam.

III. Dignitas hominis, cuius partes quatuor. Prima eſt communio cum Deo, qua Deus lætabatur in imagine ſua, homo viciſſim Dei amore flagrabat: quod apparet ex familiari Dei colloquio cum Adamo. Gen. 1. 29. *Prætereà dixit* Deus, *ecce*

dedi

dedi vobis omnes herbas ſementantes &c. vobis ea ſunt ad comedendum. & 3.9. *Inclamauit autem Iehoua deus Adamum, dixitq́; ei,* vbi es?

Secunda eſt dominium ſuper omnes creaturas terræ. Gen.2.19. Pſal.8.6. *Dominum eum præfeciſti operibus manuum tuarum: omnia poſuiſti ſub pedibus eius.*

Tertia, Honor & decor corporis etiam nudi, in quo nihil apparuit pudēdum, ita etiam imperatoria quædam maieſtas. Pſal.8.5. *Nam feciſti eum paulo minorem angelis: & gloria ac decore coronaſti eum.* Gen.2.25. *Erant autem ambo illi nudi, Adam & vxor eius* neque erubeſcebant. 1.Cor.12.23. *Et quæ putamus membra corporis maximè eſſe inhoneſta, ÿs honorem ampliorem circundamus: & quæ ſunt in nobis indecora, copioſiorem decorem habent.*

Quarta, Labor corporis ſine vlla moleſtia vel dolore. Gen.3.17. *Quia auſcultaſti voci vxoris tuæ, &c. maledicta terra propter te: cum* moleſtia *comedito ex ea, omnibus diebus vitæ tuæ.*

IIII. Subiectio erga Deum, qua aſtrictus homo fuit ad obedientiam Dei mandato præſtandā. Mandatum erat duplex, de duabus arboribus, & de Sabbatho.

Mandatū de arboribus eſt inſtitutum vt eſſet examen & probatio obedientię: & habet duas partes.

Prima eſt conceſſio arboris vitæ, vt eſſet Symbolū vitā æternā obſignans in horto Hedenis, ſi in obedientia perſtiterit. Apoc.2.7. *Qui habet aurem*

audiat quid Spiritus dicat Eccleſiis, victori dabo edere ex arbore vitæ *quæ eſt in medio paradiſi Dei*. Prou. 3. 18. Arbor vitæ *eſt prehendentibus eam: deniq; tenentium eam beatur quiſq;*.

Altera eſt prohibitio arboris ſcientiæ boni & mali, cum comminatione mortis & temporariæ & æternæ, ſi violetur. Gen. 2. 16. 17 *Hac fuit Symbolum mortis*, & ſic dicta eſt ab euentu: quia obſeruationem eius ſequetur perpetua fruitio boni; & violationem experientia mali. i. Miſeriæ omnis tum in pæna tum in culpa.

Mandatum de Sabbatho eſt quo inſtituitur à Deo ſanctificatio Sabbathi. Gen 2. 2.

V. Vocatio, eſt cultus Dei in mandatis ſeruandis & cuſtodia horti Hedenis. Prouer. 16. 4. *Omnia operatus eſt Iehoua propter ſe*. Gen. 25. 15. *Collocauit eum in horto Hedenis ad colendum eum & cuſtodiendum eum.*

VI. Victus herbæ terræ & fructus omnium arborum, excepto fructu arboris ſcientiæ boni & mali. Gen. 1. 29. *Præterea, dixit Deus iis, ecce dedi vobis omnes herbas ſeminantes ſemen quæ ſunt in ſuperficie terræ, omneſq; arbores in quibus eſt fructus arboris ſeminantis ſemen: vobis ea ſunt ad comedendũ.*

VII. Libertas agendi, qua poterat velle & præſtare hoc mandatum de duabus arboribus, & etiam nolle ac violare. Vndè primi parentes integri ſunt facti ſed tamen mutabiles. Sic enim voluit deus ad ſuum decretum exequendum, viam ſternere.

CAP.

CAP. 10.

De lapſu Angelorum.

LApſus eſt defectio creaturæ rationalis ad peccatum.

Peccatum eſt corruptio ſiue priuatio rectitudinis primæ, ſiue auerſio à deo, ex ordine iuſtitiæ diuinæ ad pœnam obligans.

Modus & ratio lapſus ita fuit. Primùm deus creauit eas bonas quidẽ ſed tamen mutabiles: vt dictũ eſt. Nam immutabiliter bonum eſſe dei propriũ eſt. Secundò, explorauit per obiecta. *Deu.* 13.3. *Ne auſcultato verbis Prophetæ iſtius, aut iſti ſomnianti ſomnium, quia* tentat vos Iehoua *Deus veſter ad cognoſcendũ an ſitis amantes Dei veſtri ex toto corde veſtro.* Tertiò, eaſdem in ipſa exploratione non confirmat noua gratia, ſed iuſtis de cauſis deſerit. Vltimò deſertæ & ſibi relictæ à deo penitus auertuntur; vt, ſi quis virgam in pauimento ſuſtineat, erecta ſtabit: ſi manum ſenſim nulla vi adhibita ſubducat, labitur.

Lapſus eſt vel Angelorum, vel Hominis.

Lapſus Angelorũ eſt, quo, intellectu obiectũ .i. ſublimiorẽ ſtatum monſtrante & ſine vlla coactione aut vi approbante, & voluntate eundem vt gratum eligente: ea interim ſua natura idonea manẽte ad oppoſitum vel diuerſum eligendum: ipſi ſibi authores exiſtunt defectionis à deo. 2. Pet. 2.4. *Nam ſi Angelis qui* peccauerunt *non pepercit, &c.* Iud. 6. *Et*

Angelos

Angelos, qui non ſeruata ſua origine reliquerunt ſuum domiciliū &c. Ioh.8.44. *Ille fuit homicida ab initio, & in* veritate non perſtitit: *non eſt enim veritas in eo.*

In ſtatu lapſorum angelorum conſideranda,

I. Corruptio è lapſu orta, eſt naturæ illorum deprauatio: eſtq; vel horribilis malitia & odium quo ruunt in deum, vel inexplebile ſtudium deſtruendi genus humanum: tum viribus potenter adhibitis tum fraudibus. 1.Ioh.3.8. *Qui peccatum committit ex diabolo eſt, quoniam à principio diabolus peccat: ad hoc patefactus eſt Filius dei vt diſſoluat opera diaboli.* 1.Pet.5.8. *Aduerſarius veſter diabolus oberrat tanquam leo rugiens, quærens quem deuoret.* Eph.6.12. *Quoniam non eſt nobis lucta aduerſus ſanguinem & carnem, ſed aduerſus imperia, aduerſus poteſtates, aduerſus mūdi dominos, rectores tenebrarū ſæculi huius, aduerſus ſpirituales quæ ſunt in* ſupercæleſtibus rebus

II. Ordo ſiue diſtinctio. Ex iſtis Angelis vnus ſuperior eſt, reliqui miniſtrant. Superior ille eſt diabolus & reliquorū & mundi princeps, malitia omnibus antecellens. Mat.25.44. *Abite à me in ignem æternum, qui paratus eſt* diabolo & angelis eius. 2. Cor.4.4. *In quibus* deus huius ſęculi *excæcauit mentes.* Apoc.12.7. *Et factum eſt prælium in cœlo: Michael & angeli eius præliabātur cum dracone, &* draco *pugnabat &* angeli eius.

Miniſtrantes angeli ſunt qui diabolo in malo perpetrando ſubſeruiunt.

III. Pæna. Lapſos hos reliquit deus æternis pœnis

pœnis, ſine ſpe veniæ. Iud.6. 2.pet.2.4. 1. Vt admoneret homines quantam miſeriam eſſent meriti. 2. Grauiora peccata grauius plectenda. Lapſus iſtorum grauior eſt, quia angelica natura robuſtior fuit ad reſiſtendum, & diabolus primus author peccati fuit.

Pæna eſt vel mitior vel horrenda.

Mitior eſt duplex. Prima eſt eiectio è cœlo. 2. Pet.2.4. *Nam ſi angelis qui peccarunt non pepercit, ſed in Tartarum detruſos, catenis caliginis tradidit* damnationi ſeruatos. Altera eſt limitatio quædam & circumſcriptio poteſtatis. Iob.1.12. *Itaq; dixit Iehoua ad Satanam, ecce quæcunq; ſunt ei, in manu tua ſunto, tantummodò in ipſum ne mittito manum tuam: & exiuit Satan á conſpectu Iehovæ.*

Pæna horrenda eſt cruciatus in Abyſſo immenſus & ſpacio temporis & gradu. Luc.8.31. *Et rogabant eum, ne imperaret iis vt* irent in Abyſſum.

CAP. 10. *De lapſu hominis, & de ſtatu ἀπειθείας.*

LApſus Adami fuit eius ſpontanea defectio ad inobedientiam ex eſu pomi prohibiti. *In* eo ſpectanda, modus, magnitudo, fructus.

Modus & ratio lapſus Adami ſic fuit. *I.* Diabolus paulo antè lapſus, primis parentibus & incertam eſſe pœnã violatæ legis de fructu prohibito: & deũ erga eos non fidelem denunciat. *II.* hac impoſtura mentes eorũ excęcat. *III.* Mente excæcati de amore dei infideles dubitant. *IV.* Dubi-

IIII. Dubitantes mouentur vt aſpiciant fructum prohibitum. V. Pulchrum videntes deſiderant. VI. Vt deſiderio ſatisfaciant, fructũ manibus decerptum comedunt: vndè penitùs erga deum inobedientes fiunt. Gen. 3. 1,2,3,4,5,6,7,8.

Et ita à nemine coacti, ſua ſponte labuntur; deo iuſtis de cauſis illos deſerente, eorumq; lapſum liberè permittente. Nam lapſus iſte, neq; fortuitò, neque inſciente deo, neque conniuente, neque nuda permiſſione, neque repugnante deo contigit: ſed mirabili quadam ratione non ſine voluntate dei, neque tamen approbante deo evenit.

II. Magnitudo lapſus non ex obiecto externo, ſeu ex vilitate pomi, ſed ex offenſione dei æſtimanda eſt. Offenſio Dei ex variis in eo delictis cogitanda eſt. Delictum eſt multiplex: primum eſt, dubitatio de verbo dei; ſecundũ defectus fidei: non enim credũt deo minitanti pœnas, ſed faſcinati promiſſione diaboli (*eritis ſicut dij*) deſinunt metuere pœnam & ardent cupiditate maioris gloriæ. Tertium eſt, curioſitas diſcedens à verbo dei & quærens aliam ſapientiam: quartum, ſuperbia, qua volunt ſe extollere & deo pares eſſe: quintum, contemptus dei, cum violant mandatum contra conſcientiam: ſextum, quòd anteferunt diabolum deo: ſeptimum, ingratitudo, quòd quantum in ipſis eſt, expellunt Spiritum dei in ipſis habitantem & illam æternam coniunctionem aſpernantur: octavum, homicidium ſui & totius poſteritatis.

III. Fru-

III. Fructus ſiue effectum. Ex hoc ſtatu primorum parentum ortus eſt ſtatus ἀπειθείας quo deus concluſit totum genus humanum ſub contumacia, vt in certis ſaluandis miſericordiam, in aliis damnandis iuſtitiam oſtenderet. Rom. 11. 32. *Concluſit deus omnes in contumacia, vt omnium miſereretur.* Gal. 3. 22. *Sed concluſit Scriptura omnia ſub peccatum, vt promiſſio ex fide daretur credentibus.*

In hoc ſtatu conſiderandum eſt peccatum & pœna peccati Peccatum eſt triplex.

Primum eſt participatio tranſgreſſionis & reatus Adami, qua, illo peccante omnes poſteri illius peccarunt. Rom. 5. 12. *Propterea ſicut per vnum hominem peccatum in mundum introijt ac per peccatum mors: & ita in omnes homines mors tranſijt*, in quo omnes *peccarunt.*

Ratio in promptu eſt. Adamus non erat priuatus homo, ſed repreſentativè perſonam gerebat totius generis humani: & eam ob cauſam, quicquid vel boni à deo vel aliunde mali recepit, id ſibi & aliis recepit. 1. Cor. 15. 22. Sicut in *Adam* omnes moriuntur. ita & in *Chriſto* omnes viuificabuntur.

Præterea quando Adamus peccauit, illius poſteri tum fuerunt in eius lumbis, & ab eo deinceps vi naturæ propagandi: ideoq; ab eo reatum accipiunt. Hebr. 7. 9. *Et (vt ita loquar) in Abraham decimatus eſt etiam ipſe Levi, qui decimas ſolet accipere. Nam is adhuc* in lumbis patris *erat, cum occurreret Abrahæ Melchiſadec.*

CAP.

CAP. 12.

De Peccato originali.

EX hoc primo ortum eſt ſecundũ, id eſt, Originale peccatum, quod eſt innata in prima generatione prauitas, omnes & animi & corporis facultates ad malum diſponens. Pſal. 51. 5. *En in* iniquitate formatus *ſum & in* peccato fouit *me mater mea.* Gen. 6. 5. Tit. 3. 3. *Nam eramus quondam & nos amentes, rebelles, errantes, ſeruientes cupiditatibus ac voluptatibus varijs, in malitia & inuidia degentes, odioſi, alij alios odio perſequentes.* Hebr. 12. 1. *Abiecto omni pondere & peccato ad nos* circumcingendos *procliui, &c.*

Peccatum ergo non eſt ſubſtantiæ hominis corruptio ſed virium tantum. Nam ita mortales animæ fuerint, & Chriſtus non potuit naturam hominis aſſumere.

Propagatur peccatum à parentibus in filios, vel quòd anima corporis contagione, vt vnguentum impuro vaſe afficitur; vel quia deus animam, eodem momento, quo eſt creata & infuſa, deſerit. Nam *Adamus*, imaginem dei vt ſibi & aliis accepit, ita ſibi & aliis amiſit.

Ad cognoſcendum Originale peccatum in ſingulis humanæ naturæ viribus, tria ſunt proponenda, Retentum de imagine dei, Receptum peccatum ab Adamo, & idem auctum.

Reten-

Retentum mentis; Notitiæ quædam de bono & malo, quales ſunt; eſſe deum, Deum eſſe vindicem ſcelerum; eſſe vitam æternam, maiores eſſe colendos, proximum non lædendum. Verum hæ notitiæ & generales tantùm & corruptæ ſunt & tantùm excuſationi tollendæ inſeruiunt. Rom. 1. 19, 20. *Quoniam quod de Deo cognoſci poteſt, manifeſtum eſt in ipſis: Deus enim ijs manifeſtum fecit. Ipſius enim inviſibilia dum ex rebus conditis intelliguntur, ex creatione mundi perſpiciuntur æterna eius tum potentia tum diuinitas, ad hoc vt ſint ipſi inexcuſabiles.*

Receptum mentis. I. Ignorantia quæ eſt defectus aut vacuitas cognitionis in rebus dei, quæ nimirum pertinent vel ad purum eius cultum, vel ad vitam æternam. 1. Cor. 2. 14. *Animalis homo non eſt capax eorum quæ ſunt ſpiritus dei. Sunt enim ei ſtultitia* neq; poteſt ea cognoſcere, *quia ſpiritualiter dijudicantur.* Rom. 8. 7. *Propterea quòd intelligentia carnis* inimicitia *eſt aduerſus deum. Legi enim dei non ſubijcitur: nam* ne poteſt *quidem.* II. Αδυνομία, qua mens non poteſt per ſe percipere res ſpirituales cùm docentur. Luc. 24. 45. T*um* aperuit *eorum mentem vt intelligerent ſcripturas.* 2. Cor. 3. 5. *Non quòd idonei ſimus ex nobiſipſis ad cogitandum quicquam, velut ex nobiſipſis: ſed quòd idonei ſimus id ex deo eſt.* III. Vanitas, qua iudicat verum eſſe falſum & contrà. Epheſ. 4. 17. *Ne amplius verſemini, ſicut reliqua Gentes verſantur,* in vanitate *mentis veſtræ.*

1. Cor.

1.Cor.1.21. P*lacuit deo per* ſtultam *prædicationem ſeruare credentes.* & 23. *Nos prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem offendiculum, Græcis verò* ſtultitiam. Pro.14.12. *Eſt via quæ recta videtur in conſpectu virorum, cuius finis eſt via ad mortem.* IV. Aptitudo ad concipiendum & cogitandum malum tantùm. Gen.6.5. *Sed cùm videret Iehova augeri malitiam hominis in terra, & omne* figmentum cogitationum cordis *eius tantummodò malum eſſe omni tempore.* Iere 4.22 *Sapientes erunt ad malefaciendum & benefaciendi ignorantes.*

Hinc apparet hæreſium omnium principium & materiem quandam in homine innatam eſſe. Hoc cogitent omnes Theologiæ ſtudioſi.

Auctum mentis: reprobus ſenſus deo detrahente lucem naturæ. Ioh. 12.40. Excæcauit *oculos eorum & obdurauit corda eorum: ne videant oculis & intelligant corde & conuertantur, & ego ſanem eos.* Rom.1.28. *Et ſicut non viſum eſt ijs Deum in notitia retinere: ita tradidit eos deus in* mentem omnis iudicij expertē, *vt facerent quæ minimè conueniebat.* Et ſpiritus ſaporis. Rom. 11.8. *Dedit ijs deus* Spiritum ſaporis, *&c.* Et ſpiritualis ebrietas. Eſa.29.9. Et efficacia illuſionis, 2. Theſſ.2.11. *Propterea mittet illis Deus* efficaciam illuſionis *vt credant mendacio.*

Retentum conſcientiæ. Eſt aliqua συντήρησις & aliqua συνείδησις in homine relicta ad coarguendam & aliquatenus etiam impediendam affe-

ctuum

ctuum *ἀταξίαν*. Rom.2.15. *Vt qui oſtẽdat opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, unà teſtimonium reddente ipſorum conſcientia & cogitationibus ſeſe mutuò* accuſantibus *aut etiam* excuſantibus.

Receptum conſcientiæ. Eius impuritas. Tit. 1. 15. *Pollutis autem & infidelibus nihil eſt purum, ſed* polluta *eſt eorum & mens &* conſcientia. Huius impuritatis triplex eſt effectum. Primum eſt excuſare peccatũ: vt exempli gratia, Si quis externũ deo cultũ præſtiterit, excuſabit internã impietatẽ. Mar. 10. 19, 20. *Noſti mãdata &c. ille verò reſpõdens dixit ei, magiſter, hæc* omnia obſeruaui *à iuuentute mea.* Excuſabit etiam intentiones quæ ſunt præter verbũ dei. 1. Chro. 13. 9. *Sed cum veniſſet vſque ad aram Cidonis, extendit Huzza manum ſuam ad prehendendum arcam, quia dimouerant eam boues.* Secundum eſt accuſare & terrere ob bonum. Vt apparet in ſuperſtitioſis, qui ideo animis tãguntur, quòd fictitios cultus ſuos & idolomanias omiſerunt. Coloſſ. 2. 21. *Ne attigeris, ne guſtaris, neq; contrectaris.* 22. *Quæ omnia ipſo vſu pereunt, præſcripta ex mandatis & doctrinis hominum.* Eſa. 29. 13. *Eſtq;* reuerentia *eorum erga me, quam* præcepto hominum *edocti ſunt*. Tertium eſt, accuſare & terrere ob peccatum. Gen. 50. 15. *Videntes autem fratres Ioſephi mortuum eſſe patrem ſuum, dicebant,* fortaſſis *inteſtino odio proſequitur nos Ioſeph & omnino rependet nobis totum illud malum quod intulimus ei.* Ioh. 8. 9. *Auditis autem his, arguente ipſos conſciẽtia, ſingulatim alius poſt aliũ*

exibat.1.Ioh.3.20.Hoc autem verè fit ſed non ſanctè, quia non fuit hoc effectum conſcientiæ in Adamo adhuc integro.

Auctum conſcientiæ. 1. Torpor & ſtupor talis, vix vnquam vt accuſet ob peccatum. Epheſ.4.18. *Qui poſtquam* dedoluerunt, *ſeipſos dediderunt proteruiæ, ad certatim patrandam impuritatem omnem.* 1. Tim.4.2. *Quorum conſcientia* cauterio reſecta eſt. Oritur hic torpor è conſuetudine peccandi. 1.Sam. 25.37. *Sed fuit mane cum abijſſet crapula à Nabale, & indicaret ei vxor res iſtas: vt obſtupuerit animus eius in eo & ipſe fuerit* veluti lapis. 2. Inſignis horror & terror conſcientiæ. Gen. 4.14. *En expellis me hodie à ſuperficie terræ & à facie tua abſcondar*. Et ver. 13. *Maior eſt pœna mea quàm vt ſuſtinere poſſim.* Eius Symptomata ſunt, blaſphemiæ, tremor corporis, horrenda inſomnia. Act.24.26. *Differente autem ipſo de iuſtitia & continentia, & iudicio futuro,* expauefactus *Felix &c.* Dan.5.6. *Eadem hora egreſſi digiti manus humanæ è regione lychnuci, &c. tum toto regis ſplendore immutato & cogitationibus eius conturbantibus ipſum: cum cingula lymborum eius diſſoluta eſſent, genuaq; eius colliderent, alterum alteri &c.*

Retentū voluntatis. Libertas eligendi, primò in actione quauis naturali, quæ cōuenit omni animāti, vt nutrire, generare, mouere, ſentire: Secundò in quauis actione humana .i. quæ conuenit omni homini: ideoq; in actionibus externis ſiue moralibus, ſiue

ſiue œconomicis, ſiue politicis libera eſt voluntas, vtcunq; in iis eligendis, vel etiam fugiendis imbecilla eſt. Rom. 2. 14. *Nam quum Gentes quæ legem non habent, naturâ quæ legis ſunt faciant, &c.*

Receptum voluntatis. 1. Impotentia, qua non poteſt velle, vel minimum appetere quod verè bonum, id eſt, quod deo placeat, eique gratum ſit. 1. Cor. 2. 14. Rom. 5. 6. *Chriſtus enim cum adhuc* nullis viribus *eſſemus ſuo tempore pro impiis mortuus eſt.* 2. Tim. 2. 26. Phil. 2. 13. *Deus enim is eſt, qui efficit in vobis, & vt velitis, & vt efficiatis pro gratuita ſua beneuolentia.* 2. Rebellio contra bonum, qua penitùs abhorret à bono & malum tantùm appetit atque vult.

Hinc apparet voluntatem habere ſe merè paſſiuè in primo actu conuerſionis ad Deum: neque per ſe omninò poſſe incoare eam, vel etiam interiorem aliquam obedientiam legi debitam.

Receptum affectionum: Ἀταξια, qua non rectè mouentur, quia bonum declinant, & malum tantùm amplectuntur. Gal. 5. 24. *Qui Chriſti ſunt, carnem crucifixerunt cum affectibus & concupiſcentiis.* Rom. 1. 26. *Propterea tradidit eos Deus* fœdis affectibus. 1. Reg. 22. 8. *Dixit rex Iſraelis ad Iehoſaphatum, amplius vir quidam eſt, ex quo conſulis Iehouam: ſed* ego odi eum, *&c.* Et 21. 4. *Quamobrem venit Achab domum ſuam* faſtidioſus & indignabundus *propter verbum quo alloquutus erat ipſum Nabath Iſreelita, &c. Et iacens in tecto ſuo*

avertebat faciem ſuam ne comederet cibum.

Receptũ corporis. 1. Aptitudo incipiendi peccatũ: quod facit corpus transferendo obiecta & occaſiones ad animum. Gen. 3. *Cum ergo* videret mulier *bonum eſſe arboris illius fructum in cibum & gratiſſimam eſſe illam oculis, &c. accepit tandem de fructu eius & comedit.* 2. Aptitudo perficiendi peccatum, vbi ab animo eſt cæptum. Rom. 6. *Neque ſiſtite membra veſtra* arma iniuſtitiæ *peccato.* 19. *Itaq; ſicut ſtitiſtis membra veſtra ſerua impuritati ad patrandam iniquitatem. &c.*

CAP. 13.

De peccato Actuali.

EX originali peccato in Adami poſteris ſequetur Actuale peccatum. Eſtque vel internum vel externum. Internum mentis, voluntatis affectionum.

Mentis Actuale peccatum eſt praua cogitatio contra legem dei; cuius exempla quædam deus καρδιογνώστης in verbo expreſſit. 1. Non eſſe deum. Pſal. 10. 4. *Improbus iſte pro elatione vultus ſui non inquirit:* non eſſe deum *ſunt omnes cogitationes eius*. Et 14. 1. *Dicit ſtultus cum animo ſuo* non eſt Deus. 2. Non eſſe dei prouidentiam vel præſentiam. Pſal. 10. 11. *Dicens cum animo ſuo oblitus eſt deus fortis: abſcondit faciem ſuam*, non reſpicit *vnquam.* 13. *Quamobrem irritans impius deum diceret*

ceret cum animo ſuo te non inquiſiturum. 3. Se eſſe tutum ab omnibus periculis. Pſal. 10.6. *Dicit cum animo ſuo*, non dimouebor. Apoc. 18. 7. *Quæ in corde ſuo dicit, ſedeo regina, nec ſum vidua*, nec luctum videbo. IV. Se præ aliis excellentiſſimum eſſe. Apoc. 18.7. *Sedeo regina.* Luc. 18. 11. *Phariſæus ſtans hæc apud ſe precabatur, Deus gratias ago tibi quod* non ſum *vt reliqui homines, rapaces, iniuſti, mœchi: vel etiam vt iſte Publicanus.* 12. *Ieiuno bis in hemdomade, decimo quæcunque poſſideo.* V. Euangelium regni dei eſſe ſtultitiam. 1. Corinth. 2. 14. VI. Malè & peruersè cogitare de iis qui deum verè colunt. Matth. 12. 24. *Phariſæi, cum hæc audiſſent, dicebant, ille non eijcit dæmonia, niſi per Beelzebub principem dæmoniorum.* Pſal. 74. 8. *Dixerunt in corde ſuo, vim inferamus ijs pariter.* VII. Nondum adſtare mortem. Eſa. 28. 15. *Quoniam dicitis pepegimus* fœdus cum morte *& cum ſepulchro egimus* cauſum: *flagellum inundantis cum tranſibit non obueniet nobis, &c.* VIII. Vitari poſſe pœnas inferni. *Ibid.* IX. Deum differre aduentum ſuum ad iudiciũ vel particulare vel vltimum. Luc. 12. 19. 45.

Voluntatis & affectionum actuale peccatum eſt quælibet praua motio, inclinatio & appetitio. Gal. 5. 17. *Nam caro* concupiſcit *aduerſus Spiritum.*

Peccatum actuale externum eſt ad quod perpetrandum præter animi facultates corporis etiam membra concurrunt. Horum numerus maximus eſt. Pſal. 40. 13.

Peccatum actuale eſt vel omiſſum vel commiſſum: vtrumque etiam vel in verbis vel in factis.

In peccato commiſſo duo ſpectanda; gradus commiſſionis, commiſſi differentiæ.

Gradus quatuor ſunt. Iac. 1. 14. *Sed vnus quiſq; tentatur, dum à propria cupiditate* abſtrahitur *&* ineſcatur; *deinde cupiditas poſtquàm* concepit, parit *peccatum: peccatum vero* peractum *gignit mortem.*

Primus eſt tentatio, qua ſollicitatur homo ad peccandum. Hoc fit, malum ſuggerente Satana. Ioh. 13. 3. *Et cœna facta (cum diabolus iam* immiſiſſet *in cor Iudæ, filij Simonis Iſcariotæ vt proderet eum.)* Act. 5. 3. *Dixit autem Petrus, Anania cur* impleuit Satan *cor tuum vt mentireris, &c.* 1. Chron. 21. 1. *Inſtans autem Satanas contra Iſraelem* incitauit Dauidem *ad numerandum Iſraelem.* Fit etiam ex occaſione externi obiecti ſenſibus percepti. Iob. 31. 1. Fædus *pepigeram* cum oculis *meis: & quid aduerterem animum ad virginem?*

Tentationis duæ partes: Abſtractio, Ineſcatio.

Abſtractio eſt, prima cogitatio de malo admittendo, qua mens abducitur à deo cui tota ſemper obedire debuit. Luc. 10. 27. Diliges dominum deum tuum ex tota corde tuo, & ex tota cogitatione tua.

Ineſcatio eſt, qua cogitatio ſemel admiſſa & aliquandiu retenta titillando, voluntatem & affectiones

ctiones ad peccandum excitat.

Secundus gradus eſt Conceptio, quæ eſt conſenſus quidam & reſolutio de peccato admittendo. Pſal. 7. 15.

Tertius gradus eſt Partus, qui eſt perpetratio peccati, adhibitis facultatibus animi & corporis viribus.

Quartus eſt Perfectio, qua peccatum ex frequenti illius iteratione iam conſummatum & quaſi maturum, peccatoris mortem, id eſt, damnationem affert. Pharaonis exemplum.

Peccati iam admiſſi differentiæ, ſunt quinque.

Prima: non agere ſed cum peccante conſentire, Eph. 5. 11. *Et ne commercium habete cum operibus illis infrugiferis tenebrarum: ſed potius ea arguite.* Hoc fit tripliciter. 1. Ratione aliquatenus peccatum approbante. Num. 20. 6. *Veniens Moſes & Aaron prociderunt in faciem ſuam.* ver. 10. *Dixitq́; iis, audite nunc rebelles, an ex petra hac proferemus vobis aquam?* ver. 12. *Quamobrem dixit Iehoua ad Moſem & Aaronem, quia non credidiſtis mihi, vt ſanctificaretis me ante oculos filiorum Iſraelis, idcirco non introducetis congregationem iſtam in terram quam ego dabo vobis.* 2. Voluntatis affectu & conſenſu. Huc pertinet reticentia & cōniuentia miniſtri & magiſtratus. 1. Sam. 2. 23. 27. 3. Opere, quod fit dando conſiliũ, præſentia, irritatione. Ro. 1. 32. *Non ſolũ ea faciunt, ſed etiã facientibus patrocinãtur.* Act. 22. 20. *Et cum funderetur ſanguis S. Martyris tui,*

ego quoq; adſtabam & aſſentiebar *cædi illius, & cuſtodiebam pallia illorum qui interficiebant illum.*

Secunda, peccare ſed ex ignoratia: quod eſt quando quis, quod facit non novit expreſſè & diſtinctè eſſe peccatum: vel ſi nouit non agnouit & perſpexit. 1. Tim. 1. 13. *Qui prius eram blaſphemus & perſequutor & iniurioſus; ſed mei miſertus eſt: nam* ignorans *id faciebam fidei expers.* Num. 35. 22, 23, 27. 1. Cor. 4. 4. *Nullius enim rei mihi ſum conſcius: ſed per hoc non ſum iuſtificatus.* Pſal. 19. 13. *Ab* occultis *libera me.*

Tertia, ſcienter peccare ſed ex infirmitate; vt cum quis bonum alioquin agnitum, *metu* cuiuſdam periculi & mortis *horrore* territus contra dictamen conſcientiæ negat. In hoc genere eſt Petri lapſus, qui fuit è præcipitatione mentis & ex timore. Hoc modo peccatur etiam; quum carnis & *cupiditatum affectus*, voluntati & conatui prædominantes, hominem ad agendum inſtigant, quod ex animo oderat. Rom. 7. 19.

Quarta, Scienter peccare cum quadam pertinacia. Pſal. 19. 14. *Tum à* contumacijs *ſubtrahe ſervum tuum ne dominentur in me.* Huius loci eſt peccatum omne quod fit *elata manu*, id eſt, cum aliquo dei contemptu. Num. 15. 30, 31. Præſumptio etiam de miſericordia dei in malo perpetrando. Eccleſ. 8. 10. *Quia nullum efficitur decretum pro compenſatione iſtius mali citò: idcircò provehit animus hominum eò audaciæ illos, vt faciant malum.*

Rom.

Rom.2.4,5.

Quinta, ſcienter peccare ſed ex deſtinata malitia in Deum. Huc pertinet peccatum in Spiritum Sanctum.

CAP. 14.

De communi Pœna peccati.

HVcuſq; de peccato quo totum genus humanum polluitur: ſequitur pœna peccati, quæ triplex eſt.

Prima eſt, In hac vita; quæ etiam multiplex eſt. I. In corpore, laboris in victu quærendo moleſtia. Gen.3.17. Procliuitas ad morbos. Mat.9.2. Ioh.5.14. *Poſtea inuenit eum Ieſus in templo & dixit ei, ecce, ſanus factus es:* ne pecca *amplius, vt* ne quid *deterius tibi contingat.* Deutr.28.24. *Faciet Iehova vt adhæreſcat tibi* peſtis *donec conſumpſerit te ex terra illa, quo venturus es ad hæreditariò poſſidendum eam.* 22. *Percutiet te Iehova tabe, calidaq; & æſtuante ac* adurente febre. Pudor ob nuditatem. Gen.3.7. Pariendi difficultates in fæmina. Gen.3.16. *Ad mulierem dixit, multiplicando multiplicabo dolorem tuum, id eſt, dolorem conceptus tui, in dolore paries liberos.* II. In anima; Pauores conſcientiæ, curæ & ſollicitudines, duricies cordis, amentia. Deut.28.28. *Percutiet te* I*ehova* amentiâ *&* cæcitate *ac* ſtupore cordis. III. In toto homine, horrenda ſeruitus ſub dominio Satanæ. Coloſſ.1.13. *Qui liberauit*

nos à poteſtate tenebrarũ ac tranſtulit in regnum filij ſibi dilecti. Hebr. 2. 14. *Ipſe quoq; conſimiliter particeps factus eſt eorundem, vt per mortem aboleret eum qui* mortis imperium habet,*hoc eſt Diabolum.* Alienatio à communione dei & ad illius præſentiam horror.Epheſ.4.18. *Cogitationem habentes obſcuratam & abalienatam à vita Dei.*Gen.3.10. *Qui dixit,vocem tuam audiui in horto* & timui,*eo quod nudus: ideo abſcondi me.* IV. In bonis calamitates & detrimenta varia. Deutr. 28.29.&c. Præterea diſtinctio Dominiorum: ex qua etiam & ſtudium acquirendi dominij & contractus atque ſeruitutes exiſtunt. V. Amiſſio dominij quod habuit homo in creaturas, & illarum vanitas,qua virium in ijs excellentia & remiſſa eſt & corrupta. Rom. 8. 20. *Nam* vanitati *res creatæ ſubiectæ ſunt non ſua ſponte, ſed propter eum qui ſubiecit eas iſti vanitati.* VI. In nomine; infamia & ignominia etiam poſt hanc vitam.

Secunda eſt in vltimo termino huius vitæ, Mors vel immutatio quædam mortis inſtar. Rom.6.23. *Nam ſtipendium peccati* mors.

Tertia poſt hanc vitam,exitium æternum á præſentia dei & potente ipſius gloria. 2.Theſſ.1.9. *Qui pœnam pendent æterni exitij à præſentia Dei & gloria potentiæ ipſius.*

CAP.

CAP. 15.

De decreto Electionis & de *eius fundamento Ieſu Chriſto.*

PRædeſtinatio eſt vel decretum Electionis, vel decretum reprobationis. 1. Theſ. 5. 9.

Electionis decretum eſt, quo Deus ex benevolo affectu voluntatis ſuæ, certos homines ad ſalutem deſtinauit ad laudem glorioſæ gratiæ. Epheſ. 1. 4. *Sicut* elegit *nos in ipſo antequam iacerentur fundamenta mundi vt ſimus ſancti & inculpati coram eo per charitatem.* 5. *qui prædeſtinauit nos quos adoptaret in filios per Ieſum Chriſtum* in ſeſe, pro benevolo affectu voluntatis ſuæ. 6. ad laudem *glorioſæ ſuæ gratiæ, &c.*

Hoc decretum eſt liber vitæ, in quo nomina electorum ſcripta ſunt. Apoc. 20. 12. *Et vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes in conſpectu Dei & libri aperti ſunt: & alius liber apertus eſt, qui eſt* liber vitæ: *iudicatiq́ ſunt mortui ex iis quæ ſcripta erant in libris ſecundum opera ipſorum.* 2. Tim. 2. 19. *Solidum tamen fundamentum dei ſtat, habens ſigillum hoc:* Novit dominus qui ſunt ſui.

Exequutio iſtius decreti eſt, qua deus modo apud ſe conſtituto, efficaciter operatur ea, quæ decreuit ad Electorum ſalutem. Nam Electi ad

finem,

finem, id eſt, ad vitam æternam, ſunt etiam electi ad ea ſubordinata media quibus ad finem gradatim perduci & ſine quibus finem conſequi non poſſunt. Rom. 8. 29. *Nam quos præſciuit, eoſdem & prædeſtinauit, vt conformes fiant imagini filij dei: vt is ſit primogenitus inter multos fratres.* 30. *Quos vero prædeſtinauit eos etiam vocauit: & quos vocauit eos etiam Iuſtificauit: quos autem iuſtificauit, eos etiam glorificauit.*

Ad eius exequutionem tria pertinent, Fundamentum, Media, Gradus.

Fundamentum eſt Chriſtus Ieſus: qui ab æterno vocatus eſt à Patre ad officium mediationis præſtandum, vt in eo eligerentur omnes qui eſſent ſaluandi. Heb. 5. 5. I*ta & Chriſtus non ſibi hunc honorē tribuit vt fieret Pontifex, ſed is qui dicebat ei, Filius meus es tu ego hodiè genui te, &c.* Eſa. 41. 1. *Auſcultate inſulæ mihi & attendite nationes è longinquo. Iehova* inde ab vtero vocauerat *me: è viſceribus matris meæ memoriam conſtituerat mei nominis, &c.* Epheſ. 1. 4. *Sicut elegit nos* in ipſo, *id eſt, Chriſto.*

In Chriſto duo præcipuè conſideranda, Incarnatio & munus. Ad Chriſti incarnationem perficiendam, tria inſeruiunt, Naturæ duæ, vnio naturarum earumq; diſtinctio.

E naturis duabus, prima eſt *Deitas*, quatenus eſt Filij, qua Chriſtus eſt deus. Phil. 2. 6. *Qui cum eſſet* in forma Dei *non duxit rapinam parem eſſe deo.* Ioh.

1. 1.

cens, Pater mi, ſi poſſibile eſt abeat *à me poculum iſtud:* veruntamen non *vt ego volo, ſed vt tu.* Infirmitates iſtæ ſunt qualitates naturam hominis afficientes tantùm, non conſtituentes: ideoq; poſſunt à Chriſto deponi.

CAP. 16. De *vnione Naturarum in Chriſto.*

SEquitur Vnio naturarum, quæ etiam ad mediationem maximè conducit: per hanc enim ſtat, quòd humana Chriſti natura mortem crucis patiendo, ab eadem non eſt victa & in æternum abſorpta. Ad vnionem tria pertinent.

Primum eſt Conceptio, qua maſſa illa ſeu humana natura mirabili virtute ſeu operatione Dei è ſubſtantia Mariæ virginis immediatè, id eſt, abſq; interventu viri, & miraculoſè formatur. Luc. 1.35. *Et reſpondens Angelus dixit ei, Spiritus ſanctus ſupervenıet in te, & virtus altiſſimi* inumbrabit *te.*

Secundum eſt Sanctificatio, qua eadem maſſa humanæ naturæ purificata, id eſt, ab omni prorſus peccati labe virtute Spiritus ſancti ſegregata eſt, vt Chriſti humanitas verè ſancta eſſet: ipſeque poſſet pro aliis mori. Luc. 1.35. *Propterea id etiam quod naſcetur ex te* ſanctum *vocabitur filius Dei.* 1. Pet. 3.18. *Nam Chriſtus ſemel pro peccatis*

paſſus

paſſus eſt, iuſtus *pro iniuſtis*. 1. Pet. 2. 22. *Qui peccatum non fecerat*, nec inuentus eſt dolus *in ipſius ore*.

Tertium eſt Aſſumptio, qua verbum, id eſt, ſecunda perſona Trinitatis ſibi coniungit carnem & ſemen Abrahæ, id eſt, illam maſſam ſiue humanam naturã: vt in ea perſona verbi, propria perſonalitate caro deſtituta, ſubſiſtentiam habeat & quaſi geſtetur in æternum. Ioh. 1. 14. *Et ſermo ille* caro factus *eſt*. Heb. 2. 10. *Non enim videlicet Angelos* aſſumpſit *ſed* ſemen Abrahæ.

Hinc apparet Chriſtum vnum tantùm eſſe dei filium non duos: duplici tamen reſpectu: vt Deus naturâ Patris filius eſt; vt homo idem etiam filius ſed gratia vnionis hypoſtaticæ. Luc. 1. 35. Mat. 3. 17. *Hic eſt* filius *meus dilectus*, *&c.*

Phraſis in Scripturis huic vnioni analoga; Nimirum κοινωνία ἰδιωμάτων, de qua duæ regulæ tenendæ ſunt.

I. Ex iis quæ dicuntur de Chriſto quædam intelligenda ſunt ſecundum eius naturam diuinam. Ioh. 8. 58. *Amen, amen dico vobis priuſquam Abraham fieret*, ego ſum. Coloſſ. 1. 15. *Qui eſt* imago dei *inconſpicui, primogenitus omnis rei creatæ*. Quædam ſecundum humanam tantùm: vt, quod Chriſtus dicitur natus, paſſus, mortuus, &c. Luc. 2. 52. *Ieſus autem* proficiebat ſapientia, *& ſtatura, & gratia apud Deum & homines*. Quædam ſecundum integram perſonam tantum. Mat. 17. 5. *Hic eſt filius ille meus dilectus in quo acquieſco*. Eph. 1. 22. *Et omnia*

1.1. *In principio erat Sermo ille, & Sermo ille erat apud deum, erat q; ille Sermo deus.*

Oportuit Mediatorem eſſe deum: Primò, vt poſſet ferre magnitudinem illius mali quo premebatur humanum genus. In hoc malo concurrunt hæc maxima: grauitas peccati, quo infinitè offenſa eſt dei maieſtas: ira dei infinita in idem peccatum: horrenda potentia mortis, & tyrannis diaboli qui princeps eſt mundi. Secundò, vt alteræ naturæ, id eſt, humanæ, *valorem pleni & ſufficientis meriti*, & efficaciam operandi tribuerit. Tertiò, vt vitam æternam & ſanctitatem omnibus electis infunderet. Eſa.43.12. *Ego ego,* Iehova *& nullus præter me* Seruator: *ego indico, & ſeruo & prænuncio, non autem vllus in vobis alienus deus: & vos teſtes mei eſtis, dictum Iehova, me deum fortem eſſe.*

Addo Deitatem quatenus eſt filij, non quatenus patris vel Spiritus Sancti eſſe diuinam naturam. Quia filij eſt exequi & adminiſtrare quamlibet actionem externam à patre per Spiritum Sanctum. 1.Cor.6.8. Et ipſe cum ſit naturâ filius dei patris, priuilegium hoc credentibus concedit vt adoptentur in filios dei. Ioh. 1. 12. *Quotquot autem eum acceperunt, dedit ijs hanc dignitatem vt filij dei fierent.*

Altera natura eſt Humanitas Chriſti, qua Mediator eſt verus homo. 1. Tim. 2. 5. *Vnus enim deus, vnus etiam Mediator dei & hominum* homo Ieſus *Chriſtus.*

Homi-

Hominem eſſe oportuit: primò, vt in ea natura placaretur Deus, in qua fuit offenſus. Secundò, vt poſſet ſubire pœnam peccato debitam. Deitas enim eſt impatibilis.

Præterea Chriſtus homo eſt ſimilis nobis per omnia excepto peccato. Hebr. 2. 17. *Vnde debuit per omnia fratribus* ſimilis *fieri, vt miſericors eſſet, &c.*

Eſt ergo verus & integer homo, habens plenam & perfectam eſſentiam veri animi & veri corporis, & facultates eſſentiæ & eſſentiales proprietates; vt in animo, intelligentiã, memoriã, voluntatem, &c. In corpore longum, latũ, altum eſſe, circumſcriptum, viſibile, palpabile, & omnia, quæ vel ad ornandam eſſentiam hominis, vel ad conſtituendam ex ordine creationis pertinent.

Eſt etiam infirmus homo: iiſdem quibus nos infirmitatibus obnoxius. Ex his præcipuæ ſunt; Tentari. Mat. 4. 1. T*um Ieſus ſubductus fuit in deſertum à Spiritu, vt tentaretur á diabolo.* Timere. Hebr. 5. 7. *Qui in diebus carnis ſua quum deprecationes & ſupplicationes apud eum qui poterat ipſum ſeruare à morte, cum* clamore valido & lachrimis *obtuliſſet, & exauditus eſt ex metu.* Iraſci. Mar. 3. 5. *Et cùm circumſpexiſſet eos* cum ira, condoleſcens *quòd occalluiſſet cor eorum, dicit homini extende manum tuam.* Non meminiſſe impoſitum munus ob agonem concutientem ſenſus. Mat. 26. 39. *Et progreſſus paululum, procidit in faciem ſuam, precans & dicens*

omnia ſubiecit eius pedibus, eumque conſtituit caput *ſuper omnia ipſi Eccleſiæ.*

Quædam dicuntur de Chriſto deo quæ ſecundum humanam naturam intelligenda ſunt. Act. 20.28. *Ad paſcendam Eccleſiam* dei *quam proprio illo* ſuo ſanguine *acquiſiuit.* 1.Cor.2.8. *Nam ſi cognouiſſent, nequaquam* dominum gloriæ *crucifixiſſent.* Et contrà quædā de Chriſto homine dicuntur quæ ſecundum diuinam naturā intelligenda ſunt. Ioh. 3. 13. *Nullus enim aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit è cœlo, nempe* filius hominis qui eſt in cælo. Ioh. 6.62. *Quid ſi igitur conſpiceretis* filium hominis aſcendentem *eò vbi erat* priùs?

Poſtremò ex iſta vnione eſt, quòd Chriſtus, quatenus homo exaltatur ſupra omne nomen, adoratur: dona quoque ampliora iam habet quàm omnes ſancti & omnes angeli. Eph.1.21. *Et collocauit ad dextram ſuam in cœlis, longè* ſupra *omne imperium ac poteſtatem & potentiam & dominiū & omne nomen quod nominatur, non ſolùm in hoc ſæculo verùm etiam in futuro.* Heb.1.6. *Rurſum autem, cum introducit primogenitum ſuum in orbem terrarum dicit, & adorant eum omnes angeli eius.* Col. 2. 3. *In quo ſunt omnes* theſauri ſapientiæ & cognitionis *reconditi.* Phil.2.9. *Quapropter etiam Deus ipſum in ſummam* extulit *ſublimitatē, ac donauit ei nomen quod eſt ſupra omne nomen.* 10. *Ut ad nomen Ieſu, omne genu ſe flectat, cæleſtium ac terreſtrium ac ſubterraneorum.*

CAP. 17.

De Diſtinctione Naturarum.

Diſtinctio naturarum eſt, qua & illæ & illarum proprietates & operationes ſine vlla concretione, miſtione, conuerſione diſtinctæ manent. Ioh.10. 17. *Propterea pater diligit me, quia ego pono animam meam, vt eam rurſus aſſumam.* verſ. 18. *Nemo tollit eam à me, ſed* ego pono eam à meipſo: *poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo rurſus aſſumendi eam.* Ioh.13.31. *Quum autem exiuiſſet, dixit Ieſus, nunc glorificatus eſt filius hominis & deus glorificatus eſt in eo.* verſ. 32. *Si Deus glorificatus eſt in eo, Deum quoque glorificabit in ſeſe.* Hinc deitatis in Chriſto vnam eſſe voluntatem, & humanitatis aliam, apparet. Mat.26.39.

Hinc apparet etiam ſententiam ſymboli Chalcedon. orthodoxam eſſe. Confitemur vnum & eundem Ieſum Chriſtum, filium, dominũ, vnigenitum in duabus naturis ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως, id eſt, abſque confuſione, mutatione, diſtractione, ſeperatione cognitum & prædicatum.

Poſtremò conſtat, Chriſtum id quod non erat aſſumendo, id quod erat permanſiſſe.

CAP.

CAP. 18.

De Munere Chriſti.

HActenus de incarnatione Chriſti: Sequitur munus eius, ad quod perfectè pręſtandum, Chriſtus à Patre vnctus, id eſt, & donis & authoritate ſufficienti inſtructus eſt. Heb. 1. 9. *Propterea vnxit te Deus tuus* oleo lætitiæ vltra omnes conſortes *tuos*. Eſai. 61. 1. *Spiritus Dei ſuper me; ideo vnxit me, &c.* Ioh. 3. 34. *Non enim huic* admetitur *Deus ſpiritum.*

Hoc munus intelligendum eſt ſic Chriſto eſſe proprium, vt neque ex integro, neque parte aliqua ſua ad alium transferri poſſit. Hebr. 7. 24. *At iſte quòd in æternum manet habet ſacerdotium ἀπαράβατον, id eſt, quod non poteſt ab eo præterire ad alium.*

Ergo Chriſtus quatenus *Deus eſt*, Imperatores, reges, principes vicarios habet eamq; ob cauſam Elohim, dij fortes dicuntur, Pſal. 82. 1. Quatenus verò *Mediator*, id eſt, Sacerdos, Propheta, rex Eccleſiæ Dei, Vicarium habet nullum qui vice eius fungatur in officio regio, Pontificio Prophetico, vel in horum duobus, vel ſaltem vnico.

Munus Chriſti triplex eſt. Sacerdotale, Propheticum, regium. Pſal. 110. 1, 2, 4. Iſa. 42. 1.

Sacerdotium eſt, quo Chriſtus apud Deum ea peregit quibus perfectè obtineatur ſalus.

Hebr. 5. 1. *Nam omnis pontifex ex hominibus aſſumitur & pro hominibus conſtituitur in ijs, quæ* apud deum agenda ſunt. Et 7. 24, 25. *Unde & ſeruare* prorſus *poteſt eos qui per ipſum accedunt ad Deum ſemper viuens vt interpellet pro ijs.*

Sacerdotij partes duæ ſunt: Satisfactio, & Interceſſio.

Satisfactio eſt, qua Chriſtus apud Patrē, pro electis plena propitiatio eſt. Iob. 33. 23. *Si adſit ei nuncius, interpres vnus ex mille qui indicet homini iuſtitiam illius: tum miſerebitur eius & dixerit ei, redime eum, ne deſcendat in foueam; nam* inueni propitiationem. Rom. 3. 24. *Iuſtificamur autem gratis, id eſt, eius gratia per redemptionem factam in Ieſu Chriſto: quem propoſuit deus vt* eſſet placamentum *per fidem in ſanguine ipſius.* 1. Ioh. 2. 2. *Et ipſe eſt* propitiatio *pro peccatis noſtris.*

Satisfecit Chriſtus Deo offenſo pro parte offendente, id eſt, pro genere humano: ſecundùm humanitatem, perfectam voluntati diuinæ obedientiam præſtando; Secundum deitatem, eidem plenæ obedientiæ dignitatem ſummam, nimirum, meritum coram deo & efficaciam tribuendo. Iohan. 17. 19. *Et ego pro iis ſanctifico meipſum vt ſint & ipſi ſanctificati per veritatem.* Act. 20. 28. *Ad paſcendam Eccleſiam* dei *quam proprio ill o ſuo ſanguine acquiſiuit.* 2. Cor. 5. 19. *Nempe quia* deus erat in Chriſto, *mundum* reconcilians *ſibi, non imputando iis peccata ipſorum.*

Satiſ-

Satisfactio eſt, vel paſſio vel impletio legis.

Paſſio eſt, qua perſolutis peccatorum pænis ſatisfecit iuſtitiæ dei, iramq; eius placauit ob peccata credentium. Hæc ita fuit.

a Paulò ante mortem Chriſti, ex impendentis iræ diuinæ ſenſu partim metus, partim grauiſſimus dolor eum vndiq; occupans, ſpiritum eius ſic turbauit *b* vt intrinſecus & mirum ſtuporem & obliuionem impoſiti muneris ad tempus incuteret: & extrinſecus *c* precationem ad patrem de transferendo horrore (ſi voluerit) cum valido clamore & lachrymis, & *d* ſudore quaſi grumis ſanguinis in terram diffluentibus, exprimeret: verùm ſtatim ſui recordatus *e* ſponte ſe exhibuit Patri ſuo ad peccati omnem pænam in cruce luendam. Vbi hæc fiunt *f* prodente Iuda capitur Chriſtus, *g* adducitur ad Annam, deinde ad Caipham, & Petro eum abnegante, à Caipha *h* ad Pilatum vinctus ducitur. Pilatus *i* ad Herodem mittit: *k* quo illum remittente, *l* Pilatus & innocentem teſtatur & *noxium* damnat. Tum *m* flagellatur Chriſtus, ſpinis coronatur, illuditur, conſpuitur, cruci adiudicatur, *n* crucifigitur. Vbi hæc fiunt *o* execrauit eum deus Pater, id eſt, horribilem iram eius peccatis omnium parem in eum inculpatum effudit. Maledictioni iam ſubiectus, præ ſenſu horroris immenſi, ad Patrẽ *p* queſtus eſt ſe derelinqui, & tamen cum Satana & angelis eius *q* colluctatus, eos ſubegit. His peractis *r* effuſo ſanguine ob cor transfixum lancea *ſ* mortuus

tuus eſt:& animus *t* traditus ab eo in manus Patris, tranſlatus eſt in Paradiſum:*u* corpus autem oſſibus illæſis ſepultum fuit & ſub dominio *x* mortis ignominioſo tres dies noctesq; retentum. *a* Mar.4.34. Mat.26.38. *b* Ioh.12.27. Mat.26.37,42. *c* Mar. 14.35. Ioh. 12.29. Heb.5.7. *d* Luc.22.44. *e* Heb. 9.5.14. 1.Cor.5.5,7. Iſa.53.10,11. *f* Mat.26.47. *g* Ioh.18.13,14. *h* Ioh.18.29. *i* Luc.23.7,8. *k* Luc. 23.15. *l* Mat. 27.24,26. *m* Ibid. *n* Ioh.19.18. *o* Gal.3.13. *p* Matth.27.35,46. *q* Coloſſ.2.14,15. *r* Iohan.19.34. *ſ* Hebr.9.15,16. *t* Luc.23.43,46. *u* Ioh.19.33,42. *x* Act.1.13.

In hac deſcriptione quinque inprimis notanda ſunt. I. Agonia Chriſti, quæ fuit vehemens angor ex conflictu duplicis deſiderij:primum erat de obedientia patri præſtanda: alterum de horrore mortis fugiendo. Luc.22.44 *Et ipſe conſtitutus* in angore, *intentius orabat. Erat autem ſudor eius quaſi* grumi ſanguinis *in terram deſcendentes*. Heb.5.7.

II. Sacrificium, quod eſt actio Chriſti ſe offerentis Deo Patri ad perſoluendum pænas peccatis electorum debitas. Hebr. 9.26. Sed nunc ſemel in conſummatione ſæculorum, ad abolendum peccatum per immolationem ſui ipſius patefactus eſt.

In hoc ſacrificio, victima fuit Chriſtus quatenus homo. Heb.10.10. *Qua volũtate ſanctificati ſumus per* oblationem corporis *Ieſu Chriſti ſemel factam*.

Altare Chriſtus quatenus Deus eſt, Hebr.13.10. *Habemus altare ex quo non habent ius edendi qui Tabernaculo deſeruiunt*. Hebr.9.14. *Quantò magis ſan-*

guis Chriſti, qui per Spiritum æternum *ſeipſum obtulit inculpatum Deo, purgabit cenſcientiam veſtram à mortuis operibus ad ſeruiendum Deo viuo.* Hinc eſt quod Chriſtus dicitur ſanctificare ſeipſum, quatenus homo eſt. Ioh. 17.19. *Sicut altare domum ſanctificat.* Mat.23.17.

Sacerdos eſt Chriſtus & Deus & homo. Hebr.5. 5,6. Et.1.Tim.2.6.

III. Acceptatio Patris acquieſcentis in eo ſacrificio. Niſi enim approbaſſet Pater, inane fuiſſet. Mat.3.7. *Hic eſt filius ille meus in quo εὐδόκησα,* id eſt, valdè placatus ſum & acquieſco. Eph.5.1. *Sicut & Chriſtus dilexit nos & tradidit ſeipſũ pro nobis oblationẽ ac victimã deo* in odorẽ bonæ fragrantiæ.

IIII. Imputatio peccati, qua Chriſtus æſtimatus eſt à Patre, velut tranſgreſſor, peccatis omnium in eum tranſlatis. Eſa.53.4. *Veruntamen morbos noſtros ipſe pertulit & dolores ipſos noſtros baiulauit.* 12. *Profudit in mortem ſeipſum & cum* defectoribus annumeratus eſt. 2.Cor.5.21. *Fecit eum qui non nouit peccatum, pro nobis* peccatum eſſe, *vt nos efficeremur iuſtitia Dei in eo.*

V. Inſignis humiliatio, cuius duæ partes, Exinanitio ſecundum diuinam naturam. Phil.2.7. *Sed ipſe ſe exinaniuit, forma ſerui accepta, ſimilis hominibus factus.* ver.8. *Et habitu compertus vt homo ipſe ſe demiſit, fact⁹ obediẽs vſq; ad mortẽ, mortẽ autẽ crucis.*

Chriſtus ſe exinaniuit nõ quòd natura eius diuina fuit imminuta aut facta infirma, ſed ꝙ non exeruit

 vires

vires & potentiam diuinam ad certum tempus: &, vt *Irenæus* loquitur, *quieuit verbum* vt humana natura crucifigi & mori poſſet.

Execratio eſt, qua juxta legē maledictus eſt. Gal. 3.10. Execrabilis quiſquis non manſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis vt faciat ea.

Execratio eſt vel interna vel externa.

Interna eſt ſenſus horrendæ iræ dei in cruce. Apoc. 19.15. *Ipſe eſt qui* calcat lacum *vini furoris, & iræ dei*. Eſa. 53.5. *Nam ipſe dolore afficitur ex defectionibus noſtris, atteritur ex iniquitatibus noſtris: caſtigatio pacis noſtræ imponitur ei, & liuore eius fit curatio nobis*. Idem indicant grumi ſanguinis, clamores in cruce ad patrem, Angeli ad conſolandum miſſio. Hinc eſt, quòd mortem tantoperè horreret, quam Martyres plurimi exoptarunt.

Externæ execrationis tres partes vel gradus ſunt.

Primus eſt mors in eadem cruce: quam veram fuiſſe ex eo conſtat, quia fuit coniuncta cum effuſione ſanguinis etiam è corde. Nam inde verſimile eſt transfixum fuiſſe *pericardium*: quia fluebat aqua cum ſanguine, (vt eruditè Columbus annotauit.) Ioh. 19.34.

Hanc oportuit eſſe; vt teſtamentum, hoc eſt, fœdus gratuitæ promiſſionis quoad nos, ratum faceret. Hebr. 9.15, 16. *Nam vbi teſtamentum eſt, mors intercedat neceſſe eſt teſtatoris. Teſtamentum enim in mortuis ratum eſt, quandoquidem nondum valet quum*

viuit

viuit teſtator.

Secundus eſt ſepultura mortui, vt ratam faceret mortem Chriſti.

Tertius eſt, Deſcenſus ad inferos, id eſt, dominium mortis ignominioſum in eum iam ſepultum. Act. 2. 24. *Quem deus excitauit* ſolutis doloribus mortis, *eò quòd erat impoſſibile ipſum ab ea retineri.* Eph. 4. 9. *Caterùm illud,* aſcendit, *quid eſt niſi quòd etiã* deſcenderat *prius in infimas partes terræ.* Oportuit autem Chriſtum captivum teneri à morte, vt eius ſtimulum, id eſt, potentiam aboleret. 1. Cor. 15. 55.

Atque ita eſt miranda Paſſio. Sciendum deinceps eam eſſe ἀντίλυτρον pro peccatis electorũ omnium. 1. Tim. 2. 6. *Qui ſeipſum dedit* redemptionis pretium *pro quibuſvis, &c.* Quòd enim Deus & vnicus dei filius ad breue tempus maledictionem legis pertulit, plus eſt quàm ſi omnes homines in æternum eſſent paſſi.

Præterea notandum eſt, tum demùm ritè ſciri paſſionẽ Chriſti, vbi cor tuum deſinit peccare, dolorq́; amarus te cumpungit ob peccata tua, quibus innocentẽ dei filiũ tranſfixiſti. 1. Ioh. 3. 6. *Quicquis peccat non vidit eum neq́;* nouit eũ. Zach. 12. 10. *Et* reſpicient ad me *quem transfixerunt: clangentq́; ſuper hoc, tanquam planctu de vnigenito:* amarè plangent *de eo, vt quis amarè plangit de primogenito.*

Dictum eſt de paſſione, ſequitur impletio legis, qua ſatisfecit iuſtitiæ dei, totum ius legis præſtando.

do.Rom.8.4. *Quum enim legis impotentia nihil poſſet in carne, Deus ſuo ipſius filio miſſo, conformato carni peccato obnoxiæ, idq́ pro peccato condẽnauit peccatũ in carne, vt illud* jus legis *cõpleatur in nobis,&c.*

Impleuit legem, partim ſanctitate humanæ naturæ, partim obedientia in operibus iuxta legem. Ioh.17.19.Rom.8.2.*Nam lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis*.Math.3.15. *Reſpondens autem Ieſus dixit ei,omitte nunc: ita enim decet nos implere omnem iuſtitiam.*

Sacerdotij pars altera eſt Interceſſio Chriſti,qua Advocatus eſt & deprecator apud deum pro fidelibus.Rom.8.34.

Interceſſio Chriſti immediatè ad Patrem refertur: 1. Ioh. 2.Si quis peccauerit,Advocatum apud Patrem habemus Ieſum Chriſtum iuſtum.Et quidem Pater, vt ordinis reſpectu primus eſt: ita etiam placato patre, ſimul & filius & Spiritus Sanctus placantur: quia omnium perſonarum vna eſt conſentiens voluntas.

Intercedit Chriſtus ſecundum vtramq; naturam: primò ſecundum humanitatem partim apparendo in cœlo coram patre, partim cupiendo ſalutem electorum. Hebr.9.24. *Non enim in manufactum ſacrarium ingreſſus eſt Chriſtus, quod ſit exemplar vero ſacrario reſpondens: ſed in ipſum cœlum, vt* appareat *nunc in conſpectu dei pro nobis*.& 7.25. Deinde ſecundum deitatem partim applicando meritũ mortis ſuæ,partim interpellando Spiritum ſuum in cordibus

dibus

dibus electorum gemitibus inenarrabilibus. 1. Pet. 1. 2. *Dilectis ex prænotione dei Patris ad Sanctificationem Spiritus per obedientiam &* aſperſionem ſanguinis *Ieſu Chriſti, &c.* Rom. 8. 26. *Itidem & Spiritus vna ſubleuat infirmitates noſtras. quid enim precemur vt oportet non nouimus ſed ipſe Spiritus* interpellat *pro nobis* gemitibus inenarrabilibus.

Non eſt ergo exiſtimandum devolvi Chriſtum ante Patrem flexis genibus: neq; eſt neceſſe; cum hæc apparitio vim habeat viuæ orationis.

Intercedit verò Chriſtus eum in finem, vt qui illius ſatisfactione iuſti ſunt, in gratia conſeruentur: Conſeruat autem eos, tegendo eorum lapſus quotidianos & infirmitates, & imperfectiones operum ſpeciali & quotidiana applicatione meritorum: vt hac ratione ipſa perſona hominis iuſta maneat, & opera perſonæ deo accepta ſint. 1. Ioh. 2. 1, 2. 1. Pet. 2. 5. *Sacerdotium ſanctum ad afferendum ſpirituales hoſtias,* acceptas deo per Ieſum Chriſtum. Apoc. 8. 3, 4. *Tum alius Angelus venit, & ſtetit ante aram, habens thuribulum aureum: & dati ſunt ei ſuffitus multi, vt offerret cum precibus ſanctorum omnium, ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum: aſcendit autem* fumus ſuffituum cum precibus ſanctorum *.i. manu Angeli ad conſpectum dei.*

Hucuſq; de ſacerdotio ſequitur Propheticum munus & Regium.

Propheticum munus eſt, quo Chriſtus immediatè à Patre verbum eius & in verbo etiam omnia quibus obtinetur ſalus, reuelat. Ioh. 1. 18. *Filius qui*

eſt in ſinu patris ipſe vobis enarrauit. Ioh. 8. 26. *Ego quæ audiui à Patre hæc loquor mundo.* Deutro. 18. 18.

Revelatio verbi primò facta eſt partim adhibitis viſionibus, inſomniis, colloquiis; partim inſtinctu & motu ſpiritus. Hebr. 1. 1. Deus multis vicibus, multiſq; modis olim loquutus patribus per prophetas, vltimis diebus hiſce nobis loquutus eſt per filium. 2. Pet. 1. 21. *Non enim libidine hominis allata eſt olim Prophetia ſed* acti à Spiritu Sancto *loquuti ſunt ſancti dei homines.*

Eadem ordinariè fit per Miniſterium verbi, intus lucem accendente Spiritu Sancto. Luc. 24. 45. *Tum aperuit eorum mentem, vt intelligerent Scripturas.* Act. 16. 14. *Cuius dominus* adaperuit *Cor, vt attenderet ea quæ dicebantur à Paulo.* Luc. 21. 15. *Ego dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt contradicere neq; reſiſtere omnes aduerſantes vobis.*

Hinc Chriſtus appellatur, Doctor Eccleſiæ & Legiſlator. Mat. 23. 10. *Ne vocemini doctores, Vnus enim veſter eſt doctor, Chriſtus.* Iacob. 4. 12. *Vnus eſt legiſlator qui poteſt ſeruare & perdere.* Et conſiliarius. Eſa. 9. 6. & Apoſtolus profeſſionis noſtræ, Heb. 3. 1. & Angelus fœderis. Mal. 3. 1. & novi fœderis Mediator. Heb. 9. 15. Ergo etiam *Supremum ius* interpretandi Scripturas penes eum eſt: & Eccleſiæ dei, miniſterium tantùm iudicandi & interpretandi commiſſum eſt.

Regium munus eſt quo diſtribuit ſalutarem gra-

gratiam & omnia diſponit ad electorum ſalutem. Pſal.2.& 110.

Exequutio regij muneris habet exaltationem Christi.

Exaltatio eſt, qua poſt extremam humiliationem in gloriam paulatim evectus eſt. Eſtq; ſuo modo ſecundum vtrunq; naturam.

Exaltatio diuinæ naturæ eſt, ſine vlla omnino mutatione, diuinorum eius idiomatum in humana natura illuſtris manifeſtatio. Rom. 1. 4. Declarato filio dei potenter *ſecundum ſpiritum ſanctificationis* per reſurrectionem *à mortuis, nempe Ieſu Chriſto domino noſtro*. Act. 2. 36.

Exaltatio humanitatis eſt, vel depoſitio ſeruilis conditionis & infirmitatum omnium: vel ſusceptio Donorum habitualium: quæ quidem dona, licet creata ſint & finita, tamen tanta eſt & talis eorum perfectio, quanta in creaturam cadere poteſt. Animi dona ſunt, ſapientia, cognitio, lætitia, virtutes ineffabiles; corporis autem immortalitas, robur, agilitas, fulgor. Philip. 3. 21. *Qui transformabit corpus noſtrum vile, vt conforme fiat* corpori ſuo glorioſo. Mat. 17. 2. *Transformatuſq; eſt coram ijs &* ſplenduit facies *vt ſol: veſtimenta autem eius facta ſunt alba vt nix*. Eph. 1. 20. 22. Heb. 1. 9.

Corpus Chriſti vtcunq; hoc modo glorificatum, tamen ſolidum, circumſcriptum, viſibile, palpabile, alicubi ſitum perpetuò manebit. Luc. 24. 39. *Videte manus meas & pedes meos: nam ego ipſe ſum, con-*

trectate

trectate me & videte: nam ſpiritus carnem & oſſa non habet prout me conſpicitis habere.

Exaltationis Chriſti triplex eſt gradus.

Primus eſt Reſurrectio, in qua diuina potentiâ ſubegit mortem & ſeipſum ad vitam æternam ſuſcitauit. 2. Cor. 13.4. *Nam etſi crucifixus fuit ex infirmitate: vivit tamen ex potentia Dei.* Matth. 28. 6.

Finis reſurrectionis Chriſti eſt, vt ſatisfactionem eius in paſſione & morte plenam & ratam eſſe demonſtraret. Nam vel vnum peccatũ Mediatorem in morte detinuiſſet, etiam cæteris expiatis omnibus. 1. Cor. 15. 17. *Quòd ſi Chriſtus non eſt excitatus, inanis eſt fides veſtra:* adhuc eſtis in peccatis *veſtris.* Rom. 4. 25. *Traditus eſt in mortem propter offenſas & excitatus* propter iuſtificationem *noſtri.*

Secundus gradus eſt Aſcenſio in cœlum, quæ eſt vera localis, viſibilis humanæ naturæ Chriſti è terris ſupra omnes cœlos viſibiles in cœlum beatorum Deitatis virtute facta tranſlatio. *Act.* 1. 9. *Et quum hæc dixiſſet, aſpicientibus ipſis eleuatus eſt, & nubes ſuſceptum eum abſtulit ab oculis eorum.* 11. *Qui & dixerunt, viri Galilæi quid ſtatis intuentes in cœlum? Hic Ieſus qui ſurſum receptus eſt à vobis in cœlum, ita veniet quemadmodum conſpexiſtis eum proficiſcentem in cœlum.* Epheſ. 4.10,11.

Aſcendit Chriſtus hunc in finem, vt pararet locum fidelibus, Spiritum Sanctum daret, & ibidem

bidem æterna gloria frueretur. Ioh. 14. 2. *In domo patris mei multæ ſunt manſiones: alioqui dixiſſem, proficiſcor paraturus vobis locum.* Ioh. 16. 7. *Niſi ego abiero, conſolator ille non veniet ad vos: ſin autem profectus fuero,* mittam eum ad vos.

Tertius gradus eſt ſeſſio ad dextram Patris, quæ per metaphoram ſignificat Chriſtum in cœli altiſſimis iam actu donatum eſſe & plenitudine gloriæ & plenitudine poteſtatis ac imperij. Heb. 1. 3. *Purgatione peccatorum noſtrorum per ſeipſum facta, ſedet ad dextram maieſtatis in excelſis.* Pſal. 110. 1. *Dixit Iehova domino meo,* ſede ad dextram *meam, donec poſuero inimicos tuos in ſcabellum pedum tuorum. cum* 1. Cor. 15. 25. *Nam oportet* eum regnare *vſq; quò omnes inimicos ſubiecerit pedibus ſuis. Act.* 7. 55. *Quum autem plenus Spiritu Sancto, intentis in cœlum oculis vidit gloriam dei & filium hominis adſtantem ad dextram dei.* Mat. 20. 22.

Regij muneris partes duæ ſunt. Prima eſt gubernatio regni cœlorum; cuius pars in cœlo eſt, pars in terra, nimirum eccleſia fidelium.

In eccleſia gubernanda duo exercet regalia. Primum condit leges. Iacob. 4. 12. Secundò conſtituit ſibi adminiſtros ſuos. Eph. 4. 11. *Dedit igitur ipſe, alios quidē Apoſtolos: alios verò Prophetas: alios autē Evāgeliſtas: alios autē paſtores & doctores, ad coagmētationē ſanctorū, &c.* 1. Cor. 12. 18. *Et alios quidē poſuit deus in eccleſia, primū apoſtolos, deinde prophetas, tertiò doctores; deinde poteſtates, deinde dona ſanationū*

opitula-

apitulationes, gubernationes, interpretationes linguarum.

Gubernatio Eccleſiæ eſt, vel eius è mundo collectio, vel collectæ conſeruatio. Eph. 4.12. Pſal. 110.

Secunda pars regij muneris eſt, Abolitio regni tenebrarum. Coloſſ. 1.13. Pſal. 2.9. Luc. 19. 27. *Quin etiam meos illos inimicos qui noluerunt me regnare ſupra ſe adducite huc & iugulate coram me.*

Regnum tenebrarum eſt cætus hoſtium Chriſti.

Princeps regni iſtius & omnium membrorum caput eſt Satanas. Eph. 2.1,2. 2. Cor. 4.4. 2. Cor. 6.5: *Et quæ concordia* Chriſto *cum* Belial? *aut quæ pars fideli cum infideli?*

Membra ſunt, Angeli Satanæ, & infideles homines.

Inter hos excellunt: Athei, qui ex corde deum apertè negant. Pſal. 14. 1. Magi, qui pactum cum Diabolo faciunt, vt res optatas conſequantur. 1. Sam. 28.6. Pſal. 58.6. Idololatræ, qui vel falſos deos vel verum deum in idolo colunt. 1. Cor. 10. 7. 20. Huc referendi Turcæ, Iudæi, Hæretici qui in fundamento religionis errant. 2. Tim. 2. 18. Apoſtatæ qui à fide in Chriſtum deficiunt. Hebr. 6.6. Pſeudochriſti, qui ſe paſſim pro Chriſto venditant. Mat. 24.26. Hi frequentes erant circa primum aduentum Chriſti. Ioſeph. Antiquit. Lib. 20. cap. 11, 12, 14. Poſtremò ὁ ἀντίχριστος, quem iam apertè conſtat eſſe Papam Romanum. 2. Theſſ. 2.3. *Ne*

quis

quis vos ſeducat vllo modo. non enim adveniet dies Chriſti, quin venerit defectio prius, & retectus fuerit homo ille ſceleratus, filius ille perditionis, ſeſe oppo-nens & efferens aduerſus quicquid dicitur Deus aut numen: *adeo vt in* templo Dei *tanquam deus* ſedeat, præ ſe ferens *ſe eſſe deum*. Apoc. 13. 11. *Deinde vidi aliam beſtiam aſcendentem e terra, habentem duo* cornua ſimilia agni, *ſed* loquebatur vt Draco. *Ea verò poteſtatem omnem prioris beſtiæ exercet in conſpectu eius: & facit vt terra & eius incolæ adorent beſtiam illam primam, cuius curata fuerat plaga lethalis.*

Erant Romæ Antichriſti primùm, cùm Epiſcopi dici voluerunt Oecumenici, ſed perfecti erant, cùm nacti eſſent ciuilem gladium.

CAP. 19.

De externis medijs exequendi Decretum Electionis: & de Decalogo.

HActenus de fundamento Electionis: Sequitur vt de medijs externis eiuſdem dicamus.

Media ſunt fœdus Dei, & ſigillum fœderis.

Fœdus Dei eſt eius pactum cum homine de vita æterna, certa condicione, obtinenda.

Fœderis partes duæ ſunt: Sponſio Dei, & homi-

nis Reſtipulatio.

Sponſio Dei eſt, qua ſe promittit fore homini in deum, ſi datam conditionem impleuerit.

Reſtipulatio eſt, qua homo ſpondet, ſe Domino ſeruum fore ad conditionem datam implendam.

Fœdus rurſus duplex eſt: fœdus operum, & fœdus gratiæ. Ierem. 32. 31. *Ecce dies venturi ſunt, dictum Iehouæ, quibus pangam fœdus novum cum domo Iſraelis & cum domo Iehudæ.* 32. *non ſecundum illud fœdus quod pepigeram cum maioribus eorum, quo die prehendi manum eorum, vt educerem eos è terra Aegypti: nam ipſi irritum fecerunt fœdus meum, & ego coniugio iunctus manſiſſem eis.* 33. *Nam hoc illud eſt fœdus, quod pangam cum domo Iſraelis poſt dies hos, dictum Iehouæ; indam legem meam menti eorum, & cordi eorum inſcribam eam, & ero ijs deus, & ipſi erunt mihi populus.* Gal. 4. 24.

Fœdus operum eſt, fœdus Dei cum conditione perfectæ obedientiæ: & exprimitur Lege Morali.

Lex moralis eſt pars verbi Dei, perfectam in hominibus & naturæ & actionum iuſtitiam præcipiens, contrariumque prohibens. Rom. 10. 5. *Moſes enim deſcribit iuſtitiam quæ eſt ex lege, quòd qui præſtiterit illa, viuet per illa.* 1. Timoth. 1. 5. *Porrò finis mandati eſt, charitas ex puro corde, & conſcientia bona, & fide non ſimulata.* Luc. 10. 27.

10.27. *Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, & ex tota cogitatione tua.* Rom.7 17. *Scimus enim legem eſſe ſpiritualem.*

Legis cuiuſque partes ſunt: Edictum. quod præcipit obedientiam, & Conditio, quæ ad obedientiam obligat: eſtque vita æterna, ſi lex impletur, ſin minus, maledictio eſt.

Legis totius & fœderis operum Epitome eſt, Decalogus. Exod. 34. 27. *Tum edixit Iehova Moſi, ſcribe tibi verba hæc: quia ex præſtituto horum verborum pango tecum foedus et cum Iſraele. Itaq; fuit ibi cum Iehoua quadraginta dies, et quadraginta noctes, cibum non comedit, et aquam non bibit, dum inſcripſit Tabulis verba foederis huius, decem illa verba.* 1. Regum. 8. 9. *Nihil erat in arca præter duas tabulas lapideas, quas collocauerat ibi Moſes in Horebo: quando pepegit foedus Iehoua cum filijs Iſraelis egredientibus ex Ægypto.* Matth. 22 40. *Ab iſtis duobus mandatis tota lex et Prophetæ pendent.*

Decalogi vera interpretatio his conſtat regulis. *I.* In negatiuo affirmativum intelligendum & contra. *II.* Negativum ligat ſemper & ad ſemper, affirmativum ſemper quidem ſed non ad ſemper. ideoque in præceptis negativis maior ineſt emphaſis. *III.* Sub vitio nominatim prohibito, omnia vitia eiuſdem generis, omnes illorum cauſæ, occaſiones, incitamenta

 prohi-

prohibentur. 1. *Ioh.* 3. 15. *Matt.* 5. 21. *ad finem.*

IV. Peccata quæuis nomen gerunt eius peccati, quod nominatim prohibetur in eo mandato ad quod ea pertinent. *Ibid. Odium eſt homicidium, & aſpicere fœminam vt eam concupiſcas, adulterium eſt.*

Decalogus eſt deſcriptus duabus tabulis.

Primæ tabulæ ſumma eſt, dilectionẽ Deo & cogitatione, & memoria, & affectionibus, & totis viribus præſtare. Mat. 22. 37. *Eſt hoc mandatum & primum, (ſcilicet natura & ordine) & magnum mandatum, nimirum excellentia & dignitate.*

CAP. 20.

De *Primo mandato.*

IN prima tabula quatuor ſunt mandata.

Primum eſt de habendo & eligendo deo. Cuius hæc verba ſunt.

" Ego Iehoua Deus tuus, qui eduxi te è terra Aegypti è domo ſeruorum: ne eſto tibi vllus alienorum deorum ante faciem meam.

Analyſis.

Ego. Si quis exiſtimat hæc verba eſſe præfationem Decalogi, non impedio: interim veriſimile eſt, hic præpoſitis rationibus ſanciri mandatum primum & ſtabiliri: præſertim cùm id fecerit Deus

in

in tribus proximis, ijsq; minoribus mandatis.

Iehova. Id eſt, à ſe & in ſe ab æterno exiſtens: & rebus omnibus dans eſſe quando non erant, partim creando eas, partim gubernando. Hîc primi mandati ratio ab attributo nominis.

Qui eſt Iehova, is tantùm pro deo eſt habendus.
Ego ſum Iehoua.
Ergo tantùm ego pro Deo ſum habendus.

Propoſitio deeſt: aſſumptio eſt in his verbis; concluſio eſt ipſum mandatum.

D*eus tuus.* Hæc ſunt verba gratuiti fœderis, Ierem. 32.33. quo Deus ſtipulatur cum populo ſuo de remiſſione peccatorum & vita æterna. In his verbis altera eſt mandati ratio à relatis paribus.

Si ego ſum Deus *tuus, tu viciſſim meus populus eſſe debes, & me aſſumere in deum tuum.*
Verum primum eſt,
Ergo & ſecundum.

Eduxi. Illuſtratur aſſumptio ſecundæ rationis ab effecto Dei liberantis populum ex Aegypto, tanquam è ſeruitute duriſſimi domini. Hæc liberatio non modò ad Iſraelitas, ſed etiam ſuo modo ad eccleſiam omnium tēporum pertinet; eſt enim typus liberationis multò melioris ex horrenda poteſtate tenebrarum. 1. Cor. 10. 1. *Nolim autem vos ignorare fratres, patres noſtros omnes ſub illa nube fuiſſe & omnes per mare tranſiſſe. 2. Et omnes in Moſen baptiſatos eſſe nube & mari.* & Coloſſ. 1. 13. *Qui liberauit nos à poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in*

 regnum

regnum filij ſibi dilecti.

Alienorum. Alieni dii dicuntur, non quòd naturâ tales eſſe poſſint, ſed quia ſic reuera eſſe æſtimantur à corde prauiſſimo & pluſquam diabolico animalis cuiuſque hominis. vt Phil.3.19. *Quorum deus eſt venter.* 1.Cor.4 4. *In quibus deus huius ſæculi excæcauit mentes.*

Ante faciem. Id eſt, metaphoricè, in conſpectu & præſentia mea; cui occulta cordis ſunt conſpicua. Hîc tertia ratio eſt; *Si me coram reijcis, nefandum erit facinus; ergo vide ne quando facias.* Similis ratio. *Gene.*17.1.

Pars affirmatiua.

Iehovam deum habeto. Officia quæ hic iubentur, hæc ſunt.

I. Agnitio Dei, qua cognoſcimus & confitemur Deum talem eſſe, qualem ſe in verbo ſuo & creaturis reuelauit. Coloſſ. 1. 10. *Creſcentes in agnitionem* Dei. Ierem. 24. 7. *Nam inditurus ſum illis cor ad cognoſcendum me, me eſſe Iehouam, eruntq́ mihi populus, et ego ero illis* Deus. *In hac* Dei *agnitione gloriandum.* Ierem. 9. 24. *Sed in hoc glorietur, qui gloriatur, ſe intelligere et cognoſcere me, me eſſe* Iehovam *exercentem benignitatem, ius et iuſtitiam in terra.*

II. Vnitio cum deo, qua deo quis corde adhæreſcit. Ioſh. 23.8. *Sed* Iehovæ *deo veſtro adhæreſcite,*

te, quemadmodum feciſtis in hunc vſq; diem. Act. 11. 23. *Hortatus eſt omnes, vt propoſito cordis permanerent in domino.* Adhæremus deo triplici inprimis affectu; fiducia, amore dei, & timore.

Fiducia eſt, qua quis agnoſcens potentiam & miſericordiam Dei, in eo firmiter acquieſcit contra omne periculum. 2. Chron. 20. 20. *Credite in Iehouam deum veſtrum, et eritis ſecuri; credite Prophetis eius, et proſpere cedet vobis.* Pſal. 27. 1. *Iehova lux mea et ſalus mea eſt, à quo timerem? Iehova robur vitæ meæ eſt, à quo expaueſcerem?* 3. *Si metarentur contra me caſtra, non timeret cor meum. Si inſurgeret contra me bellum, in his ego ſecurus eſſem.*

Hinc oritur Patientia & alacritas in preſentibus periculis. Pſal. 39. 10. *Obmuteſco, non aperio os meum, quia tu feciſti.* 2. Sam. 16. 10. *Dixit Rex, quid mihi vobiſcum filij Zeruiæ? ſi maledixit, quia Iehova edixit ei, maledic Dauidi: ecquis dicat, quare ſic facis?* Gene. 45. 5. *Sed nunc ne vos dolore crucietis, neq; diſpliceat in oculis veſtris quod vendidiſtis me huc: nam victus cauſa miſit me Deus ante vos.* 8. *Nunc itaq; nequaquam vos eſtis, qui miſiſtis me huc, ſed deus ipſe.* 2. Reg. 6. 16. *Cui dixit, ne metuito. nam plures ſunt qui vobiſcum, quàm qui cum illis ſunt.*

Ex fiducia quoq; exiſtit ſpes, quæ eſt placida expectatio præſentiæ & auxilii diuini in omnibus futuris. Pſal. 37. 5. *Deuolue ſuper Iehovam viam tuam, et confide in eo: nam ipſe efficiet.* 7. *Acquieſce*

Iehovæ & continenter expecta eum. Prov.16.3. *Devolue in Iehouam facta tua, cogitationesq́ tuas, & comparabuntur.*

Amor Dei eſt quo quis agnoſcens bonitatem & dilectionem dei erga ſe, Deum viciſſim ſuper omnia diligit. Deutr. 6.5. *Diliges Dominum deum tuum toto corde tuo & tota anima tua & totis viribus tuis.*

Dilectionis quæ eſt erga Deum notæ ſunt; libenter audire verbum Dei, libenter de ipſo loqui, ſæpè de illo cogitare, ſine tœdio obſequium ei præſtare, corpus & omnia pro illo exponere, appetere illius præſentiam ſuper omnia, de illa gaudere, dolere de abſentia, amare omnia quæ ad eum pertinent, diligere & odiſſe hoc idem quod ille, conari in omnibus ei placere, trahere alios ad eius dilectionem, dona & gratias ab eo datas magni æſtimare, conſiliis in verbo reuelatis acquieſcere, deniq; inuocare nomen eius cum fiducia.

Timor Dei eſt, quo quiſpiam agnoſcens Dei & miſericordiam & iuſtitiam, offenſionem Dei veretur vt ſummum malum. Pſal. 130.4. *Sed apud te eſt condonatio, vt timearis.* Habac. 3.16. *Audiui, & contremit venter meus, ad vocem tremuerunt labia mea, putredo ingreſſa eſt in oſſa mea, & apud me contremui in die afflictionis quieſcam, cùm aſcendet contra populum, vt abſcindat eum.* Pſal. 4.4. *Commovemini & ne peccetis.*

Hinc oritur ſtudium probandi ſe deo in omnibus.

bus. Gen.5.22. *Ambulauit autem Henoc continenter cum deo, poſtquam genuit, &c.* & 17.1. *dixitq́; ad eum, Ego deus, qui ſum ſufficiens, continenter ambula coram me, & eſto integer.*

Ex his tribus affectibus exiſtit humilitas, qua quiſpiam agnoſcens Dei gratuitam bonitatem & coram eo abiectus, omnem ei laudem & gloriam tribuit. 1.Cor.1.30. *Qui gloriatur, in domino glorietur.* 1.Pet.5.5. *Modeſtia eſtote intus ornati. Nam deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Submittite igitur voſipſos potenti manui dei vt nos in tempore extollat.* 1.Chron.29.10. *Et dixit Dauid, Benedictus es Iehoua Deus patris noſtri à ſeculo vſq; in ſeculum.* 11. *Tua eſt ô Iehova, magnitudo & potentia, & gloria & æternitas ac maieſtas: imo omnia & in cœlo & in terra: tuum eſt Iehoua regnum, vt qui te extollis ſupra omnia in caput.* 13. *Itaq; nunc Deus noſter, celebramus te, & laudamus nomen tuum glorioſum.* 14. *Etenim quis ſum ego, aut quis populus meus, vt obtineamus vim ſponte offerendi huiuſmodi? nam ex te ſunt omnia, & à manu tua acceptum reddimus tibi.*

Pars *negatiua.*

Quod non eſt naturâ deus, ne deum habeto. Hîc peccata prohibentur.

I. Ignorantia veri Dei & voluntatis diuinæ, quę eſt non ſolum neſcire, ſed etiam dubitare de ijs quæ Deus revelauit. Ierem.4.22. *Quoad ſtultus erit populus meus: me non agnouerunt, filij ſtolidi ſunt nequè*

intelligentes:

intelligentes: ſapientes ſunt ad malefaciendum, ad benefaciendum ignorantes. & 9.3. *De malo in malum procedunt, neq́ agnoſcunt me dictum Iehovæ.*

II. Atheiſmus, quo corde negatur deus, & eius attributum, vt iuſtitia, ſapientia, prouidentia, præſentia. Pſal. 14.1. *Dixit ſtultus in corde ſuo non eſt deus.* Eph. 2.12. *Vos, &c. ſpem non habentes & dei expertes in mundo.* Mal. 1.2. *Diligo vos, ait Iehova; & dicitis in quo diligis nos?* & 3.13. *Involuerunt contra me verba veſtra, ait* Iehoua, *ſed dicitis, quid obloquuti ſumus contra te?* 14. *Dixiſtis, vanum eſt colere deum: & quod lucrum erit, cum obſeruauerimus obſeruationem eius, & cum ambulaverimus atratè metu* Iehouæ *exercituum?*

III. Errores, de Deo & de deitatis perſonis vel attributis. Hic taxandus Helleniſmus, quo immenſa multitudo deorum & habetur & colitur. Auguſt. de ciuit. dei. lib. *6.* c. *6.* & 7. cap. varijs. Iudaiſmus, quo deus vnus colitur, ſed extra Chriſtum.

Hereſis Manichæi & Marcionis, qui negant deum eſſe mundi creatorẽ: Sabellij, qui negat tres diuinas hypoſtaſes: Arij, qui negat Chriſtum filium dei verum eſſe deum.

IIII. Removere vel auertere affectus cordis a deo ad aliud. Eſa. 29.13. *Dixit enim dominus, propterea quòd appropinquãs populus iſte, ore ſuo & labiis ſuis honorauit me: cor autem ſuum amouet à me. &c.* Ier. 12.2. *Quoniam in ore propinquus es ſed lõginquus à renibus ipſorum.* Remouetur cor à Deo multis modis.

I. Diſ-

I. Diffidentia in Deo. Hebr. 10. 38. *Iuſtus autem ex fide viuet : at ſi quis ſe ſubduxerit, non probat eum animus meus.* Huius effecta ſunt. 1. Vacuitas patientiæ in cruce. Ierem. 20. 14. *Maledictus dies quo genitus fui, dies, quo peperit me mater mea, ne ſit benedictus.* 15. *Maledictus ille vir qui annunciauit patri meo, dicendo, natus eſt tibi filius mas, &c.* 18. *Eequare eo vtero egreſſus ſum, vt viderē moleſtiā, & mœrorem, & conſumerentur pudore dies mei?* 2. Tentatio Dei, qua diffidētes deo, vel etiam contēnentes eum, quærunt experimentum capere diuinæ veritatis aut potentiæ. Mat. 4. 7. *Non tentabis dominū Deum tuū.* 1. Cor. 10. 9. *Neq; tentemus Chriſtū, ſicut quidā eorū tentarunt, & à ſerpentibus perierūt.* 10. *Neq; murmurate, ſicut quidā eorū murmurarūt & perierunt ab exterminatore.* 3. Deſperatio. Gē 4 13. *Maior eſt iniquitas mea quā vt remittatur.* 1. Theſ. 4. 13. *Ne doleatis ſicut cæteri, qui ſpē nō habēt.* 4. Dubitatio de veritate diuina, vel de beneficiis dei præſentib. aut futuris. Pſal. 116 11. *Ego dixerā accelerādo, omnis homo mēdax.*

II. Fiducia creaturæ. Vt, virium. Ier. 17. 5. *Maledictus vir ille qui fiduciam habet in homine, & ſtatuit carnem brachium ſuum: à Iehoua autem recedit cor eius.* Diuitiarum. Mat. 6. *Non poteſtis Deo ſeruire & mamonæ.* Eph. 5. 5. *Nullus auarus, qui eſt idololatra habet hæreditatem in regno Chriſti & dei.* Munitionis loci. Ierem. 44. 16. *Horror tuus decipit te, ſuperbia animi tui, ô qui habitas in fiſſuris Petræ, qui præhendis altitudinem collis: quamuis exaltares vt aquila nidum*

tuum

tuum, inde deijcerem te, dictum Iehovæ. voluptatis & deliciarum. *Hinc quibuſdam venter Deus eſt. Phil.* 3.14. Medicorum. 2.Chron.16.12. *Aegrotauit autem Aſa anno trigeſimo nono regni ſui, ex pedibus ſuis, vſq; eò vt morbus eius ſumme invaleſceret: tamen ne in morbo quidem ſuo requiſiuit Iehouam; ſed hæſit medicis.* Hîc excellit fides verè diabolica, qua Magi omnes & magos conſulentes, fiduciã ponunt in diabolo & eius operibus. Leu.20.6. *Anima quæ reſpexerit ad Pythones & Arialos ad fornicandum poſt ipſos, ponam faciem meam contra animam eam, & exterminabo eam è medio populi mei.* Diabolus Dei ſimius eſt, verbum habet ſuum & ſacramenta & fidem.

III. Amor creaturæ qui eſt ſupra dilectionem veri Dei, Mat.10.37. *Qui amat patrem aut matrem ſuprà me, non eſt me dignus, & qui amat filium aut filiam ſupra me, non eſt me dignus.* Ioh.12.43. *Dilexerunt gloriam hominum potius quàm gloriam Dei.* Huc pertinet φιλαυτια. 2.Tim.3.2.

IV. Odium & contemptus Dei, qui eſt propter auerſionem naturæ à Deo, eum fugere & ei peccatum punienti iraſci. Rom.8.7. *Intelligentia carnis inimicitia eſt aduerſus Deum.* Rom.1.30. *Suſurrones, obtrectatores, oſores dei.*

V. Vacuitas timoris Dei. pſal.36. *Loquitur preuaricatio ad impium in medio cordis mei: non eſt timor dei ante oculos eius.*

VI. Timor creaturæ magis quàm Dei. Apoc. 21.8.

21.8. *Timidis autem & incredulis &c. pars aſſignata eſt in ſtagno ardenti igne & ſulphure.* Mat. 10.28. *Et ne timete vobis ab ijs qui trucidant corpus, animam autem non poſſunt trucidare: ſed timete potiùs eum qui poteſt perdere & animã & corpus in gehenna. Ier.* 10.2

VII. Durities cordis ſiue carnalis ſecuritas, qua quis non agnoſcens Dei iudicia & proprium peccatũ, immunitatẽ ſibi pollicetur ab ira Dei & à periculis, quæ proveniunt à peccato. Rom. 2.5. *Sed pro duritia tua, & corde quod reſipiſcere neſcit, theſaurizas tibi ipſi iram in diem iræ.* Luc. 21.34. *Cauete autem vobis ne quando grauentur corda veſtra crapula & ebrietate & curis huius vitæ: & repentè vobis ſuperveniat dies ille.*

VIII. Ex his omnibus exoritur ſuperbia, qua quis bona ſua non Deo, ſed propriæ dignitati & facultati aſcribit, & ea tantùm ad ſuam gloriam refert & exponit. 1. Cor. 4.6. *Vt in nobis diſcatis ſupra id quod ſcriptum eſt non ſapere: vt ne alius pro alio infleminì aduerſus alium.* 7. *Quis enim te diſcernit? quid autem habes quod non acceperis? quod ſi etiam accepiſti, quid gloriaris, vt qui non acceperis?* Gen. 3. 5. *Sed nouit* Deus *quo die comederitis ex eo, aperturos ſe oculos veſtros, & vos fore ſicut dij, ſcientes boni & mali.* Superbiæ ſummus gradus eſt horrenda illa pręſumptio, qua multi ingeſſerunt ſeipſos in locum Dei. *Act.* 12.22. *Populus verò acclamabat, vox dei & non hominis.* 23. *Illicò verò percuſſit eum Angelus domini, eò quòd non tribuiſſet gloriam* Deo.

2. *Theſſ.*

tuum, inde deijcerem te, dictum Iehovæ. voluptatis & deliciarum. *Hinc quibuſdam venter Deus eſt. Phil.* 3.14. Medicorum. 2.Chron.16.12. *Aegrotauit autem Aſa anno trigeſimo nono regni ſui, ex pedibus ſuis, vſq; eò vt morbus eius ſummè invaleſceret: tamen ne in morbo quidem ſuo requiſiuit Iehouam; ſed hæſit medicis.* Hìc excellit fides verè diabolica, qua Magi omnes & magos conſulentes, fiduciā ponunt in diabolo & eius operibus. Leu.20.6. *Anima quæ reſpexerit ad Pythones & Arialos ad fornicandum poſt ipſos, ponam faciem meam contra animam eam, & exterminabo eam è medio populi mei.* Diabolus Dei ſimius eſt, verbum habet ſuum & ſacramenta & fidem.

III. Amor creaturæ qui eſt ſupra dilectionem veri Dei, Mat.10.37. *Qui amat patrem aut matrem ſuprà me, non eſt me dignus, & qui amat filium aut filiam ſupra me, non eſt me dignus.* Ioh.12.43. *Dilexerunt gloriam hominum potius quàm gloriam Dei.* Huc pertinet φιλαυτια. 2.Tim.3.2.

IV. Odium & contemptus Dei, qui eſt propter auerſionem naturæ à Deo, eum fugere & ei peccatum punienti iraſci. Rom.8.7. *Intelligentia carnis inimicitia eſt aduerſus Deum.* Rom.1.30. *Suſurrones, obtrectatores, oſores dei.*

V. Vacuitas timoris Dei. pſal.36. *Loquitur preuaricatio ad impium in medio cordis mei: non eſt timor dei ante oculos eius.*

VI. Timor creaturæ magis quàm Dei. Apoc. 21.8.

21.8. *Timidis autem & incredulis &c. pars aſſignata eſt in ſtagno ardenti igne & ſulphure.* Mat.10.28. *Et ne timete vobis ab ijs qui trucidant corpus, animam autem non poſſunt trucidare: ſed timete potiùs eum qui poteſt perdere & animã & corpus in gehenna. Ier.*10.2

VII. Durities cordis ſiue carnalis ſecuritas, qua quis non agnoſcens Dei iudicia & proprium peccatũ, immunitatẽ ſibi pollicetur ab ira Dei & à periculis, quæ proveniunt à peccato. Rom. 2.5. *Sed pro duritia tua, & corde quod reſipiſcere neſcit, theſaurizas tibi ipſi iram in diem iræ.* Luc.21.34. *Cauete autem vobis ne quando grauentur corda veſtra crapula & ebrietate & curis huius vitæ: & repentè vobis ſuperveniat dies ille.*

VIII. Ex his omnibus exoritur ſuperbia, qua quis bona ſua non Deo, ſed propriæ dignitati & facultati aſcribit, & ea tantùm ad ſuam gloriam refert & exponit. 1.Cor.4.6. *Vt in nobis diſcatis ſupra id quod ſcriptum eſt non ſapere: vt ne alius pro alio inflemini aduerſus alium.* 7. *Quis enim te diſcernit? quid autem habes quod non acceperis? quod ſi etiam accepiſti, quid gloriaris, vt qui non acceperis?* Gen.3.5. *Sed nouit* Deus *quo die comederitis ex eo, aperturos ſe oculos veſtros, & vos fore ſicut dij, ſcientes boni & mali.* Superbiæ ſummus gradus eſt horrenda illa preſumptio, qua multi ingeſſerunt ſeipſos in locum Dei. *Act.*12.22. *Populus verò acclamabat, vox dei & non hominis.* 23. *Illicò verò percuſſit eum Angelus domini, eò quòd non tribuiſſet gloriam* Deo.

2. Theſſ. 2. 4. Seſe opponens et efferens aduerſus quicquid dicitur deus aut numen, adeò vt in templo dei tanquam deus ſedeat, præ ſe ferens ſe eſſe deum.

CAP. 21. *De ſecundo mandato.*

HActenus fuit primum mandatum de habendo & eligendo Deo: reliqua tria ſunt de ſancta profeſſione, quę fit erga eundem deum. Nam primùm oportet deum eligere, tum electum profiteri.

In hac dei profeſſione conſiderandæ partes eius, & tempus profeſſioni deſtinatum.

Partes duæ, Solennis Dei cultus, & glorificatio Dei.

Secundum ergò mandatum eſt, de ratione præſtandi deo ſanctum & ſolennem cultum. Verba mandati ſunt.

" Ne facito tibi ſculptile, aut vllam imaginem e-
" orum quæ ſunt in cœlis ſuprà, aut quæ in terris,
" aut in aquis infra terram. Ne incuruato iis, neque
" colito ea. Nam ego Iehoua deus tuus fortis, ze-
" lotypus ſum, viſitans iniquitatem patrum in filios,
" in nepotes & abnepotes, in eos qui odio perſe-
" quuntur me: exercens verò benignitatem in mi-
" leſimos à patribus, qui diligunt me & obſeruant
" mandata mea.

Analyſis.

Ne facito. Prima pars mandati quæ prohibet facere idolum. Eſt autem idolum non ſolùm ficti

Dei,

Dei, ſed etiam Iehouæ repreſentatio quædam & imago. Id verò certis rationibus contra papiſtas apparebit. 1. Deu.4.15. *Quare cauete animis veſtris valdè (nam non vidiſtis vllam ſimilitudinem, quo die alloquutus eſt Iehova vos in Horebo, è medio illius ignis. 16. vt non corrumpatis quicquam, & vobis ſculptile faciatis ſimilitudinem vllius ſimulachri, formam maris aut fœminæ.* Dianoia verborum Moſis ita eſt.

Si nullam vidiſtis imaginem, ſcilicet Iehovæ, tum nullam facite.

At nullam vidiſtis: tantùm vocem audiſtis.

Ergo nullam Iehovæ imaginem facite.

2. Quæ fuit Iſraelitarum idololatria, eodem hoc mandato prohibetur; at Iſraelitarum idololatria fuit cultus Iehouæ in idolo. Hoſ.2.16. *Eritq; die illo, dicit Ihoua, vt voces me, mi vir, ac non voces me amplius, mi Bahal.* Exod.32.5. *Proclamauit Aaron dicendo, feſtum Iehouæ cras eſt:* Iſa.40.25.28.

Sculptile. Synechdoche ſpeciei; ſculptile ponitur pro omnibus fictis mediis cultus diuini. Hîc illuſtratur prima pars mãdati duplici diſtributione: prima eſt è cauſis; *non facies idolum; ſiue ſculpatur in ligno aut lapide, ſiue pingatur in tabula.* Altera eſt è ſubiectis: *non facies idolum vel rerum in cælo, vt aſtrorum & auium; vel rerum in terra, vt viri, fæminæ, beſtiæ; vel rerum ſub terra, vt piſcium.* Sic Moſes hunc locum exponit, Deut.4.14. ad 20.

Ne incuruato. Secunda pars mandati, qua prohibetur, ne quis incuruet ſe coram idolo. Et in

verbo,

verbo, *incuruare*, eſt Synechd. ponitur enim pro quouis ficto Dei cultu.

Nam ego. Proponitur ſanctio mandati, in qua ſuadetur ejus obſeruatio rationibus quatuor.

Fortis. Prima ratio mandati; Deus fortis eſt in vindicanda idololatria. Heb. 10.3.

Zelotypus. Metaphora à coniugio. Deus enim vocatur maritus eccleſiæ ſuæ *Iſai.*54.5. *Eph.*5.26, 27. Et ſpiritualis cultus eſt animorum Deo deditorum quoddam velut coniugium. *Ierem.* 2.2. *Recordor tibi benignitatis adoleſcentiæ tuæ, amoris ſponſalium tuorum: te proſecutam me per deſertum*, per terram non ſatam. Vnde etiam idola dei corriuales iure appellentur. Hîc altera eſt ratio à ſimili: *Deum ſolum colendum eſſe à populo ſuo, quòd eum ſibi vt ſponſam adiunxit, quæ vni viro tantùm adhæret: & ſi quando addixerit ſe idolis, Iehouam ſtatim daturum libellos diuortij populo ſuo.*

Viſitans. Viſitare non tantùm eſt punire filios ob peccata parentum, ſed relictos filios in peccatis parentum inquirere & deprehendere in iiſdem vt puniat. Tertia eſt ratio ab effectis iræ dei.

Odio. Fortè eſt ſubiecta prolepſis: occupatio occultatur, & ita eſſe poteſt. *At idolis nos vtimur vt exitetur & amor & recordatio tui.* Subiectio eſt his verbis per negationem à contrariis. *Odio me habent qui idolis vtuntur.*

Exercens. Quarta ratio ab effectis miſericordiæ in eos qui obſcurant hoc mandatum. Notandum,

primò

primò deum propenſiorem ad miſericordiam eſſe quam ad iram. *Pſal.* 103.8.9.17. Deinde hanc illuſtrem promiſſionem non eſſe intelligendam de ſingulis filiis piorum parentum. Nam pius Iſaac habuit Eſau reprobum filium; & Saul impius pium Ionathanem.

Pars negatiua.

Ne colito vel falſos deos vel deum verum ficto cultu. Hîc prohibentur plurima.

I. Repreſentatio Iehouæ per imaginem, quia Mendacium eſt. Hab. 2. 18. *Quid profuerit ſculptile, quòd ſculpſerit illud formator illius, fuſile aut doctor falſi.* Zach. 10. 2. *Nam imagines loquuntur vanitatem.* Ier. 10. 8. *Eruditio vanitatum, lignum.* Concilium Eliberinum. cap. 36. *Placuit picturas in Eccleſia eſſe non debere: ne quod colitur aut adoratur in parietibus depingatur.* Clemens Papiſtarum lib. 5. ad Iacob. Domi. *Per alios ſerpens ille proferre verba huiuſmodi ſolet: nos ad honorem inuiſibilis dei, imagines viſibiles adoramus, quod certiſſimè falſum eſt.* Auguſt. ſuper Pſal. 113.

Crucis etiam & crucifixi Chriſti imago in eccleſiis abolenda eſt, exemplo æneæ ſerpentis. 2. Reg. 18. 4. laudatur Ezechias, quòd defregit æneum ſerpentem eò quòd Iſraelitæ adolerent ei: qui tamen primùm a deo fuit inſtitutus. *Num.* 21. 8. atq; etiam paſſionis Chriſti typum gerebat. Origines lib. contra Celſum. 7. *non patimur Ieſum apud aras & ſimulacra & templa colere, quia ſcriptum eſt, non ſint*

tibi dii alieni. Epiphanius, epiſt ad Ioh. Hieroſolymitam contra morem eccleſiæ eſſe dicit, *videri in eccleſia pendentem ſiue Chriſti, ſiue cuiuſpiam ſancti imaginem*; ideoq́; velum, in quo illa imago depicta pendebat, manibus ſuis conſcidit.

Signum autem illud, quod apparuit Conſtantino, in quo vincere debuit, non fuit ſignum Crucis (vt papiſtæ nugãtur) ſed nominis Chriſti. Fiebat enim ex duabus literis χ, ρ, inuicem coniunctis. *Euſeb. de vita conſtant. lib.* 1. *cap.* 22. 25.

Cherubimi in Salomonis templo poſiti, nihil pro ſimulacris faciunt, quia fuerunt in ſancto ſanctorum extra conſpectum populi, typi etiam fuerunt maieſtatis ipſius Meſſiæ ipſis Angelis dominantis: eorumq́; nunc veritatem habemus.

Si dicat quis non ſtatuas, ſed deum per eas coli: ſciendum eſt non poſſe creaturam imaginem creatoris conſtituere: et ſi poſſet, nolle tamen deum in ea coli, quia res mortua eſt, & opus manuũ non dei ſed hominis: ideòq́; vilior eſt quàm vel minutum animalculum, de quo prædicari poſſit, quod ſit opus dei: idcirco etiam nulla ſpecies cultus domini ad eam pertinet, vel abſolutè, vel etiã relatiuè, quicquid garriant Sophiſtæ.

Si quis verò fuerit imaginum paulò cupidior, in promptu ſemper habeat, prædicationem euangelij, quæ viua eſt imago Chriſti crucifixi. Gal. 3. 1. *Amentes Galetæ quis vos faſcinauit, ne obſequeremini veritati: quibus ob oculos Ieſus Chriſtus prius fuerat depictus inter vos crucifixus.* Idem dicendum de v-

troq; ſacramento. Rectè etiam Clemens recognit. lib. 5. *Si verè velitis dei imaginem colere, homini benefacientes, veram in eo dei imaginem coleretis. In omni enim homine eſt imago dei.*

II. Idololatriæ tenuiſſima quæuis approbatio. Oſe. 13. 2. *de quibus iſti dicunt; homines qui ſacrificant, vitulos oſculantur.* eſt autem oſculum externum ſignum cuiuſdam approbationis. *Gen.* 48.10

Ergo illicita in miſſæ & idolorum omnium ſacris præſentia. 1.Cor. 6.

20. *Empti eſtis pretio, glorificate igitur deum in corpore veſtro & in ſpiritu veſtro, quæ ſunt dei.* Rom. 11 4. *Feci vt remanſerint mihi ſeptem millia virorum, qui non flexerunt genu imagini Baal.* Euſeb. lib. cap. 3. *Exclamabant Martyres ad templa idolorū adducti, ac iam in tormentis ingenti voce teſtabantur, ſe non ſacrificaſſe, ſed eſſe Chriſtianos, tali ſe gaudentes confeſſione decorari.*

Quòd autem Naaman Syrus in templo Rimmonis adorauit, in eo nulla erat idololatriæ ſimulatio: ſed ciuile obſequium, quod regi exhibere conſueuerat. 2. *Reg.* 5. 7. 18.

Preterea, hoc nomine prohibentur tripudiatio, proceſſiones, ſpectacula, confratriæ, in honorem idolorum facta. Exod. 32.6.1.Cor.10.7. *Neq; igitur idololatræ eſtote, ſicut quidam eorum: vt ſcriptum eſt; ſedit populus ad edendū ac bibēdum & ſurrexerunt ad ludendum.* Et Paulus grauiter Corinthios, ne in idoleio accumberent hortatur; etiamſi ſcirent ido-

lum in ſe nihil eſſe. 1. *Cor.* 8. 4. ad finem. Hiſtor. Tripart. lib. 6. cap. 30. *E militibus Iuliani vexillum imperatorium in quo picta erant Iouis, Mercurij, & Martis imagines adorare, vt moris erat, renuerunt; alij donatiua, quæ oblato prius thure in ara in conſpectu imperatoris accipiebant, reſtituunt; clamantes ſe eſſe chriſtianos, & in ea profeſſione permanere: per ignorantiam autem quod fecerant, feciſſe; adeoq; manum ſolam paganam eſſe, conſcientiam verò nihil egiſſe.*

III. Reliquiæ & monumenta idolorum: hæc enim abolitis idolis conſeruanda non ſunt. Exod. 23. 13. *Et in omnibus quæ edixero vobis continetote vos: nomen autem deorum alienorum ne recordemini, neq; auditor in ore tuo. Eſa.* 30. 22. *Et polluetis tectorium ſculptilium argenti tui, & amictum fuſilis ex auro tuo: ſeperabis ea, vt laborantem ex menſibus; apage dices, eorum cuiq;.*

IV. Societas omnis cum infidelibus non modo ad cōcordiam ſed etiam ad amicitiā ineundam facta, illicita eſt: hæc vero multiplex eſt.

Prima eſt ſocietas coniugij. Gen. 6. 2. *Videntes filij dei filias hominum bonâ formâ eſſe accipiebant ſibi mulieres ex omnibus quas eligebant. Mal.* 2. 11. *Prophanat Iehuda ſanctitatem Iehouæ, quam amaturus fuerat, ducens filiam dei alieni. Ezræ.* 9. 14. *An rurſus irrita faceremus præcepta tua, & quidem affinitatem iungentes cum populis abominandis iſtis.* 2. Reg 8. 18. *Quibus ambulauit in via regum Iſraelis, quemadmodum faciebant domus Achabi: nam filia Achabi*

erat

erat ei vxor: ita fecit quod malũ erat in oculis Iehouæ.

Secunda eſt, fœdus belli, quod eſt pactum mutuum de ſocietate belli et communitate hoſtium: hoc multis modis impium. 1. ſi non licet auxilium petere ab hoſtibus dei, haud licebit cum ijs paciſci de præſtandis auxiliis 2. obſcurat gloriam dei; quaſi is non poſſet aut nollet iuuare eccleſiam ſuam. 3. periculum eſt contagionis idolorum & impietatis. 4. periculũ etiã ſocietatis pænarum. 5. 2. Chr. 19. 2. *prodiens in conſpectum eius* Iehu *filius Hannani videns, dixit ad regem Iehoſaphat, an improbo auxiliari & oſores Iehouæ diligere te? at propter hoc incumbit tibi feruens ira à Iehoua.*

Tertia, ſocietas contractus, qua quis ſciens ſpe lucri & mercedis, idololatris ea vendat, quæ idolis ſciat ſubſeruire. Hic ergo prohibentur mercatores, Thurarii, beſtiarii, Cerarii, candelariii, qui thus beſtias, lintea, ceram vendentes, quæ ad cultum idolorum conferunt.

Quarta, litium exploratio ſub iudicibus qui infideles ſunt. 1. Cor. 6. 6. *Sed frater cum fratre iudicio experitur, idq́ ſub infidelibus.*

Quinta, Adoratio beſtiæ & acceptatio charactêris. Apoc. 14. 9. *Si quis adorauerit beſtiam & imaginem eius & acceperit charactêrem in fronte aut manu ſua.* 10. *bibit hic quoq́ ex vino iræ dei.* Eſt autem *beſtia Romana* eccleſia non illa vetus, ſed hæc noua quæ eſt & heretica & apoſtatica.

V. Ἐθελοθρεσκεία, eſt cultus diuinus, intentio-

nis quidem bonæ, ſed extra dei verbum. Coloſ. 2. 23. *Quæ rationem quidem habent ſapientiæ in cultu voluntario & ſummiſſione animi, & in eo quod corpori non parcant: non tamen vllius ſunt pretij: quæ ad ea ſpectent quibus caro farcitur.* 1. Sam. 13. 9. *quare dixit Saul admouete mihi iſtud holocauſtum & eucharistica: & obtulit holocauſtum.* 13. *Tum dixit Samuel ad Saulem, ſtulte geſſiſti te: non obſeruaſti mandatum Iehouæ dei tui, quod mandauit tibi.* Huc pertinet ſuperſtitio papiſtica in ſacrificiis, cibis, feriis, veſtitu, preculis, indulgentiis, auſteritate vitæ, flagellatione, externis geſtibus, inceſſu, conuerſatione, peregrinatione, extructione altarium, ſtatuarum, templorum. &c.

Symphoniaca muſice in cœtu eccleſiaſtico, aures paſcens, non animum ædificans. 1. Cor. 14. 15. *Quid igitur? precabor ſpiritu, ſed precabor etiam intelligentia. Pſallam ſpiritu, ſed pſallam etiam intelligentia.* Iuſtinius lib. quæſt. & reſpons. 4. 107. *In eccleſiis receptus non eſt vſus carminum per eius generis inſtrumenta, & alia incipientibus conuenientia, ſed ſimplex cantio iis manet.*

Vota monaſtica. 1. pugnant cum lege dei, vt impurus cœlibatus, & votum paupertatis; qui non laborat, ne manducet, inquit Paulus. 2. ſuperant vires, vt perpetua in cœlibatu caſtitas. 3. pugnant cum libertate chriſtiana, & faciunt neceſſaria quæ ſunt libera. 4. reducunt Iudaiſmum. 5. Idololatrica ſunt; quia tribuunt iis opinionem cultus & meriti.

VI. Hypocriſis, qua deus fictè, id eſt, ad exter-

nam ſpeciem verè, ſed interno affectu cordis non colitur. Mat. 15. 7. *Hypocritæ, bene de vobis prophetauit Eſaias dicens* 8. *appropinquat mihi populus hic ore ſuo, & labiis me honorat: cor autem eorum procul abeſt à me.* Pſal. 10 4. *Impius elato cultu nihil curat, non eſt deus in omnibus cogitationibus eius.*

Huius effecta ſunt, 1. gloriam coram mundo, lucrum & quæſtum quærere: & tamen videri velle deum ſummopere colere. 2. oculatum & lynceum eſſe ad obſeruandum aliorum vitam, ad ſuam verò talpa cæciorem eſſe. 3. Traditiones maiorum diligentius cuſtodire quàm præcepta dei. 4. grauiora omittere, minora ſectari. *Mat.* 23. 4. 5. Facere quod faciunt, vt ſpectentur & laudentur ab hominibus. *Mat.* 6. 5. Ieiunium papiſticum merè hypocriticum eſt, quia conſtat certo delectu ciborum & habet annexam opinionem meriti.

Ieiunium externum ſiue ſpirituale, id eſt, ſiue abſtinentia a peccatis & illicitis cupiditatibus Iſa. 58. 5. *An huiuſmodi eſt ieiunium quod eligo, affligere hominem animam ſuam vnum diem? an eſt incuruare, vt iuncum, caput ſuum & cilicium ac cinerem ſternere? an huiuſmodi vocabis ieiunium & diem acceptum Iehouæ? 6. nonne hoc eſt ieiunium quod eligo, vt ſoluatis nexus improbitatis, diſſoluatis falces lori: ac dimittatis conquaſſatos, vt ſint liberi & omne lorum diſrumpatis.*

VII Contemptus, neglectus, intermiſſio cultus dei. Apoc. 3. 15. *Noui opera tua, te neq; frigidum eſſe neq; feruidum: vtinam frigidus eſſes aut feruidus*

16. *Itaq; quoniam tepidus es, neq; frigidus neq; feruidus, futurum eſt vt euomam te ex ore meo.*

VIII. Deprauatio cultus dei & ordinis ab eo in eccleſia inſtituti, quæ fit, addendo aliquid, vel detrahendo, vel quauis ratione mutilando. Deutr. 12. 32. *Vnamquamq; rem quam ego præcipio vobis, eam obſeruanter facito: ne addito ei, neq; detrahito ex ea.* Hic taxanda geſtatio panis in cæna domini & adminiſtratio illius ſub vnica ſpecie, & horrenda illa omnis miſſæ abominatio.

Hoc nomine Traditiones Papiſtarum repudiandæ ſunt. Math. 15. 9. *Sed fruſtra me colunt docentes doctrinas, quæ ſunt mandata hominum.* Et papiſticæ omnes, vel natura ſua, vel abuſu, impietati, ſuperſtitioni, falſis cultibus, quæſtui ſeruiunt, Atq; etiam ſcriptura veteris ac noui teſtamenti, ſiue ad dogmata confirmanda, ſiue ad mores informandos plene ſufficiens eſt. 2. Tim. 3. 16. *Tota ſcriptura diuinitus inſpirata eſt, & vtilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad inſtitutionem quæ eſt in iuſtitia.* 17. *vt perfectus ſit homo dei ad omne opus bonum perfectè inſtructus.* Ioh. 20. 30, 31.

IX. Adoratio religioſa alicuius creaturæ, cum plus ei quam par eſt, honoris tribuitur. Reuel. 22. 8. & quùm audiſſem & *vidiſſem, cecidi vt adorarem ante pedes angeli, qui mihi hæc oſtendebat: is verò dixit mihi, vide ne feceris: conſeruus enim tuus ſum.* Act. 10. 25. *Vt autem factum eſt vt introiret Petrus occurrens ei Cornelius & accidens ad eius pedes adorauit.*

26. Petrus vero erexit eum, dicens, ſurge: & ego ipſe homo ſum.

Itaq; invocatio ſanctorum & Angelorum multò magis impia eſt. Rom. 10. 14. *Quomodo inuocabunt eum in quem non crediderunt?* Mat. 4. 10. *Dominum deum tuum adorabis, eiq; ſoli ſeruies.* Neq; verò poſſet iſta Chriſto conuenire niſi vt homo eſt, ſic etiam deus eſſet. non enim adoratio ad humanitatem refertur, per ſe conſideratam; ſed ad deitatem, cui caro hypoſtaticè vnita eſt.

Atq; creaturam nullam inuocandam eſſe, inde apparet, quòd ſolius naturæ omnipotentis eſt iudicare motus cordium, & φρόνημα ſpiritus diſcernere. Rom. 8. 27. *Qui verò ſcrutatur corda, nouit qui ſit ſenſus ſpiritus; quia ſecūdū deū interpellat pro ſanctis.*

Interim qui verè ſancti fuerint, donorum Dei approbatione, grata nominum recordatione, ſancta imitatione morum & vitæ, honorandi ſunt.

X. Diabolorum cultus. 1. magia; quæ eſt ars nefaria, mirum aliquod præſtandi ope diaboli.

Magiæ fundamentum eſt pactum cum Diabolo.

Pactum eſt vel occultum vel expreſſum.

Occultum eſt, cum quis in corde fidem adiungit diabolo, & eius diabolicis operibus.

Expreſſum eſt, quum quis non ſolum diabolo fidit, ſed etiam cum eo hac conditione conuenit, vt ipſe ſe tradat in poteſtatem Diaboli, & viciſſim certis cæremonijs res optatas conſequatur.

Magia eſt vel diuinatrix vel operatrix.

Di-

Diuinatrix, qua, artificio diaboli, futura prædicuntur.

Prædictiones autem fiunt vel certis adhibitis medijs, vel ſine medio. Primi generis ſunt

I. Augurium, quod eſt diuinatio è volatu auium *Deut.* 18. 11.

II. Aruſpicina, diuinatio è viſceribus animalium. Ezech. 21. 21. *nam ſtabit rex Babiloniæ in binio, in capite duarum viarum ad diuinandum diuinationem: & terget cultros, conſulet imagines, inſpiciet iecur.*

III. Necromantia, qua diabolus ſpecie hominis mortui conſulitur. Deut. 18. 11. Sam. 28. 11. *Tum dixit mulier, quem euocabo tibi? qui dixit Samuelem euoca mihi.* 13. *& dixit ei rex ne timeto: ſed quid vidiſti? & dixit mulier ad Saulem, deos vidi aſcendentes è terra.* 14. *quo dicente ei quæ eſt forma huius? dixit illi, vir ſenex aſcendit, qui eſt amictus pallio: tum agnoſcens Saul Samuelem eſſe, verticem inclinauit, facie dimiſſa in terram & incuruauit ſe.* 15. *dixit autem Samuel ad Saulem, quare commouiſti me euocãdo me, cui dixit Saul, anguſtia eſt mihi valde: nam Peliſtæi bellum gerunt contra me.* Iſte Samuel verus ille dei propheta non fuit. 1. quia ſanctorum animæ non ſunt in diaboli poteſtate, 2. quia permiſit ſe adorari á Saule. 3. quia dixit impio Sauli cras mecum eris. Neq; Pythoniſſæ præſtigium eſſe potuit: quia aperte prædixit ruinam Saulis, quam imperita fæmina non potuit cognoſcere, nedum

eſt

eſt auſa regi exponere. Reſtat ergo hunc Samuelem, fuiſſe merum ludibrium Satanæ.

Diuinatio ſine medijs, eſt Pythoniſmus, quo poſſidentes Pythonem, id eſt impurum aliquem Spiritum, eo vtuntur immeditatè ad occulta reuelanda. Act. 16. 16. *Factum eſt autem proficiſcentibus nobis ad precationem, vt ancilla quædam habens ſpiritum Pythonis, occurreret nobis, quæ quæſtum magnum præbebat dominis ſuis vaticinando.* Eſa. 29. 4. *Adeo vt deiecta e terra loquaris, & è puluere muſſitet ſermo tuus; ſitq́ quaſi Pythonis è terra ſermo tuus & è puluere ſermo tuus pipiat.*

Magiæ operatricis duæ ſunt partes. Preſtigiæ & Incantatio.

Præſtigiæ, quibus per illuſionem diabolicam magna in ſpecie & difficilia præſtantur. Exo. 7. 13. *Veniens itaq; Moſes & Aaron ad Pharaonem, fecerunt ita vt præceperat Iehoua: proiecit enim Aron baculum ſuum coram Pharaone & coram ſeruis eius, qui conuerſus eſt in draconem.* 14. *Tum vocauit Pharao Sapientes & Præſtigiatores: feceruntq; ipſi quoq; Magi Egypti ſuis incantationibus ſimiliter.* 15 *proiecerunt enim quiſq; baculum ſuum, qui conuerſi ſunt in dracones.*

Incantatio eſt, qua per muſſitationem vocis, characteres, deliniationes, amuleta collo ſuſpenſa, herbas, pharmaca, animantia, imprimis verò homines infantuli & adulti, deo permittente, Satanæ maleficio, infici, intoxicari, infeſtari, ligari, lædi,

inter-

interfici, & contra etiam curari poſſunt, ad pænam infidelium, & probationem fidelium. Pſal. 58. 6. *Venenum eſt illis ſimile veneno ſerpentis, ſicuti aſpidis ſurdæ obturantis aurem ſuam: quæ non auſcultat voci muſſitantium, iungentis ſocietates peritiſſimi.* Eccleſ. 10. 11. *ſi momorderit ſerpens nondum adhibita incantatione, tum nullum eſt emolumentũ domino linguæ.*

Atq; ſic eſt magia è verbo dei propoſita: quam adhuc vigere in ijs qui ſine deo in mundo degunt, in quibus Satanas omni ratione efficax eſt, omnium penè hominum & locorum experientia comprobauit.

Qui in vulgus edunt eas, quæ dicuntur eſſe maleficæ & Lamiæ, omnes eſſe fæminas melancholicas, vi illuſionis diabolicæ exiſtimantes ea ſe facere, quæ tamen reuerà diabolus faciat; adhibent illi quidem bellum tectorium, ſed omnino poſſent iſto modo & homicidium & adulterium & omne facinus defendere.

II. Secundò cultores diaboli ſunt, omnes qui magos conſulunt. Nam planè a Deo ad diabolum deſciſcunt, vtcunq; occultent impietatem hoc tegumẽto, quòd opẽ dei quærant, quodq; eandẽ magi præſtent. 1. Sam. 28. 13. *Dixit mulier ad Saulem, deos vidi aſcendentes è terra.* Lev. 20. 6. *De anima item quæ conuerterit ſe ad Pythones & Ariolos, vt ſcortando ſectetur eos; vtiq; opponens iratam faciem meam animæ illi, excindam illam è medio populi mei.* Eſai 8. 19. *Cum edicunt vobis, conſulite Pythones aut*

Ariolos,

Ariolos, qui pipiunt & qui muſſitant: dicite, nonne populus deum ſuum conſulit? à viuis ad mortuos? 20. *Ad legem & teſtimonium.*

Pars affirmatiua.

Deum coles in ſpiritu & veritate. Ioh. 4. 24. *Nam* ſimul ac quiſpiam deum colere aggreditur, peruerſo & illicito ritu iam idolū adorat, qualicumque fuco impietatē ſuam pingat. Sic Paulus Rom. 1. Dicit eos *qui verterunt gloriam dei in imaginem corruptilem creaturæ, non creatori ſeruiſſe.* & 1. Cor. 10.20. *Imo illud dico, quæ immolant Gentes, Dæmonijs immolare, non deo.*

Huc ergo referuntur ea quæ reſpiciunt ſanctum & ſolennem dei cultum. Vt,

I. Vera media cultus dei, Inuocatio dei in petitione & gratiarum actione, prædicatio verbi, & ſacramentum. Act. 2. 41. *Qui ergo libenter exceperunt ſermonem eius, baptizati ſunt; & addita ſunt eccleſiæ die illo capita quaſi ter mille.* 42. *erantq́; perdurantes in doctrina apoſtolorum & communicatione, & fractione panis & precibus.* 1. Tim. 2. 1. *adhortor ante omnia vt fiant deprecationes, preces, poſtulationes, gratiarum actiones, pro quibuſuis hominibus;* 2. *pro regibus & quibuſuis in eminentia conſtitutis.* Act. 20. 7. *primo autem die hebdomadis, coactis diſcipulis ad frangendum panem, Paulus diſſerebat abiturus poſtridie: produxitq́; ſermonem ad mediam noctem.* Tertull. Apolog. 5. cap. 39. *Coimus in cœtum & aggregationem, vt ad deum quaſi manu facta pre-*

cationibus

cationibus, ambiamus orantes. Hæc vis deo grata eſt. Si quis ita deliquerit, vt a communione orationis & conuentus & omnis ſancti commercij relegetur: præſident probati quiq; ſeniores honorem iſtum nõ pretio, ſed teſtimonio adepti, Idem Iuſt. Martyr. Orat. ad Antonium Pium imperatorem.

II. Sanctus mediorum vſus; primò in miniſtris quorũ eſt munus, adminiſtrare omnia in cultu dei juxta normam verbi. Mat. 28. 20. *Docentes eos ſeruare omnia quæ mandaui vobis.* 1. cor. 11. 23. *Ego enim accepi a Domino quod & tradidi vobis.*

Secundò in reliquo cætu, cuius munus eſt precari deum, audire verbum, ſacramenta recipere externè cum decoro & ſine offenſione. 1. Cor 14. 40. *Omnia vero ordine & decenter fiant. Internè vero diligenti preparatione cordis.* Eccleſ. 5. 1. *Obſerua pedem tuum vtrunq;, cum adis in domum dei &c. 2. Ne acceleres ore tuo, & animus tuus ne feſtinet proferre quicquam coram ipſo deo. Nam deus ipſe in cælis eſt, tu autem ſuper terram.* & fiducia miſerecordiæ dei, & animo humili ac de peccatis reſipiſcente. Heb 4. 2. *At non profuit illis auditus ſermo, vt qui fidei mixtus non fuerit ipſis qui audierant.* Pſal. 26. 6. *Lauo innocentia manus meas, & circumeo altare tuum, Iehoua.*

III. Adminicula cultus diuini ſunt, votum & Ieiunium; nihil enim debet obtrudi deo nomine cultus, cum obligatione conſcientiæ, niſi quod ille hunc in finem præceperit.

Votum

Votum in nouo teſtamento, eſt promiſſio deo facta de exercitijs corporalibus & externis, ſerio animi propoſito, vltrò ſine mandato ſuſceptis ad alendam & excitandam reſipiſcentiam, meditationem, ſobrietatem, abſtinentiam, patientiam, gratitudinem erga deum. Gen. 28. 20. *Præterea vouit Iacob votum, dicendo: cum fuerit Deus mecum & cuſtodierit me in via iſta, per quam ego profecturus ſum, dederitq́; mihi panem ad comedendum & veſtimentum ad induendum.* 21. *Reuerſusq́; fuero in pace ad domum patris mei, deniq́; fuerit mihi Iehoua in deum.* 22. *Tum hæc ſtrues lapidũ, quam diſpoſui in ſtatuam, erit domus dei: & quicquid dederis mihi, eius decimas omninò dabo tibi.*

Modus vouendi ſic eſt. 1. votum non debet eſſe de illicitis. 2. non de rebus cum vocatione pugnantibus. 3. non ſupra vires. 4. abeſſe debet omnis opinio meriti & cultus. 5. Præſtandum eſt, ita tamen vt conſeruetur libertas conſcentiæ, quam Chriſtus dedit: ideoq́; votum ſeruare liberum eſt, prout cauſæ illius probabiles durant vel ſeruantur. Deutr. 3. 18 *Ne inferto mercedem ſcorti, aut pretium canis in domum Iehouæ dei tui pro vllo voto: nam abominationi Iehouæ deo tuo ſunt ambo pariter.* 21. *ſi voueris Iehouæ deo tuo, ne differto ſoluere illud votum. nam omnino repoſceret illud* Iehoua *deus tuus abs te, & eſſet in te peccatum.* 21. *Quod ſi abſtinueris à vouendo, non erit in te peccatum.* Pſal. *66.* 14.

Ieiunium eſt quo quis ſentiens vel defectum alicu-

licuius boni vel calamitatem impendentem vel ſibi vel aliis, non à carnibus tantùm, ſed etiam ab omnibus vitæ adiumentis ad certum tempus abſtinet, vt diligentius exploret peccata ſua, & humilimas deprecationes ad iram dei auertendam faciat. Mat. 9. 15. *Non poſſunt filij ſponſi lugere quàm diu cum illis ſponſus eſt.* 1. Cor. 7. 5. *Ne fraudetis alius alium, niſi ſi quid ex conſenſu ad tempus, vt vacetis ieiunio & precibus.* Ioel. 2. 12. *Quapropter etiam nunc dicit Iehoua, conuertimini ad me ex toto corde veſtro & ieiunio & fletu & planctu.* 13. *Lacerate igitur corda veſtra & non veſtimenta, & reuertimini ad Iehovam deum veſtrum; quia gratioſus & miſericors eſt, longanimis & amplus benignitate, vt pœniteat eum huius mali.* 15. *Clangite buccina è Sione, indicite ieiunium, proclamate diem interdicti.* 16. *Colligite populum, indicite congregationem, congregate ſenes, colligite paruulos & ſugentes vbera: egrediatur ſponſus è cubiculo ſuo & ſponſa è thalamo ſuo.* 17. *Inter ipſum veſtibulum & altare fleant ſacerdotes miniſtri Iehovæ: & dicant, parce Iehova populo tuo, &c.*

Ieiunium quandoq; priuatum eſt, quandoq; publicum. 2. Chron. 20. 3. *Timens verò Iehoſhaphat compoſuit faciem ſuam ad quærendum Iehovam: & indixit ieiunium toti Iehudæ.* Eſter 4. 16. *Ieiunate pro me & ne comedatis, neq; bibatis tribus diebus noctu & interdiu: ſimiliter ego quoq; cum puellis meis ieiunabo.*

Ieiunium eſt vel vnius tantùm diei, vel multorum ſimul. Iud. 20. 23. *Cum aſcendentes Iſraelitæ fleuiſ-*

ſent

ſent coram Iehova vſq; ad veſperam, conſuluiſſentq; Iehouam dicendo, an iterum accedam in prælium contra filios Biniaminis, &c. Dan. 10. 3. *Diebus illis ego Daniel eram in luctu trium ſeptimanarum diebus: cibum rerum deſiderabilium non comederam, nec caro aut vinum intrauerat in os meum, nec vnguento vnxeram me; donec complerentur trium ſeptimanarm dies.*

IV. Societates amicitiæ ſunt licitæ inter eos, qui Iehovam verè iuxta verbum eius colunt: vt, Connubia & fœdera belli: ſi modò bellum iuſtum ſit, & fiducia non ponatur in auxilio hominis. 2. *Chron.* 19. 2. *Mal* 2. 11.

Huc referri poteſt fœdus illud, quod ineunt & magiſtratus, & omnes reipub. partes, tum inter ſe, tum etiam cum deo, de conſervanda vera religione. 2. Chron. 15. 10. I*taq; congregati Hieruſolima, menſe tertio: anno quinto decimo regni Aſæ.* 12. *Et inierunt fœdus de requirendo Iehoua deo Maiorum ſuorum: ex toto corde ſuo & ex toto animo ſuo.* 13. *Adeo vt qui non requiſiturus eſſet Iehouam Deum Iſraelis, morte afficiendus eſſet: ſiue paruus, ſiue magnus, ſiue vir, ſiue fœmina.* 14. *Et iurarunt Iehovæ cum ſono magno & clangore, tubiſq; ac buccinis.*

CAP. 22.

De tertio mandato.

TErtium mandatum eſt de glorificando Deo in actionibus communis vitę extra ſolennem Dei cultum. Verba ſunt:

" Ne aſſumito nomen Iehovæ Dei tui in vanum:
" nam non relinquet Iehova innocentem eum, qui
" aſſumpſerit nomen ſuum in vanum.

Analyſis.

Nomen. Propriè ſignificat Dei titulum: hic per Synechdochen ponitur pro re qualibet, qua deus cognoſci poteſt, perinde ac ſuis homines nominibus: vt, pro verbo, operibus, iudicijs. Act. 9. 15. *Inſtrumentum electum eſt mihi iſte, vt perferat nomen meum in conſpectum gentium.* Pſal. 8. 1. *Iehoua domine noſter, quam magnificum eſt nomen tuum in tota terra: qui ponis decus tuum ſupra omnes cœlos.*

Aſſumito. Id eſt, Vſurpato. Metaphora eſt à rebus pretioſis, quas manu contrectare non licet, niſi conceſſa venia: Et homines quidem, qui ſunt velut humi reptantes vermiculi, indigni ſunt, qui vel corde vel ore ſacroſanctum dei nomen vſurpent & quaſi contrectent: hoc tamen deus ex gratia permiſit.

In vanum. Id eſt, nulla cauſa, nulla re, ratione vana & mendace.

Nam. Sanctio legis vnica ratione, ab adiuncta pœna. Qui nomine dei abutitur, reus erit peccati coram deo, ideoq; miſerimus. Pſal. 32. 1. *Beatus eſt qui leuatus eſt à defectione cuius tectum eſt peccatum.* 2. *Beatus homo, cui non imputat Iehoua iniquitatem.*

Innocentem. Metonymia pro impunè.

Pars negativa.

Gloriam Deo debitam ne minuito. Huc referuntur omnes rerum abuſus extra ſolennem Dei cultũ.

1. Per-

I. Perjurium, quod eſt quando quis non præſtat quod ex animi ſui ſententia jurauit. *Mat.* 5. 33.

Quatuor magna peccata ſunt in perjurio: primum peccatum eſt mendacium. Secundum eſt, falſa inuocatio, quia periurus deum inuocat ad confirmandum mendacium. Tertium, contemptus commiminationis dei, qui periuris horrendam pœnam interminatur. Quartum, eſt mendacium in obligatione: periurus obligat ſe deo & mentitur deo.

II. Iurare falſum. Hoc eſt Deum diabolo ſimilem facere. Ioh. 8. 44. *Vos ex patre diabolo eſtis, &c. Quotieſcunq; loquitur mẽdacium, de ſuo loquitur, quia mendax eſt & mendacij pater.* Zach. 5. 4. *Hanc profero, dicit Iehoua exercituum, vt inuadat domum furis, & domum iurantis per nomen meum falsò.*

III. Iuramentũ vſurpare in familiari colloquio. Mat. 5. 37. *Eſto autem ſermo veſter etiam, etiam, non, non: quod autem ſupra hæc redundat, à malo eſt.*

*IV. I*urare per id, quod non eſt Deus. Mat. 5. 34. *Ego verò dico vobis ne iuretis omninò: neq; per cœlum, quia thronus dei eſt.* 35. *Neq; per terram, quia ſcabellum pedum eius eſt, neq; per Hieroſolyma, quia vrbs eſt magni regis.* 1. Reg. 19. 2. *Quare miſit Ieſebel nuncium ad Eliam, qui diceret: ſic faciant dij & ſic pergant, vt hoc ipſo tempore cras redditurа ſum vitam tuam, vt eſt vita vniuscuiuſq; illorum. I*er. 12. 16. *Populum meum docuerunt iurare per Baal.* Ier. 5. 7. *Filij tui derelinquunt me, & iurant per eos qui non ſunt dij.*

Huc pertinent vſitatæ formulæ jurandi, per

Miſſam, per fidem. Matth. 23. 22. *Qui iurauit per cœlum, iurat per thronum dei & per eum qui ſedet ſuper ipſum.*

Maximè etiam horrendum eſt illud, iurare per Chriſti mortem, vulnera, ſanguinem. Nam hoc eſt Chriſtum denuò cum Iudæis crucifigere, & eius membra dei loco ponere.

V. Blaſphemia, quæ eſt probrum coniectum in deum, & quævis oratio eius contemptum redolens. Lev. 29. 15. *Quiſquis, quùm blaſphemauerit deum ſuum, omninò ferto peccatum ſuum.* 16. *Ideſt qui execratur nomen* Iehouæ, *morte moriatur*. 2. Reg. 19. 10. *Sic dicetis Ezechiæ regi* Iehudæ: *ne decipiat te deus tuus, in quo tu fiduciam habes, dicendo; non tradetur* Ie*ruſalem in manum regis Aſſyriæ.* Aiax in Tragædia dicit. Ig*navos, deo adiuvante, vincere, ſe verò etiam ſine deo poſſe vincere.* Blaſphemus quoq; ſarcaſmus eſt Papæ, deum irridentis ſeq; appellantis *ſervum ſeruorum dei*: quum tamen reuera ſe conſtituit dominũ dominãtium, & deum libidini ſuæ ſubiicit.

VI. Imprecationes in inimicos noſtros, vt, abi in malam rem, Diabolus tecũ, &c. in noſmetipſos, Moriar, damnetur anima mea, ſi ita eſt. Huc referuntur maledictiones quas eiecit in tentatione I*ob. cap.* 3. & *Hieremias cap.* 15.

VII. Leviter vſurpare dei titulos in colloquio familiari: vt, Deus bone! quam tardus es? O Ieſu! O Ieſu! vbi fuiſti? Phil. 2. 10. *Ad nomen* Ie*ſu, omne genu ſe flectat cœleſtium ac terreſtrium & ſubterraneorum.*

neorum. Eſa. 45. 23. *Per me iuravi, prodijt ex ore meo iuſtè verbum, quod non reuocabitur; mihi incuruaturum iri omne genu, iuraturam omnem linguam.*

VIII. Abuſus cræaturæ: vt, cum irridetur opus dei, vel modus operandi: quum extenuatur excellentia operis: quum obſcurantur illuſtria dei dona in proximo, & cibi ad menſam appoſiti vituperantur: deniq; quùm deo ex ijs gloria non datur. 1. Cor. 10. 31. *Siue igitur editis, ſiue bibitis, ſiue quid facitis, omnia in dei gloriam facite.* Pſal. 19. 1. *Cœli enarrant gloriam dei, & opus manuum eius indicat expanſum eius.* Rom. 1. 19, 20, 21.

IX. Sortitiones, ad fortunæ & infortunij inveſtigationem è iactu & inſpectione alearum, oſſium, librorum, & quorumcunq; ſcriptorum. Nam ſortes non niſi cum magna reuerentia vſurpandæ ſunt, quia immediatè à deo diſponuntur; & earum genuinus vſus eſt, vt deſeruiant deciſioni litium maximarum. Prov. 16. 33. *In gremium coniicitur ſors; à Iehova autem eſt tota ratio eius.* & 18. 18. *Contentiones ſubmouet ſors & inter robuſtos dirimit.* Hinc terra ſancta ſortibus diuiſa eſt. I*oſu.* 14. & 15. Pontifices ſorte eligebantur & reges. Nam Saul ſorte electus eſt. 1. *Sam.* 10. Sic & Matthias ſorte eligitur in Apoſtolatum. *Act.* 1. 23.

X. Superſtitio, quæ eſt opinio de operibus prouidentię dei, cuius ratio nec è verbo dei, nec è naturæ ordine colligi poteſt. Exempli gratia; Dirum eſſe, ſi quis manè calceum perperàm, aut ſiniſtrum pro

dextro indueret; vel ſi cui ſal in menſa effundatur; vel ſi quis dum ſe calceat, ſternutauerit, vel ſi lepus in via ex tranſverſo currat: fauſtum verò eſſe ſi quis ferri fragmẽtum iuvenerit: Domari poſſe animalia carminibus & preculis. Herbis ineſſe vim medendi è ſymbolo recitato vel oratione dominica. *Deut.* 18.11. Huius loci eſt Chiromantia, qua ex inſpectione manus multa narrantur.

Etſi iſta & his ſimilia euẽtu vera ſunt; tamẽ ijs nõ credẽdũ: quia dei permiſſu fit, vt ij qui iſta vidẽt & audiũt probẽtur & appareat qua fide sĩt erga deũ. *deu.*13

XI. Aſtrologia & genethliaca & prognoſtica. In hac arte laruata maximus eſt abuſus cœli & ſtellarũ. 1. Domus omnes figurarũ cœleſtiũ fiunt è ſignis ficti zodiaci primi mobilis; cuius nulla virtus eſſe poteſt. 2. Nõ oritur ab experientia hoc artificiũ; quia cõſtitutio ſtellarũ eadẽ nunquã bis evenit: etſi poſſet euenire, haud potuiſſet tamen obſeruatio fieri, quia ſtellarũ vis & influentia in aere & terra cõfuſa eſt. 3. A diuinæ prouidentię cõſideratione hominũ mẽtes auocat, dũ ex ſiderũ motu & poſitione omnia prouenire audiant. 4. Stellæ non ſunt ſigna diuinandi, ſed ſigna dierum, menſium, annorum. Gen. 1.14. *Sunto luminaria in ęxpanſo cœli, ad diſtinctionem faciendum inter diem & inter noctem: & ſunto in ſigna, id eſt, in ſtata tempora, & dies & annos.* 5. Eſa. 47.13. *Defetiſceris multitudine conſiliorum tuorum: ſtent iam aſtrologi, qui contemplantur ſtellas, qui notas faciunt in menſes prædictiones ſuas, & ſeruent te ab iis quæ ſuperventura ſunt tibi.* 14. *Ecce ſunt tanquam ſtipula, ignis*

comburet eos, non eripient ſeipſos è flamma. Dan. 2. 2. *Quapropter edixit Rex vocari magos, Aſtrologos, & Præſtigiatores ad indicandum Regi ſomnia ipſius.* Act. 19. 18. *Multi verò ex ijs qui curioſas artes exercuerant, comportatos libros exuſſerunt in omnium conſpectu.*

XII. Conſecratio aquæ & ſalis Papiſtica, ad ſanitatem animæ recuperandam, & fugandos dæmones. Miſſale reformatum. pag. 96.

XIII. Colligere facetias & ſales è ſententiis & phraſibus Scripturæ. Iſa. 66. 2. *Sed in hunc intueor, in pauperem & contritum ſpiritu ac trepidantem ad verba mea.* Exemp. Hiſt. Tripart. lib. 6. c. 39. *Pagani Chriſtianos grauiter oppreſſerunt, interdum etiam tormentis corporalibus affligebant eos. Quod Imperator audiens, Chriſtianis videlicet adeuntibus eum, defendere contẽnebat, dicens, veſtrum eſt, vt patiẽter mala ſuſtineatis; hoc enim eſt præceptum veſtri Dei.*

XIIII. Iudicia dei, quæ in mundo eveniunt parui pendere. Mat. 26. 34. *Amen, amen dico tibi, iſta nocte antequam gallus vocem mittit, ter me abnegabis.* 35 D*icit ei Petrus, etiãſi oportuerit me mori tecum, non te abnegabo.* Luc. 13. 1. *Adfuerunt eo tẽpore quidã annũciantes ei de Galilæis, quorũ ſanguinẽ Pilatus miſcuerat cum ipſorũ ſacrificijs.* 2. *& reſpondens Ieſus dixit eis, putatis hos Galilæos præ omnibus Galilæis peccatores eſſe, quoniam talia paſſi ſunt?* 3. *Non, dico vobis: imò niſi reſipiſcatis, omnes itidẽ peribitis.*

XV. Vita diſſoluta. Mat. 5. 16. *Et ſplendeat lux*

veſtra coram hominibus, vt videant veſtra bona opera, & glorificent patrem veſtrum, qui eſt in cœlis. 2. Sam. 12.14. *Verumtamen, quemadmodum blaſphemare feciſti inimicos nomen domini, propter verbum hoc, filius qui natus eſt tibi, morte morietur.*

Pars affirmatiua.

Gloriam Deo debitam in omnibus ei tribuito. 1. Cor. 10.31. Huc referuntur.

I. Zelus erga gloriam dei præ alijs rebus omnibus. Num 25.8. *Quod cum videret Phinees filius Eleazar filii Aaronis Sacerdotis, ſurgens è medio illius cœtus, arripuit ſpiculum manu ſua. Quod penetrauit à dorſo viri* Iſraelitæ *ad ventrem eius, transſfixitq; ipſos ambos virum* Iſraelitam *& mulierem illam per ventrē illius.* Pſal. 69.12. *Quoniam zelus domus tuæ comedit me: & opprobria exprobrātiū tibi ceciderunt ſuper me.*

II. Vſurpatio titulorum dei tantùm in re gravi ſumma cum reuerentia. Deut. 28.58. *Niſi obſeruanter feceris omnia verba legis huius quæ ſcripta ſunt in libro hoc, timendo nomen glorioſiſſimum & ſummè reuerendum iſtud, nempe* Iehovam *deum tuum.* Rom. 5. 9. *Quorum ſunt Patres, & ij ex quibus Chriſtus quod ad carnem attinet, qui eſt ſupra omnes deus laudandus in ſæcula, amen.*

III. Sancta commemoratio creaturæ, qua, cogitantes qualis ea & quanta ſit, & admirantes eius excellentiam, ſignificamus in ea nominanda & approbationem noſtram, & laudem dei in ea lucentē deprædica-

deprædicamus. Pſal. 64. 10. *Quicunq; autē homines reuerētur, cū nunciauerint opus dei & factū eius intelligēdū propoſuerint.* 11. *Lætabitur iuſtus in Iehoua, & recipiet ſe ad eum: deniq; gloriabūtur omnes recti corde.* Luc. 2. 18. *Et omnes qui audierūt, mirati ſunt ea quæ ipſis dicta ſunt à paſtoribus.* 19. *Maria verò iſta omnia conſeruabat, conferens ea in corde ſuo.* Ier. 5. 22. *An nō me reuerebimini? dicit* Iehoua, *an à facie mea non contremiſcitis? qui diſpoſui arenā terminū mari, ſtatuto perpetuo quod non tranſgrediatur: quamuis incutiant ſe non tamen præualent: quamuis fremant fluctus eius, non tamen tranſgrediuntur illud.* Pſal. 148.

IV. Iuramentum: eius ratio duplex: prima, de ſuſcipiendo iuramento: altera, de præſtando. In eo ſuſcipiendo hæc quatuor conſideranda.

I. Materia vel partes, quæ ſunt quatuor. Prima, confirmatio veritatis: ſecunda, eſt inuocatio ſolius Dei, vt ſit teſtis veritatis & vindex mendacij. Tertia, confeſſio quod Deus eſt vindex periurij, & vltor, quando tanquam teſtis falſus citatur. Quarta, obligatio ad pænam ſi fallimus.

II. Forma: Iuramentum faciendum eſt in veritate, ne quid falſum iuretur: in iuſtitia, ne quid impium: in iudicio, ne quid temerè in re leui dicatur. Ierem. 4. 2. *Si iurabis, viuit Iehoua, in veritate, in iure & in iuſtitia, etiam benedicent tibi in ipſo* Iſraele *Gentes.* Eſa. 48. 1. *Qui iurant per nomen* Iehoua, *& Dei Iſraelis mentionem faciunt, non in fide neque in iuſtitia.*

III. Finis, Confirmatio neceſſariæ veritatis in contro-

controuerſia. Hebr. 6. 16. *Nam homines quidem per eum iurant qui maior eſt: atq; iiſdem omnis controuerſiæ finis eſt iuramentum ad confirmationem adhibitum.* Neceſſaria veritas eſt, quando aliquod dubiũ quod neceſſariò probandum eſt, non alio argumento, quam iuramenti teſtimonio commodè declarari poteſt. Hoc autem eſt, quum agitur de gloria Dei, de ſalute & exiſtimatione proximi, de propria iurantis neceſſitate & fide. Rom. 1. 9. *Teſtis eſt mihi Deus, cui ſeruio Spiritu meo in Euangelio, quod indeſinenter meminerim veſtri.* 2. Cor. 1. 23. *Ego verò teſtem inuoco Deum in animam meam, me nondum veniſſe Corinthum vt vobis parcam.*

IV. Species. Iuramentum eſt vel publicum vel priuatum. Publicum cum à magiſtratu ſine vllo vel minimo periculo iurantis, iuſtis de cauſis poſtulatur teſtimonium ſub iuramenti relligione.

Priuatum iuramentum eſt, quod inter duos vel plures priuatim ſuſcipitur. Hoc ſi moderatè & cautè præſtetur, licitum eſt. Nam ſi priuatis in re graui & ſeria licet Deum iudicem appellare, cur non & teſtem? Exempla etiam ſanctorum idem confirmant. *Priuati Iacob & Laban fœdus inter ſe iuramento ſanciunt. Boos iuramento confirmat coniugium cum Ruth.*

Iuramenti ſimilis, diſtincta tamen eſt aſſeueratio, quæ nihil aliud eſt quàm ſententiæ noſtræ vehemens aſſertio, interpoſito quandoque nomine creaturæ. Huius loci eſt illud ſaluatoris: *Amen, Amen dico*

co vobis. Sic Paulus. *Deum teſtem inuoco in animam meam:* In quibus verbis eſt & iuramentum & aſſeueratio. 1. Cor. 15. 31. *In dies morior per gloriationem veſtrã, quã habeo in Ieſu Chriſto domino noſtro.* 1. Sam. 20. 2. *At certè vt viuit Iehoua, & viuit anima mea, quaſi paſſus inter me & inter mortem eſt.*

Et quidem hoc æquum eſt: quamuis enim non licet iurare per creaturas, ne honor & potentia diuina iis attribuatur: tamen in iurando adhibere ea licet tanquam gloriæ Dei pignora & ſymbola.

Ratio præſtandi iuramenti ſic eſt. Iuramentum licitum; quamuis eſt difficile & damnoſum aut etiam vi extortum, præſtandum eſt. Pſal. 15. 4. *Iuratus in damnum ſuum non tamen mutat.*

Iuramenta verò per ignorantiam, errorem aut infirmitatem de rebus illicitis, retractanda ſunt: quia non eſt addendum peccatum peccato. 1. Sam. 25. 21. *Dixerat enim Dauid, vtiq; fruſtra conſeruauero quicquid erat iſti in deſerto, &c.* 22. *Ita faciat Deus hoſtibus Dauidis & ita pergat: vt non reliquum faciam ex omnibus quæ ſunt ei, vſq; ad craſtinam lucem, mingentem ad parietem.* 32. *Tum dixit Dauid Abigaelæ, benedictus ſit Iehoua Deus Iſraelis, qui miſit te hoc ipſo die obuiam mihi.* 33. *Et benedictum conſilium tuum, benedictaq; tu ipſa, quæ continuiſti me hoc ipſo die, ne inirem cædes: & vindicaret me manus mea, &c.* 1. Sam. 19. 23. *cum* 1. Reg. 2. 8, 9.

V. Sanctificatio creaturæ & ordinationum dei eſt eorũ ſeparatio ad ſanctũ vſum: hoc modo ſancti-

ficantur

ficantur cibi, opera vocationis, thorus coniugalis.

Media ſanctificationis duo, verbum & oratio. 1. Tim. 4. 4. *Nam quicquid creauit Deus bonum eſt, nec quicquid reiiciendum eſt, ſi cum gratiarum actione ſumatur. 5. Sãctificatur enim per verbũ dei & preces.*

Verbum oſtendit; primùm, an vſus rei ſit â Deo permiſſus; deinde quo ſancto modo, quo loco, quo tempore, quo animo, quo fine re permiſſa ſit vtendum. Heb. 11. 6. *Atq; fieri non poteſt, vt ſine fide quiſquam Deo placeat.* Pſal. 119. 24. *Etiam teſtimonia tua ſunt oblectationes meæ, homines conſilij mei.* Ioſua. 22. 19, 29. 1. Sam. 15. 23.

Oratio ſanctificans eſt, vel Petitio, vel gratiarum actio.

Petitio à Deo obtinet, vt gratia illius iuuemur ad ſanctè vtendum eius ordinatione & creatura. Col. 10. 3, 17. *Et quicquid egeritis ſermone aut facto, in nomine domini Ieſu facite, gratias agentes deo & patri per eum.* 1. Sam. 17. 45. *Tu venis ad me cum gladio & cum haſta & cum humerali: Ego verò venio ad te in nomine Iehouæ exercituũ.* Mich. 4. 5. *Nos autem ambulauimus in nomine Iehouæ, Iehouæ, dei noſtri in ſæculũ & in æternum.* Oratio pro fauſto itinere. Act. 21. 5. *Peractis illis diebus, abijmus, omnibus deducẽtibus nos cũ vxoribus & liberis, donec vrbẽ exiuiſſemus, & poſitis genibus in littore precati ſumus. 6. Et alij alios cõplexi cõſcendimus navim, illi autẽ reuerſi ſunt ad ſuos.* Pro conſecratione menſæ. Ioh. 6. 11. *Accepit ergo Ieſus panes: & quum gratias egiſſet, diſtribuit diſcũbentibus:*

tibus: Similiter & ex piſcib. quantũ volebãt. Act. 27. 35. Et quũ hęc dixiſſet, ſumẽs panẽ, gratias egit deo in conſpectu omniũ, & cũ fregiſſet cœpit mãducare. Pro prole ſuſcipiẽda. Anna. 1. Sã. 1. Luc. 1. 13. *Dixit autẽ ei Angelus, ne timeas Zacharia. Nam audita eſt deprecatio tua: vxorq́ tua Elizabet gignet tibi filium.*

Gratiarum actio eſt, celebratio nominis Dei & patris per Chriſtum ob gratiam auxiliũ, & benedictionẽ in vſu creaturę legitimo. Phi. 4. 6. *Sed in omni re, precibus & ſupplicatione cum gratiarũ actione petitiones veſtræ innoteſcant apud Deũ.* 1. Theſſ. 5. 18. *In omnibus gratias agite: hæc enim eſt voluntas Dei per Chriſtum Ieſum erga vos. Poſt cibum.* Deu. 8. 10. *Vt cũ comedens & ſatiatus fueris, benedicas domino deo tuo, pro terra optima quã dedit tibi. In bonorũ amiſſione* Iob. 1. 21. *Et dixit, nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illic: Dominus dedit, dominus abſtulit: ſicut domino placuit ita factum eſt: ſit nomen domini benedictum.* Pro liberatione è ſeruitute. Exo. 18. 10. Benedictus dominus qui liberauit vos de manu Egyptiorũ, & de manu Pharaonis, qui eruit populũ ſuũ de manu Egypti. Pro ſuſcepta prole. Gẽ. 29. 35. Lea quarto cõcepit & peperit filiũ, & ait: Modò confitebor Domino: & ob hoc vocabit eum Iudã. Pro victoria. 2. Sã. 22. 1. Loquutus eſt Dauid domino verba carminis huius, in die qua liberauit eũ dominus de manu omniũ inimicorũ ſuorũ & de manu Saul. 2. Dominus petra mea, & robur meum, & ſaluator meus. Pro ſucceſſu in negotiis domini. Gen. 24. 12. 48.

CAP. 23.

De quarto Mandato.

QVartum mandatum eſt de Sabbatho, id eſt, de ſacro tempore colendi & glorificandi Deum. Verba ſunt.

Recordare diem Sabbathi, vt ſanctifices illum: Sex diebus operaberis & facies omne opus tuum. Dies verò ſeptimus, eſt Sabbathum Iehouæ Deo tuo. Ne facito vllum opus tu, aut filius tuus, aut filia tua, aut ſeruus tuus, aut ancilla tua, aut iumentũ tuũ, aut peregrinus qui eſt intra portas tuas. Nam ſex diebus perfecit Iehoua cœlum & terram, mare & quicquid eſt in iis: quieuit verò die ſeptimo; idcirco benedixit diei Sabbathi & ſanctificauit illum.

Analyſis.

Recordare. Hæc clauſula innuit præteritis temporibus neglectum iacuiſſe Sabbathum: & requirit præparationem ad ſanctificandum Sabbathum ab omnibus, & inprimis à dominis familiarum & ciuitatum, quibus hoc mandatum proponitur.

Sanctifices. Sanctificare eſt rem ab vſu communi ſeparare, & diuino cultui applicare. Hic duæ mandati iſtius partes indicantur; quarum prima, eſt quies ab opere; altera, eſt ſanctificatio illius quietis.

Sex. Occulta prolepſis; at difficile eſt vnum integrum diem operibus noſtris abſtinere. Subiectio eſt in his verbis (vnâ cum prima ratione mandati) à maiore ad minus.

Si

Si permitto tibi ſex diebus operari, tum vno die Sabbathi quieſcendum eſt:

Verum eſt primum: ergo & ſecundum.

Propoſitio deeſt: Aſſumptio in hoc loco: Concluſio eſt ipſum mandatum.

Hic notanda eſt permiſſio illa & libertas operandi ſex diebus; quam nemo priuatus poteſt tollere: tamen extra ordinem magiſtratui & eccleſiæ Dei permiſſum eſt, vnum pluresvè dies è ſex diebus, vel ad ieiunium pro nata occaſione, vel ad ſolennem hilaritatem habendam, ſecernere. Ioel. 2. 15.

Septimus verò. Secunda mandati ratio à fine.

Si Sabbathum dicatum eſt Deo & eius cultui: tum in eo abſtinendum eſt operibus.

At eſt dicatum cultui Dei:

Ergo in eo abſtinendum eſt operibus.

Aſſumptio eſt in his verbis. Vbi notandum eſt, Deo proprium eſſe, diem habere Sabbathi ad cultum eius deſtinatum: ideoq; illicita eſſe Sabbatha ſanctorum, vel hominum, vel Angelorum, quæ multis hominibus obtrudit Romana Eccleſia.

Ne facito vllum. Concluſio ſecundæ rationis, & illuſtratur à diſtributione cauſarum. *Ceſſabis tu, filius, filia, ſeruus, ancilla, iumentum, peregrinus.*

Opus. Id eſt, opus vocationis ordinarium & liberum. Opera tamen permittuntur omnia, quæ ſancta ſunt, atque etiam præſentis neceſſitatis.

Huc referuntur opera quæ cultum & gloriam Dei in præſenti conſeruant & tuentur, vt Sabbathi

iter. Act.1.12. *Qui eſt prope Hieruſalē diſtās itinere Sabbathi.* Mactatio & excoriatio pecudum in lege. Mat.12.5. *Annon legiſtis in lege Sabbathis ſacerdotes in tēplo Sabbathū profanare & ſine crimine eſſe?* Profectiones ad Prophetas & ad locum conſtitutū cultui dei. 2.Reg.4.23. *Qui dixit quare itura es ad eum hodie, cum non ſit nouilunium, neque Sabbathum? Quæ dixit quieto animo eſto.* Pſal.84.6,7.

Huc pertinent etiam opera miſericordiæ, quibus incolumitas & vita conſeruatur. Pauli factum. Act. 20.9. *Et ſedens quidā adoleſcens, nomine Eutychus, in fæneſtra, deijciente eum ſomno profundo, cū diutiùs diſſereret Paulus, præ ſomno ruēs decidit ex tertia contignatione deorſum, & ſublatus eſt mortuus.* 10. *Cū deſcendiſſet autem Paulus ruit in eum & complexus dixit, ne tumultuamini, anima enim eius in ipſo eſt.* 11. *Cum igitur aſcendiſſet fregiſſetq́ panem, ac guſtaſſet, &c.* Extrahere beſtiam è puteo. Luc. 14. 5. *Et reſpondens eis dixit, Quis veſtrum, ſi ipſius aſinus aut bos in puteum incidat, non ſtatim extrahat eum die Sabbathi?* Apparatus cibi & potionis. Matth. 12. 1. *In illo tempore ibat Ieſus Sabbatho per ſata, diſcipuli verò ipſius eſuriebant, inciperuntq́ vellere ſpicas & edere.* In apparatu autem videndum, ne coqui & ſerui Sabbathum violent. Ratio à minore ad maius. 2. Sam. 23.15. *Et deſiderio motus dixit Dauid, O ſiquis bibendum daret mihi aquam è ciſterna Bethleem, quæ eſt ad portam.* 16. *Quapropter perruperunt tres iſti potentiſſimi per caſtra Philiſteorum, & hauſtam aquam*

quam

quam è ciſterna Bethlem, quæ eſt ad portam, deportãtes attulerunt ad Dauidem, qui noluit bibere eam, ſed effudit eam Iehova. 17. *Dicebat enim, Abſit mihi à Ieboua vt faciam hoc, An ſanguinem iſtorum hominum, qui inierunt periculum vitæ ſuæ biberem? ſic noluit bibere illam. hæc fecerunt tres illi potentiſſimi.* Aquationes pecudum. Marc. 12.11. *Reſpondit ergo ei dominus & dixit, Hypocrita vniuſquiſq; veſtrum Sabbatho nonnè ſoluit bouem ſuum, aut aſinam à præſepi & ducit aquatum?* In hoc caſu præſentis neceſſitatis, permittendá itinera medicorum, nautarum, paſtorum, & obſtetricum operæ. Marc. 2.27. *Sabbathum propter hominem factum eſt, non homo propter Sabbathum.*

Intra portas. Porta ſignificat per Metonymiam dominium & authoritatem. Mat. 16.18. *Et portæ inferorum non ſuperabunt eum.* Hic animum attendant ad munus ſuum, qui hoſpitio peregrinos excipiunt.

Nã ſex diebus. Tertia ratio mãdati ab exẽplo ſimili,

Quod ego feci, idem tu præſtare debes
Ego ſeptimo die quieui, & ſanctificaui ſabbathũ.
Ergo tu quieſces die ſeptimo & ſanctificabis illũ.

Deus ſanctificat Sabbathum deſtinando diem cultui ſuo, homines ſanctificant colendo deum. Hîc quærendum eſt Sabbathum quatenus ceremoniale eſt, & quatenus morale.

Primò, cæremoniale eſt rigida illius obſeruatio, quæ fuit typus ſignificans internam ſanctificationẽ populi dei, quæ eſt veluti quies à peccato. Exod. 31. 15. *Tu autem alloquere filios Iſraelis, dicendo, veruntamen*

tamen obſeruate Sabbathum meum, nam ſignum eſt inter me & inter vos, per generationes veſtras ad cognoſcendum me Iehovam eſſe qui ſanctifico vos. Ezech. 20.12. Idem.

Præterea ſignificauit beatam illam requiem cœlorum. Iſa.66.23. *Eritq́ de nouilunio in nouilunium alterum, & de Sabbatho in Sabbathum alterum, vt veniat omnis caro ad incuruandum ſe coram me, ait Iehoua.* Heb.4.8,9,10.

Sabbathum quoque ceremoniale eſt, quatenus die ſtato, id eſt, ſeptimo à creatione mundi, ſtatiſque ceremoniis fuit obſeruatũ. Nom.28.9. *Die autẽ ſabbathi, bini agni anniculi integri, & bina decimæ ſimilæ in munus miſtæ oleo, cũ libamine ſuo.* 10. *Holocauſtum Sabbathi eſto Sabbatho ſuo, Præter ipſum holocauſtum iuge, cum libamine ſuo.*

Iam ergo in Euangelica eccleſia deſiit ceremonia Sabbathi. Coloſſ.2.16. *Ne quis vos damnet ob cibum vel potum, aut reſpectu diei feſti, aut nouilunij, aut Sabbathorum,* 17. *Quæ ſunt vmbra rerum futurarum, At corpus eſt Chriſti. Et mutatum eſt ab Apoſtolis in diem octauum.* Act.20.7. *Primo autem die hebdomadis coactis diſcipulis ad frangendum panem, Paulus diſſerebat abiturus poſtridie, produxitq́ ſermonem vſq́ in mediam noctem.* 1.Cor.16.1. *Porrò de collecta in ſanctos quemadmodum conſtitui eccleſiis Galatiæ, ita & vos facite.* 2. *Primo quoq́ die hebdomadis vnuſquiſq́ veſtrum apud ſe reponat, recondens, quod pro dei benignitate licuerit.* Qui dies

ob

ob reſurrectionē Chriſti,dies dominicus dictus eſt. Apoc.1.10. *Fui autem ſpiritu correptus die Domini.*

Hunc diem Sabbatho deſtinatum ab Apoſtolis, poſtea tamen ab eccleſiis neglectum, imperatores Chriſtiani ſtabilierunt,vtpote qui ſit ad memoriam creationis mundi & redemptionis electorum meditationem aptiſſimus. Leonis & Antonij Imperatorum lex de feriis.

Morale Sabbathum eſt, quatenus conſeruet miniſterium verbi,& ſolennem Dei cultum,præcipuè in conuentibus eccleſiarum.Hoc ergò reſpectu nobis ab opere ceſſandum eſt perinde ac Iudæis. Iſa. 58.13. *Si auerteris à Sabbatho pedem tuum,ne facias id quo delectaris die ſancto meo,& vocaueris Sabbathum delicias ſanctum Iehouæ,honoratum, honoraueriſq; ipſum non exercendo vias tuas, non præſtando id quo delectaris,aut loquendo verbum.*

Denique morale eſt, quatenus præſtat requiem ſeruis, & beſtiis, quæ dominis ſtrenuam præbent operam.

Pars affirmatiua.

Sanctificato Sabbathum. Hoc fit abſtinendo operibus peccati, & ordinariæ vocationis, faciendo opera ſpiritus,quæ ſunt opera ſecundi & tertii mandati.

I. Mane ſurgere, vt fiat præparatio ad ſanctificationem inſtantis Sabbathi. Hæc Præparatio fit priuatis precibus & exploratione proprii

peccati. Mar. 1. 35. *Et, Mane valdè multa nocte, quum ſurrexiſſet exijt, & abijt in deſertum locum, & illic precabatur, & erat tum Sabbathum.* verſ. 29. Exod. 32. *Proclamauit Aaron dicendo, feſtum Iehovæ cras: ſurgẽtes itaq; poſtero mane, obtulerũt holocauſta.* Ecc. 5. 1.

II. Sacris conuentibus eccleſiæ, ſtatis horis adeſſe, audire verbũ, ſacramenta recipere, publicè cum eccleſia inuocare deum, celebrare nomẽ dei. 1. Tim. 2. 1, 2, 3. Act. 20. 7. 2. Reg 4. 22, 23. Act. 13. 14. *At ipſi cum perexiſſent Perga, venerunt Antiochiam Piſidiæ, & ingreſſi Synagogam die Sabbathi ſederunt.* 15. *Poſt lectionem autem legis & prophetarum, miſerunt præfecti Synagogæ ad eos, dicẽtes, viri fratres, ſiquis eſt in vobis ſermo exhortationis ad populum, dicite.*

III. Dimiſſo cœtu eccleſiæ, reliquum Sabbathum impendere meditationi de verbo, & de creaturis dei. Pſal. 29. *totus.* Act. 17. 11. *Fuerunt autem iſti generoſiores eis Iudæis, qui erant Theſſalonicæ, vt qui receperint ſermonem cum omni alacritate, quotidiè ſcrutantes ſcripturas, an hæc ita ſe haberent.*

Facienda quoq; opera miſericordiæ, viſitando ægrotos, iuvando pauperes, lapſos monendo, reconciliando inimicos, &c. Nehem. 8. 13. *Abierunt totus populus ad comedendum, & ad bibendum, & mittendum portiones, & ad agitandum lætitiam magnam.*

Pars negativa.

Ne polluito dei Sabbathum. Violatio Sabbathi

grave

grave peccatum eſt. Mat. 24. 20. *Orate ne fiat fuga veſtra hyeme neq; ſabbatho.* Lament. 1. 7. *Cadente populo ſuo manu hoſtis, & nemine auxilium ferente ſibi, cum videntes eum hoſtes irridet Sabbatha eius.* Levit. 19. 30. *Sabbatha mea obſeruate, ſanctuarium meum reueremini, ego Iehova.* Hic ergo prohibentur.

I. Opera vocationis. Siquid facias: id non lucri gratia præſtandum, ſed quia & quatenus opus eſt miſericordiæ.

II. Itinera extra caſum præſentis neceſſitatis. Exod. 16. 29. *Maneto quiſq; in loco ſuo, ne exeat vllus è loco ſuo die ipſo ſeptimo, & ex ratione mandati, paterfamilias domi adeſſe debet, vt cum tota familia Sabbathum ſanctificet.*

III. Nundinæ quę celebrantur in Sabbatho. Nehem. 13. 15. *Temporibus iiſdem videns in Iudæa calcantes torcularia ipſo Sabbatho, & afferentes manipulos, quibus onerabant aſinos, etiamq; vinum, vuas, & ficus, & quodvis onus, & adducentes die Sabbathi Ieruſalem, conteſtatus ſum: Quo die vendebat comeatum. 16. Tyrii quoq; habitabant in ipſa vrbe afferentes piſces & omnes res venales, quas vendebant ipſo Sabbatho Iudæis & quidem Ieruſalem. 17. Quapropter contendi cum clariſſimis Iudæorum & dixi eis, Quæ eſt res peſſima hac, quam facitis. Quòd profanatis diem Sabbathi.*

IV. Labores & vectiones in ipſa aratione & meſſe. Exod. 34. 21. *Sex diebus operaberis, die autem ſeptimo ceſſato, in ipſa aratione & meſſe ceſſato.*

V. Indulgere iocis, delicijs, ludis, & rebus vllis, quibus vel impeditur animus vel abſtrahitur à debita intenſione, in cultu dei. Nam ſi opera vocationis interdicuntur, hæc multò magis prohibenda ſunt. His enim æquè abſtrahitur animus à cultu ac laboribus.

VI. Externa obſervatio Sabbathi ſine pietatis interna vi. Eſa. 1. 14. *Nouilunia veſtra & ſtatas ferias veſtras odit anima mea, ſunt mihi laborioſæ, defeſſus ſum ferendo.* 15. *Propterea expandentibus vobis manus veſtras: occulto oculos meos à vobis; etiam cum vtimini multa oratione, non exaudio: Manus veſtræ cædibus plenæ ſunt.* 2. Tim. 3. 5. *Habentes formam pietatis, ſed qui vim eius abnegarunt: iſtos igitur auerſare.*

VII. Aperta profanatio Sabbathi: Quæ fit epulando, helluando, fornicando, &c. Atq; hoc eſt diabolo Sabbathum deſtinare.

CAP. 24. *De quinto Mandato.*

HActenus de prima tabula: ſecunda deinceps eſt, de amando proximum. *Rom.* 13. 9. Non mœchaberis, non occides, non furaberis, non falſum teſtimonium dices, non concupiſces, & ſiquid aliud eſt mandatum, in hoc ſermone comprehenditur: Nempe diliges proximum tuum ſicut teipſum.

Proximus eſt quivis eiuſdem carnis nobiſcum. Eſa. 58. 7. *Cum videris nudum, vt tegas eum, & à car-*

ne tua non abſcondas te.

Modus amandi eſt, ſic amare proximum, ſicut noſmetipſos, id eſt, verè & ardenter: quando è contrà, verus modus ama ndi deum, eſt deum amare ſine modo.

Tabula ſecunda continet ſex mandata; ex his verò primum, & in decalogi ordine quintum, eſt de conſervanda dignitate & excellentia, quæ inſita eſt in perſona proximi. Verba ſunt:

Honora patrem tuum & matrem tuam, vt prolongent dies tuos ſuper terram illam, quam Iehoua deus tuus dat tibi. *Analyſis.*

Honora. Honor per Synecdochen ſignificat omne id officium, quo dignitas ea quæ eſt in perſona proximi & præcipuè ſuperioris.

Iſta vero dignitas ex eo eſt, quod ſinguli homines gerunt in ſe aliquid imaginis dei, ſi ſpectemus externum ordinem, & decorum, quod ſervatur in Eccleſia & Rep. In Magiſtratu imago quædam eſt potentiæ & gloriæ dei. Dan. 2. 37. *Tu ô rex, rex regum, cum deus cœli regnum, potentiam, firmitatem & gloriam det tibi.* Hinc Magiſtratus dij dicuntur. Pſal. 81. 1. *In ſene imago eſt æternitatis dei: In patre paternitatis dei.* Mat. 23. 9. *Patrem veſtrum neminem vocetis in terra, quia vnus eſt pater veſter, qui in cœlis eſt.* In viro prouidentiæ dei & authoritatis. 1. Cor. 11. *Vir enim non debet velare caput, cum imago ſit gloria Dei: At mulier gloria viri eſt.* Deniq; in docto ſcientiæ & ſapientiæ Dei imago eſt.

Iam autem ea perſona, in qua elucet vel ſcintilla imaginis dei, honorifica ſtatim & reuerenda eſt.

Patrem. Per Synechdochen omnes ſuperiores intelligendi ſunt, parentes, magiſtratus, miniſtri ætate ſeniores, donis præcellentes. Nomen regum Gerar erat Abimelech. Gen. 20. Gen. 45. 8. *Deus conſtituit me patrem apud Pharaonem, & dominum toti familiæ eius.* 1. Cor. 4. 15. *Nam etſi decem milia pædagogorum habueritis in Chriſto, at non multos patres habetis:* In *Chriſto enim* Ieſu, *ego genui vos.* 2. Reg. 5. 13. *Accedentes vero ſerui eius, alloquuti ſunt eum, ac dixerunt; Pater mi, ſi rem magnam iſte Propheta edixiſſet tibi, an non facturus fuiſſes?* Reg. 2. 12. *Eliiah videns, ipſe clamabat: Mi pater, mi pater, currus* Iſraelis *& equites eius.*

Matrem. Hoc adiectum eſt, ne ob infirmitatem vileſcant matres. Prov. 23. 22. *Auſculta patri tuo qui genuit te, neq; contemnas, cum ſenuerit, matrem tuam.*

Hic monemur etiam, nouercis & ſoceris debitum honorem ſic præſtandum eſſe, ac ſi eſſent proprij & nativi parentes. Ruth. 3. 1. *Poſtea dixit ei Naomi ſocrus eius: filia mea, an non quærerem requiem tibi qua benè ſit tibi?* 5. *Quæ dixit ad eam: Quicquid edixeris mihi, faciam.* Exod. 18. 17. *Dixit verò ſocer Moſis ad eum; Non eſt bona hæc res qualem tu facis.* 19. *Itaq; attende voci meæ, conſulam tibi, & erit deus tecum.* 24. *Auſcultans itaq; Moſes voci ſoceri ſui, fecit quicquid dixerat.* Micæ. 7. 6. *Filius turpitu-*

dine

dine afficit patrem, filia inſurgit in matrem ſuam, Nurus in ſocrum ſuam.

Prolongent. Dicuntur parentes prolongare vitam, quia dei inſtrumenta ſunt, quibus prolongatur vita; nam actionis nomen ſæpè inſtrumento attribuitur. Luc. 16.9 *Facite vobis amicos ex Mamona iniuſto, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* 1. Tim. 4. 16. *Id ſi feceris, & te ipſum ſeruabis, & eos qui te audierint.*

Parentes autem filiorum vitas prolongant, præcipiendo eis vt obſeruent viam Iehovæ exercendo iuſtitiam & iudiciũ. Gen. 18. 19. *Vbi enim pij ſunt facti, promiſſionẽ habent vitæ præſentis ac futuræ.* Tim. 4. 8.

Præterea, idem præſtant ſanctis precibus in filiorum gratiam conceptis; Hinc liquidò apparet conſuetudinem illam, qua filij ſalutantes parentes ſuos, benedictionem ab eis petunt, haud inanem eſſe.

Præterea in his verbis ratio mandati eſt à fine: quę etiam ratio, promiſſio eſt, nimirum ſpecialis. Eph. 6. 2. *Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod eſt præceptum primũ cum promiſſione.* Specialem dico, quia promiſſio ſecundi mandati vniuerſalis eſt, & ad reliqua mandata pertinet.

Promittit verò deus longam vitam non abſolutè, ſed quatenus ea eſt benedictio. Eph. 6. 3. *Vt benè ſit tibi, & ſis longæuus ſuper terram.* Eſt verò tenendum, longam vitam non ſemper eſſe benedictionem, & aliquando melius eſſe mori quàm viuere. Eſa. 57. 1. *Iuſtus perit, & nemo homo reponit in corde: homines inquam*

quam benigni recipiuntur, nemine aduertente: ante aduentum ipſius mane recipit iuſtum.

Quod ſi quandoque filiis obedientibus dat vitam breuem deus, rependit viciſſim æternã in cœlis, & ſic promiſſum non fallit, ſed in melius commutat.

Pars affirmatiua.

Conſeruato dignitatem proximi. Sub hac parte iubentur.

I. Erga ſuperiores omnes reuerentia, cuius actiones ſunt, Aſſurgere prætereunti, Leu. 19.32. *Coram canitie aſſurgito, & honorem habeto faciei ſenis: & timeto à Deo tuo, ego ſum Iehoua.* Obuiam ire venienti. Gen. 18.2. *Cum enim ſublatis oculis ſuis aſpexiſſet, ecce tres viri ſtabant ante eum: quos videns, accurrit obuiam eis ex oſtio tentorij.* 1. Reg. 2.19 *Itaq; cum veniſſet Bath-ſchebah ad regem Salomonem vt loqueretur ei; Aſſurgens rex obuiam ei incuruauit ſe ei.* Genu flectere. Marc. 10.17. *Et egrediente eo in viam, quidam cum accurriſſet, & accidiſſet ei ad genua.* Gen. 18.2. *Accurrit obuiam eis, & incuruauit ſe in terram.* Adſtare ſedentibus. Gen. 18.8. *Itaq; accepto butyro & lacte, ac vitulo quem apparauerat, oppoſuit illa coram eis: qui ipſo adſtante ſibi ſub eadem arbore comederunt,* Exod. cap. 18. verſ. 13. *Fuit autem poſtero die, ſedente Moſe ad iudicandum populum, cum adſtaret populus ipſe Moſi, à mane illius diei*

diei vſq; ad veſperum. Dare ſedem priorem. 1. Reg. 2. 19. *Et ſedens in ſolio ſuo, opponi iuſſit ſolium matri regis; quæ ſedit ad dextram eius.* Luc. 14. 7. *Dixit autem parabolam eis qui vocati fuerant, Attendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens eis.* 8. *Cum vocatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne accumbito primo loco, ne fortè honoratior te ſit vocatus ab eo.* 9. *Et is qui te & illum vocauit, veniens dicat tibi: da huic locum: Tum incipias cum pudore vltimum locum obtinere.* Gen. 43. 33. *Sedebat autem coram eo primogenitus ſecundum primogenita ſua, & qui minor erat ſecundum minorem ætatem ſuam, adeo vt mirabundi aſpicerent homines illi alter ad alterum.* Concedere ſuperiori ſermonem primum. Iob. 32. 6. *Itaque reſpondit Elihu filius Barakielis Buzita, dicens: Minimus natu ſum, vos autem decrepiti. Idcirco veritus ſum ac timui oſtendere ſententiam meam vobis.* 7. *Dicebam provecti ætate loquentur, & annoſi notam facient ſapientiam.* 16. *Nam expectaui cum loquerentur, quia deſiſtunt nec reſpondent amplius.* 17. *Reſpondebo ego quoq; partem meam. Oſtendam ſententiam meam ego quoq;.* In curijs & conſiſtorijs Iudicum ſilere, donec fuerit conceſſa libertas loquendi. Act. 24. 1. *Quinq; autem poſt diebus deſcendit pontifex maximus Ananias cum ſenioribus & Tertullo quodam oratore, qui comparuerunt coram præſide contra Paulum.*

2. *Ci-*

2. *Citato igitur eo capit accuſare Tertullus, dicens.* *verſ.* 10. *Reſpondit autem Paulus: cum innuiſſet & Præſes vt loqueretur.* Vſurpare titulos in colloquio cum eis, reuerentiam præ ſe ferentes. 1.Pet. 3.6. *Sicut Sara obediuit Abrahæ,* dominum *eum vocans: cuius factæ eſtis filia dum benefacitis.* Marc. 10.17. *Interrogauit eum:* Magiſter bone, *quid faciam vt vitam æternam poſſideam? Verſ.* 20. *Ille verò reſpondens dixit ei:* magiſter, *hæc omnia obſeruaui à iuuentute mea.* 1. Sam. 1. 14. *Et dixit ad eum Eli: Quouſque ages ebriam? amoue vinum tuum à te.* 15. *Sed reſpondens Anna dixit: Nequaquam domine mi, mulier ægro animo ſum, vinum aut potum inebriantem non bibi.*

Erga ſuperiores authoritate. Primò, obedientia mandatis illorum. Roman. cap. 1. verſ. 13. *Omnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubiecta eſto.*

Ad obedientiam mouendi ſumus, quia omnis poteſtas ſupereminens, eſt ordinatio Dei. Atque obedientiam, quam ei præſtamus, Deus acceptat, perinde ac ſi eſſet ipſi & Chriſto oblata. Rom. 13. 2. *Itaque quiſquis ſe opponit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi condemnationem adferent.* Coloſſ. 3. 23. *Et quicquid feceritis, ex animo facite, tanquam Domino & non hominibus.* 24. *Scientes vos à domino recepturos mercedem hæreditatis: nam domino Chriſto ſeruitis.* Obedientia preſtanda eſt cum diligentia & fide erga ſuperiores. Gen.

24.2, *Cum edixit Abraham ſeruo ſuo ſeniori familiæ ſuæ, qui præerat in omnibus quæ erant illi: pone nunc manum tuam ſub femori meo. Verſ.*10. *Vt iureiurando obſtringam te per Iehouam Deum cœli, Deumque terræ, te non accepturum vxorem filio meo ex filiabus Cananeorum, inter quos habito. Verſ.* 10. *Deinde accepit ſeruus ille decem camelos è camelis domini ſui, vt proficiſceretur, &c. Verſ.*12. *Dixit: Iehoua Deus domini mei Abrahami, fac quæſo vt obueniat mihi hodie, & exerce benignitatem erga Dominum meum Abrahamum. Verſ.* 33. *Sed quum opponeretur illi vt comederet, dixit: Non comedam vſque dum locutus fuero verba mea, ergo Laban dixit, loquere. Verſ.*56. *Dixit ad eos: Ne remoremini me, cum Iehoua ſecundauerit viam meam: Mitte me, vt abeam ad Dominum meum.* Geneſ. cap. 31. verſ. 38. *Hic eſt vigeſimus annus ex quo fui tecum: oues tuæ & capræ tuæ non abortiuerunt, & arietes gregis tui non comedi. Verſ.* 39. *Diſcerptum non retuli ad te, ego illud luebam: de manu mea repoſcebas illud, Similiter, furto ſublatum interdiu, & furto ſublatum noctu. Ver.* 40. *Fui cum interdiu abſumeret me æſtas, & gelu noctu, recederetque ſomnus ab oculis meis.*

Præterea, obedientia præſtanda eſt duris & malis, non tamen in malo. 1. Pet. 2. 18. *Famuli, ſubdite eſtote cum omni timore dominis non ſolum bonis & æquis, ſed etiam prauis.* Act. 4. 19. *An apud Deum iuſtum ſit, vobis potius auſcultare quàm Deo, iudicate.*

Secundo,

Secundo, ſubiectio in ferendo impoſitas ab eis pœnas. Gen. 16.6. *Dixit autem Abram ad Saraï: Ecce ancilla tua in manu tua: fac ei quod videtur bonum in oculis tuis: Afflixit ergo eam Sarai, ita vt fugeret à facie ipſius. 9. Tum dixit ei Angelus Iehouæ; reuertere ad heram tuam, & abijce te ſub manu illius.*

Et ſi pœnæ fuerint iniuſtæ, ferendæ tamen, donec remedium legitimum habeas. 1. Pet. 2.19. *Hoc enim gratum eſt, ſiquis propter conſcientiam Dei ſuffert moleſtias iniuſte afflictas. 20. Quæ enim laus eſt, ſi cum peccantes colaphis cædimini, toleratis; ſed ſi cum bene facitis, tamen afflicti toleratis, hoc eſt gratum apud Deum.*

Tertio, Gratitudo in precibus. 1. Tim. 2.1. *Adhortor igitur ante omnia, vt fiant deprecationes, preces, poſtulationes, gratiarum actiones, pro quibuſvis hominibus. 2. Pro regibus & quibuſvis in eminentia conſtitutis, vt tranquillā & quietā vitam degamus cum omni pietate & honeſtate.* In externis ſubſidiis, 1. Tim. 5. 17. *qui benè præſunt Preſbyteri, duplici honore digni ſunt.* Geneſ. 45. 9. *Feſtinanter aſcendite ad patrem meum, & dicite ad eum: ita ait filius tuus Ioſeph; Conſtituit me Deus Dominus toti Egypto: deſcende ad me, ne morator. Verſ. 10. Habitabis enim in terra Goſhenis, &c. Verſ. 11. Et ſuſtentabo te ibi, quia adhuc quinque annos futura eſt fames: Ne paupertate conſumaris tu & filius tuus, & omnia quæ ſunt tibi.*

III. Erga

III. Erga ſuperiores donis: officium eſt eadem agnoſcere, & prædicare cum honore. 2. Corinth. 8.22,23.

IV. Erga æquales omnes: ſentire de eis honorificè. Philipp.cap.2.verſ.3. *Nihil gerite per contentionem: aut per inanem gloriam: ſed ex modeſtia alius alium quiſque ſe præſtantiorem exiſtimet.* In dando honore præire alios aliis, non in accipiendo. Roman. cap.12.verſ. 10. *Honore alij aliis præeuntes.* Epheſ. cap. 5. verſ. 21. *Subiecti alij aliis cum timore Dei.* Salutare ſe inuicem alios ſanctis ſignis, in quibus eluceat amor ob Chriſtum. 1.Pet. cap. 5. verſ. 14. *Salutate alij alios charitatis oſculo.* Roman.cap.16.verſ.16. *Salutate alij alios oſculo ſancto.* Exod. cap.18. verſ.7. *Tum proceſſit Moſes obuiam ſocero ſuo, & incuruans ſe oſculatus eſt eum, rogaruntq́ alter alterum de proſperitate. Poſtea egreſſi ſunt in tentorium ipſius.* Ruth. cap. 2. verſ. 4. *Ecce autem Boas veniens Bethlehemo, dixit meſſoribus: Iehoua ſit vobiſcum: cui dixerunt: benedicant tibi Iehoua.*

V. Superiorum erga inferiores ſuos omnes officia. Deut. cap.17. verſ.20. *Ne efferatur animus eius præ fratribus ſuis, & ne recedat ab hoc præcepſ dextrorſum aut ſiniſtrorſum.* Iòb.cap. 31.verſ. 13. *Si ſpreui cauſam ſerui mei aut ancillæ meæ, &c.* 2. Reg. cap. 5. verſ. 13. *Accedentes vero ſerui eius allocuti ſunt eum; ac dixerunt: pater mi, ſi rem magnam iſte Propheta edixiſſet tibi, an*

non facturus fuiſſes? quanto igitur magis, cum dicit tibi: laua te, vt ſis mundus. Verſ. 14. *Itaque deſcendens merſit ſe in Iordanem ſepties, ſecundum verbum viri Dei, & reſtituta eſt caro eius, vt caro pueri parui; & mundus factus eſt.* Prælucere inferiorioribus exemplo inculpatæ vitæ. Tit. 2. 2. *Senes ſobrij ſint, venerandi, temperantes, ſani fide, charitate, tollerantia. Verſ.* 3. *Anus itidem, vt ſint habitu, qui ſanctimoniam deceat, non calumniatrices, non vino multo ſeruientes, honeſtatis magiſtræ.* 1. Pet. 5. 3. *Neque vt dominantes cleris, ſed vt qui ſitis exemplaria gregis.* Philip. cap. 4. verſ. 9. *Quæ & didiciſtis, & accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me, hæc facite, & Deus pacis erit vobiſcum.* Grauitatem oſtendere cum dignitate, cum vultu, geſtu, factis, verbis. Ibidem. His enim cohoneſtanda eſt imago Dei, quam gerunt ante ſuos inferiores. Iob. 29. 8. *Videntes me pueri occultabant ſeſe: etiam decrepiti aſſurgentes ſtabant.*

VI. Erga inferiores obedientia, id eſt, erga ſuos ſubditos. Primò, regere eos in domino ne offendant. 1. Pet. 2. 13. *Proinde ſubiecti eſtote cuiuis humanæ ordinationi propter dominum, ſiue regi vt qui ſupereminéat, Verſ.* 14. *Siue præſulibus, vt qui per eum mittuntur, tum ad vltionem maleficorum, tum ad laudem rectè agentium.* Deut. cap. 17. verſ. 19. *Sit penes eum* (nimirum liber legis) *& legat in eo omnibus diebus vitæ ſuæ, vt diſcat timere Iehouam Deum ſuum, obſeruare omnia verba huius legis, &*

ſtatuta

ſtatuta iſta faciendo ea. Col. 4. 1. *Vos domini æquitatem & æquabilitatẽ ſeruis exhibete, ſcientes vos quoque habere dominum in cœlis.* Secundò, proſpicere & procurare ea, quæ ſunt in bonum ſubditorum, ſiue pertineant ad corpus ſiue ad animam. Rom. 13. 4. *Dei enim miniſter eſt tuo bono.* Iſa. 49. 23. *Et erunt reges nutricij tui, & fœminæ principes eorum lactantes te.* Reg. Pſal. 132. 1. *Memor eſto, Iehova, Dauidis, cum tota afflictione eius.* 2. *Iuraſſe Iehouæ, vouiſſe ampliſſimo Deo Iacobi, dicendo,* 3. *Diſpeream, ſi ingrediar tentorium domus meæ, ſi conſcendam ſpondam ſtratorum meorum,* 4. *Si dem ſomnum ſuum oculis meis, palpebris meis dormitationem* 5. *donec invenero locum pro Iehoua, locum Tabernaculorum pro ampliſſimo Deo Iacobi.* Tertiò, punire lapſus, leuiores increpando, grauiores caſtigando, id eſt, infligendo realem pœnam.

Sanctus eſt modus reos puniendi, ad quem iſta requiruntur. Primùm, exploratione prudenti adhibita, certum eſſe de peccato admiſſo. Secundò, offenſam peccati è verbo Dei monſtrare, vt rei conſcientia tangatur. Tertiò, pœnam differre vel omittere ſi commodum eſt, & aliqua emendationis eluceat ſpes. Eccleſ. 7. 23. *Etiam ad omnia verba quæ dicuntur, ne adhibeto animum tuum, cùm non debeas audire ſervum tuum maledicentem tibi.* 24. *Nam etiam multoties conſcius eſt animus tuus, te quoq; maledixiſſe alijs.* 1. Sam. 10. 27.

At homines nequam dicebant: Quid ſeruaret nos iſte? contemnentes eum, vt ne afferrent ei quidem munus, tamen planè conticuit. Quartò, pœnam infligere debitam non ſuo, ſed Dei nomine ſanctè interpoſito. Ioſh. 7.19. *Tum dixit Iehoſhuah ad Achanem; fili mi, tribue nunc gloriam* Iehouæ *Deo Iſraelis, & ede ei confeſſionem, & nunciato nunc mihi quid feceris, ne celes me.* 20 *Reſpondit itaque Achan Iehoſhuæ dicens: verum eſt, ego peccaui Iehouæ Deo Iſraelis, & hoc & illud commiſi,* 25. *Vbi dixit Iehoſhua, Quoniam perturbaſti nos, perturbabit te Iehoua hoc die: obrueruntq́ eum totus Iſrael lapidibus: & combuſſerunt eos igni, cum obruiſſet eos lapidibus.* Vltimò, quando infligitur pœna, id vnum proponere, vt purgetur malum, & reus deflendo peccatum ex animo reſipiſcat. Prou. cap. 20. verſ. 30. *Abſterſio ſunt pro malo liuores, vulnus & plagæ peruadentes penetralia ventris.*

VII. Poſtremò, munus quoddam hominis eſt erga ſeipſum. Id verò eſt, dignitatem propriæ perſonæ conuenientem, & â Deo inſitam, modeſtè tueri & defendere. Philipp. 4. 8. *Quod reliquum eſt, fratres, quæcunq́ ſunt vera, quæcunq́ veneranda, quæcunque iuſta, quæcunque pura, quæcunq́ amabilia, quæcunque boni nominis, ſi qua virtus, & ſi qua laus eſt, hæc cogitate.*

Pars negatiua.

Excellentiam & dignitatem quæ eſt in perſona proximi

proximi ne minuito. Huc peccata referuntur.

I. Contra ſuperiores, primò, irreuerentia & contemptus. Eius actiones ſunt, irriſio ſuperioris. Gen. 9.22. *Cumque aſpexiſſet Cham pater Canaani nuditatem patris ſui, indicauit duobus fratribus ſuis foràs. Verſ. 23. Tum accipiens Sem cum Iephetho pallium eius, impoſuerunt ſuo amborum humero, & accedentes retrorſum texerunt nuditatem patris ſui: facies autem ſuas auerterant retrorſum, vt nuditatem patris ſui non aſpicerent.* Proverb. 30. 17. *Oculum, qui ſubſannat patrem, aut ſpernit obedientiam matris, effodient corui vallis, aut comedent eum iuuenes aquilæ.* Superioribus maledicere. Exod. 21. 17. *Item qui maledicit patri ſuo, aut matri ſuæ, omninò morte plectitor.*

Secundò, inobedientia, qua contemnuntur eorum iuſta mandata. Roman. cap. 1. verſ. 30. *Glorioſi inuentores malorum, parentibus immorigeri.* 2. Timoth. cap. 3. verſ. 2. Eius actiones hæ ſunt. Spondere ſe coniugio ſine conſilio, vel conſenſu parentum. Geneſ. cap. 6. verſ. 2. *Videntes filij Dei filias hominum bona forma eſſe, accipiunt ſibi mulieres ex omnibus quas eligebant.* Geneſ. cap. 28. verſ. 6. *Videns autem Eſau Iſaachum benedixiſſe Iacobo, & dimiſiſſe eum Padanem Syriæ, ad accipiendam ſibi inde vxorem; cumquè ei benediceret, ne accipias vxorem de filiabus de Canaan, Verſ. 7. Iacobum verò auſcultantem patri ſuo ac matri ſuæ, abiiſſe Padanem Syriæ. Verſ. 8. Videns quoque Eſau malas videri filias*

Canaan in oculis Iſaachi patris ſui. Eſa. 9. abiens ad Iſmaelitas, accepit Mahalath filiam Iſmaelis filij Abrahami, Sororem Nebaioth, prater ſuperiores vxores ſuas ſibi in vxorem. Seruorum ὀφθαλμοδουλεία. Coloſſ. 3. 22. *Serui auſcultate per omnia eis qui domini ſunt ſecundum carnem, non obſequiis ad oculum adhibitis, vt qui hominibus placere ſtudent, ſed cum ſimplicitate cordis, timentes Deum.* Epheſ. 6. 6. Reſponſationes, quando reprehenduntur. Tit. 2. 9. *Seruos hortare vt ſuis dominis ſubijciant ſe, vt in omnibus ſint accepti, non reſponſatores, fraudes, & interuerſiones bonorum domini.* Tit. 2. 10. *Nihil interuertentes, ſed omnem bonum finem oſtendentes, &c.* Fuga ſe liberare à poteſtate ſuperioris. Gen. 16. 6. *Dixit autem Abram ad Sarai: ecce ancilla tua in manu tua, fac ei quod videtur bonum in oculis tuis, afflixit ergo eam Sarai, vt aufugeret à facie ipſius.* Reſiſtere ſuperiorum iuſtæ authoritati. 1. Pet. 2. 20. *Obedire eis in rebus illicitis.* Act. 4. 19. Se offerre ſupra maiores ſuos: hoc peccatum eſt Antichriſti. 2. Theſſ. 2. 3, 4. *Ne quis vos ſeducat vllo modo: non enim adueniet dies Chriſti quin venerit defectio prius, & retectus fuerit homo ille ſceleratus ſeſe opponens & efferens aduerſus quicquid dicitur Deus aut numen.* Vltimò, immunitas Papiſtarum, qua liberant filios ab authoritate parentum, & ſubditos à poteſtate principum: ita vt eis liberum ſit, eorum internecionem moliri. 1. Sam. 26. 8. *Tum dixit Abiſhai ad Dauidem; dedit hodie Deus inimicum tuum in manum tuam: Quare*

nunc

nunc percutiam, quaſo, eum haſta, vſque in terram ictu vno, vtiq; non iterabo ei. 9. *Sed dixit Dauid ad Abiſhaium; Ne perimito eum; Quis enim immiſſa manu ſua in vnctum Iehoua inſons eſſet?*

Tertiò, Ingratitudo & ἀστοργία in parentes. Mat. 15.5. *Vos autem dicitis: Quicunq; dixerit patri aut matri, donum quodcunq; à me erit, tibi proderit, etiamſi nequaquam honorauerit patrē ſuum, aut matrem ſuam, inſons erit.* 1. Tim. 5 4.

II. Erga æquales peccatum eſt, præponere ſe eis ſermone & ſede. Rom. 12. 10. Mat. 20. 20. *Tum venit ad eū mater filiorum Zebedæi cū filijs ſuis, adorans & petens aliquid ab eo.* 21. *Ipſe verò dixit ei, Quid vis? ait ei, dic vt ſedeant iſti duo filii mei, vnus ad dextram tuam, & alter ad ſiniſtram in regno tuo.* 24. *Et cum hæc audiſſent alii decem indignati ſunt de duobus fratribus.*

III. Erga inferiores, primò, negligentia in eis regendis, & in eorū bono procurando. Hagg. 1. 4. *An tempus eſt vobis, heus vos, deſidendi in domibus veſtris contabulatis, cum domus hæc vaſta eſt? Dan.* 3. 28. Huc refertur peccatum matrum, quę tradunt filios nutricibus ablactandos; etiamſi iis ſuppetant & lac & vires. 1. Tim. 5. 10.

Secundò, indulgentia in eis caſtigandis. 1. Regum. 1. 5. *Adoniah porrò filius Aggithæ efferens ſe dicendo, ego regnaturus ſum, parauerat ſibi currum & equites, & quinquaginta viros præcurrentes ſibi.* 6. *Quem pater eius nunquam dolo-*

re afficiebat, dicendo: Quare ita facis? 1. Sam. 2. 22. *Heli autem ſenex erat valdè, qui audiens, quacunq; faciebant filij ſui toti Iſraeli, & vt concumbebant cum mulieribus, quæ turmatim conueniebant ad portam tentorii conuentus,* 23. *Dicebat eis, Quare facitis res huiuſmodi? vt ego audiam ſermones hos malos de vobis ab ipſo toto populo.* 24. *Nequaquam filii mei, non enim bona eſt iſta fama, quam ego audio, vos auertere populum Iehouæ, &c.* 25. *Non tamen auſcultarunt voci patris ſui, quia volebat Iehoua morte afficere eos.*

Tertiò, nimius rigor & minæ. Epheſ. 6. 4. *Et vos patres, ne prouocate ad iram liberos veſtros.* 9. *Et, vos domini eadem facite erga illos remiſſis minis.*

IIII. Vltimò, contra ſeipſum offendit homo, qui dotes à deo conceſſas ſordidè ſe gerendo obſcurat, & penè extinguit: vel contra inflatur ſuperbia, & ſupra quàm par eſt, ſapit. Rom. 12. 3. *Enimverò per gratiam quæ mihi data eſt, edico cuiuis verſanti inter vos, ne ſapiat ſupra quàm oportet ſapere, ſed ſapiat ad ſobrietatem, prout cuiq; deus partitus eſt menſuram fidei.*

CAP. 25.

De Mandato ſexto.

MAndatum ſextum eſt de vita proximi conſeruanda. Verba ſunt:

Non occides.

Analyſis.

Occides. Per Synecdochen ſignificat vllo modo violare perſonam proximi.

Aequitas mandati in eo eſt, quòd homo fuit creatus ad imaginem dei. Gen. 9.6. *Qui effundit ſanguinem hominis, per hominem effundetur ſanguis illius: quoniam ad imaginem ſuam hominem fecit deus.* Homines quoq; ſinguli, eadem ſunt caro. Eſa. 58.7. *Quum videris nudum, vt tegas eum & à carne tua ne abſcondas te.*

Præterea, tenendum eſt nemini eſſe permiſſum occidere, nimirum priuato & non vocato: publicis tamen perſonis & à deo vocatis, licebit. Vt Moſi, Exod. 2.12. *Quapropter vt reſpiciens huc illuc, vidit neminem adeſſe, cæcidit Ægyptium illum & abſcondit illum in arena.* Act. 7. 25. *Exiſtimabat autem fratres ſuos intelligere Deum per manum ipſius dare ſalutem illis.* Phineæ, Num. 25.8. *Veniensq́; poſt illum Iſraelitam in lupinar ipſum, transfixit ipſos ambos, virum illũ Iſraelitam & mulierem illam in lupinari illius: tunc coercita eſt plaga illa ne pergeret in filios Iſraelis.* 11. *Phinees filius Eleazeris, filij Aaronis Sacerdotis, auertit excandeſcentiam meam à filiis Iſraelis cum zelaret zelotypiam meam inter vos.* Eliæ, 1. Reg. 18. 40. *Deinde, dixit Elias iis, prehendite Prophetas iſtos Baalis, nemo ſe proripiat ex iis: prehenderunt eos, quos diducens Elias ad torrentem Kiſonis, ibi iugulauit eos.* Militi in iuſto bello. 2.

Chron.20.15.*Sic ait Iehoua vobis. Vos ne timetote, neq; conſternamini metu multitudinis magnæ iſtius: nam non veſtrum erit hoc prælium ſed Dei.*

Pars negatiua.

Ne obeſto vel deeſto vitæ, vel tuæ, vel proximi. Ergo peccata quæ huc referuntur ſunt, vel hominis erga proximum, vel erga ſeipſum.

Quæ ad proximum referuntur, ita ſe habent.

I. In corde, odium proximi. 1. Iohan. 3. 15. *Quiſquis odit fratrem ſuum homicida eſt.* Ira temeraria. Mat. 5. 22. *Ego dico vobis, quicunq; iraſcitur fratri ſuo temerè, tenebitur iudicio.* Invidia. Rom. 1. 29. *Pleni inuidia, cæde, contentione.* Irritatio. Iacob. 3. 14. *Quòd ſi inuidiam amaram habetis, & irritationem in corde veſtro, ne gloriamini.* Indolentia in proximi miſeriis. Amos. 6. 5. Implacabilitas. Rom. 1. 31. *Charitatis expertes, implacabiles, immiſericordes.* Deſiderium vindictæ. Pſal. 5. 6. *Perditurus es loquentes mendacium: virum ſanguinum & doli abominatur Iehoua.*

II. In verbis; amaritudo. Prov. 12. 18. *Eſt qui pronunciat ſimilia transfoſſionibus gladij: at lingua ſapientum, medicina.*

Maledictum, quod eſt exprobratio peccati admiſſi, vel defectus inhærentis. Mat, 5. 22. *Quicunq; verò dixerit fratri ſuo Raca, tenebitur conſeſſu; quiſquis verò dixerit, fatue, tenebitur gehennæ igni.* 2. Sam. 6. 16. *Fuit autem arca Iehouæ intrante in ciuita-*

ciuitatem Dauidis: quum Mical filia Saulis proſpectans per feneſtram videret regem Dauidem contendentem, & ſaltantem coram Iehoua, vt ſperneret eum in corde ſuo. 20. *Tum reuertente Dauide ad benedicendum domui ſuæ; egreſſa Mical filia Saulis obuiam Dauidi, dixit, quàm glorioſus fuit hodiè rex Iſraelis, qui retexit ſe hodiè ante oculos ancillarum ſeruorum ſuorum, omninò vt retigit ſe vnuſquiſpiam è vaniſſimis?*

Contentio, qua inter duos pluresuè quiſque contradicendo ſuperior eſſe contendit. Iurgium inter colloquendum. Clamor, id eſt, indecora contra alium vocis eleuatio. Galat. 5. 19. *Porrò manifeſta ſunt opera carnis, &c.* 20. *Inimicitiæ, lis, æmulationes, iræ, contentiones.* Eph. 4. 31. *Omnis amaritudo, & excandeſcentia, & ira, & clamor, & maledicentia tollatur è vobis cum omni malitia.* Gene. 16. 11. *Ipſe, id eſt Iſmael, erit ferus homo, cuius manus feretur contra omnes, & manus omnium contra eum.*

Querelæ apud quoſcunque de iniuriis ab alio factis. Iacob. 5. 9. *Ne ingemiſcite alius ergo alium, fratres: vt ne condemnemini.*

III. In vultu & geſtu: ſigna quæuis malitiam cordis indicantia. Gen. 4. 6. *Tum dixit Iehoua Caino, quare accenſa eſt ira tua? & quare cecidit vultus tuus.* Mat. 27. 39. *Qui verò prætheribant, conuitiabantur ei, mouentes capita ſua.*

Hinc irriſio perſecutio dicitur. Gen. 21. 9. *Et videns Sara filium Hagaræ Egyptiæ, quem pepererat Abrahamo*

brahamo Hagar, irridentem, dixit Abrahamo, eiice ancillam, &c. Gal. 4. 29. *Sed quemadmodum tunc is, qui ſecundum carnem genitus fuerat, perſequebatur eum, qui natus erat ſecundum ſpiritum: ita & nunc.*

IV. In factis 1. Pugnare, cædere proximum, & corpus mutilare. Leui. 24. 20. *Quod ſi quis intulerit corporis vitium proximo ſuo: quemadmodum fecit, ſic fiat ei.* 21. *Fractura eſto pro fractura, oculus pro oculo, dens pro dente.*

Mortem inferre proximo, quouis modo: vt gladio, fame, veneno. Gen. 4. 8.

Exercere crudelitatem in pœnis infligendis, Deu. 25. 2. 3. *Quadragenis plagis cædendum curabit eum, ne addito: vide ne pergat, plaga numeroſiore his cædere eum, & frater tuus vileſcat in oculis tuis.* 2. Cor. 11. 24. *A Iudæis quinquies accepi quadragenas plagas vna minus.*

Duriùs tractare quamuis creaturam. Prou. 12. 10. *Curat iuſtus vitam iumenti ſui: miſerationes autem improborum ſunt miſerationes crudelis.* Deut. 22. 6. *Si obuiam tibi fiet nidus avium in via, in vlla arbore aut humi, nidus pullorum aut ouorum, vbi mater incubet pullis aut ouis: ne accipito matrem cum pullis.* 7. *Dimittendo dimittes matrem, pullos verò accipies tibi, vt bene ſit tibi, & prolonges dies tuos.*

Ex oblata occaſione infirmitatis proximi, inhumaniter eum trrctare, vt lætitia & ioci moueantur. Leuit. 19. 14. *Ne maledicito ſurdo, & ante cæcum ne ponito offendiculum.*

Iniuriam

Iniuriam facere impotentibus & imbecillis, pauperibus, peregrinis, pupillis, viduis. Exod. 22. 21. *Item peregrino vim ne facito, ne opprimito eum: nam peregrini fuiſtis in terra Ægypti.* 22. *Nullam viduam aut orphanum affligitote.* 23. *Si qua afflictione afflixeris eum: & ſi tantillum clamet ad me, vtiq; exauditurus ſum clamorem eius:* 24. *Tum accenſa ira mea occîdam vos gladio.* Iniuria verò his fit, ſi non tribuitur merces operanti. Deut. 24. 14. *Ne fraudem facito mercenario, pauperi & egeno: è fratribus tuis, aut è peregrinis apud te, qui eſt in terra tua intra portas tuas.* 15. *Die ſuo, dato mercedem eius, neque occumbito ſuper eam Sol nam pauper eſt, quare ad eam ipſe attollit animum ſuum: vt non invocet contra te Iehouam, & ſit in te peccatum.* Si non reſtituitur pignus egentibus. Exod. 22. 26. *Si pignore vllo acceperis veſtem proximi tui, dum inclinat Sol, reſtituito eam ei: nam id ſolum operimentum eius eſt: illud eſt veſtimentum eius ad cutem eius tegendam, in quo cubaret.* Si frumentum à populo clauſum cuſtodiatur. Prou. 11. 26. *Comprimentem triticum execrabitur natio: benedictio autem capiti vænumdantis.*

Præterea peccatur in hanc legem non ſolum iniuſtè occidendo, ſed etiã cum ius exigit, non occidendo & pænã homicidio debitã remittendo. Nũ. 3. 16. *Sed ſi inſtrumẽto ferreo percuſſerit, ita vt mortuus ſit, occiſor eſt; omninò morti traditor occiſor ille, &c.* 33. *vt non contaminetis terram illam in qua eritis,*

quia

quia ſanguis iſte contaminaturus eſſet hanc terram:pro ea autem terra non poſſet fieri expiatio à ſanguine, qui effuſus eſſet in ea, niſi per ſanguinem effundentis eum.

Duellum quoque, quod eſt duorum pugna, litiũ finiendarum gratia, penitus improbandum eſt. Quia non eſt iuſta, & à Deo conceſſa litis finiendæ ratio: & quia ſæpè in duello is aduerſarium ſuperat, qui reuera coram Deo reus eſt.

Huius denique loci eſt ſcelus illud papiſtarum, qui homicidis ad templa ſua & loca ſacra, quæ dicuntur, confugientibus, refugium præbent. Nam expreſſè iubet dominus homicidam è ſuo altari detrahi & ad ſupplicium rapi. Exod. 21. 14. *Et Ioabus in ipſo templo tangens cornua altaris caſus eſt*. 1. Reg. 2. 34.

Huc etiam ea pertinent quæ ad animum proximi referuntur. 1. Scandalum præbere proximo, vel exemplo, vel doctrina. Mat. 18. 7. *Væ mundo ab offendiculis: neceſſe eſt enim vt eueniant offendicula: veruntamen væ homini illi per quem offendiculum euenit.*

2. Excitare occaſiones odij & diſcordiæ; quod fit non remittendo aliquid de iure noſtro; peruerſè & obſtinatè reſpondendo; dicta quæuis & facta accipiendo in deteriorem partem. 1. Sam. 25. *Ipſe autem, id eſt, Nabal, nequior eſt quàm vt alloquar eum.* 2. Sam. 10. 3. *Dicentibus autem principibus Hammonitarum, Hanuni domino ſuo, Dauidnè honore afficere patrem tuum in oculis tuis videtur, quia miſit tibi conſolatores? annon vt perſcrutetur hanc ciuitatem*

&

& ad explorandum eam, deniq; ad euertendum eam miſit David, ſeruos ſuos ad te? Verſ. 4. *Accipiens Hanun ſeruos Davidis abraſit dimidium barbæ eorum & præcîdit veſtes eorum per medium, vſque ad nates eorum; ſic remiſit eos.*

3. Miniſtrorum peccatum eſt non docere verbum Dei ad ſalutem populi. Prov. 29. 18. *Quum non eſt viſio nudatur populus.* Iſa. 56. 10. *Speculatores iſtius cæci, quotquot ſunt non agnoſcunt, quotquot ſunt, canes ſunt muti, non poſſunt latrare: tempori ſeruiunt, iacent, amant dormitionem.* 11. *Et iſti canes auidiſſimi non norunt ſaturitatem; propterea ipſi paſcunt ſe, neſciunt docere.* Negligentia quoque in miniſterio verbi damnanda eſt. Ierem. 48. 10 Apoc. 3. 15. 16. Hic arguenda eſt, Non reſidentia, quæ eſt ordinaria Miniſtri abſentia à grege, id eſt, à particulari Eccleſia ſibi commiſſa. Eſa. 62. 6. *Super muros tuos vrbs Hieruſalimorum præficio cuſtodes tota die & tota noctè iugiter non tacituros; qui commemoratis* Iehouam *ne eſto ſilentium vobis.* 7. *Et ne permittatis ſilentium de illo donec ſtabiliat, & donec diſponat Hieruſalimis laudem in terra.* Act. 20. 28. *Attendite igitur vos ipſos & totum gregem in quo vos Spiritus Sanctus conſtituit Epiſcopos ad paſcendam Eccleſiam Dei, quam proprio illo ſuo ſanguine acquiſiuit.* 1. Pet. 5. 3. *Neque vt dominantes Cleris, ſed vt qui ſitis exemplaria gregis.* Ezech. 34. 4. *Morbo affectas non confirmatis, ægrotamque non curatis, & confractam non obligatis ac depulſam non reducitis pereuntemq; non*

non requiritis: ſed vt dominamini in eas cum ſæuitia. Antioch. Concil. c. 17. *Si quis Epiſcopus per manus impoſitionem epiſcopatum acceperit & præeſſe populo conſtitutus, miniſterium ſubire neglexerit, nec acquieuerit ire ad eccleſiam ſibi commiſſam, hunc oportet communione priuari, donec ſuſceperit coactus officium, aut certè de eo aliquid decreuerit integra eiuſdem prouinciæ Synodus Sacerdotum.* Concil. Sard. c. 14. *Memini autem ſuperiore concilio fratres noſtros conſtituiſſe, vt ſi quis laicus in ea, in qua commoratur ciuitate, tres dominicos dies .i. per tres ſeptimanas non celebraſſet cõuentum, communione priuaretur. Si ergò hæc citra Laicos conſtituta ſunt, multò magis epiſcopo nec licet nec decet, ſi nulla ſit tam grauis neceſſitas, quæ detineat, vt amplius ſupraſcripto tempore abſens ſit ab eccleſia ſua. Uniuerſi dixerunt placere ſibi.* Concil. Conſtantinopol. 8. cap. 24. Decreuit *non debere miniſtros ſubſtituere ſibi alios, ſed per ſeipſos omnia, quæ ad cultum* Dei *pertinent, cum timore & alacritate adminiſtrare. Eadem eſt ſententia iuris Canonici. Can. Si quis vult. diſt. 36. Debent indeſinenter eſſe in tabernaculo domini epiſcopi, vt à deo aliquid diſcant, aut ipſi populum doceant, legendo ſcripturas diuinas & ſæpius meditando. Can. Pontifices & Can. Si quis in clero. 7. 9. 1. Epiſcopos qui dominici gregis ſuſcipiunt curam & ſollicitudinem ab adminiſtratione diſcedere non oportet, vt accepti talenti pulchritudo non deleatur, ſed certamine eorum ſalubriter augeatur & triplicetur fructus. Et Canonibus illis qui Apoſtolis tribuuntur.*

tribuuntur. *can.* 80. *Iubetur, vt quicunque Epiſcopus aut Presbyter munus in eccleſia non fecerit, ab eo ſummoueatur.* Concil. Chalced. cap. 10. *Non liceat Clericum in Eccleſijs duarum ciuitatum ordinari, ſed in ea in qua ab initio ordinatus eſt, & cuius expetitio erat ante perfugium; etſi propter vana gloria deſiderium contigerit, vt poſt ad maiorem eccleſiam confugerit, eum indubitanter revocari decet ad ſuam Eccleſiam, in qua ab exordio ordinatus eſt, & ibi tantummodò miniſtrare. Si quis verò iam tranſlatus eſt ab vna eccleſia in aliam, nil habeat commune cum priori &c.* Vide hac de re decreta Damaſi, & Concil. Trident. Seſſ. 7. can. 8.

Sunt tamen caſus quidam legitimæ abſentiæ.

I. Si morbus intervenit. Concil. Mogunt. can. 25. *De officio prædicationis, ſi forté Epiſcopus non fuerit in domo ſua, aut infirmus eſt, aut aliqua exigente non valuerit, nunquam tum deſit Dominicis diebus & feſtiuitatibus, qui verbum Dei prædicet.* Et Auguſtinum hac de cauſa ad tempus abfuiſſe ipſe de ſe teſtatur epiſt. 138.

II. Si conſenſum præbet eccleſia ad certum tempus, ob neceſſariũ eius & publicum bonũ. Col. 1. 7. cũ 4. 12. Ambroſ. etſi erat Mediolani epiſcopus, tamē legationis munus bis in Gallia obijt, pacis inter Maximum & Valētinianum conciliandæ cauſa. Ambroſ. lib. 5. epiſt. 27. ad Valentin. Imp.

III. Si in perſecutione, nulla amplius relicta gregis conſeruandi ſpe, fugere cogatur, hac de cauſa

diu

diu à Carthagine Cyprianum abfuiſſe, ipſe in epiſtolis teſtatur.

Hucvſque de peccatis in proximum: Sequuntur peccata hominis in ſeipſum: ea verò ſunt, quum quis ſeipſum læſerit, aut ſciens in crucem aut periculum aliquod ſe conjecerit. Matt. 16.24. *Si quis vult poſt me venire abneget ſeipſum, & tollat crucem ſuam ac ſequatur me.* Matt. 4. 6. *Dicit ei, ſi filius es dei, iace teipſum deorſum: nam ſcriptum eſt, quia angelis ſuis mandabit de te, & ipſi tollent te in manus, ne quando offendas ad lapidem pedem tuum.* 7. *Dixit ei Ieſus, rurſum ſcriptum eſt, non tentabis Dominum deum tuum.*

affirm

Pars [redacted]atiua.

Conſeruato vitam proximi. Huc referuntur officia 1. quæ pertinent ad perſonam proximi; & reſpiciunt eius

Bona, ſiue animi, ſiue corporis: Gaudere cum gaudentibus. Rom. 12. 15. Marc. 10. 20. *Ille verò reſpondens dixit ei, Magiſter, hæc omnia obſervaui à iuventute mea.* 21. *Ieſus autem eum intuitus, dilexit eum.*

Miſerias: ob eas condolere. Rom. 12. 15. *Flete cum flentibus.* Eſa. 24 16. *Iam autem dico, macies eſt mihi, macies eſt mihi, hei mihi: perfidi perfidè agunt; & perfidia quidem perfidiſſima perfidiſſimè agunt.* Pſal. 119. 136 *Riui aquarum deſcendunt ex oculis meis, propter eos qui non obſeruant legem tuam.*

tuam. Ferre opem. *Iob.* 29. 15. *Vt oculi eram cæco, & velut pedes claudo eram.* Quantam poſſis. 2. Cor. 8. 3. *Nam pro viribus teſtor, & ſupra vires voluntarij fuerunt.* Statim ſine mora. Prou. 3. 28. *Ne dicito proximo tuo, abi, deinde reuertere, cras enim daturus ſum, quum fuerit penes te.* Leuit. 19. 17. *Liberè corripito proximum tuum, ne ferto in eo vllum peccatum.*

*I*niurias ab eo illatas: Ob leuem iniuriam non iraſci. Num. 12. 3. *Vir autem ipſe Moſes manſuetus erat valde præ omnibus hominibus, qui erant in ſuperficie terræ.* Prou. 19. 11. *Intellectus hominis prolongat iram eius: & ornamento eſt ei præterire defectionem.* Tardum eſſe ad iram: quod eſt iraſci tantùm ob iuſtiſſimam cauſam. Marc. 3. 5. *Et cùm circumſpexiſſet eos cum ira, condoleſcens quòd occaluiſſet cor eorum, dicit homini, extende manum tuam.* Prou. 14. 29. *Tardus ad iram abundat intelligentia: breuis ſpiritu attollit ſtultitiam.* Iraſci abſque mora. Eph. 4. 26. *Iraſcimini & ne peccate: ſol ne occidat ſuper iracundiam veſtram.* Gratuitò condonare iniuriam abſque vindicta. Epheſ. 4. 32. *Sed eſtote alij in alios benigni, miſericordes, condonantes vobis mutuò offenſas, ſicut & Deus in Chriſto condonauit vobis.*

Defectus & infirmitates. Vitare cauſas & occaſiones quibus excitantur. Gen. 13. 8. *Dixit Abrã Loto, ne quæſo ſit contentio inter me & te, aut inter paſtores meos & paſtores tuos: nam viri fratres ſumus.*

9. *Nonnè vniuerſa terra hæc eſt coram te? Separa quæſo à me: quodſi ſiniſtram verſus diſceſſeris dextrã petam, ſin autem dextram, ſiniſtram petam.* Gen. 27. 44. *Ecce Eſau frater tuus, ſe mox conſolaturus eſſet de te, occidendo te.* 45. *Nunc itaq; fili mi, auſculta voci meæ; & ſurgens fuga te eripe ad Labanẽ fratrẽ meum Charanem:* 46. *vt habites cum eo dies pauciſſimos, vſq; dum auertatur excandeſcentia fratris tui.* Cedere de iure. Mat. 17. 26. *Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributa & cenſum? à filijs ſuis an ab alienis? Dicit ei Petrus, ab alienis. Ait ei Ieſus, nempe igitur liberi ſunt filii.* 27. *ſed ne offendamus eos, profectus ad mare, mitte hamum, & eum piſcem qui aſcenderit primus, tolle: & aperto ore eius, invenies ſtatêrem: acceptum illum da eis pro me & pro te.* Excitatos lenire, vincendo bonitate malitiam. Rom. 12. 21. *Ne vincitor ab eo quod malum eſt, ſed vince bonitate malitiam.* Sectando pacem. 1. Pet. 3. 11. *Declinet à malo & faciat bonum: quærat pacem & perſequatur illam.* Iram ſedando molli reſponſione. Prou. 15. 1. *Reſponſio mollis auertit excandeſcentiam, verbum autem moleſtum excitat iram.* 1. Sam. 1. 14. *Eiq; dixit Eli, quouſque ages ebriam? amoue vinum tuum à te.* 15. *Sed reſpondens Anna dixit, nequaquam domine mi, mulier ægra animo ſum, & vinum aut potum inebriantem non bibi, ſed effundo animum meum coram Iehoua.* Philemon. 15. *Nam receſſit ad tempus, vt perpetuum eum reciperes.* Prætereundo infir-

infirmitates & defectus in dictis & factis. Prou. 19. 11. *Et ornamento eſt ei præterire defectionem.* Tegendo per ſilentium. 1. Pet. 4. 8. *Ante omnia vero charitatem alij in alios propenſam habentes: nam charitas operiet multitudinem peccatorum.* Prou. 17. 9. *Qui tegit defectionem, quærit dilectionem: qui verò renouat rem, diſiungit ducem.* Denique accipiendo quidlibet, ſi fieri poſſit in meliorem partem. 1. Cor. 13. 5. *Amor non cogitat malum.*

Hic ergò probandum eſt fœdus pacis, quod eſt pactum de pace & aliis omnibus officiis pacis, vt de vitandis vtrinque iniuriis, de tuendis finibus, de ſecuritate contractuum, poſſeſſionum, itinerum, de certis penſionibus, paſcuis, venationibus, piſcationibus, lignationibus, & rebus communi vitæ hominum neceſſariis, ſine vlla cõditione illicita. Hoc fœdus inire licet, non modò cum fidelibus, ſed etiam concordiæ cauſa cum eis qui ſunt infideles. Nã pium factu, pium eſt etiam promiſſu. Pium eſt autem pacem colere inter omnes, quantum fieri poteſt. Idem ſanctorum exemplis confirmatur. Gen. 21. 22. *Euenit autem illo tempore, vt alloqueretur Abimelec & Picol princeps militiæ eius, Abrahamum, dicendo: Deus tecum eſt in omnibus quæ facis,* 23. *Nunc itaq; iura mihi per Deum hîc; Si mentitus fueris mihi & filio meo, aut nepoti meo: fore vt benignitatem parem huic, quam exercui erga te, exerceas erga me, & erga regionem hanc in qua peregrinaris.* 24. *Cui dixit Abraham, ego iurabo.* 27. *Et accipiens*

Abraham greges & armenta dedit Abimeleco; pepigeruntq́ ambo ipſi fœdus. Gen. 31. 44. *Nunc itaq́ age, pangamus foedus ego & tu, quod ſit teſtimonium inter me & te.* 45. *Accepit ergò Iacob lapides, vt erigeret ex eis ſtatuam, &c.* 51. Præterea *dixit Laban Iacobo, ecce cumulum hunc, & ecce ſtatuam iſtam quam ieci inter te & me, &c.* 53. De*us Abrahami, & dij Nachoris iudicent inter nos, dij patris eorum. Sed iurauit Iacob per pauorem patris ſui Iſaachi.*

II. Corpus proximi: viuum alere & veſtire. Mat. 25. 41. *Maledicti abite à me in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius.* 42. *Eſuriui enim, & non dediſtis mihi quo veſcerer; ſitiui, & non dediſtis mihi potum.* 43. *Hoſpes eram, & non collegiſtis me: Nudus, & amiciuiſtis me: Ægrotus & in carcere eram, & non inviſiſtis me.* 44. *Tum ipſi quoque reſpondebunt ei dicentes, Domine, quando te vidimus eſurientem, &c.* 45. T*um reſpondebit eis, dicens: Amen, dico vobis, quatenus id non feciſtis vni ex iſtis minimis, nec mihi feciſtis.* In periculis opem ferre. 1. Ioh. 3. 16. *Per hoc cognovimus charitatem, quòd ille animam ſuam pro nobis poſuit. Nos igitur debemus pro fratribus noſtris animas ponere.* Mortuum honeſtè ſepelire. Nam honorandum eſt cadauer hominis ſepelire. Cauſæ ſunt. *I.* Inſtinctus naturæ. *II.* Patrum & ſanctorum exempla. Act. 8. 2. *Extulerunt autem vnà Stephanum viri religioſi, feceruntq́ planctum magnum ſuper eum. III.* Approbatio dei, qui ſepulturam inter ſua beneficia numerat. Nam

ſepultura

ſepultura carere pœna eſt. Ierem.22.18. *Idcirco ſic ait Iehoua de Iehoiakimo filio Ioſiæ regis Iudææ; Non plangent eum, heu frater mi, aut heu ſoror: Non plangent eum, heu domine, aut heu decus eius.* 19. *Sepultura aſini ſepelietur, tractus & proiectus vltra portas Ieruſchalaimorum.* Ideoque Deus ipſe Moſen ſepeliuit. Deut.34.5. *Mortuus itaq; eſt ibi Moſes ſervus Iehouæ, in terra Moabitarum ſecundum verbum* Iehouæ. 6. *Qui ſepeliuit eum in eadem valle, in terra Moabitarum è regione Beth-peboris. IIII.* Nullius cadaueris fæditas maior eſt quàm humani. hoc arguit fædos nos eſſe in conſpectu dei ob peccatum. V. Corpus reſuſcitandum eſt, vt ſit domicilium animæ in æternum. VI. Fidelium corpora ſunt templa ſpiritus ſancti, ideoque reſurgent ad gloriam. VII. Poſtremò, teſtimonium eſt dilectionis & honoris erga defunctos.

Modus ſepulturæ debet eſſe honeſtus, id eſt, naturæ & decoro perſonarum conveniens, tum viuentium, tum mortuorum. Luctus ergo viuentium debet eſſe moderatus, id eſt, eiuſmodi qui exprimat & deſiderium & amorem erga defunctum. Ioh. 11. 34. *Et dixit, vbi poſuiſtis eum? dicunt ei, domine, veni & vide.* 35. *Lacrymatus eſt Ieſus.* 36. *Dixerunt ergò Iudæi, ecce quomodo amabat eum.* Abeſſe debet ſuperſtitio, quaſi ritibus funerum iuventur mortui; vt eſt in papatu, vbi ſepeliuntur in templis ſub altaribus in habitu monaſtico. Præterea, abeſſe debet luxus & pompa immodica. Nam ſtul-

Abraham greges & armenta dedit Abimeleco; pepigeruntq́ ambo ipſi fœdus. Gen.31.44. *Nunc itaq́ age, pangamus foedus ego & tu, quod ſit teſtimonium inter me & te.* 45. *Accepit ergò Iacob lapides, vt erigeret ex eis ſtatuam, &c.* 51. *Præterea dixit Laban Iacobo, ecce cumulum hunc, & ecce ſtatuam iſtam quam ieci inter te & me, &c.* 53. *Deus Abrahami, & dij Nachoris iudicent inter nos, dij patris eorum. Sed iurauit Iacob per pauorem patris ſui Iſaachi.*

II. Corpus proximi: viuum alere & veſtire. Mat.25.41. *Maledicti abite à me in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius.* 42. *Eſuriui enim, & non dediſtis mihi quo veſcerer; ſitiui, & non dediſtis mihi potum.* 43. *Hoſpes eram, & non collegiſtis me: Nudus, & amiciuiſtis me: Ægrotus & in carcere eram, & non inviſiſtis me.* 44. *Tum ipſi quoque reſpondebunt ei dicentes, Domine, quando te vidimus eſurientem, &c.* 45. *Tum reſpondebit eis, dicens: Amen, dico vobis, quatenus id non feciſtis vni ex iſtis minimis, nec mihi feciſtis.* In periculis opem ferre. 1.Ioh.3.16. *Per hoc cognovimus charitatem, quòd ille animam ſuam pro nobis poſuit. Nos igitur debemus pro fratribus noſtris animas ponere.* Mortuum honeſtè ſepelire. Nam honorandum eſt cadauer hominis ſepelire. Cauſæ ſunt. *I.* Inſtinctus naturæ. *II.* Patrum & ſanctorum exempla. Act.8.2. *Extulerunt autem vnà Stephanum viri religioſi, feceruntq́ planctum magnum ſuper eum.* *III.* Approbatio dei, qui ſepulturam inter ſua beneficia numerat. Nam

ſepultura

ſepultura carere pœna eſt. Ierem.22.18. *Idcirco ſic ait Iehoua de Iehoiakimo filio Ioſiæ regis Iudææ; Non plangent eum, heu frater mi, aut heu ſoror: Non plangent eum, heu domine, aut heu decus eius.* 19. *Sepultura aſini ſepelietur, tractus & proiectus vltra portas Ieruſchalaimorum.* Ideoque Deus ipſe Moſen ſepeliuit. Deut.34.5. *Mortuus itaq; eſt ibi Moſes ſervus Iehouæ, in terra Moabitarum ſecundum verbum* Iehouæ. 6. *Qui ſepeliuit eum in eadem valle, in terra Moabitarum è regione Beth-pehoris. IIII.* Nullius cadaueris fæditas maior eſt quàm humani. hoc arguit fædos nos eſſe in conſpectu dei ob peccatum. V. Corpus reſuſcitandum eſt, vt ſit domicilium animæ in æternum. VI. Fidelium corpora ſunt templa ſpiritus ſancti, ideoque reſurgent ad gloriam. VII. Poſtremò, teſtimonium eſt dilectionis & honoris erga defunctos.

Modus ſepulturæ debet eſſe honeſtus, id eſt, naturæ & decoro perſonarum conveniens, tum viuentium, tum mortuorum. Luctus ergo viuentium debet eſſe moderatus, id eſt, eiuſmodi qui exprimat & deſiderium & amorem erga defunctum. Ioh. 11. 34. *Et dixit, vbi poſuiſtis eum? dicunt ei, domine, veni & vide.* 35. *Lacrymatus eſt Ieſus.* 36. *Dixerunt ergò Iudæi, ecce quomodo amabat eum.* Abeſſe debet ſuperſtitio, quaſi ritibus funerum iuventur mortui; vt eſt in papatu, vbi ſepeliuntur in templis ſub altaribus in habitu monaſtico. Præterea, abeſſe debet luxus & pompa immodica. Nam ſtul-

ta eſt oſtentatio ſuperbiæ in deformitate cadaueris. Iſa. 22. 15. I*ta ait Dominus Iehoua exercituum. Age, accede ad ærarium iſtum Shebnam, qui præeſt domui.* 16. *Quid tibi hic, & quis tibi hic eſt? quod excidiſti tibi hîc ſepulchrum: vt cadens in edito ſepulchrum ſuum, aut ſtatuens in Petra habitaculum ſibi.*

Appẽdix mandati. Ante vindemiã & meſſem permittere cuiquã, vt ſpicas & vuas in agro colligat, ad famẽ ſedandã. Deut. 23. 24. *Si ingrediaris vineã proximi tui, comedes quidẽ vuas pro deſiderio tuo ad ſaturitatem tuam: At inſtrumẽto tuo ne imponito.* 25. *Si ingrediaris ſegetẽ proximi tui, decerpes quidẽ ſpicas manu tua, & falcẽ ne agitato in ſegetẽ proximi tui.* Mat. 12. 1. I*n illo tempore ibat Ieſus Sabbatho per ſata: diſcipuli vero ipſius eſuriebant, cæperuntq́; vellere ſpicas & edere.* 2. *Phariſæi autem cum eos vidiſſent, dixerunt ei: ecce diſcipuli tui faciunt quod nõ licet facere in Sabbatho.* In vindemia & meſſe, ſpicilegio, & racematione abſtinere in pauperum gratiam. Leu. 23. 22. *Cum autem metetis meſſem terræ veſtræ, ne prorſus demetito latus agri tui, & ſpicilegium meſſis tuæ ne facito: ipſi pauperi & peregrino relinquito iſta; ego Iehoua Deus veſter.* Ruth. 2. 8. *Tum dixit Boaz Ruthæ: Nonne audis filia mea, ne abito ad legendũ in agrum alterum, neque etiam decedito hinc, ſed hic hæreto cum puellis meis.* 9. *Oculi tui intenti ſunto in agrum illum quem metent, vt ſequaris eas: An non præcepi pueris iſtis ne attingant te? Cum autem ſities, ito ad iſta vaſa, & bibito ex eo, quod pueri iſti hauſerint.* 15. *Deinde ſurrexit ad legendum ſpicas: Præcepit autẽ Boaz pueris ſuis,*

dicendo: Etiam inter manipulos legentem ipſam ne pudefacite. 16. *Atq; etiã de induſtria omittite ei ex faſciculis manualib. ſiniteq; eos vt legat, nec increpate eã.*

III. Animam proximi. Captare omnes occaſiones, vt lucrifacias proximum ad Chriſtianam religionem. 1. Cor. 10. 33. *Ego per omnia omnibus placeo, non quærens mei ipſius vtilitatem, ſed multorum, vt ſeruentur.* Heb. 10. 24. *Et obſeruemus alii alios, vt nos acuamus ad charitatem bona opera.* Vitam agere ſine ſcandalo. 1. Cor. 18. 32. *Eſtote ſine offendiculo & Iudæis & Græcis, & eccleſiæ dei.* 1. Cor. 8. 13. *Quapropter ſi eſca facit vt offendat frater meus, non veſcar carnibus in æternum, ne faciam, vt frater meus offendat.* Præterea aliis prælucere exemplo ſanctitatis. Act. 24. 14. *Hoc verò tibi confiteor, me ſecundum viam illam quam Sectam dicunt, ita ſeruire patrio Deo, vt qui credam omnibus quæ in lege & Prophetis ſcripta ſunt,* 15. *Et ſpem habeam in Deum, fore, quam etiam ii ipſi expectant, reſurrectionem mortuorum, tum iuſtorũ, tum iniuſtorum.* 16. *In hoc igitur ipſe me exerceo, vt conſcientiam habeã ſine offendiculo, apud deũ, & apud homines ſemper.* Admonere lapſum. 1. Theſ. 5. 14. *Precamur autẽ vos fratres, monete inordinatos, conſolamini qui puſillo animo ſunt, ſubleuate infirmos, patiẽtes eſtote erga omnes, exhortari currẽtẽ.* Heb. 3. 12

IIII. Huc etiã ea referuntur, quæ ad vitã cuiq; propriã conſeruandã pertinẽt. Primò, Recreatio, quæ eſt exercitatio cõiuncta cũ timore Dei, in re media ad corporis robur, & animi ſanctitatẽ cõfirmãdã. Eccl. 2. 3. *De riſu dico, inſanus eſt, & de lætitia, ecquid iſta*

facit? Iſa. 5. 12. *In quorum convivijs eſt cithara & nablium Tympanum, tibiaq; ac vinum : opus autem Iehouæ non intuentur, & factum manuum eius non conſiderant*. 1.Cor. 10.7. *Ne igitur idololatræ eſtote ſicut quidam eorum, vt ſcriptum eſt, ſedit populus ad edendum, ac bibendum, & ſurrexerunt ad ludendum*. Luc. 6. 25. *Væ vobis qui ridetis nunc; nam lugebitis & flebitis*. Deut. 12. 7. *Vt comedatis ibi coram Iehoua deo veſtro, & lætemini vos & familiæ veſtræ ex omni re, ad quam admoueritis manum, qua benedixit tibi Iehoua* Deus tuus. Hinc ſacra ſcriptura permiſit vſum arcus. 2. Sam. 1. 17. *Lamentatus autem eſt* D*auid lamentatione hac de Saule & Ionathane filio eius*. 18. *Quam protulit ad docendum filios Iudæ tractare arcum : ecce ſcriptũ eſt in libro recti*. Muſicam ſymphoniacam. Nehem. 7. 67. *Præter ſeruos eorum & ancillas eorum iſtas, ſepties mille trecentos triginta ſeptem : quibuſcum erant cantores & cantatrices ducenti quadraginta quinq;*. Narrationẽ Aenigmatum. Iudic. 14. 13. *Et dixit eis Schimſon, Proponam vobis nunc Ænigma, quod ſi plane explicaueritis mihi, intra ſeptem dies huius convinij, & inveneritis, vtiq; dabo vobis triginta ſyndones, & triginta mutandas veſtes*. 14. *Sed ſi non poteritis explicare mihi &c*. 15. *Tum dixit eis, Ab edente prodijt edulium, & ab acri prodijt dulce. Qui non potuerũt explicare ænigma illud primis diebus*. Venationem ferarum. Cant. 2. 17. *Prehendite nobis vulpes, vulpeculas corrũpentes vineas, dũ vineæ noſtræ efferunt vuã primam*. Deniq; inveſti-

inueſtigationem & contemplationem operum dei. 1. Reg. 4. 33. *Elocutus etiam eſt de plantis à Cedro quæ eſt in Libano, vſque ad hyſſopum quæ prodit è pariete: denique elocutus eſt de iumentis, & de volucribus, & de reptilibus.*

Secundò, medicina, cuius ſanctus vſus eſt, ſi petita prius remiſſione peccatorum, fiduciaq; in Dei opem tantùm non in remedium poſita, recipiatur. Mat. 9. 2. *Et ecce obtulerunt ei paraliticum in lecto proiectum: cùmque vidiſſet Ieſus fidem eorum, dixit Paralytico: Confide fili, remiſſa ſunt tibi peccata tua.* Ioh. 5. 5. *Erat autem quidam illic, triceſimum octauum annum agens in morbo.* 6 *Hunc cum vidiſſet Ieſus decumbentem, & cognouiſſet eum iam multum temporis egiſſe in morbo, dicit ei; Cupis ſanus fieri?* 7. *Reſpondet ei ægrotus ille;* D*omine, nullum habeo qui cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam, ſed interim dum ego venio, alius ante me deſcendit.* 8. *Dicit ei* Ie*ſus: Surge, tolle grabbatum tuum & ambula.* 14. *Poſtea invenit eum* Ie*ſus in templo, & dixit ei, Ecce ſanus factus es, ne pecca amplius, vt ne quid deterius tibi contingat.* 2. Chron. 16. 12. *Ægrotabat autem Aſa anno trigeſimo nono regni ſui ex pedibus ſuis, vſque eò, vt morbus eius ſummè invaleſceret, tamen ne morbo quidem ſuo requiſiuit Iehovam, ſed hæſit medicis.*

Tertiò, iniuriæ propulſatio, quæ fit à priuatis, ſi fiat incontinenti, & cum modo inculpatæ tutelæ, licita eſt, nec tam priuata vindicta eſt, quàm iuſta

defenſio.

defenſio. Inculpata verò tutela eſt, cum ſic in hoſtem impetum faciat quis, non vlciſcendi vel lædendi animo, ſed ita vt ſolum ſui conſeruandi & ab iniuria tuendi voluntatem, & intentionem habeat.

CAP. 26. *De mandato ſeptimo.*

MAndatum ſeptimum, eſt de caſtitate & noſtri & proximi conſeruanda. Verba ſunt.

Ne ſcortator.

Analyſis.

Scortator. Scortari ſignificat quidlibet agere quouis modo, quo caſtitas vel noſtra, vel etiam proximi polluitur. Mat.5.28.

Pars negatiua.

Ne obeſto vel deeſto caſtitati proximi. Hic prohibentur

I. Cordis libido, ſiue carnis concupiſcentia mala. Mat. 5. 28. *Ego verò dico vobis, Quicunq́; aſpicit mulierem, vt eam concupiſcat, iam adulterauit eam in corde ſuo.* Coloſſ. 3. 5. *Mortificate igitur membra veſtra terreſtria, ſcortationem, impuritatem, mollitiem, cupiditatem malam.*

II. Vſtio carnis: quæ eſt internus æſtus libidinis, pietatem cordis vel impediens, vel obruens, & ignis

ignis more conſumens. 1.Cor.7.9. *Quod ſi ſe non continet, matrimonium contrahat: Nam melius eſt matrimonium contrahere, quàm vri.*

III. Alienæ voluptates circa generationem quas Deus in verbo prohibuit. Hæ variæ ſunt.

Primò, cum beſtiis. Leuit. 18.23. *Item cum vlla beſtia ne committito vt concumbas, polluendo te cum ea; Mulier quoque ne conſiſtito coram beſtia, vt incubet ſibi, confuſio eſt.*

Secundò, cum diabolo. Sic enim eſt confeſſio maleficarum; & ſpiritus æque poteſt miſcere ſe cum lamia, atque panem edere.

Tertiò, cum alieno ſexu. Leuit. 18.22. *Cum mare ne concumbito concubitu muliebri. Abominatio eſt.* Hoc peccatum eſt hominis acti in ſenſum reprobũ. Rom. 1.26. *Propterea tradidit eos deus fœdis affectibus. Nam & fœminæ illorum mutarunt naturalem vſum in eum, qui eſt præter naturam. 27. Similiterq́ue etiam maſculi relicto naturali vſu fœminæ, exarſerunt ſua libidine alius in alium. Maſculi in maſculos fœda perpetrantes: & compenſationem quam oportuit erroris ſui in ſeſe recipientes.* Et fuit peccatum Sodomæ. Gen. 19. inde appellatur Sodomia.

Quartò, inter conſanguineos & affines lege dei prohibitos. Leuit. 18.6. *Nemo homo ad vllum propinquum carnis ſuæ accedito.*

Quintò, inter ſolutos. Peccatum appellatur fornicatio. Deut. 22. 28. *Si inveniat quis puellam virginem, quæ non eſt deſponſata, & prehendens eam*

concubu-

concubuerit cũ ea, & manifeſti fiant. 29. Tum dabit vir ille, qui concubuit cũ ea, patri puellæ quinquaginta ciclos argenteos; & eſto illi in vxorem, quòd cõpreſſit eam: nec poteſt dimittere eam omnibus diebus ſuis. 1. Cor. 10. 8. *Neque ſcortemur ſicut quidam eorum ſcortati ſunt, & ceciderunt vno die viginti tria millia.*

Sextò, inter eos, quorum alter eſt coniugatus vel ſaltem deſponſatus. Peccatum appellatur adulterium. Id apparet, quia Deus eandem pœnam conſtituit, deſponſatis ſcortantibus atque coniugatis. Deut. 22. 32. *Si quis deprehendatur cubans cum muliere maritata marito, omninò morientur pariter ambo; vir qui cubauit cum muliere, & mulier ipſa: ſic ſuſtuleris malum à medio tui. 23. Si puella virgo deſponſata eſt viro, quam inveniens quis in ciuitate concubuerit cum ea. 24 Omninò productis eis ambobus ad portam ipſam ciuitatis, obruetis eos lapidibus, ita vt moriantur, &c.* Inſigne quidem peccatum eſt. Nam pœna eſt idololatriæ. Rom. 1. 13. *Mutarunt enim gloriam incorruptibilis Dei in efformatam imaginem mortalis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & reptilium. 24. Quamobrem etiã tradidit eos Deus cupiditatibus cordium ipſorum ad impuritatem, vt fœdarent corpora ſua inter ſe. Furto quoque maius eſt.* Prou. 6. 30. *Non afficitur contemptu fur, qui furatur ad explendum animam ſuum, quum eſurit, 31. ſed deprehenſus rependit ſeptics: Qualibet ſubſtantia domus ſua reddet. 32. Adulterans autem mulierem eſt demens: perditurus ſeipſum,*

ſum, ipſe faciat iſtud. 33. *Plagam & ignominiam conſequetur, probrumq́ eius non delebitur.* Adulter prætereà Dei fœdus violat. Prou. 2. 17. *Eripe te à muliere extranea, &c. quæ derelinquit ducem adoleſcentiæ ſuæ, fœderis* Dei *ſui obliviſcitur. Corpus ſuum dehoneſtat.* 1. Cor. 6. 18. *Fugito ſcortationem, omne peccatum quod fecerit homo, extra corpus eſt, ſed qui ſcortatur in proprium corpus peccat.* 19. *An ignoratis corpus veſtrum eſſe templum ſpiritus ſancti, qui eſt in vobis, quem habetis à* Deo. Bonum eripit à proximo & magnum & irrecuperabile .i. Caſtitatem. Filios etiam nondum natos ſua dignitate priuat. Deut. 23. 2. *Spurius ne venito in congregationem Iehouæ, etiam decima eius generatione venito in congregationem* Iehou*æ*. Familiam ſuam lupinar facit, vt apparet in Dauide, cuius adulterij pœna, fuit congreſſus Abſalomi cum concubinis patris ſui. 2. Sam. 16. 21. D*ixit verò Ahitophel Abſalomo, Congredere cum concubinis patris tui, quas reliquit ad ſeruandam domum ſuam, vt audiente toto Iſraële, fœtidum te redditum eſſe patri tuo, confirmentur manus omnium qui tecum ſunt.* Iob. 31. 9. *Si pellectus fuit animus meus ad mulierem, aut ad oſtium proximi mei inſidiatus ſum,* 10. *Molat alteri vxor mea, ſuper eam incuruent ſe alij.* Pœna huius peccati in poſteros redundat. Iob. 31. 12. *Nam illud flagitium eſt, & ea eſt iniquitas à Iudicibus animaduertenda: Ignis enim iſte ad perditionem vſque conſumpturus eſſet: & omnem prolem*

uentum meum eradicaturus. Poſtremò, clam admiſſum à Deo reuelatur. Num. 5. 12. 22. Comitemque habet vel ſtuporem cordis, vel inſignem horrorem. Hoſ. 4. 11. *Scortatio vinumq; & muſtū intercipit cor.*

Polygamia Patriarcharum vtcunq; non eſt defendenda, poteſt tamen excuſari: quia vel ad propagationem humani generis, vel ſaltem ad propagationem eccleſiæ pertinebat.

Septimò, inter maritum & vxorem. Peccant, primò, cum legitima ſocietate abutuntur, in morbo muliebri. Leuit. 18. 19. *Item ad mulierem in ſeparatione immunditiei ſuæ, ne accedito, vt retegas nuditatem eius.* Ezech. 18. 5. *Nam cum quis erit iuſtus, exercebitq; ius ac iuſtitiam. 6. In iſtis montibus non comederet, &c. Uxoremq; proximi ſui non polluerit, & ad vxorem ex immunditia ſeparatam, non appropinquauerit.* Peccant etiam coniuges ipſi, in vſu coniugali intemperanter inter ſe viuendo. Ambroſius libro de Philoſophia, quem citat Auguſtinus libro contra Iulianum ſecundo, dicit: Adulterum vxoris eum eſſe, qui in ipſo quoque vſu coniugij nullam verecundiæ, vel honeſtatis curam habet. Hieronymus libro primo contra Iouinianum. Sapiens vir (inquit) iudicio debet amare coniugem, non affectu: Reget impetus voluptatis, nec præceps feretur ad coitum: Nihil eſt fædius quàm vxorem amare quaſi adulteram.

Octauò, pollutiones nocturnæ, quas vel immodica dieta, vel impura præcedens cogitatio cauſauit.

His

His affine eſt peccatum Onan. Gen. 38.8.

IIII. Mollities, qua libidinis ciendæ occaſiones captantur. Galat. 5.19. *Porrò manifeſta ſunt opera carnis; Scortatio, immunditia, adulterium, laſcinia.* Occaſiones variæ ſunt. 1. Oculi pleni adulterii. 2. Pet. 2.14. *Oculos habentes plenos adulterij, & qui a peccando ceſſare neſciant.* 2. Ocium. 2. Sam. 11.2. *Fuit autem veſpertino tempore, cum ſurrexiſſet Dauid à cubili ſuo, & obambulans in tecto domus regiæ, mulierem lauantem ſe vidiſſet ex ipſo tecto, quæ quidem mulier pulchra aſpectu erat valdè.* 3. *vt mitteret Dauid ſciſcitatum de ipſa muliere, &c.* 4. *Mitteret (inquam) Dauid nuncios, vt aſſumeret eam; eaq́ ingreſſa ad ipſum, cubaret cum ea. Ipſa autem purgabat ſe ab immunditia ſua: poſtea reuerſa eſt domum ſuam.* III. Luxus & laſciuia veſtitus. 1. Tim. 2. 9. *Itidem & mulieres amictu honeſto, cum verecundia & modeſtia ornare ſeſe, non cincinnis, vel auro, vel margaritis, vel precioſo veſtitu.* Iſa. 3. 17. *Præterea (ait Iehoua) eò quod altæ ſunt filiæ Sionis, & ambulant extento gutture nutantes oculis, indeſinenter minutis paſſibus incedunt, pedibusq́ ſuis compeditas agunt.* 18. *Idcirco ſcabie afficiet dominus verticem filiarum Sionis, &* Iehoua *pudendũ earũ nudabit.* 19. *Tempore illo amouebit dominus ornamentum illud periſcelidũ ocellataq́ opera, & lunulas.* 20. *Mirotheſidea, Catalasq́ & bracteolas.* 21. *Tyaras & armillas, redimiculaq́, bucculasq́ & amuleta.* 22. *Annulos & monilia naſo impendentia;*

23.*Synthaſes veſtium, & amicula, & ventralia, & aſiaria.* 24. *Speculaq́; & Syndones, & mitras & carbaſa.* 25. *Eritq́; loco aromatis vt exiſtat labes, & loco cinguli diſſolutio, & loco operis pexi caluitium, & loco ſegmentata Cycladis ſint cilicij, vſtio loco pulchritudinis.* Neq́; mirandum prophetam tam acerbè inuehi in exceſſum veſtitus & laſciviam, quia eſt, 1. profuſio donorum dei, quæ in alios bonos vſus conferri poſſent, 2. eſt iudicium & quaſi vexillum ſuperbiæ, qua quis ſe aliis vult præferri, 3. eſt ſignum otij & ignauiæ: qui enim in cultu corporis multum operæ impendunt, ij plerunq; aliarum rerum negligentes, & laboris impatientes ſunt. 4. eſt argumentum leuitatis, qui quotide aliquid noui inuenit, vel ſaltem imitatur. 5. Eſt confuſio ordinum & officiorum quem in vita deus conſtituit, quia homines plebei more nobilium ſe amiciunt.

Quartò, ſaturitas panis, & cibi libidinem cientes. Ezech. 16. 49. *Ecce hæc fuit iniquitas Sodomiæ ſororis tuæ, excellentia, ſaturitas cibi, & tranquillitas quieta fuit ipſi, & filiabus eius, & manum pauperis & egentis non confirmauit.* Luc. 16. 19. *Cæterùm quidam erat diues, & induebatur purpura & byſſo, & ſe oblectabat quotidie ſplendide.* Rom. 13. 13. *Vt interdiu compoſiti ambulemus, non in comeſſationibus & ebrietatibus, non cubilibus ac proteruijs, &c.* Quintò, ſermo corruptus, inſanus, ſpurcus, 1. Cor. 15. 33. *Ne errate: mores bonos corrumpunt commertia mala.* Eiuſmodi ſermonem continent multa cantica, & de amore libri

mol-

molliuſculi. Hunc etiam ſtudioſè vitare debemus in poetis legendis, quemadmodum nautæ in nauigando non linquendo mare, ſed declinando rupes, fugiunt. Sextò, laſciuæ repreſentationes in ludis & comœdijs. Eph. 5. 3. *Scortatio verò & omnis impuritas, aut auaritia ne nominator quidem inter vos, ſicut decet ſanctos.* Septimò, pictura indecora & immodeſta. 1. Theſ. 5. 22. *Ab omni ſpecie mali abſtinete.* Octauò, chorea, id eſt, laſciua ſaltatio viri & fœminæ. Marc. 6. 21. *Cum igitur dies oportunus adeſſet, quo tempore Herodes in natalitijs ſuis cœnam faciebat proceribus ſuis ac chiliarchis, primarijs Galilaa, 22. & introiſſet filia ipſius Herodiadis, ac ſaltaſſet placuiſſetq́; Herodi, & ſimul accumbentibus, Rex ait puellæ: pete à me quodcunq́; volueris, & dabo tibi. 23, Iurauitq́; ei: quodcunq́; à me petieris, dabo tibi, vſq́; ad dimidiū regni mei. 24, At illa egreſſa dixit matri ſua, Quid petā? Illa verò dixit, caput Ioannis Baptiſta.* Nonò, ſocietas cum effæminatis & mulieroſis. Prov. 7. 24. *Itaque nunc filij auſcultate mihi, & attendite ad ſermones oris mei; 25, Ne declinato ad vias illius animus tuus: Ne aberrato in ſemitas illius.*

V. Pœnam adulteris leuiculam imponere, qualem inſtituit Eccleſia Romana. Nam hoc eſt alijs anſam peccandi dare.

Pars affirmatiua.

Conſervato caſtitatem proximi. Caſtitas eſt puritas

titas animi & corporis, quod ad generationem attinet: Animi, cum liber eſt, vel ſaltem liberatus, à concupiſcentia: Corporis, cum concupiſcentias carnis non exequitur. 1. Theſ. 4. 3. *Nam hæc eſt voluntas dei, ſanctificatio veſtra: id eſt, vt abſtineatis à ſcortatione. 4. Et ſciat veſtrum vnuſquiſq; ſuum vas poſſidere cum ſanctificatione & honore, non cum morbo concupiſcentiæ, ſicut gentes, quæ non nouerunt deum.* 1. Cor. 7. 34. *Quæ eſt innupta, curat ea quæ ſunt domini, vt ſit ſancta tum corpore, tum ſpiritu.*

Virtutes caſtitatem conſervantes in primis duæ ſunt: Modeſtia & ſobrietas. Modeſtia eſt virtus ſanctum decorum conſervans in omni opere. Eſtq; 1°. in vultu, & oculis, quando nimirum illi non exprimunt & mouent concupiſcentiam animi. Iob. 31. 1. *Fœdus pepigeram cum oculis meis, & quid aduertiſſem animum ad virginem.* Gen. 24. 64. *Rebecca verò ſublatis oculis ſuis cum videret Iſaakum deiecit ſe de camelo.* 65. *Cum illa dixiſſet ſeruo, Quiſnam eſt vir ille qui ambulat in agro obuiam nobis? Servuſq; dixiſſet, is eſt dominus meus, & accepto peplo operuit ſe.* Prov. 7. 13. *Et prehendens eum oſculata eſt eum, obfirmanſq; vultum ſuum dixit ei:* 14. *Sacrificia Euchariſtica apud me ſunt: Hodiè reddidi vota mea.* 15. *Idcirco prodij obuiam tibi, ſtudiosè quærendo faciem tuam, commodè inuenio te.* 2. in verbis: De re propter peccatum noſtrum pudenda, σεμνὸς λόγος. Gen. 4. 1. *Deinde Adam cognouit Heuam vxorem ſuam, quæ &c.* Pſal. 51. 1. *Pſalmus Dauidis, cum veniſſet*

niſſet ad eum Nathan Propheta, poſtquam intraſſet ad Bathſeba. Iſa.7.20. *Et die illa radet dominus nonacula iſta mercenaria transfluviali, regia Syriæ, pilum capitis & pedum.* Iud.3.24. *Ipſo autem exeunte ſerui illius venerunt, & aſpexerunt quod ecce fores ipſius cœnaculi eſſent obſeratæ, quare dixerunt, Profectò tegit ipſe pedes ſuos (id eſt, purgat alvum) in conclaui æſtiui cœnaculi.* Sermo præterea debet eſſe paucus & ſummiſſus. Mat. 12.19. *Ecce ſervus meus quem elegi, &c. Non litigabit neq; clamabit, neq; audiet quiſquam in plateis vocem eius.* Prov. 10.19. *Multitudine verborum non ceſſabit defectio: ſed cohibet labia ſua intelligens.* Meretricis quoq; nota eſt vox ſtrepera. Prov.7.11. 3. In veſtitu debet eſſe decor ſanctus. Tit.2.3. *Anus itidem vt ſint habitu qui ſanctimoniam deceat, Sanctus decor eſt qui ſanctitatem viri vel fæminæ, id eſt, pietatem, temperantiam, granitatem, &c. exprimit.* Decor iſte apparebit, ſi obſerventur veſtium fines, qui ſunt quinq; : primus neceſſitas, vt corpora muniantur contra iniurias caloris & frigoris. Secundus, honeſtas, vt tegatur nudi corporis deformitas, quæ ſecuta eſt peccatum. Tertius, commoditas, qua, pro ratione vocationis & opificij & vitæ modo, veſtes aptantur: hinc alia alijs decora. Quartus, frugalitas, qua habitus eſt iuxta proportionem facultatum. Quintus, diſtinctio perſonarum, id eſt, ſexus, ætatis, officiorum, temporum, actionum. Nam alius habitus

virum, alius fæminam, alius iuvenem, alius ſenem decet. Ideoq; indecorum eſt à viro geri inſtrumentum fæminæ, vel contrà. Deutr. 22.5. *Ne eſto inſtrumentum virile ſuper fæminam, neq; induito vir veſtem fæminæ, nam abbominationi eſt Iehovæ deo tuo, quiſquis facit iſta.*

Præterea, quid in veſtitu decorum ſit, modeſtorum, gravium, & candidorum in omni ſtatu hominum iudicio & exemplo definiendum eſt: & potius intra medium ſubſiſtendum, quam vltra illud progrediendum eſt. 4to. In purgatione alium curandum eſt, vt excrementa ejiciantur in loco ſeparato & clauſo, & emiſſa etiam tegantur. Deutr. 23.12. *Item ſpacium eſto, tibi extra caſtra, vt egrediaris illuc foras.* 13, *Et paxillus eſto tibi præter arma tua, eritq; cum ſeſſurus eris foris, vt eo fodias & rurſus tegas excrementum tuum.* 14, *Nam Iehova deus tuus, indeſinenter ambulat in medio caſtrorum tuorum, eripiendo te & exponendo inimicos tuos tibi, vt ſancta ſint caſtra tua. Ideoq; non eſt viſurus in te turpitudinem vllius rei. Quamobrem auertat ſe à te.* 1. Sam. 24. 4. *Cumq; perveniens ad caules ouium propè viam, vbi erat ſpelunca, ingrederetur Saul ad tegendum pedes ſuos, Davide & hominibus eius conſidentibus ad latera eius ſpeluncæ.*

Sobrietas, eſt virtus dicta ſanctè viuendi. Eius vero conſeruandæ hæ regulæ ſunt. Præcipuus in convivio, gratias agendo menſam conſecrato. 1. Sam. 9.12. *Quæ reſpondentes eis dixerunt: eſt ecce*

ce ante te, feſtina iam, nam hodie veniet in ciuitatem, quia convivium eſt huic populo in iſto excelſo. 13, *Simulac ingreſſi eritis in civitatem, inuenietis eum, cum nondum aſcenderit excelſum iſtud ad comedendum. Nam non comedet populus vſq; dum aduenerit, cum ipſe (id eſt Samuel) benedixerit convivium, poſtmodum comedent inuitati. Nunc ergo aſcendite, nã hoc ipſo die inuenturi eſtis eum.* Marc. 6. 39. *Tum iuſſit eos facere, vt accumberent omnes per conuiuia ſuper viridi gramine.* 40, *accubuerunt igitur ſigillatim per areolas, partim centeni, partim quinquageni,* 41, *& acceptis quinque illis panibus, ac duobus illis piſcibus ſuſpiciens in cœlum, benedixit ac fregit panes, deditq; diſcipulis ſuis, vt illis apponerent.* Act. 27. 33. *Interim autem dum oriretur dies, hortabatur Paulus omnes vt caperent cibum, &c.* 35. *Et cum hæc dixiſſet, accepto pane, gratias egit deo in conſpectu omnium, & cum fregiſſet, cæpit edere.* Ornare convivium licebit, non modò neceſſitatis, ſed etiam honoris erga amicos, & delectationis gratia. Luc. 5. 29. *Et fecit ei Leui epulum magnum domi ſuæ, eratq; turba multa Publicanorum, & aliorum, qui cum ipſis accumbebant.* Pſal. 104. 15. *Qui vino lætificat cor mortalis, & nitidam efficit faciem oleo, & cibo cor mortalis fulcit.* Ioh. 12. 2. *Fecerunt igitur ei cœnam illic, & Martha miniſtrabat, Lazarus verò vnus erat ex eis, qui ſimul accumbebant cum eo.* 3. *Maria ergo accepta libra vnguenti Nardi liquidi multi*

pretii, vnxit pedes Ieſu & exterſit pedes eius capillis ſuis: domus autem impleta eſt odore vnguenti. Appete locum inferiorem in convivio, ita tamen vt ab hoſpite te locari ſinas. Luc. 14 7. *Dixit autem parabolam eis qui vocati erant, attendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens eis:* 8. *Cum vocatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne accumbito primo loco, ne forte honoratior te ſit vocatus ab eo,* 9. *Et is qui te & illum vocauit, veniens dicat tibi; da huic locum, & tunc incipias cum pudore vltimum locum obtinere.* 10. *Sed cum vocatus fueris vade diſcubitum in vltimum locum, vt cum venerit qui te vocauit, dicat tibi amice, aſcende ſuperius: tunc erit tibi gloria in conſpectu eorum, qui tecum diſcumbunt.* Tempeſtivè edendum. Eccles. 10.13. *Hei tibi, regio, cuius rex puer eſt, cuius principes mane comedunt, id eſt, intempeſtivè.* 14. *O te beatam regionem, cuius rex natus eſt clariſſimis, & cuius principes ſuo tempore comedunt, ad robur non autem ad compotationem.* Parcè edendum & bibendum, eo modo, vt robur corporis & animæ pietas vegetior & alacrior fiat, non autem torpeſcat & obruatur. 1. Theſſalonian. 5.6. *Nempe igitur ne dormiamus vt reliqui, ſed vigilemus vt ſobrij ſimus.* 7. *Nam qui dormiunt noctu dormiunt.* Luc. 21. 34. *Cauete autem vobis, ne quando graventur corda veſtra capula & ebrietate, & curis huius vita, & repentè vobis*

bis ſuperveniat dies ille. Prov. 23. 29. *Cui væ? Cui eheu? cui contentiones? cui loquacitas? cui vulnera impunè? cui rubor oculorum eſt?* 30. *Immorantibus apud vinum, euntibus ad inveſtigandum vinum miſtum.* 31. N*e reſpicito vinum cum rubeſcit, cum exhibet in poculo colorem ſuum, indeſinenter mouetur rectiſſimè.* 32. *Tandem velut ſerpens mordebit, & vt Hæmorrhous punget.* 33. *Oculi tui reſpicient alienas, & animus tuus eloquetur perverſitates.* 34. *Et eris, vt qui iacet in medio mari, & vt qui iacet in corona carcheſii.* 35. *Percutientibus me inquies aliis non ægrotaui, tundentibus me non ſenſi, quando expergiſcar pergam, requiram iſtiud amplius.* Prov. 25. 16. *Mel inveniens comedis quod ſatis eſt tibi, ne ſaturatus illo evomas illud.* Prov. 31. 4. *Abſit à regibus ô Lemoel, abſit regibus bibere vinum, & dominatoribus deſiderium potus inebriantis,* 5. *Vt non cum biberit, obliuiſcatur ſtatuti, & mutet ius filiorum afflictionis.* 6. *Date potum inebriantem perituro, & vinum amaris animo.* 7. *Bibat vt obliuiſcatur paupertatis ſuæ, et moleſtiæ ſuæ non ſit memor amplius.* Hæc omnia in primis facienda, quando accumbis apud principes. Prov. 23. 1. *Quando ſedebis ad veſcendum cum dominante, diligenter conſidera, quid propoſiturus ſis tibi:* 2. *Alioquin inderes cultellum faucibus tuis, ſi præditus appetentia eſſes.* 3. Ne *affici-*

aris deſiderio cupediarum eius: eſt enim cibus mendaciorum. Hilarè conuiuato. Act.2.46. *Et quotidie perdurantes concorditer in templo, ac frangentes domi panem, capiebant cibum cum exultatione, & ſimplicitate cordis.* 47. *Laudantes Deum, habentes gratiam apud totum populum.* Colloquium conuiuale ex occaſione oblata, ad ædificationem piam eſto. Luc.14. ab 1.ad 16. Abſoluto conuiuio, curato ſeruare reliquias, ne pereant. Ioh.6.12. *Vt autem impleti ſunt, dixit Ieſus diſcipulis ſuis: Colligite quæ ſuperfuerunt fragmenta, nequid pereat.* Inter edendum aliquid reliquum facito. Ruth.2.14. *Dixit verò ei Boaz, tempore cibi: Accede vt comedas ex hoc cibo, & intingas bucceam tuam in aceto iſto: & ſedenti ei à latere meſſorum porrexit ariſtas toſtas, adeò vt comedens ſaturaretur, & reliquum faceret.*

Caſtitas eſt duplex. Cælibatus & coniugij. In caſtitate Cælibatus conſeruanda, diligentiſſimè curanda eſt affectuum & corporis ſanctitas. Pſal. 119.9. *Quomodo purificabit puer ſemitam ſuam, obſeruando eam ſecundum verbum tuum:* 1. Ioh. 2. 13. *Scribo vobis patres, quoniam noſtis eum qui à principio eſt: Scribo vobis adoleſcentes, quoniam malum illum viciſtis: Scribo vobis pueruli, quoniam noſtis patrem.* Eccleſ.12.3. *Et recordare creatoris tui diebus iuuentutis tuæ, tantiſper dum non adueniunt dies ipſius mali, & pertingunt anni quibus dicas: non eſt mihi in iſtis delectatio.* Frequentiùs etiam ieiunandum. 1. Corinth. cap.9. verſ.27. *Sed contundo corpus meum,*

um, & in ſeruitutem redigo, ne quo modo cum aliis prædicarim, ipſe reprobus fiam. Deniquè vſtiones ſtudioſè cauendæ ſunt. 1.Cor.7.9.

Caſtitas coniugij eſt, qua ſeruatur eius ſanctus & purus vſus. Heb. 13.4. *Honorabile eſt inter quoſvis coniugium, & cubile impollutum: Scortatores autem & adulteros damnabit Deus.* Ad purum vſum coniugij, hæc conducunt. 1. Contrahendum in domino, cum fidelibus tantùm. Mal. 2. 11. *Perfidè agit Iehuda, & abominatio fit in Iſraele, & Ieruſalimis: Profanat enim Iehuda ſanctitatem* Iehouæ, *quam amaturus fuerat, ducens filiam dei alieni.* 1.Cor. 7. 39. *Quod ſi obdormierit vir ipſius, libera eſt, ad cui velit nubendum, tantùm in domino.*

Deindè, non vtendum eo in ſeparatione muliebri, vel in ſtato ieiunio. Ezech.18.6. 1.Cor. 7.5. *Ne fraudate alius alium, niſi ſi quid ex conſenſu ad tempus, vt vacetis ieiunio & precibus, & rurſum ſemel conuenite, ne tentet vos Satanas, propter incontinentiam veſtram.* Præterea, adhibendum eſt ad prauam illam carnis concupiſcentiam domandam, non explendam, & ad eccleſiæ propagationem. Roman.cap.13. verſ.14. *Sed induimini Domino* Ieſu *Chriſto, & carnis curam ne habete ad explendas cupiditates.* Denique cum precibus gratiarum actione, vſurpandum. 1.Tim.cap.4.verſ.3. *Prohibentium contrahere matrimonium, iubentium abſtinere à cibis quos Deus creauit ad participandum*

cum

cum gratiarum actione, fidelibus & eis qui cognoue-runt veritatem.

CAP. 27. *De Mandato octauo.*

MAndatum octauum eſt, de bonis proximi conſeruandis. Verba ſunt.

Ne furator.

Analyſis.

Furator. Furari propriè ſignificat clam aliquid ſurripere. Gen. 31. 20. hic per Synecdochen, appetere rem alienam fraude obtinere, & quauis ratione minuere.

Pars negatiua.

Ne deeſto, aut obeſto bonis proximi. Hic prohibentur:

I. Vita inordinata, quæ eſt vel expers vocationis, vel ocioſa, in qua intermiſſo munere bona & prouentus male impenduntur. 2. Theſſ. 3. 11. *Audimus enim quoſdam verſari inter vos inordinate, nihil operis facientes, ſed curioſè agentes.* Gen. 3. 19. *In ſudore vultus tui veſcitor cibo, donec reuertaris in humum.* 1. Tim. 5. 8. *Quod ſi quis ſuis maximè domeſticis non prouidet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior.*

II. Iniuſtitia: quæ eſt vel cordis vel operis. Iniuſtitia cordis, eſt auaritia. Mat. 15. 19. *Nam ex corde egrediuntur cogitationes malæ, cædes, adulteria, ſcorta-*

ſcortationes, furta, falſa teſtimonia, obtrectationes. Hæc eſt idolorum cultus. Eph.5.5. *Nam hoc noſtis, nullum ſcortatorem aut impurum, aut auarum, qui eſt Idololatra habere hæreditatem in regno Chriſti & Dei.* Et radix eſt malorum omnium. 1.Tim.6.9. *Qui autem volunt diteſcere, incidunt in tentationem & laqueum, & cupiditates multas amentes & damnoſas, quæ demergunt homines in exitium & interitum.* 10. *Siquidem radix omnium malorum eſt amor pecuniæ, quam quidam dum appetunt, aberrarunt à fide, & ſeipſos transfixerunt doloribus multis.*

Iniuſtitia operis, eſt vel in contractu, vel extra contractum. Iniuſtitia in contractu eſt multiplex. 1.Theſ.4. 6. *Ne quis opprimat aut circumueniat in negotio: nam vltor eſt dominus omnium iſtorum.* I. Contractum facere de re non vendibili. Res autem non vendibilis eſt, donum ſpiritus. Act. 8.18. *Cum autem conſpexiſſet Simon per impoſitionem manuum Apoſtolorum, dari ſpiritum ſanctum, obtulit eis pecunias,* 19. *dicens:* Date *etiam mihi poteſtatem iſtam, vt cuicunque impoſuero manus, recipiat ſpiritum ſanctum. Verſ.* 20. *Petrus autem dixit ei, argentum tuum tecum pereat, qui donum Dei exiſtimares pecuniis acquiri. II.* Bona eccleſiæ res ſunt non vendibiles. Ideoque emere vel alienare bona eccleſiæ non licet. Prouerb. 20. 25. *Tendicula eſt homini deglutire ſacrum, & poſt vota requirere.* Mal. 3. 8. Bona eccleſiæ res domini Iehouæ appellantur.

III. Non

II. Non vendibile eſt, quicquid eſt inutile Reipublicæ, vel Eccleſiæ.

Secundò, Modus contractuum exercendorum fallax. Adhibitis calumniis. Luc. 19. 8. *Adſtans autem Zachæus dixit domino; Ecce dimidium bonorum meorum, domine, do pauperibus: & ſi quid cuipiam per calumniam eripui, reddo quadruplum.* Eſtque quando corrupta pro puris. Amos. 8. 4. *Audite hoc, qui anhelatis deiecturi egentem, & detecturi pauperes terræ, 5. dicendo: Quando tranſiuerit hoc nouilunium, vt vendamus commeatum, &c. 6. Comparando pecunia tennes, & egentem pari calceorum, vt denique quiſquilias frumenti vendamus.* Quando adhibentur iniuſtæ menſuræ & pondera. Deut. 25. 13. *Ne eſto tibi in loculo tuo diuerſum pondus, magnum & parvum.* 14. *Ne eſto tibi domi tuæ diuerſum Epha, magnum & parvum.* Leuit. 19. 35. *Ne exercitote peruerſitatem in vllo munere, in dimentione, in pondere, aut in menſura.* 36. *Trutina iuſtæ, pondera iuſta, Epha iuſtum, & Hin iuſtus eſto vobis, ego Iehoua deus veſter.* Amos. 8. 5. *dicendo, Quando tranſiuerit hoc novilunium, &c. vt aperiamus frumenti horrea, minuendo Epham, & maius faciendo pondus, & peruertendis lancibus doloſis.*

Tertiò, quãdo celatur rei vitium, & fucatis verbis ſimulatur. Mat. 7. 12. *Quæcunq; igitur volueritis, vt faciant vobis homines, ita & vos facite eis. Iſta enim eſt lex & prophetæ.* Prou. 20. 14. *Peſſimũ eſt, ait emptor, ſed cum digreſſus fuerit, tum ſeipſum laudat.*

Quartò,

Quartò, quando contractibus opprimitur populus. Hoc ſit, I. Augendo iuſtum rei pretium. Nam in contractu lucrum vel denarij pro nihilo facere non licet. II. Carius vendendo, ob dilatum ſolutionis diem. Hoc enim eſt reuera tempus ipſum vendere, & plus debito à proximis accipere. III. Coëmendo merces vnius generis, vt dum ipſe ſolus iſtas habeas, pro arbitrio æſtimes. *IIII.* Cedendo foro, vt ex aliorum damno & bonis ditentur. V. Pignus commodatum, depoſitum, inuentum, non reſtituendo. Ezech. 18.7. *Neminemq́ oppreſſerit, pignus ſuum debitori reddiderit, rapinam non rapuerit.* VI. Reſtitutionem deferendo. Prou. 3.28. *Ne dicito proximo tuo, abi, deinde reuertere, cras enim daturus ſum, cùm fuerit penes te.* Pſal. 37.21. *Mutuò accipit improbus, ſed non poteſt reddere: Iuſtus verò gratiam facit & donat.* V*II.* Exercendo vſuras. Pſal. 15.5. *Pecuniam ſuam non exponit fœnori &c.* Exod. 22.25. *Si pecuniam mutuam dederis populo meo, pauperi ipſi qui eſt tecum: ne eſto ei tanquam fœnerator: ne imponito ei vſuram.*

Vſura verò, eſt lucrum è pacto exactum vltra ſortem, tantùm propter officium mutuationis. Hæc verò ita deſcripta planè contra verbum Dei eſt, & mordens lucrum ritè appellari poteſt. Exod. 22.14. *Item cum quis quid à proximo ſuo acceperit commodato, quod corrumpatur aut moriatur, ſi dominus eius rei non adfuerit ei, omninò rependito.* 15. *Si*

dominus

dominus eius rei adfuerit, ei ne rependito: ſi mercede conductum eſt, venit pro mercede ſua. Ezech. 18. 8. *In vſuram non dederit, & incremenenm non acceperit.* 2. Corinth. 8. 13. *Non enim vt aliis relaxatio ſit, vobis autem oppreſſio, ſed pari conditione, hoc tempore veſtra abundantia ſuppleat illorum defectum.*

Poſtremò, detinendo mercedem operariorum. Iacob. 5. 4. *Ecce merces operariorum, qui meſſuerunt regiones veſtras à vobis intercepta clamat, & clamores eorum qui meſſuerunt, in aures domini Sabaoth introierunt.*

Extra contractum, iniuſtitia etiam multiplex eſt. Primò, muneribus edicere falſas ſententias in iudicio. Iſai. 1. 23. *Principes tui contumaces & ſocij furum: vnuſquiſque amat munus, & ſectatur retributiones, pupillo non dicunt ius, & cauſa viduæ non peruenit ad eos.* Hoc leguleiorum & iudicum crimen eſt. Pſal. 82. Secundò, Mendicis validis victum & veſtitum præbere. 2. Theſſal. cap. 3. verſ. 10. *Etenim cum eſſemus apud vos, hoc denunciabamus vobis, quòd ſi quis nolit operari, etiam non edito.*

Quid ergo fiet Monachis & ſacrificis ocioſis? Monachus (inquit *S*ocrates Tripartitæ hiſtoriæ eſt) qui manibus non laborat, ſimilis eſt prædoni. Tertiò, Luſus lucri tantum gratia inſtitutus. Non enim licet augere commodum tuum proximi incommmodo, vſura quoque deterior eſt, magiſque homines ditabit. Quartò, Prouentus facere ex illicitis artibus; Magia, Aſtrologia iudiciaria, ludis,

ludis, Epheſ. cap. 4. verſ. 28. *Qui furabatur, non amplius furetur, ſed potius laboret, operando manibus quod bonum eſt, vt poſſit impertiri cui opus fuerit.* Deuter. cap. 18. verſ. 11. Epheſ. cap. 5. verſ. 3. 1. Theſſal. cap. 5. verſ. 22. *Ab omni ſpecie mali abſtinete.* Quintò, Eripere proximo rem vel minimam. Marc. 10. 19. *Ne furare, ne falſum teſtimonium dicito, ne damno afficito quenquam.* Roman. 3. 8. *Ac non potius dicitur (ſicut de nobis malè loquuntur, & ſicut quidam aiunt vos dicere) faciamus mala vt eueniant bona? quorum damnatio iuſta eſt.* Sextò, Mouere antiquos compaſcuorum terminos. Prou. 22. 28. *Ne moueto antiquum terminum, quem aptarunt maiores tui.* Hoſ. 5. 10. *Sunt principes Iehudæ ſimiles eis qui mouent terminum.* Septimò, Exercere plagium, ſacrilegium, rapinam. 1. Tim. 1. 10. *Scortatoribus, maſculorum concubitoribus, plagiariis.* Ioſ. 7. 19. 1. Cor. 6. *Neq; fures, neq; auari, neq; rapaces, &c. regni Dei hæreditatem poſſidebunt.* Rapinis inſignes ſunt latrones, pyratæ, milites ſuis ſtipendiis non contenti, & quiſq; violentas manus in rem alienam iniiciens. Luc. 3. 14. *Interrogarunt eum etiam milites dicentes, & nos quid faciemus? & dixit iis; neminem concutite, neq; per calumniam eripite: & contenti eſtote ſtipendiis veſtris.* Octauò, Conſentire cum fure vel dando conſilium, vel cælando factum. Prou. 29. 24. *Qui partitur cum fure, odit ſeipſum, & qui execrationem audiens non indicat.*

Furti pœna à iudicibus ſtatuenda eſt pro de-

licti magnitudine: ideoque fures quandoq; capitali ſupplicio puniendi. Si dicatur, legem Dei iudicialem quadrupli reſtitutionem pro mulcta inſtituere; ſciendum eſt, in poteſtate magiſtratus eſſe, quando augetur delictum, augere ciuilem pœnam. Iam autem in rebus noſtris publicis furti delictum augetur; Primò, populus noſter egentior eſt Iudæorum populo: ideoque furtum etiam leuius maiora detrimenta apportabit. Secundo populus eſt noſter ferocioris ingenij; hinc etiam fures petulantiores ſunt & in furtis vim adhibent atque perturbationem publicæ tranquillitatis: cuius maior eſt habenda ratio, quam priuatæ ſalutis vnius.

Pars affirmatiua.

Conſeruato & augeto bona proximi. In conſeruandis proximi bonis requiruntur.

I. Vocatio; qua quiſque pro doni ſui ratione, honeſtæ operæ incumbit ad ſuum & proximi commodum. 1. Cor. 7. 24. *Vnuſquiſque in quo vocatus fuerit, in hoc maneat apud Deum.* Epheſ. 4. 28. 1. Pet. 4. 10. *Vt quiſq; accepit donum, ita alius in alium illud ſubminiſtrantes, vt boni diſpenſatores variæ Dei gratiæ.* Galat. 5. 13. *Ex charitate ſeruite alij aliis.*

II. Rectus diuitiarum & omnium bonorum vſus, ad quem pertinent duæ virtutes: αὐταρκεία & frugalitas. Αὐταρκεία eſt qua ſtatu quiſque ſuo contentus eſt. 1. Tim. 6. 6. *Eſt autem quæſtus magnus pietas,*

cum

cum animo ſua ſorte contento. 7. *Nihil enim intulimus in mundum, videlicet nec efferre quicquam poſſumus.* 8. *Sed habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti erimus.* Phil. 4. 11. *Non quod penuriæ meæ reſpectu loquar; nam ego didici in quibus ſum, iis ipſis contentus eſſe.* 12. *Noui autem deprimi, noui etiam abundare, vbiq; & in omnibus initiatus ſum, & ad ſaturitatem & ad eſuritionem, id eſt, tum ad abundantiam, tum ad inopiam.* Mat. 6. 11. *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.* Heb. 13. 5. *Sint mores alieni ab avaritia; ſitis contenti præſentibus: Dixit enim ipſe, non te deſeram, neq; te relinquam.*

Frugalitas eſt, qua bona & ſtudioſè conſervantur, & impenduntur tantùm in res neceſſarias frugem ferentes. Prov. 5. 15. *Bibe aquam è ciſterna tua, fluenta è medio putei tui.* 16. *Spargant ſe fontes tui foras, in plateis riui aquarum.* 17. *Sint tibi ſeorſim ac non extraneis tecum.* Prov. 21. 5. *Cogitationes ſeduli tantùm emolumento ſunt, omnes autem præcipitis tantùm ad egeſtatem pertinent.* 17. *Vir egens erit qui amat lætitiam, qui amat vinum & vnguentum, non erit diues.* Prov. 12. 26. *Non aſſabit doloſus quod venando ceperit, Subſtantia autem hominis precioſa ſedulus fruitur.* Ioh. 6. 12.

III. Veritas in dictis, coniuncta cum innocua ſimplicitate in omnibus negotijs. Pſal. 15. 2. *Qui ambulat integrè exercetq; iuſtitiam, ac loquitur veritatem ex animo ſuo.* Gen. 23. 13. *Et allocutus eſt Hephronem, audiente populo regionis illius, dicendo: Sed ſi*

tu is es, quæſo audi me: do precium agri illius, accipe à me. Tum ſepeliam mortuum meum illic. 14. *Reſpondet autem Hephron Abrahamo, dicendo ei:* 15. *Domine mi, audi me: terra quadringentorum cyclorum argenti inter me & te quid eſt? Tuum ergo mortuum ſepeli.* 16. *Auſcultauit itaq; Abraham Hephroni & appendit Abraham Hephroni argentum illud, quod indicauerat audientibus filiis Hethi, Quadringentos cyclos argenti currentis ad mercatorem quemuis.* 17. *Ita ceſſit ager Hephronis, qui eſt Machpile, quæ eſt è regione Mamre. Ager cum ſpelunca ipſa quæ in eo eſt, omniq; arbore quæ in agro erat; quod deniq; erat in toto termino eius circumquaq;,* 18. *Abrahamo in poſſeſſionem præſentibus filiis Hethi, omnibus ingredientibus portam ciuitatis eius.*

IIII. Iuſtitia in factis. 1. Theſſ. 4. 6. quæ multiplex eſt.

I. In emptione & venditione, in locatione & conductione prædiorum, fundorum, mercium, & rerum omnium conſtituere iuſtum precium. Iuſtũ precium eſt, quando rei valor & preciũ, quàm maximè fieri poteſt, adæquantur. Hoc vt fiat, hæ quatuor regulæ ſemper in promptu ſint, ad quas omnes contractus exigantur. 1. Contractus omnes ad æqualitatem reducantur: hoc erit, ſi vt labores & ſumptuũ tuorum, ita commodorum & neceſſitatis proximi rationem vẽditor habueris. Leui. 25. 14. *Quare cum rem venalẽ vendideris, quiſq; proximo tuo aut emeris è manu proximi tui, ne fraudem facitote alter alteri.* 15.

Secun-

Secundum numerum annorum à Iubilæo emito à proximo tuo: Secundum numerum annorum prouentuum, vendito ille tibi. 16. *Pro multitudine annorum, augebis precium emptionis eius, & pro paucitate annorum, minues precium emptionis eius. Nam numerum prouẽtuum ille vendit tibi.* 2. Ad legem naturæ confirmentor, cuius ſummam Chriſtus hoc dicto complectitur. *Quæcunq; volueritis vt faciant vobis homines, ita & vos facite illis.* 3. Obligatio naturalis teneatur, quæ iubet, vt qui accipit beneficium, & ex alterius pecunia legitimè creſcit, & locupletatus viciſſim reddat mutuam & æqualem cõpenſationem, etiã ſupra ſortẽ. 4. Modus cõmunicationis & mutuationis obſeruetur: quem definit Paulus. 2. Cor. 8. 13. *Sic dandum eſſe, ne aliis ſit ignauia, nobis autẽ afflictio.*

II. Rem proponere vendendam, quæ & ſubſtantia ſit, & vſu integra.

III. Vti iuſtis ponderibus & Menſuris. Deut. 25. 13. *Non habebis in ſacculo diuerſa pondera, maius & minus, nec erit in domo tua modius maior & minor, pondus habebis iuſtum & verum: & modius æqualis & verus erit tibi, vt multo viuas tempore ſupra terram, quam dominus deus tuus dederit tibi.* Ezech. 45. 10. *Statera iuſta, & epha iuſta, & batus iuſtus erit vobis.* Mica. 6. 11. *Nunquam iuſtificabo ſtateram impiam, & ſacelli pondera doloſa.*

IIII. In re locata, mercedem debitã & præterea culpã ſuam cõductor pręſtare debet. Exo. 22. 14, 15

V. Pignus redimendum: & ſi ad vitam tuendam

 valde

valde neceſſarium eſt, ſtatim reſtituendum. Exod. 22.26. *Si pignore vllo acceperis veſtem proximi tui, dum inclinat ſol, reſtituito illum ei.* 27. *Nam ſolum operimentum eius eſt.* Deut. 24.6. *Ne pignori accipito quiſquam metam aut catillum: nam is vitam acciperet.* Non eligendum, ſed oblatum accipiendum eſt. Deut. 24. 10. *Cum mutuaueris proximo tuo vllius rei mutuum, ne ingreditor domum eius, ad pignorandum pignus eius,* 11. *Sed foris ſubſiſtito, vt vir ille cui tu mutuas, proferat ad te pignus ſuum foras.* 12. *Quod ſi vir pauper eſt, ne cubato habens pignus eius.* 13. *Omninò reſtituito ei pignus eius cum occidit ſol, vt cubans in veſte ſua, benedicat tibi, quod tibi erit iuſtitia coram Iehova deo tuo.*

VI. Fideiubere tantùm pro honeſtis & notis viris, & cautè cum deliberatione. Prov. 11. 15. *Omninò confringitur, qui ſpondet pro extraneo: qui autem odit complodentes, ſecurus eſt.* Prov. 17. 18. *Homo demens complodit manum ſpondens ſponſionem ante amicum ſuum.* Prov. 22. 26. *Ne ſis ex complodentibus manu, ex ſpondentibus debita.* 27. *Si non ſit tibi quod reddas, quare acciperet creditor cubile tuum à te?* Quod ſi quis fideiubendo fuerit illaqueatus, humiliatione, & ambitu amicorum, apud creditorem quęrenda eſt libertas. Prov. 6. 1. *Fili mi, Si ſpoſpondiſti amico tuo, compłoſiſti extraneo manum tuam,* 2. *Illaqueaſti te ſermonibus oris tui. Captus es ſermonibus oris tui.* 3. *Fac iſtud iam, fili mi, & eripe te, quandoquidem conueniſti in manum proximi tui: age, ſubijce te,*

&

& interpella proximum tuum. 4. Ne cōcedito ſomnum oculis tuis, aut dormitationem palpebris tuis. 5. Eripe te, vt caprea è manu venatoris, & ſicut auis è manu aucupis.

VII. Stipulationes iuſtę etiam cum damno ſervandæ. Pſal. 15. 4. *Iuratus in damnum ſuum, non tamen mutat.* Prov. 25. 14. *Nubes & ventus & pluvia non ſequentes: vir glorioſus & promiſſa non complens.* Iudic. 1. 24. *Videntes autem obſervatores illi quendam exeuntem è ciuitate illa, dixerant ei: oſtende nobis iam ingreſſum iſtius civitatis, & exercebimus erga te benignitatem. 24. Sic cum oſtendiſſet ipſis ingreſſum ipſius civitatis, percuſſerunt civitatem acie gladii, virum autem illum cum tota familia eius dimiſerunt.*

VIII. Bona commodare gratis. Luc. 6. 35. *Diligite inimicos veſtros, & benefacite, & mutuum date, nihil inde ſperantes: & erit merces veſtra multa ac filii eritis illius altiſſimi.* N*am ipſe benignus eſt erga ingratos & malos.* Et in ijs reddendis diligentiam maximam adhibere. Ideoq; culpa ſi non alias, certe bonorum venditione præſtanda eſt. 2. Reg. 4. 1. *Mulier autem quædam ex vxoribus filiorum Prophetarum clamabat ad Eliſham, dicens: ſervus tuus, vir meus mortuus eſt: tu vero noſti ſervum tuum timuiſſe Iehovam, creditor autem venit ad rapiendum duos natos meos ſibi in ſervos. 2. Cui dixit Eliſha: Quid facturus ſum tibi? indica mihi, quid eſt tibi domi? Quæ dixit;* N*on eſt ancilla tua quicquam domi*

niſi lecythus olei. 3. Qui dixit, Abi, pete tibi vaſa foris, ab omnibus vicinis tuis: vaſa vacua ne pauca petito. 4. Tum ingreſſa occludes fores tibi & filiis tuis: deinde infundes in omnia vaſa illa, & quod plenum fuerit amoueri iubeto. 5. Itaq; abiens ab eo, cum occluſiſſiet fores ſibi & filiis ſuis, ipſis admouentibus ad illam, infundebat illa. 6. Fuitq; cum plena eſſent vaſa illa, & edicente ea filio ſuo: admoue mihi adhuc vas: dixiſſet ei, Nullum præterea eſt vas, vt conſiſteret oleum. 7. Tũ illa veniens indicauit viro dei, qui dixit: Abi vende iſtud oleum & repende creditori tuo: tu verò cum filiis tuis, viuito è reliquo.

IX. Depoſitum reſtituere ſine mora. Matt. 21. 41. *Dicunt ei: malos ipſos male perdet, & vineam ſuam elocabit aliis agricolis, qui reddent ei fructum temporibus ſuis.* Prov. 3. 28. *Si periit depoſitum, damnum non eſt exigendum.* Exod. 22. 7. *Si quis dederit proximo pecuniam, aut ſupellectilia ad ſervandum, & id furto ablatum fuit à domo illius, ſi deprehendetur fur ipſe rependito duplum.* 8. *Si non deprehendetur fur ille, tum ſiſtetur dominus illius domus coram ipſis magiſtratibus, iureiurando ſe purgaturus, ſi non extendit manum ſuam in rem proximi ſui.*

X. Inventum cuſtodiendum eſt, ſi eſt ignotus dominus: & noto ſtatim reſtituendum. Deutr. 22. 1. *Videns bovem fratris tui, aut pecudem eius devios, non occultabis te ab illis, ſed omninò reducito eos ad fratrem tuum. 2. Quod ſi frater tuus non erit pro-*

pin-

pinquus tibi, aut non noſces eum, tum recipies illum intrà domum tuam, vt ſit apud te, donec quærat frater tuus illum: & illum reſtituas ei. 3. Et ſic facito aſino eius, ſic etiam veſtimento eius, & ſic facito omni re amiſſa fratris tui, cum perierit ei, & inueneris illam, non poteris teipſum occultare.

XI. Vt æquum & debitum obtineatur, licet proximum in ius vocare. Sed litium tractandarum ſancta ratio ſequenda eſt, his cautionibus circumſcripta. 1. In litibus nil faciendum in religionis Chriſtianæ contumeliam. Ergò peccata ſunt litigantium hominibus magis quàm deo fidere, religionem ludibrio infidelium exponere, partim agendo cauſas minus neceſſarias, partim non admittendo reconciliationis modum. 1. Cor. 6. 1. *Suſtinet aliquis veſtrum, negotium habens cum altero, iudicio experiri ſub iniuſtis, ac non ſub iuſtis. 2. An ignoratis ſanctos mundum iudicaturos? quod ſi per vos iudicabitur mundus, indigni eſtis minimis iudicijs.* 2. Forenſe Iudicium debet eſſe vltimum remedium: Omnia prius tentanda ſunt, quàm vt litem ſuſcipias cum eo qui frater eſt. 1. Cor. 16. 7. *Iam igitur omninò impotentia in vobis eſt, quòd iudicia habetis inter voſmet ipſos: quare non potius iniuriam patimini? Cur non potius damnum accipitis?* 3. Inter litigandum charitatis eſto memor, & ſtudeto non tam ius tuum tueri, quam iniquum fratrem in viam reuocare.

CAP. 28.

De nono Mandato.

NOnum mandatum eſt de fama proximi conſervanda. Verba ſunt:

Ne proferto contra proximum tuum teſtimonium falſum.

Analyſis.

Proferto. Id eſt, Reſpondeto, quando es à iudice interrogatus. Deutr. 19. 17. *Tum ſiſtent ſe duo viri, quorum fuerit controuerſia iſta, coram Iehoua, ante ſacerdotes aut Iudices qui erunt in diebus illis.* 18. *Cumq́; inquiſiuerint Iudices illi benè, ſi ecce teſtis falſus eſt teſtis ille, falſum teſtatus eſt contra fratrem ſuum.*

Teſtimonium. Per Synecdochen omne dictum quo æſtimatio proximi violatur & minuitur.

Pars negatiua.

Ne deeſto vel obeſto nomini & exiſtimationi proximi. Hic prohibentur.

I. Invidia, æmulatio, deſiderium gloriæ. 1. Tim. 6. 4. *Is turget, nihil ſciens ſed inſaniens circa quaſtiones, & verborum pugnas, ex quibus naſcitur Inuidia, lis, maledicentia.* 1. Pet. 2. 1. *Deponentes igitur omnem malitiam & omnem dolum, & ſimulationes, invidias, & omnes detractiones, &c.* Mat. 21. 15. *Videntes autem principes ſacerdotum & ſcribæ mirabilia quæ fecit,*

cit, & pueros clamantes in templo, & dicentes, Hoſanna filio Dauid, indignati ſunt.

II. Suſpiciones prauæ. 1. Tim 6.4. 1. Sam. 17. 28. *Quod cum audiſſet Eliab frater eius maior, loquente eo cum aliis, iratus eſt contra Dauid, & ait: Quare veniſti? & quare dereliquiſti pauculas oues illas in deſerto? Ego noui ſuperbiam tuam, & nequitiam cordis tui.* Act. 28. 4. *Vt verò viderunt barbari pendentem beſtiam de manu eius, ad inuicem dicebant: vtique homicida eſt hic homo, qui cum euaſit de mari, vltio non ſinit eum viuere.* Huc pertinent iudicia dura & ſiniſtra de proximo. Mat. 7. 1. *Ne iudicate, vt ne iudicemini.* 2. *Quo enim iudicio iudicatis, iudicabimini. Et qua menſura metimini, viciſſim metientur vobis.* Hæc iudicia, quæ prohibet Chriſtus, ſunt priuata & calumnioſa, nimirum quando aut bonum factum, aut ambiguum interpretamur in deteriorem partem, aut leue erratum maleuolentia exaggeramus, nequaquam ſtudentes vel ſanare, vel tegere. Act. 2. 13. *Alij verò cauillantes dicebant: vino dulci pleni ſunt iſti.* 14. *Stans autem Petrus cum vndecim ſuſtulit vocem ſuam, & loquutus eſt eis, dicens: viri Iudæi voſque omnes qui habitatis Ieroſolymis, hoc vobis notum eſt, & auribus percipite verba mea.* 15 *Non enim, vt vos exiſtimatis, iſti ebrij ſunt, cum ſit hora diei tertia.* 1. Sam. 1. 13. *Porrò Anna loquebatur in corde ſuo, tantumq́; labia illius mouebantur, & vox penitus non audiebatur: Æſtimauit ergo eam Heli temulentam.* Sciendum verò eſt, tria eſſe genera Iudiciorum,

diciorum, quæ hoc mandato Chriſti non prohibentur. Primum eſt miniſterium euangelij, quod indicat & arguit peccata. Secundum eſt, Iudicium magiſtratus. Tertium eſt, iudicium monentis amici: vt cum dicit; Abſtineas à conſuetudine huius hominis, quia ſcio ebrioſum eſſe.

III. Relatio praua verborum tantùm, non ſenſus & ſententiæ proximi. Matth. cap. 26. verſ. 60. *Principes autem ſacerdotum & ſeniores, & totus conſeſſus quærebant falſum teſtimonium contra eum, vt eum morte mulctarent, & non inuenerunt: etiam cum multi falſi teſtes acceſſiſſent, non inuenerunt. Poſtremò vero aduenientes duo falſi teſtes. Verſ. 61. dixerunt: Iſte dixit: poſſum diſſoluere templum Dei, & triduo ipſum ædificare.* Et verbis quidem aliquid ſimile dixit Chriſtus. Iohan. 2. 19. *Reſpondit Ieſus & dixit eis: deſtruite templum hoc, & tribus diebus erigam illud.*

IIII. Iniuſtam in iudicio ſententiam efferre, In vno teſte acquieſcere; falſo accuſare alium, præuaricando cauſam prodere. 1. Reg. cap. 21. verſ. 12. *In dicto ieiunio collocarunt Nabothum in principibus populi. Verſ. 13. Tum venientes duo illi homines nequam, conſederunt ex aduerſo eius, teſtatique ſunt contra eum homines iſti nequam; contra Nabothum coram populo, dicentes: maledixit Naboth Deo & regi; ſic eduxerunt eum extra ciuitatem ſuam, & lapidibus obruerunt eum, ita vt moreretur.* Deuteronom. cap. 17. verſ. 6. *Ex ſermone duorum*

orum teſtium ac trium teſtium, morte afficitor is qui moritur: ne afficitor morte, ex ſermone teſtis vnius.

V. Fictos & noxios ſermones de proximo vel palam excitare, vel clàm ſuggerere. Roman. 1. 30. *Suſurrones, obtrectatores, Dei oſores, contumelioſi, ſuperbi, glorioſi, inuentores malorum.* Leuit. 19. 16. *Ne ambulato cum detractione per populares tuos; ne inſtato contra ſanguinem proximi tui: ego ſum Iehoua.* 1. Tim. cap. 5. verſ. 13. *Simul autem etiam otioſa diſcunt circumire domos, imò non ſolum otioſæ, ſed etiam nugaces & curioſæ, garrientes quæ non oportet.* Spargere rumores, vel eis aliquid effingere. Prou. cap. 26. verſ. 20. *Vt deficientibus lignis extinguitur ignis, ita cum non eſt ſuſurro, ſilet contentio. Verſ.* 21. *Vt carbo ad prunas, & ligna ad ignem: ita vir contentioſus eſt ad accendendum litem. Verſ.* 22. *Verba ſuſurronis ſimilia ſunt verbis eorum qui ſæpenumerò contuſi ſunt: tamen ea deſcendunt in penetralia ventris.* 2. Cor. 12. 20. *Timeo enim ne fortè cum venero, non quales volo inueniam vos, & ego inueniar à vobis, qualem non vultis. Ne fortè contentiones, æmulationes, iræ, diſſenſiones, detractiones, ſuſurrationes, tumores, tumultuationes ſint inter vos.* Allatos ab aliis recipere. Exod. 23. 1. *Ne efferto rumorem mendacij: ne apponito manum tuam cum improbo, agendo teſtem iniurium.* 1. Sam. 24. 10. *Dixitque Dauid Sauli, Quare auſcultas verbis cuiuſquam, dicentis: ecce Dauid quærit malum tuum.*

VI. Accu-

VI. Accuſare proximum, ob id quod certum eſt & verũ, ex odio & animo lædendi. 1.Sam. 22.9. *Reſpondit autem Doeg Adomæus, qui aſtabat cum ſeruis Saulis, dicens: vidi filium Iſhai, venientem Nobum ad Ahimelechum filium Ahitubi*. 10. *Qui conſuluit pro eo Iehouam, & viaticum dedit ei, etiam gladium Goliathi Pæliſtæi dedit ei*. De hoc facto ſic loquitur Pſalmiſta. Pſal. 52.3. *Quid te iactas in malo, ô potens, benignitas Dei fortis omni die perdurat*. 4. *Ærumnas excogitatas expromis lingua tua, ſimilis eſt nouaculæ acutæ, ô artifex doli*. 5. *Diligis malum potius quam bonum, mendacium quam loqui iuſtitiam diligis vehementiſſimè*. 6. *Dilexiſti omnia verba pernicioſa, linguam doloſam*.

VII. Secretum alicuius, præcipuè ſi infirmitatem olet, cuiquam exponere. Mat. 18.15. *Si vero peccauerit in te frater tuus, veni & argue eum inter te & ipſum ſolum; Si te audierit, lucratus es fratrem tuum*. Prou. 11.13. *Ambulans cum detractione reuelat arcanum: at fidus animo teget rem*.

VIII. Sermo dicax & aculeatus. Epheſ. 5.3. *Scortatio verò & omnis impuritas ne nominator quidem inter vos, &c*. 4. *Et obſcænitas, & ſtultiloquium & dicacitas, quæ non conueniunt, ſed potius gratiarum actio*. Ioan. 9.34. *Reſponderunt & dixerunt ei: tu in peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras*.

IX. Adulatio, qua plus quàm par eſt, proximo tribuitur. Prou. 27.6. *Fidelia ſunt vulnera amici, deprecanda*

precanda verò oſcula oſoris. 14. *Ei, qui benedicit amico ſuo voce magna, mane tempeſtiuè ſurgendo, maledictio imputabitur ei.* Act. 12. 22. *Populus vero acclamabat; vox Dei & non hominis.* Horrendum eſt peccatum in miniſtris verbi. 1. Theſſ. 2. 5. *Neque enim vnquam ſermone aſſentatorio vſi ſumus, ſicut noſtis: neq́ auaritiæ cauſa quicquam prætexuimus, Deus teſtis eſt.* Ier. 6. 13. *Nam à minimo eorum vſque ad maximum eorum, quisquis eſt, deditus eſt quæſtui: Etiam tum propheta, tum ſacerdos, quiſquis eſt, agit falsò.* 14. *Nam curant contritionem filiæ populi mei, ſecundum curationem mali leniculi, dicendo: pax, pax, etſi nulla eſt pax.* Rom. 16. 18. *Nam qui eiuſmodi ſunt, domino noſtro Ieſu Chriſto non ſeruiunt, ſed ſuo ventri, & per blandiloquentiam, & aſſentationem, corda hominum minimè malorum ſeducunt.*

X. Præfidens & ſtulta gloriatio. Prou. 27. 1. *Ne glorieris de die craſtino, quia neſcis quid pariturus ſit dies.* 7. *Laudet te os extranei, non autem os tuum, alieni non autem labia tua.*

Pars affirmatiua.

Conſeruato bonum nomen proximi. Eccl. 7. 1. *Melior eſt homini fama vnguento optimo.* Hic iubentur.

I. Gaudium de bona proximi exiſtimatione. Gal. 5. 22. *At fructus ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, lenitas.* Rom. 1. 8. In *primis quidem gratias ago Deo meo per Ieſum Chriſtum ſuper omnibus vobis, quòd fides veſtra annuntiatur in toto mundo.*

II. Bonum in quocunque fuerit, agnoſcere libenter,

benter, idque tantum in ſermone prædicare. Tit. 3.2. *Ne cuius famam lædat, vt ſint à pugnis alieni, moderati, omnem exhibentes lenitatem erga quoſuis homines.* Præterea narrationes de bono proximi cupidiſſimè recipiendæ. Act. 16.1. *Peruenit autem Derben & Lyſtram, & ecce diſcipulus quidam erat illic nomine Timotheus filius mulieris cuiuſdam Iudææ fidelis, cæterum patre Græco, Verſ.2. Huic dabant teſtimonium fratres qui Lyſtris erant & Iconij. Verſ.3. Eum itaq; voluit Paulus ſecum proficiſci, & aſſumptum eum circumcidit, &c.* Hoc verò ſic agendum eſt, vt vitia hominum interim non probentur. 2. Cron. 25.2. *Fecitque quod rectum videtur in oculis Iehouæ, ſed non animo integro. Et 27.2. Et fecit quod rectum videtur in oculis Iehouæ, omninò prout fecerat Ozia pater ipſius, tantummodo non eſt ingreſſus templũ Iehouæ, ſed adhuc populus corrumpebãt ſe.*

III. Malum ambiguum exponere in meliorem partem. 1. Cor. 13.5. *Charitas non cogitat malum. Verſ. 7. Omnia credit, omnia ſperat.* Geneſ. 37.31. *Tum acceperunt tunicam Ioſephi, & iugulantes hircum lactentem, intinxerunt tunicam illam ſanguine eius. 32. Poſtea miſerunt tunicam illam verſicolorem, & curantes, vt ferretur ad patrem ſuum dixerunt: hanc inuenimus, agnoſce vtrum hæc tunica filij tui ſit, necne. Verſ. 33. Ille verò agnoſcens eam dixit. Tunica filij mei eſt, beſtia mala deuorauit eum, omninoq; diſcerptus eſt Ioſeph.*

IIII. Malum ſuſurris hominum quaſi canalibus in

in vulgus emanans non recipere. Pſal. 15.3. *Non obtrectat lingua ſua, non afficit proximum ſuum malo, & opprobrium non effert in proximum ſuum.* Ier. 40. 14. *Dixerunt ei: an omnino noſti Baaliſum regem Hammonitarum mittere Iſmaelem filium Netkaniæ ad percutiendum te lethaliter: ſed non credidit eis Gedalia filius Ahikami.* 16 *Dixit Gedalia filiis Ahikami: Iochanani filio Tharechi, ne feceris rem hanc, nam falſum loqueris contra Iſmaelem.* Atque ſuſurronibus etiam ſubiraſci debemus. Prou. 25.23. *Vt cæcias gignit pluuiam, ita vultum indignabundum lingua ſimulantis.*

V. Erratum proximi ſecretum, ſi non eſt neceſſario narrandum, cælare. Prou. 10.12. *Odium excitat contentiones, omnes verò defectiones obtegit charitas.* Mat. 1.19. *Porro Ioſeph vir eius, cum eſſet iuſtus, & noluit eam ignominiæ exponere, voluit clam eam dimittere.*

Siquis ſenſerit hac ratione communicare nos aliorum peccatis, ſciendum eſt, occultandos eſſe defectus proximi, ne irritetur: interim admonendus eſt, vt corrigatur. Gal. 6.1. Iac. 5.9. *Fratres, ſi quis inter vos aberrauerit à veritate, & conuerterit eum quiſpiam,* 20 *Sciat eum qui auerterit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſeruaturum animam à morte, & obtecturum multitudinem peccatorum.*

Sin verò malum occultatum tolli non poſſit, tum ex amore narrandum eis à quibus tollatur. Geneſ. cap. 37. verſ. 2. *Ioſeph natus ſeptendecem annos degebat paſcens cum fratribus ſuis gregem (erat enim*

puer) cum filiis Bilhæ, & cum filiis Zilpæ vxorum patris ſui: referebatq́; Ioſeph famam eorum malam ad patrem ipſorum. 1.Cor.1.11. *Declaratum eſt mihi de vobis fratres mei, à domeſticis Chloes, quòd lites ſint inter vos.* Mat.18.16. *Sin verò te non audierit, accipe tecum adhuc vnum aut duos: vt in ore duorum, aut trium teſtium ſtabile ſit omne verbum.*

VI. Parare bonam exiſtimationem apud homines, vel partam conſeruare. Phil.4.8. *Quod reliquum eſt, fratres, quæcunq́; ſunt vera, quæcunq́; veneranda, quæcunq́; iuſta, quæcunq́; pura, quæcunq́; amabilia, quæcunq́; boni nominis, ſi qua virtus, & ſiqua laus eſt, hæc cogitate.* Bona exiſtimatio paratur. 1. Si quærentes præ omnibus regnum Dei, de peccatis omnibus reſipiſcamus, & ſerium pietatis ſtudium amplectamur. Prou.10.7. *Memoria iuſti eſt benedicta: nomen autem improborum putridum eſt.* Marc. 14.9. *Amen dico vobis: vbicunq́; prædicatum fuerit euangelium hoc in toto mundo, etiam id quod iſta fecerit, dicetur in memoriam ipſius.* 2. Curandum eſt, vt de aliis benè ſentiamus & loquamur. Mat.7.2. *Quo iudicio iudicatis, iudicabimini.* Eccleſ.7.23. *Etiam ad omnia verba quæ dicuntur, ne adhibito animum tuum, quum non debeas audire, vel ſeruum tuum maledicentem tibi. Nam etiam multoties conſcius eſt animus tuus, te quoq́; maledixiſſe aliis.* 3. Abſtinendum ab omni ſpecie mali: Nam vitium, vel vnicum bonum nomen obſcurabit. Eccleſ. cap. 10. verſ. 1. *Vt muſcarum mortuarum vna efficit*

cit vt fœtorem eructet vnguentum pigmentarij. Similiter preciosum nomine ſapientiæ & gloriæ virum, vt fœtidum efficit ſtoliditatis parum. 4. Gloria Dei tantùm, non noſtra in omnibus obnixè quærenda. Mat. 6. 5. *Et cum precaris, ne ſis vt hypocritæ: amant enim in conuentibus & in angiportis platearum ſtando precari, vt appareat hominibus. Amen dico vobis eos referre mercedem ſuam.* 6. *Tu vero cum precaris, introito in conclaue tuum, & clauſo oſtio tuo, precare patrem tuum qui eſt in occulto, & pater tuus qui te aſpicit in occulto, reddet tibi in propatulo.* Nobis autem gloriam dei ſectantibus, ſi laus & teſtimonium proborum & prudentum hominum accedat operi noſtro, non eſt contemnendum: Sin defuerit, æquè ferendum. 2. Cor. 1. 12. *Nam gloriatio noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ, quòd cum ſimplicitate, & ſinceritate Dei non cum ſapientia carnali, ſed cum gratia dei verſati ſumus in mundo, potiſſimum autem apud vos,* & 10. 13. *At nos non gloriabimur de eis, quæ menſuræ noſtræ non ſint, ſed ſecundum dimenſionem regularem eius menſuræ quam deus nobis diſpertitus eſt, gloriabimur nos perueniſſe ad vos etiam vſque.* Pſal. 16. 6. *Iehoua portio prædij mei, & poculi mei: tu ſuſtentas ſortem meam, funiculi acciderunt mihi in locis amœniſſimis: Etiam poſſeſſio & elegantiſſima, quæ obtigit mihi.* 1. Cor. 1. 31. *Qui gloriatur, in domino glorietur.*

CAP. 29.

De Mandato decimo.

MAndatum decimum, eſt de concupiſcentijs, quæ ſunt contra proximum. Verba ſunt:

Ne concupiſcito domum proximi tui, ne concupiſcito vxorem proximi tui, aut ſervum eius, aut ancillam eius, aut bovem eius, aut aſinum eius, deniq́; quicquid eſt proximi tui.

Analyſis.

Concupiſcito. Cogitatio vel motio cordis triplex eſt: Prima eſt ſubita, quæ injecta animis noſtris à Satana, citò prætervolat eos, neq; recipitur. Hæc peccatum non eſt. Nam in Chriſto fuit, quando eum tentauit Satanas. Mat. 4. 1. Secunda, eſt motio vel cogitatio aliquantùm permanens, quæ pectus interno gaudio titillat tantùm & ineſcat. Tertia, eſt cogitatio voluntatis plenum conſenſum eliciens. De ſecundo genere cogitationum, intelligendum eſt hoc mandatum; de tertio verò, ea quinq; mandata, quæ proximè præcedunt.

Concupiſcere ergo eſt, intus cogitare, & appetere aliquid quod proximo ſit noxium, ſic tamen vt nullus ad perpetrandum id malum voluntatis conſenſus acceſſerit. Nam ipſi philoſophi avaritiam

cordis

cordis & legum civilium latores, mali propoſitum cum aperta deliberatione coniunctum arguunt. Concupiſcentia verò, quæ hic prohibetur, abdita magis & occulta eſt, quia omninò non fuit Paulo legis doctori nota. Rom. 7.7. Deinde, niſi concupiſcentia præcedens conſenſum in hoc mandato prohibeatur, magna fuerit decalogi confuſio. Nam ſeptimum mandatum, quandam etiam vxoris proximi concupiſcentiam redarguit. Mat. 5.28.

Domum. Illuſtratio mandati è diſtributione ſubiectorum, ex qua liquet concupiſcentiam malam hic tantùm damnari. Coloſſ. 3.5. Quædam enim eſt permiſſa & per ſe bona: vt deſiderium cibi & potionis, & etiam concupiſcentia ſpiritus. Gal. 5.17. *Spiritus concupiſcit aduerſus carnem.*

Pars negativa.

Ne concupiſcito rem proximi. Hic prohibentur,

I. Ipſa concupiſcentia, id eſt, originalis corruptio, quatenus ea noxia eſt proximo. Iacob. 1.14.

II. Prava quæuis & ſubita cogitatio & paſſio cordis, quæ naſcitur ex concupiſcentia. Gal. 5.17. *Nam caro concupiſcit aduerſus ſpiritum.* Luc. 10.27. *Deus diligendus eſt ex tota cogitatione.* Huc pertinet ſuggeſtio Satanæ, ſi oblata recipiatur & inhæreat.

III. Cogitatio & motio quæuis, delectans quidē & titillans cor, ſed non eliciens cōſenſum. ibid. Huc pertinent ſtultorum vota: vtinam hæc domus eſſet

CAP. 29.

De Mandato decimo.

MAndatum decimum, eſt de concupiſcentijs, quæ ſunt contra proximum. Verba ſunt:

Ne concupiſcito domum proximi tui, ne concupiſcito vxorem proximi tui, aut ſervum eius, aut ancillam eius, aut bovem eius, aut aſinum eius, deniq; quicquid eſt proximi tui.

Analyſis.

Concupiſcito. Cogitatio vel motio cordis triplex eſt: Prima eſt ſubita, quæ injecta animis noſtris à Satana, citò prætervolat eos, neq; recipitur. Hæc peccatum non eſt. Nam in Chriſto fuit, quando eum tentauit Satanas. Mat. 4. 1. Secunda, eſt motio vel cogitatio aliquantùm permanens, quæ pectus interno gaudio titillat tantùm & ineſcat. Tertia, eſt cogitatio voluntatis plenum conſenſum eliciens. De ſecundo genere cogitationum, intelligendum eſt hoc mandatum; de tertio verò, ea quinq; mandata, quæ proximè præcedunt.

Concupiſcere ergo eſt, intus cogitare, & appetere aliquid quod proximo ſit noxium, ſic tamen vt nullus ad perpetrandum id malum voluntatis conſenſus acceſſerit. Nam ipſi philoſophi avaritiam cordis

cordis & legum civilium latores, mali propoſitum cum aperta deliberatione coniunctum arguunt. Concupiſcentia verò, quæ hic prohibetur, abdita magis & occulta eſt, quia omninò non fuit Paulo legis doctori nota. Rom. 7. 7. Deinde, niſi concupiſcentia præcedens conſenſum in hoc mandato prohibeatur, magna fuerit decalogi confuſio. Nam ſeptimum mandatum, quandam etiam vxoris proximi concupiſcentiam redarguit. Mat. 5. 28.

Domum. Illuſtratio mandati è diſtributione ſubiectorum, ex qua liquet concupiſcentiam malam hic tantùm damnari. Coloſſ. 3. 5. Quædam enim eſt permiſſa & per ſe bona: vt deſiderium cibi & potionis, & etiam concupiſcentia ſpiritus. Gal. 5. 17. *Spiritus concupiſcit aduerſus carnem.*

Pars negativa.

Ne concupiſcito rem proximi. Hic prohibentur,

I. Ipſa concupiſcentia, id eſt, originalis corruptio, quatenus ea noxia eſt proximo. Iacob. 1. 14.

II. Prava quæuis & ſubita cogitatio & paſſio cordis, quæ naſcitur ex concupiſcentia. Gal. 5. 17. *Nam caro concupiſcit aduerſus ſpiritum.* Luc. 10. 27. *Deus diligendus eſt ex tota cogitatione.* Huc pertinet ſuggeſtio Satanæ, ſi oblata recipiatur & inhæreat.

III. Cogitatio & motio quæuis, delectans quidē & titillans cor, ſed non eliciens cōſenſum. ibid. Huc pertinent ſtultorum vota: vtinam hæc domus eſſet

mea; vtinam, &c. Huiuſq; loci ſunt inſomnia libidinoſa, ſi modò extiterint ex impetu concupiſcentiæ.

Pars affirmatiua.

Concupiſcito id tantùm, quod eſt in bonum proximi. Hic iubentur.

I. Purum cor erga proximum. 1. Tim. 1. 5. *Porrò finis mandati, eſt charitas ex puro corde, & conſcientia bona, & fide non ſimulata.*

II. Sanctæ cogitationes & motiones ſpiritus. 1. Theſſ. 5. 23. *Paulus precatur, vt Theſſalonicenſes ſancti ſint, non ſolum anima & corpore, ſed etiam ſpiritu.* Epheſ. 4. 23.

III. Lucta contra prauos appetitus. Rom. 7. 22. *Delector lege Dei, quod ad interiorem hominem.* 23. *Sed video aliam legem in membris meis rebellantem legi mentis meæ, & captivum reddentem me legi peccati, quæ eſt in membris meis.* 24. *Miſer ego homo, quis me eripiet ex iſto corpore mortis?* 2. Cor. 12. 7, 8, 9

CAP. 30. *De vſu legis.*

VSus legis in hominibus non renatis triplex eſt.

Primus eſt oſtendere peccatum. Rom. 3. 20. *Propterea ex operibus legis nulla caro iuſtificabitur in conſpectu eius: per legem enim agnitio peccati.*

Secundus

Secundus, operari & augere peccatum per accidens, gratia carnis, qua nitimur in vetitum ſemper, cupimuſq; negata. Rom. 7. 8. *Sed peccatum occaſione ſumpta genuit in me omnem cupiditatem per illud mandatum*: Nam *abſq; lege peccatum eſt mortuum*. 9. *Ego enim viuus eram ſine lege quondam: mandati autem illius aduentu peccatum reuixit.* 10. *At ego mortuus ſum, & repertum eſt illud mandatum, quod erat ad vitam, mihi cedere ad mortem.*

Tertius, denunciare æternam damnationem ob inobedientiam vel minimam, nulla ſalutis oblata ſpe. Hæc enim ſententia legis eſt, per quam minando, & terrendo regnat in hominibus. Rom. 3. 19. *Scimus autem quæcunq; lex dicit, eis qui in lege ſunt dicere, vt omne os obturetur & obnoxius fiat totus mundus condemnationi Dei.* Gal. 3. 10. *Nam quotquot ex operibus legis ſunt, ſub execratione ſunt: Scriptum eſt enim: execrabilis quiſquis non manſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis, vt faciat ea.* 2. Corinth. 3. 7. *Quod ſi mortis miniſterium literis informatum in ſaxis fuit glorioſum, &c.* 8. *Quî non potius miniſterium ſpiritus erit glorioſum?* 9. *Nam ſi miniſterium condemnationis, fuit glorioſum, &c.*

Legis in homine regnantis finis eſt, vt peccatores ad Chriſtum vrgeantur. Gal. 3. 22. *Sed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus.* 24. *Itaque lex pædagogus noſter fuit in Chriſtum.* Hebr.

12. 18, 19, 20.

Huius regni duratio eſt æterna, niſi in hac vita peccator reſipiſcentiam agat: ad cuius primum actum ita deſinit, vt is ſub lege non ſit amplius ſed ſub gratia. 2.Sam.12.13. *Tum dixit David Nathani: peccaui Iehoua; Quapropter dixit Nathan Dauidi: Etiam Iehoua tranſtulit peccatum tuum, non es moriturus.* Rom.6.14. *Peccatum enim vobis non dominabitur; Non enim eſtis ſub lege ſed ſub gratia.* Itáque ſi vitam æternam ſeriò exoptas, primùm te viaſq́; tuas debes excutere per ſingula mandata legis, tum vbi noueris peccata, ob oculos ponenda eſt maledictio peccatis debita, vt tuam miſeriam deflens,& vires(quod ad ſalutem attinet)omninò deſperans,teipſum abrenunties, & ad Chriſtum Ieſum quærendum, & expetendum inciteris.

Vſus legis in renatis longe eſt alius; nimirum eos dirigere ad nouam obedientiam in omni vita, acceptam quidem eam deo per Chriſtum. Rom.3.31. *Legem igitur inanem reddimus per fidem? Abſit, imò legem ſtabilimus.* Pſal.119.24. *Teſtimonia tua oblectationes meæ ſunt, homines conſilij mei.* 105. *Lucerna pedi meo verbum tuum eſt, & lux itineri meo.*

CAP.

CAP. 31.

De fœdere Gratiæ.

HActenus de fœdere operum & de lege; ſequitur fœdus gratiæ.

Fœdus gratiæ eſt, quo Deus Chriſtum ipſum eiuſq; beneficia gratis promittens, ab homine viciſſim exigit, vt fide Chriſtum recipiat, & reſipiſcat. Hoſc. 2. 16. *Et pangam pro ipſis fœdus die illo cum beſtiis agri, & cum auibus cœli reptilibuſq; terræ, & arcum gladiumq́; ac bellum confringens è terra, faciam vt iaceat ſecurè.* 19. *Et deſponſabo te mihi in ſæculum: deſponſabo te, inquam, mihi iuſtitia, iudicioq́; & benignitate ac miſericordia.* 20. *Et deſponſabo te mihi fide, vt agnoſcas Iehovam.* Ezech 36.23. *Et aſpergens vos aquis mundis, vt mundemini ab omnibus impuritatibus veſtris, & ab omnibus ſtercoreis diis veſtris mundabo vos.* 26. *Et dabo vobis cor novum, & ſpiritum novum ponam in medio veſtri, & amouens cor lapideum è carne veſtra indam vobis cor carneũ.* 27. *Et ſpiritum meum ponam in medio veſtri, quo faciam vt in ſtatutis meis ambuletis.* Matt. 3.1. *Repentè veniet in templum ſuum dominus, quem vos quæritis, & Angelus fœderis quo vos delectamini: Ecce venturus eſt, ait Iehoua exercituum.*

Hoc fœdus, teſtamentum etiam appellatur. Habet enim ex parte naturam & proprietates teſtamenti. Nam primò morte teſtatoris confirmatur.

 Heb.9.

Heb.9.16.*Nam vbi teſtamentum eſt, mors intercedat neceſſe eſt teſtatoris.* 17. *Teſtamentum enim in mortuis ratum eſt, quandoquidem nondum valet, cum viuit teſtator.* 22. *Et omnia ferè ſecundum legem ſanguine purificantur, & abſq; ſanguinis effuſione non fit remiſſio.* Secundò, hoc fœdere non tantum nos aliquid deo offerimus, aut magnum quid pollicemur, ſed penè tantùm accipimus: Sicut in teſtamento non teſtatoris, ſed hæredum commodum agitur.

Fœdus, vtcunq; ſubſtantia vnicum ſit, tamen diſtinguitur in vetus & novum. Vetus teſtamentum ſeu fœdus eſt, quod Chriſtum exhibendum typis & vmbris proponit.

Fœdus novum, eſt de Chriſto in carne exhibito: & explicatur apertiſſimè in Evangelio.

Evangelium, eſt pars verbi dei, optimum fœliciſſimumq; nuntium continens, nempè, genus humanum per mortem Ieſu Chriſti vnigeniti filij dei in carne manifeſtati, plenè redemptum eſſe, ita vt cunctis hominibus (modo reſipiſcant & credant in Chriſtum Ieſum) parata ſit pleniſſima omnium omninò peccatorum remiſſio, ſalus, & vita æterna. Ioh.3.14. *Prout autem Moſes extulit ſerpentem in deſerto, ita extolli oportet filium hominis.* 15. *Vt quiſquis credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.* 16. *Ita enim deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum dederit, vt quiſquis credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Act.

10.43. *Huic omnes Prophetæ teſtimonium dant: remiſſionem peccatorum accepturum per nomen eius quemuis, qui crediderit in eum.*

Euangelii finis & vſus eſt: Primò, oſtendere iuſtitiam eam in Chriſto, qua tum legi plenè ſatisfiat, tum obtineatur ſalus. Secundò, Spiritus ſancti organum, & quaſi canalē eſſe, in quo efficaciam ſuam exerat in fide gignenda, per quam credētes Chriſti iuſtitiam apprehendant. Rom. 1. 16. *Non enim me pudet Euangelii Chriſti, potentia ſiquidem eſt Dei ad ſalutem cuiuis credenti, Iudæo in primis, tum etiam Græco.* 17. *Iuſtitia enim Dei per illud retegitur ex fide in fidem.* Iſa. 53. 1. *Quis credit prædicationi noſtræ? & brachium Iehouæ in quo reuelatur?* Iohan. cap. 6. ver. 63. *Spiritus eſt qui viuificat: caro non prodeſt quicquam: verba quæ ego loquor vobis, ſpiritus ſunt & vita ſunt.*

Euangelium in eccleſia florente, prædicatum: eâdem verò ob communem apoſtaſiam collapſa & iacente, idem euangelium narratum, & recitatum, eiuſque percepto vel ſono extra ordinem efficax eſt ope ſpiritus ſancti. Roman. 10. 14. *Quomodo igitur inuocabunt eum, in quem non crediderint? Quomodo autem credent ei, de quo non audierint? Quomodo autem audient abſque prædicante?* Act. cap. 11. verſ. 19. *Illi porro qui diſperſi fuerant ex oppreſſione orta ob Stephanum, peruenerunt vſque in Phœniciam & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes ſermonem Dei niſi ſolis Iudæis.* *Verſ.* 20. *Quidam autem*

autem ex eis Cyprai & Cyranenſes, cum introiſſent Antiochiam, loquuti ſunt Græcis, euangelizantes dominum Ieſum. 21. *Fuit autem manus Domini cum eis, multuſque numerus credentium conuerſus eſt ad Deum.* Iohan. cap. 4. verſ. 28. *Reliquit ergo hydriam ſuam mulier & abijt in vrbem, dixitque eius loci hominibus,* 29. *Venite, videte hominem, qui dixit mihi quæcunque feci; num iſte eſt Chriſtus?* 30. *Exierunt ergo ex vrbe, & venerunt ad eum.* 42. *Et mulieri dicebant: non amplius propter tuos ſermones credimus: ipſi enim audiuimus, & ſcimus hunc eſſe verè ſeruatorem illum mundi Chriſtum.* Roman. cap. 10. verſ. 18. *Sed (inquam) an non audierunt, imò vero in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terrarum verba eorum.* Hinc apparet multos è patribus noſtris in medio papatu ſalutem adeptos eſſe. Apocal. cap. 12. verſ. 17. *Iratus eſt draco aduerſus mulierem, & abiit vt gereret bellum cum reliquis ex ſemine eius, cuſtodientibus mandata Dei, & habentibus teſtimonium Ieſu Chriſti.* Roman. cap. 11. verſ. 4. *Sed quid dicit ei diuinum reſponſum? feci vt remanſerint mihi ſeptem millia virorum, qui non flexerunt genu imagini Baal.*

CAP. 32. *De Sacramentis.*

HVcuſque de prædicatione verbi; ſequuntur eius appendices, nimirum Sacramenta.

Sacramentum eſt, quo per certos exter-

nos

nos ritus Chriſtus eiuſque gratiæ ſalutiferæ Chriſtiano ſignificantur, præbentur, obſignantur. Rom. 4. 11. *Et ſignum accepit circumciſionis, quòd obſignaret iuſtitiam fidei, quæ fuerat in præputio.* Geneſ. 17. 11. *Circumcidetis igitur carnem præputij veſtri, vt ſit ſignum fœderis inter me & vos.*

Non ergò putandum, inhærere vim & efficaciam ſanctificandi, in ſacramenti externo ſigno, ſicut vis abſtergendi inſita eſt in aquis thermarum; nam vis ea, ſpiritus ſancti eſt propria: Significatio quædam illius ex inſtitutione Chriſti ſigno conuenit.

In omni ſacramento, conſiderandæ ſunt partes, & partium relatio.

Partes ſacramenti ſunt, vel ſymbolum externum, vel res ſacramenti.

Symbolum, eſt vel præſcripta ſenſibilis materia, vel actio externa circa eandem.

Res ſacramenti eſt, vel Chriſtus & illius gratiæ, vel actio interna circa Chriſtum.

Actio interna, eſt vel Dei, vel fidei.

Actio Dei, eſt oblatio, applicatio, obſignatio Chriſti & gratiarum eius in fidelibus.

Actio fidei, eſt conſideratio, expetitio, apprehenſio, receptio Chriſti in ſacramento.

Relatio ſacramenti, eſt externorum cum internis .i. rerum cum rebus, actionũ cum actionibus, ex diuina inſtitutione vnio σχετικη & habitudo per quã

fit,

ſit, quòd ſigna in externos ſenſus incurrentia, Chriſtianum animum analogia quadam ad conſiderandas res ſignificatas, & applicandas traducunt.

Ex hac relatione ſacramentali oriuntur frequentes metonymicæ locutiones, quæ ſunt, quando aliud de alio in ſacramentis prædicatur. Nam

I. Signi nomen prædicatur de re ſignificata. Exod. 12. 11. *Sed comedetis eam*, (id eſt, paruam pecudem) *cum feſtinatione, Peſach eſt Iehoua.* Iohan. cap. 6. verſ. 51. *Ego ſum panis viuificus, qui è cœlo deſcendi: ſi quis ederit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo caro mea eſt. Quam ego dabo pro mundi vita.* 1. Corinth. cap. 5. verſ. 7. *Paſcha noſtrum pro nobis ſacrificatum eſt, nempe Chriſtus.* 1. Corinth. cap. 10. verſ. 17. *Quoniam vnus panis, vnum corpus multi ſumus: nam omnes vnius panis ſimus participes.*

II. Rei internæ nomen de ſigno prædicatur. Vt, Panis, eſt corpus Chriſti; poculum eſt ſanguis Chriſti. 1. Corinth. cap. 11. verſ. 24. Mat. cap. 26. verſ. 28.

III. Signo attribuitur effectum rei ſignificatæ. Vt, Circumciſio eſt fœdus. Gen. 17. 10. Act. 7. 8. Poculum eſt nouum fœdus in ſanguine Chriſti. Luc. cap. 22. verſ. 16. Baptiſmus lauacrum eſt. Tit. 3. 5.

IIII. Proprium ſigni rei ſignificatæ tribuitur.

Deut.

ſalutis & damnationis.

Deut. 10.6. *Circumcidite præputium cordis.* Iohan. cap.6.verſ. 53. *Niſi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.*

Ex his apparet non eſſe quare papiſtæ μετουσίαν & alij συνουσίαν vrgeant.

CAP. 33.

De Baptiſmo.

SAcramenta duo ſunt. 1.Cor.10.1. *Nolim autem vos ignorare, fratres, patres noſtros omnes ſub illa nube fuiſſe, & omnes per mare tranſiuiſſe,* 2. *Et omnes in Moſem baptizatos eſſe nube & mari,* 3. *Et omnes eandem eſcam ſpiritualem ediſſe.* 4. *Et omnes eundem potum ſpiritualem bibiſſe: bibebant enim ex ſequente ſpirituali petra: petra verò erat Chriſtus.* Tertullianus libro quarto contra Marcion. Auguſt. de Symbol. ad Catechum. libro quarto capite ſexto.

Primum eſt, quo fit admiſſio in Eccleſiam Dei, & eſt Baptiſmus. Alterum eſt, quo fit perpetua conſeruatio & nutritio in eadem Eccleſia, id eſt, Cœna dominica.

Baptiſmus eſt ſacramentum, quo fœderati abluuntur aqua, in nomen (vel nomine) patris, filij, & ſpiritus ſancti: vt Chriſto inſiti cum eo communionem habeant in æternum. Mat.28.19. *Profecti ergo docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine Patris,*

tris, filij, & ſpiritus ſancti. Marc. 16.16. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſeruabitur: qui non crediderit condemnabitur.* 1.Cor. 1.13. *Num diſpertitus eſt Chriſtus? Num Paulus crucifixus eſt pro vobis? aut in nomen Pauli baptizati fuiſtis?* 14. *Gratias ago Deo meo, quod neminem veſtrum baptizauerim, niſi Criſpum & Gaium.* 15. *Ut ne quis dicat me in meum nomen baptizaſſe.*

Fœderati, ſunt vniuerſum Abrahæ, vel fidelium ſemen; iique ſunt vel adulti, vel infantes.

Adulti ſunt, qui adiungentes ſe viſibili Eccleſiæ Dei, & reſipiſcentiam teſtantur, & doctrinam eius fundamentalem recipiunt. Mat. 3. 6. *Et baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata ſua.* Act. 8. 35. *Tum Philippus aperto ore ſuo, & incipiens à ſcriptura iſta, euangelizauit ei Ieſum.* 36. *Cum verò pergerent in via, venerunt ad quandam aquam; tum ait Eunuchus, ex aquam: Quis prohibet me baptizari?* 37. *Dixit verò Philippus: ſi credis ex toto corde, licet. Reſpondens autem ille, dixit: Credo filium Dei eſſe Ieſum Chriſtum.* Exod. cap. 12. verſ. 48. *Quod ſi peregrinabitur apud te peregrinus, qui facere voluerit paſcha Iehouæ, circumciditor ei omnis mas, tum demùm accedito ad faciendum ipſum, & eſto ſicut ipſe indigena terræ. At nullus præputiatus veſcitor illo.*

Infantes fœderati, ſunt ex altero ſaltem parente fideli. 1. Corinth. cap. 7. verſ. 14. *Maritus infidelis ſanctificatus eſt vxori, & vxor infidelis ſanctificata eſt*

eſt viro: alioqui certè liberi veſtri impuri eſſent: nunc autem ſancti ſunt. Roman. cap. 11. verſ. 16. *Quod ſi primitiæ ſanctæ, ſancta etiam maſſa: & ſi radix ſancta eſt, etiam rami.* Geneſ. cap. 17. verſ. 7. *Stabilio fœdus meum inter me & te, ac ſemen tuum poſt te, &c. me eſſe tibi Deum, & ſemini tuo poſt te.* 13. *Omnino circumciditor natus domi tuæ, & emptus pecunia tua: ſic erit fœdus meum in carne veſtra, in fœdus perpetuum.* Act. cap. 16. verſ. 31. *At illi dixerunt: Crede in dominum Ieſum Chriſtum, & ſeruaberis tu & domus tua.*

Baptizari in nomen patris, &c. eſt adhibito externo ablutionis ſymbolo, aſcribi in familiam Dei, id eſt eccleſiam, eiuſque priuilegiis donari. Gen. 48. 16. *Angelus ille, qui vendicat me ab omni malo, benedicat pueris iſtis, & vocetur in eis nomen meum & nomen patrum meorum Abraham, & Iſaaki; & fiant vt piſcis in multitudine, in medio huius terræ.* Iſai. cap. 4. verſ. 1. *Prehendent ſeptem mulieres virum eundem tempore illo, dicendo: Cibum noſtrum comedemus, & veſtimentum noſtrum induemus, tantummodo inuocetur nomen tuum ſuper nos. Aufer hoc probrum.*

Hinc apparet, in hac Baptiſmi ablutione, mirandam proponi & obſignari ſtipulationem. Primò, Dei cum baptizato, quod pater velit eum in gratiam recipere, filius redimere, Sp. ſanctus abluere & regenerare. Secundò, baptizati cũ Deo, quòd velit neminem

neminem agnoſcere, inuocare, colere, niſi hunc verum Iehouam, qui eſt pater, filius, & ſpiritus ſanctus.

Externa Baptiſmi materia, eſt aqua. Non enim quouis liquore, ſed ſola aqua naturali baptizandum eſt. Id veteris Eccleſiæ iudicium eſt. Cum enim quidam miniſter, aqua deficiente, arenam ſumpſiſſet, eaque quendam baptizaſſet; poſtea repetitus eſt ille baptiſmus, quaſi nullus prior fuiſſet. Nicephor. hiſtor. libro tertio, capite triceſimo tertio.

Externa baptiſmi forma eſt ablutio baptizati, iuxta præſcriptum verbi Dei, per Miniſtrum verbi facta. Rom. 10.14.

Modus abluendi antiquus, fuit per ritum immerſionis, vt docet Paulus ad Romanos capite ſexto, & concilium Laodicænum, & Neocæſarienſe: verum in Eccleſia Chriſtiana, frigidioribus præſertim locis, merſionis loco, aſperſio recepta eſt, ob infantium imbecillam valetudinem: nam pauciſſimi nunc dierum adulti baptizantur. Neque hoc mirum debet videri, mutatum eſſe ſacramentalem ritum: quia charitas & neceſſitas diſpenſant cum ceremoniis, eaſque ἐπιεικείᾳ quadam temperant.

Vnio

Vnio ſiue συζυγίας ſigni & rei ſignificatæ.

Externus Baptiſmus			Vnio ſiue συζυγία Baptiſmi.			Internus Baptiſmus
Res ſenſibilis.			Aqua.	Sanguis Chriſti, & per Synecdoch. totus Chriſtus.		Res ſpiritualis.
Actiones ſenſibiles, & externæ,	Miniſtri, ablutio ſordium corporis in Nomine, &c.		Aſperſio, vel immerſio in aquam.	1. Remiſsio peccatorum, & imputatio iuſtitiæ Chriſti. 2. Mortificatio peccati, vi mortis Chriſti.	Dei, ablutio ſpiritualis, id eſt, regeneratio.	Actiones ſpirituales, & internæ.
			Mora in aqua.	Progreſsio & auctio mortificationis.		
			Emerſio ex aqua.	Viuificatio, & Sanctificatio vi reſurrectionis Chriſti.		
	Recipientis.		Dare ſe abluendum.	Conſecrare ſe Deo: & diabolo, carni, mundo abrenunciare.	Recipientis.	
			Accipere ablutionem.	Sentire internam ſpiritus ablutionem.		

Iteratio Baptiſmi nullo modo admittenda eſt, vt enim ſemel naturali generatione naſcimur: ita ſemel tantùm renaſcimur. Ideoq; qui ab hæretico paſtore nondum depoſito (ſeruata forma externa) baptizati ſunt, non ſunt in Eccleſia Dei rebaptizandi: præſertim, ſi poſtea ſacram communionem receperint, ſed tantùm de vera fide docendi ſunt. *Euſeb. Eccleſiaſt. Hiſtor. lib.* 7. *cap.* 8. *Erat apud nos frater quidam fidelis antiquitùs, ante etiam quàm ego Epiſcopus ordinarer, imò & antequam deceſſor meus Heraclas: Is cum intereſſet his qui baptizantur, & audiret vel quid interogentur, vel quid reſpondeant, flens acceſſit ad me, & procedens ad pedes meos, confiteri cæpit ſe baptiſma ab hæreticis aliter ſuſcepiſſe, quod tamen ſecundum ea quæ nunc videret à nobis miniſtrari, nec baptiſma duceret, eò quòd eſſet repleta blaſphemiis omnis illa confeſſio: ſimul & hoc addebat, ſe in tantum pro hoc errore ſtimulari, vt ne oculos quidem ad deum auderet erigere: propter quod exorabat ſe mundari, & purificari eccleſiaſtico baptiſmate, vt & gratiam poſſit conſequi ſpiritus ſancti. Quod ego facere auſus non fui, ſed dixi poſſe ei ſufficere tam multi temporis communionem, quam in Eccleſia conſecutus eſt, per hoc, quod à nobis Euchariſtiæ ſuſcipiens donum, Reſponderet Amen: ex quo & per ſingula potuiſſet ipſa ſacramentorum virtute purgari. Cohortabar igitur eum, debere confidere fidei ſuæ, & conſcientiæ iam purgatæ, & ante omnia quod tam diu in Sacramentis nobis iam particeps fuerit.* Auguſt. lib. 3. cap. 2. contra

tra

tra Petiliani literas.

Rectus vſus Baptiſmi ſic eſt: Quando intus in corde ſentis irritatis concupiſcentijs inclinare te ad peccatum aliquod, ſancta meditatio habenda eſt de ſolenni voto, quod deo in Baptiſmo nuncupaſti.

Deinde, ſi ex infirmitate lapſus es vel etiam relapſus, recurre viciſſim ad Baptiſmum, vt illic te colligas animumq; recipias. Nam in eo ſemel adminiſtrato, peccatorum remiſſio non præteritorum tantùm, ſed etiam præſentium & per omnem vitam futurorum eſt data. 1.Pet.3.20. Eph.5.25.26,27. Vnde Baptiſmus verè Sacramentum pœnitentiæ dici poteſt, & metuenti naufragium fidei ſcalmus eſt. Marc.1.4. 1.Tim.1.19.Rom.6.4,6.

Tertiò, vide nunquam animo conquieſcas, donec regenerantem vim Baptiſmi ſenſeris, id eſt, efficaciam mortis Chriſti peccatum mortificantis, & reſurrectionis virtutem, in renovatione ſpiritus.

CAP. 34.

De Cœna Domini.

COEna Domini, eſt Sacramentum, quo adhibito pane & vino, Chriſti σύμφυτοι in eodem continuò nutriuntur ad vitam æternam. 1. Cor. 11.23,24,25. Rom.6.5.

Relatio Sacramentalis quæ eſt in Cœna Dominica ita ſe habet.

	Res ſenſibiles.	1 Panis. 2. Vinum.	*Relatio Sacramentalis.*	1. Corpus 2. Sanguis } Chriſti.	Res ſpirituales.	
Actiones ſenſibiles, & externæ.	Miniſtri.	Accipere panem & vinum in manum.		Obſignare Chriſtum ad munus mediationis. Ioh 6.27.	Dei.	Actiones ſpirituales, & internæ.
		Cōſecrare panē & vinum recitatione promiſſionis, & precibus in eū finē conceptis.		Mittere Chriſtum ad præſtandam mediationē, ad quam ab æterno obſignatus eſt.		
		Frangere panem & effundere vinum.		Execrabilis paſſio Chriſti, & effuſio ſanguinis.		
		Dare panem & vinum in manum recipientis.		Offerre Chriſtum omnibus etiam hypocritis, ſed Chriſtianis verè exhibere.		
		Recipere panem & vinum in manum.		Apprehendere Chriſtum per fidem.	Recipientis Chriſtiani.	
	Recipientis Chriſtiani.	Edere panem, & vinum bibere, vt nutritio corporis fiat.		Applicare ſibi Chriſtum, vt vera vnio & communio cū Chriſto augeatur.		

Sanᶜta præparatio ad Cœnam Domini requirit:

Primò, cognitionem præcipuè lapſus noſtri,& reſtitutionis in fœdere per Chriſtum promiſſæ. 1. Cor.11.26. *Quotieſcunq́ enim ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortem domini annuntiatis, vſquequò venerit.*

Secundò, verâ fidem in Chriſtum:nam in Sacramento quiſq; tantum accipit,quantum credit ſe accepturum Hebr.4. 2. *Etenim nobis evangelizatum eſt, ſicut & illis: at non profuit illis auditus ſermo, vt qui fidei mixtus non fuerit ipſis qui audierant.* Deinde veram reſipiſcentiam de peccatis. Eſa. 66. 3. *Qui iugulat bouem, ac ſi percuteret virum; qui maᶜtat paruam pecudem, ac ſi decollaret canem: qui offert munus, ac ſi ſanguinem porci;qui adolet thus,ac ſi muneraretur idolum: etiam iſti eligunt vias ſuas, & abominationibus ſuis anima eorum deleᶜtatur.* Pſal.26.6. *Lauo innocentia manus meas, & circumeo altare tuum, Iehova.*

Tertiò,renovatam & fidem & reſipiſcentiam ob recentes lapſus ex infirmitate admiſſos: quia nouum quodvis peccatum requirit novum aᶜtum & fidei & reſipiſcentiæ: & iſta renouatio declaranda eſt, Reconciliatione cum proximo de iniurijs & offenſis.Mat.5.23. *Igitur ſi munus tuum attuleris ad altare, & illic memineris fratrem tuum habere aliquid contra te,* 24. *Omitte illic munus tuum coram altare, & abi: primùm, reconciliator fratri tuo, & tum veniens offer munus tuum.* Hæc ſi attuleris, à Sacramento ob creberrimas infirmitates ne abſtineas.

Si ſentis tibi cor eſſe pravum & rebelle, ſciendum eſt, ſenſum prauæ diſpoſitionis optimam diſpoſitionem eſſe. Luc. 4. 18. *Spiritus domini ſupra me, propterea quod vnxit me; vt evangelizem pauperibus miſit me, vt ſanem contritos corde, vt prædicem captiuis dimiſſionem, & cæcis viſus recuperationem, & confractos emittam in libertatem.* Mat. 15. 24. *Ipſe verò reſpondens dixit: non ſum miſſus niſi ad oues perditas domus Iſrael.* Cœna remedium eſt ægris & laſſatis animis: ergo non tam afferendum cor mundum eſt, quâm in ea quærendum.

Si magnum ſentis defectum fidei, obnixè orato deum vt fidem augeat. Marc. 9. 24. *Pater verò pueri ſtatim clamans cum lacrymis, dixit, Credo, domine: ſuccurre incredulitati meæ.*

Hoc ſi minùs ipſe præſtes, vtere ſubſidio fideliũ, qui te quaſi paralyticũ humeris deportẽt, Chriſtoq; ſiſtãt. Marc. 2. 3. *Tunc veniunt ad eum ferentes paralyticum, qui à quatuor portabatur.* 4. *Et cum non poſſent ei appropinquare propter turbam, detexerunt tectum ædium in quibus erat, eoq́ perfoſſo, funibus demiſſerunt grabbatum in quo paralyticus iacebat.*

Si hæc non attuleris, reus eris corporis & ſanguinis Chriſti; ſimili planè ratione, ac is qui violat coronam vel nummum regis, reus eſt læſæ maieſtatis. 1. Cor. 11. 27. *Itaq́ quiſquis ederit panem hunc, aut biberit hoc poculum domini indignè, reus tenebitur corporis & ſanguinis domini.*

CAP.

CAP. 35.

De gradibus executionis decreti Electionis.

DIctum eſt de externis medijs exequendi decreti Electionis: ſequuntur deinceps executionis gradus.

Gradus duo ſunt: Amor Dei, & amoris declaratio. Eph.1.6. *Ad laudem glorioſæ ſuæ gratiæ, quâ nos gratis effecit ſibi gratos in illo dilecto.* 9. *Patefacto nobis myſterio voluntatis ſuæ, ſecundum gratuitam ſuam beneuolentiam, quam propoſuerat in ſeſe.*

Amor Dei eſt, quo deus homines in ſe corruptos, in Chriſto tamen electos, gratis amat. 1.Ioh.4.19. N*os diligimus eum, quoniam ipſe prius dilexit nos.* Rom 5.8. *Commendat autem ſuam charitatem erga nos Deus, quòd quum adhuc eſſemus, peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus ſit.* 10. N*am ſi cum inimici eſſemus, reconciliati fuimus deo per mortem filij eius, multò magis reconciliati ſeruabimur per vitam ipſius.*

Amoris declaratio duplex eſt: Prima, in electis infantibus: altera, in adultis.

Declaratio diuini amoris in infantibus iſta eſt. Electi infantes vel in vtero, vel ſtatim atq; nati ſunt ratione abdita & ineffabili per ſpiritũ dei Chriſto inſiti, morientes ſaluãtur. 1.Cor.12.13. *Etenim per vnũ ſpiritũ nos omnes in vnũ corpus baptizati ſumus: ſiue Iudæi, ſiue Græci, ſiue ſervi, ſiue liberi: & omnes vna potione potati ſumus in vnũ ſpiritũ.* Luc.1.35. *Et reſpon-*

reſpondens Angelus dixit ei, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi inumbrabit te: propterea id etiam quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius dei. 41. Et factũ eſt, vt audiuit Elizabet ſalutationẽ Mariæ, ſaliijt fœtus in vtero eius: & repleta eſt ſpiritu ſancto Elizabet. 64. Apertũ eſt autem os eius illicò & lingua eius loquebatur, benedicens deo. 80. Ipſe autem puerulus creſcebat, & corroborabatur Spiritu: fuitq́; in deſertis ad eum vſq́; diem, quo ſe oſtenderet apud Iſraelem. Ier. 1. 5. *Cum non formauiſſem te in vtero, agnoui te; & cum nondum prodiiſſes ex vtero ſanctificaui te: prophetam ipſis gentibus conſtitui te.*

Declaratio amoris divini in adultis, quatuor præcipuè gradus continet. Rom. 8. 30. 1. Cor. 1. 30.

CAP. 36. *De primo gradu declarationis amoris Dei.*

PRimus gradus eſt vocatio efficax, qua peccator ſeparatus à mundo, receptus eſt in Dei familiam. Eph. 2. 17. *Et veniens evangelizauit pacem vobis, qui procul eratis, & iis qui procul erant. 19. Nempe igitur non amplius eſtis hoſpites & inquilini, ſed conciues ſanctorum, ac domeſtici Dei.*

Partes habet tres. Prima, eſt electio, quæ eſt ſeparatio peccatoris è perdita maſſa generis humani. Ioh. 15. 19. *Si ex mundo fuiſſetis, mundus quod ſuum eſt amaret: Quia verò ex mundo non eſtis, ſed ego elegi vos ex mundo, propterea odit vos mundus.*

Secun-

Secunda, eſt donatio patris, qua ſaluandum peccatorem Chriſto; Chriſtumque viciſſim peccatori donat. Rom. 8. 32. *Proprio filio non pepercit, ſed pro nobis tradidit eum.* Iſa. 9. 6. *Sed puer naſciturus eſt nobis, filius dabitur nobis, &c.* Ioh. 17. 2. *Sicut dediſti ei authoritatem in omnem carnem, vt quotquot dediſti ei, det eis vitam æternam.* 6. *Patefeci nomen tuum hominibus quos dediſti mihi ſelectos è mundo: tui erant, & mihi eos dediſti, & ſermonem tuum ſeruarunt.* 7. *Nunc nouerunt omnia quæ dediſti mihi à te eſſe.* Ioan. 10. 29. *Pater meus, qui eas dedit mihi, maior omnibus eſt: neq; quiſquam poteſt eas rapere è manu patris mei.*

Tertia, eſt vnio, quæ eſt inſitio in Chriſtum, & cum eodem coalitio: vt Chriſtus ſpeciali ratione caput ſit, peccator membrum. Ioh. 17. 20. *Non pro eis autem rogo tantùm, ſed & pro iis qui per ſermonem eorum credituri ſunt in me.* 21. *Vt omnes vnum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint: vt credat mundus me à te miſſum eſſe.* Epheſ. 5. 30. *Quoniam membra ſumus corporis eius, ex carne eius, & ex oſſibus eius.* Ioh. 15. 1. *Ego ſum vitis illa vera, & pater meus agricola eſt.* 2. *Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollit: & omnem qui fert fructum purgat, vt plus fructus adferat.* Epheſ. 2. 20. *Superſtructi ſuper fundamentum Apoſtolorum ac Prophetarum, cuius imus angularis lapis eſt ipſe Ieſus Chriſtus.* 21. *In quo totum ædificium congruenter coagmentatum creſcit, vt ſit templum ſanctum domino.* 22. *In quo & vos vna ædificamini,*

vt

vt ſitis habitaculum Dei per ſpiritum.

Hæc vnio realis & maximè arcta eſt, non tamen per contactum vllum, vel commixtionem, vel ferrumminationem animæ ad animam, vel etiam per nudam conſenſionem animorum, ſed per communionem & efficaciam eiuſdem ſpiritus: qui infinitus eſt & poteſt perinde res maximè diſiunctas vnire: ſicut eadem anima caput & pedes cõiungit. Ep. 2. 22. 2. Pet. 1. 4. *Ex eo quòd maxima nobis ac precioſa promiſſa donata ſint, vt per hæc efficeremini diuinæ conſortes naturæ, elapſi ex corruptione quæ eſt in mundo per cupiditatem.* Phil. 2. 1. *Si qua igitur conſolatio eſt in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua communio ſpiritus, ſi qua viſcera ac miſerationes, &c.*

Vocationis exequutio ſuis conſtat mediis.

Primum eſt, ſalutaris auditio verbi [a] quando homini in peccatis mortuo & de ſalute ne cogitanti quidem extrinſecus enunciatur verbum Dei: [b] lex primò oſtendens peccatum, & peccati pœnã damnationem: tum Euangelium oſtendens ſalutem in Chriſto, cum conditione fidei: & intus [c] oculi illuminantur, [d] cor & aures aperiuntur, vt audiat & verè intelligat verbum Dei prædicatum. [a] Ezech. 16. 6. *Tranſiens autem iuxta te, cum viderem te præbentem conculcandam te in ſanguine tuo, dixi tibi, in ſanguine tuo viue, iterumq́; dixi tibi, in ſanguine tuo viue.* Iſa. 55. 1. *Heus quiſquis ſitit, venite ad iſtas aquas, & cui nulla eſt pecunia venite, comparate, & comedite, venite, inquam, comparate abſq́; pecunia & abſq́; pretio vinum*

num & lac. Ioh. 1. 12. *Quotquot autē eum acceperunt, dedit eis hanc dignitatem, vt filij Dei fierent, nempe iis qui credunt in nomen eius.* [b]Rom. 7. 7. *Immo peccatum non cognoui niſi per legem, nam etiam cupiditatem non noſſem, niſi lex dixiſſet, non concupiſces.* [c] 1. Ioh. 2. 27. *Sed vnctio quam vos accepiſtis ab eo, manet in vobis: nec neceſſe habetis, vt quiſquam doceat vos: verùm ſicut eadem vnctio docet vos de omnibus, quæ & verax eſt, & non mendax, & ſicut docuit vos, manebitis in eo.* [d] Act. 16. 14. *Quædam autem mulier nomine Lydia quæ purpuram vendebat in vrbe Thyatirorum, Deum colens, nos audiuit: cuius dominus adaperuit cor, vt attenderet ea quæ dicebantur à Paulo.* Pſal. 40. 6. *Sacrificio & munere non delectatus, aures perfodiſti mihi, &c.* Ioh. 6. 44. *Nemo poteſt venire ad me, niſi pater, qui miſit me, traxerit eum: ego verò ſuſcitabo eum vltimo illo die.* Eſa. 54. 7. *Nam vt vxorem derelictam & dolentem animo reuocat te Iehoua: & vxorem adoleſcentiæ, quamuis ſpreta ſis, ait Deus tuus.*

Secundum, eſt emollitio cordis, quod penitus conterendum eſt, vt ſit idoneum ad recipiendam ſalutarem gratiam. Ezech. 11. 19. *Nam indam ipſis cor vnum & ſpiritum nouum ponam in medio veſtri: amouens, inquam, cor lapideum à carne eorum, indam eis cor carneum.*

Ad cor emolliendum quatuor inſeruiunt. I. Cognitio legis Dei. II. Cognitio peccati tū originalis & actualiū: tum pœnarū peccati. III. Cōpunctio cordis, quæ eſt ſenſus iræ diuinę ob eadē peccata. IIII. Sancta

ɛ̃ta deſperatio de propriis viribus, quod ad ſalutem attinet. Act.2.37. *His autem auditis, compuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petrum & reliquos Apoſtolos, Quid faciemus viri fratres?* 38. *Petrus autem ait ad eos, Reſipiſcite, & baptizetur vnuſquiſq; veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum: & accipietis donum ſpiritus ſancti.* Luc.15.14 *Omnibus verò ab eo conſumptis, orta eſt fames valida in regione illa: & ipſe cæpit victu refici.* 15. *Abiit igitur & adhæſit vni ex ciuibus regionis illius: qui miſit eum in agros ſuos, vt paſceret porcos.* 16. *Et deſiderabat implere ventrem ſuum ſiliquis, quas edebant porci: & nemo ei dabat.* 17. *Quum autem ad ſe rediiſſet, dixit, Quot mercenarij patris mei abundant panibus? ego verò fame pereo.* 18. *Surgens proficiſcar ad patrem meum, & dicam ei, pater peccaui in cœlum & aduerſus te, &c.* Mat.15.24. *Ipſe verò reſpondens dixit, Non ſum miſſus, niſi ad oues perditas domus Iſrael.*

Tertium, eſt fides, quæ eſt miranda & ſupernaturalis facultas cordis, Chriſtum à ſpiritu ſancto applicatum apprehendentis, & ad ſe recipientis. Ioh. 1.12.& 6.35. *Dixit autem eis Ieſus, ego ſum panis ille vitæ; qui venit ad me, nequaquam eſuriet: & qui credit in me non ſitiet vnquam.* Rom.9.30. *Quid igitur dicemus? Gentes qui non ſectabantur iuſtitiam, apprehendiſſe iuſtitiam, Iuſtitiam autem eam quæ eſt ex fide.*

Chriſti receptio eſt, quando quiſque ſibi ſpeciatim applicat Chriſtum eiuſque merita, per internam perſuaſionem cordis, quæ nō aliundè exiſtet, quàm

ex

ex efficaci (vt ita loquar) certioratione ſpiritus ſancti de miſericordia Dei in Chriſto Ieſu. 1. Cor. 2. 12. *Nos verò non ſpiritum mundi accepimus, ſed ſpiritum qui eſt ex Deo: vt ſciamus quæ Deus eſt nobis gratifi-catus.* Ezech. 12. 10. *Vt effundam ſuper domum Da-uidis, & ſuper habitatores Ieruſchalaimorum ſpiritum gratiæ & deprecationum, reſpicientque ad me quem transfixerint, &c.* Rom. 9. 16. *Qui ipſe ſpiritus teſta-tur vnà cum noſtro ſpiritu, nos eſſe filios Dei.* Eph. 1. 13. *In quo ſperaſtis & vos audito ſermone veritatis, id eſt, euangelio ſalutis noſtræ. In quo etiam poſteaquam credidiſtis, obſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancti.* 2. Cor. 1. 22.

In ortu fidei quinq; ſunt gradus ſiue motus cordis, inuicem connexi & à Chriſtianis præcipuè notandi.

Primus, eſt notitia euangelij per illuminationem ſpiritus ſancti. Eſa. 53. 11. *Seruus meus notitia ſua iuſtificabit multos,* Ioh. 17. 3.

Huic annexa eſt in humiliatis, attenta conſideratio promiſſionum Euangelii, ex intimo ſenſu inopiæ ſuæ: eam quoque ſequitur in illuminatis omnibus, fides generalis, qua præbent aſſenſum euangelio. Hebr. 4. 2. *Etenim nobis euangelizatum eſt, ſi-cut & illis: at non profuit illis auditus ſermo, vt qui fi-dei mixtus non fuerit ipſis qui audierant.* 1. Tim. 1. 19. *Retinens fidem & bonam conſcientiam: qua repulſa, nonnulli fidei naufragium fecerunt.* 1. Tim. 2. 4. *Qui quoſuis homines vult ſeruari, & ad agnitionem veri-*

tatis venire.

Hæc ſi plenior eſt & perfectior appellatur πληροφορία τῆς συνέσεως, Coloſſ.2.2. *Vt conſolationem accipiant eorum corda, ipſis charitate compactis, & omni opulentia certò perſuaſæ intelligentiæ, ad cognitionem myſterij Dei & patris, & Chriſti.* Rom.14.14. *Noui & perſuaſum habeo per Dominum Ieſum, nihil eſſe impurum per ſe: ſed ei qui exiſtimat aliquid eſſe impurum, id ei impurum eſſe.* Luc.1.1. *Quoniam multi aggreſſi ſunt componere narrationem earum rerum, quarum plena fides nobis facta eſt, &c.* 1.Theſ.1.5. *Quoniam Euangelium noſtrum conſtitit apud vos, non locutione duntaxat, ſed etiam virtute, cum in ſpiritu ſancto, tum in certa perſuaſione multa: ſicut noſtis quales fuerimus inter vos veſtra cauſa.*

Secundus, Spes veniæ, qua peccator etſi nondum ſentit remiſſum eſſe peccatum, remiſſibile tamen eſſe credit. Luc.15.18. *Surgens proficiſcar ad patrem meum, & dicam ei, pater, peccaui in cœlum & aduerſum te,* 19 *Neque amplius ſum dignus vocari filius tuus: fac me vt vnum ex mercenariis tuis.*

Tertius, Eſuries & vehemens expetitio gratiæ, quæ eſt oblata in Chriſto Ieſu. Ioh.6.35.& 7.37. Reuel. 21.6. *Et dixit mihi, actum eſt: ego ſum α & ω initium & finis: ego ſitienti dabo ex fonte aquæ viuæ gratis.* Mat.5.6. *Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.*

Quartus, Acceſſus ad thronum gtatiæ, vt, apprehenſo ibidem Chriſto, inueniamus miſericordiam

apud

apud Deum. Heb.4.16. *Accedamus igitur cum fiducia ad thronum gratiæ, vt conſequamur miſericordiam, & grâtiam inueniamus ad opportunum auxilium.*

Eius partes ſunt duæ: Prima eſt humillima confeſſio peccatorum: quæ particularium eſſe debet, ſi nota ſint peccata: generalis tantùm ſi ignota: & eam iam actam immediatè ſequetur peccatorum remiſſio coram Deo. Pſal. 32.5. *Peccatum meum notum faciam tibi, & iniquitatem meam non tegam (inquiebam) confitebor defectiones meas Iehouæ: & tu ſuſtuliſti pœnam peccati mei. Selah.* 2. Sam. 12.13. *Tum dixit Dauid ad Nathanem, peccaui Iehouæ: quapropter dixit Nathan ad Dauidem: etiam Iehoua tranſtulit peccatum tuum, non es moriturus.* Luc. 15.2. *Dixit autem ei filius, pater, peccaui in cœlum & aduerſum te, neq; amplius ſum dignus vocari filius tuus.*

Secunda eſt deprecatio pro remiſſione peccatorum, cum gemitibus inexplicabilibus, & cum perſeuerantia. Luc.15.21. Act.8.22. *Reſipiſce igitur ab iſta malitia tua, & roga Deum ſi fortè remittatur tibi cogitatio cordis tui.* Rom. 8.26. *Itidem autem & ſpiritus vna ſubleuat infirmitates noſtras. Quid enim precemur vt oportet, non nouimus: ſed ipſe ſpiritus interpellat pro nobis ſuſpiriis inenarrabilibus.*

Quintus, ſpecialis perſuaſio cordi à S. ſancto impreſſa, qua promiſſiones euãgelicas quiſq; ſibi ſpeciatim applicat. Mat.9.2. *Et ecce obtulerunt ei paralyticũ in lecto proiectũ: quũ q; vidiſſet Ieſus fidẽ eorũ, dixit paralytico, cõfide fili, remiſſa ſunt tibi peccata tua.* Mat. 15.28. *O mulier magna eſt tua fides, fiat tibi ſicut vis.*

Hæc perſuaſio, & eſt & eſſe debet etiam ante experientiam. Mat. 15. 22. *Et ecce mulier Chananaa à finibus illis egreſſa, clamauit, dicens ei, miſerere mei domine, fili David: filia mea malè à dæmonio vexatur.* 23. *Ipſe verò non reſpondit ei quicquam. Tunc accedentes diſcipuli eius rogarunt eum, dicentes, dimitte eam: nam clamat poſt nos.* 24. *Ipſe verò reſpondens dixit, non ſum miſſus, niſi ad oues perditas domus Iſrael.* 25. *Illa autem venit, & adorauit eum dicens, Domine, ſuccurre mihi.* 26 *Ipſe verò reſpondens dixit, non eſt bonum accipere panem liberorum, & obijcere catellis.* 27. *Ipſa autem dixit, etiam domine. Etenim catelli veſcuntur micis, quæ cadunt è menſa dominorum ſuorum.* Ioan. 20. 29. *Dicit ei Ieſus, Quia vidiſti me, Thoma, credidiſti: beati qui non viderunt & crediderunt.* Heb. 11. 1. *Eſt autem fides, illud quod facit vt extent quæ ſperantur, & quod demonſtrat quæ non videntur.* In Philoſophia procedimus ab experientia ad aſſenſionem, vt in Phyſicis, credo aquam eſſe calidam, quia manus immerſa calorem experientia percipit. In exercitiis fidei contrarium eſt: Primùm, aſſenſio præbenda verbo Dei & reſiſtendum dubitationi ac diffidentiæ, & poſtea ſequetur experientia, & ſenſus lætitiæ. 2. Cron. 20. 20. *Deindè ſurgente mane exiuerunt in deſertum TeKohhæ: quibus exeuntibus, conſiſtens Iehoſchaphat dixit, audite me Iehudæi & habitatores Ieruſchalaimorum, firmè credite Iehouæ Deo veſtro, & confirmabimini, firmè credite Prophetis eius, & proſperabimini.*

Malè

Malè ergo faciunt, qui indulgent dubitationi, quia in ſeipſis nondum ſentiunt inſignes motus divinos.

Hæc de ortu fidei: cuius præterea ſunt gradus inſignes duo, infimus & ſupremus.

Infimus, eſt ὀλιγοπιςία, quæ eſt parva vel infirma fides, velut granū ſinapis & linum fumigans, quod præ debilitate nec calorem, nec flammam, ſed tantum fumos emittet. Mat. 8. 25. *Et accedentes diſcipuli excitauerunt eum, dicentes, Domine, ſerva nos, perimus.* 26. *& Dicit eis, quid timidi eſtis, ô exigua fide præditi: &c.* Mat. 7. 20. *Amen, quippe dico vobis, ſi habeatis fidem quantulum eſt granum ſinapis, dicetis monti huic, demigra hinc illuc, & demigrabit: & nihil impoſſibile erit vobis.* Iſa. 42. 3. *Arundinem quaſſatam non franget, & ellychnium ipſum fumigans non extinguet, ad veritatem proferet iudicium.*

Infirma fides, eſt quando ex illis quinq; gradibus, vel notitia, vel applicatio promiſſionum valdè infirma eſt: cæteris quidem firmis. Rom. 14. 2. *Alius quidem credit veſcendum eſſe quibuſuis: alius autem fide infirmus edit olera.* 3. *Qui edit non edentem pro nihilo nè habeto; & qui non edit, edentē ne condemnato. Deus enim eum aſſumpſit.* Apoſtoli credentes Chriſtum eſſe illum filium dei viventis: tamen mortem & reſurrectionem ignorabant. Mat. 16. 16. Ioh. 6. 69. Mat. 17. 23. Ioh. 24. 11. Luc. 9. 45. *Ipſi verò ignorabant dictum illud, erat q; ipſis occultum, adeò vt illud non ſentirent: & timebant eum*

interrogare de hoc dicto. Act. 1. 6. *Quum igitur illi conveniſſent, interrogarunt eum, Domine, num hoc tempore reſtitues regnum Iſraeli?* Marc. 9. 24. *Pater vero pueri ſtatim clamans cum lacrymis dixit, credo, Domine, ſuccurre incredulati meæ.*

De hac tenendæ ſunt duæ regulæ.

I. Serium credendi ſtudium & deſiderium obtinendæ gratiæ, naſcentis fidei ſemen eſt. Matt. 5. 6. *Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: quoniam ipſi ſaturabuntur.* Revel. 21. 6. *Et dixit mihi, Actum eſt: ego ſum Alpha, & Omega, initium & finis, ego ſitienti dabo ex fonte aquæ vivæ gratis.* Pſal. 145. 19. *Placitum timentium ſe efficit, & vociferationem earum audiens ſalutem dat eis.* Nam in his qui incipiunt primum renaſci, voluntas otioſa non quieſcit, ſed mota à ſpiritu ſancto luctatur cum dubitatione & diffidentia, & conatur aſſentiri promiſſionibus Evangelij, & in ipſo ſenſu infirmitatis petit iuvari divinitùs.

II. Deus non aſpernatur exiguam fidem, modò paulatim creſcat, & media quibus incrementa dantur, non repudiet. Luc. 17. 5. *Tunc dixerunt Apoſtoli domino, Adde nobis fidem.* 6. *Dixit autem dominus, ſi haberetis fidem quantulum eſt granum ſinapis, diceretis huic Sycamino, eradicator, & plantator in mari: & obediret vobis.* Ergo fides exuſcitanda eſt meditatione verbi, & ardenti precatione, atq; cæteris fidei exercitiis.

Summus gradus fidei eſt πληροφορία τῆς πίστεως, quæ

quæ eſt non ſolùm vera & certa, ſed etiam plena perſuaſio cordis, qua ſtatuit Chriſtianus deum amare ſe & velle ſibi ſpeciatim Chriſtum eiuſq; gratias omnes, ad ſalutem pertinentes dare, Rom. 4. 20. *Adverſus promiſſionem autem Dei non diſceptauit infidelitate: ſed robuſtus factus eſt fide tributa gloria Deo.* 21. *Ac plenè perſuaſum habens eum quod promiſerat poſſe etiam præſtare.* Rom. 8. 38. *Nam mihi perſuaſum eſt, neq; mortem, neq; vitam, neq; Angelos, neq; principatus, neq; poteſtates, neq; inſtantia, neq; futura, &c. neq; vllam rem creatam poſſe nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro.* Pſal. 23. 6. *Vtiq; bonum & benignitas proſequentur me omnibus diebus vitæ meæ; & quietus ero in domo Iehovæ, quandiu longa erunt tempora.* Pſal. 1. 2. *Si tamen in lege Iehovæ eſt oblectatio eius: & de lege eius meditatur interdiu & noctu.* 3. *Erit enim vt arbor plantata ad riuos aquarum, quæ fructum ſuum edit tempore ſuo, foliumq; eius non decidit, id eſt, quicquid faciet proſperabitur.* 4. *Non ita improbi futuri ſunt: ſed ſicut gluma quam diſpellit ventus.* 5. *Idcirco non conſiſtent improbi in illo iudicio: aut peccatores in cœtu iuſtorum.* 1. Sam. 17. 32. *Dicente verò Dauide ad Schaulem, ne concidat animus vllius propter ictum: ſervus tuus iturus eſt & pugnaturus contra Peliſchtaum iſtum.* 33. *Dixit Schaul ad Dauidem, non præualeres eundo ad Peliſchtaum iſtum, vt pugnes contra eum: puer enim es, ipſe verò vir bellicoſus à pueritia ſua.* 34. *Tum dixit Dauid ad Schau-*

lem, paſcente ſervo tuo patri ſuo gregem: cum accedens Leo aut vrſus afferret parvam pecudem è grege, 35. Egreſſus perſequebar illum, vt percuterem eum, & eriperem ex ore eius, inſurgentem verò in me prehendebam eum barba, & percutiens morte afficiebam eum. 36. Tum leonem, tum vrſum percuſſit ſervus tuus, & eſſet Peliſchtaus præputiatus iſte vt vnus ex eis cum probro affecerit acies dei viventis? Iſte gradus ſequitur poſt ſenſum, obſeruationem, experientiam habitam de amore Dei.

CHAP. 37.

De ſecundo gradu declarationis amoris Dei.

SEcundus gradus eſt iuſtificatio, qua credentes iuſti coram Deo per obedientiam Chriſti acceptantur. 2. Corinth. 5. 21. *Fecit enim vt qui non nouit peccatum, pro nobis peccatum eſſet, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in eo.* 1. Corinth. 1. 30. Rom. 5. 17, 18, 19. *Etenim ſi per vnam offenſam mors regnauit per vnum, multò magis ij, qui redundantem illam gratiam & donum iuſtitiæ accipiunt, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. Nempe igitur ſicut per vnam offenſam reatus venit in omnes homines ad condemnationem: ita per vnam iuſtificationem beneficium redundauit in omnes homines ad iuſtificationem*

tionem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores conſtituti ſunt multi, ita per vnius obedientiam, iuſti conſtituentur multi.

Eius partes duæ ſunt, Remiſſio peccatorum, & Imputatio iuſtitiæ. Remiſſio peccatorum eſt, qua reatus & pœna peccati à credente per Chriſti paſſionem removetur. Coloſſ. 1. 22. *Vos quondam abalienatos reconciliauit, &c. In corpore illo carnis ſuæ, per mortem: vt ſiſteret vos ſanctos & inculpatos, & irreprehenſos coram ſe.* 1. Pet. 2. 2. *Qui peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, vt peccatis mortui viveremus iuſtitiæ: cuius vibicibus ſanati eſtis.*

Imputatio iuſtitiæ, qua per iuſtitiam Chriſti credentes obtecta peccati culpa iuſti cenſentur. 2. Corinth. 5. 21. Pſal. 32. 1. *Beatus leuatus à defectione, cuius tectum eſt peccatum.* Rom. cap. 4. totum. Philipp. 3. 9. *Et comperiar in eo, non habens meam iuſtitiam, nempe quæ eſt ex lege, ſed eam quæ per fidem Chriſti, id eſt, iuſtitiam quæ eſt ex deo per fidem.*

Forma Iuſtificationis, eſt quædam tranſlatio peccatorum credentis in Chriſtum & viciſſim iuſtitiæ Chriſti in credentem, per imputationem facta; vt apparet in iſto diagrammate.

Iuſtificationi annexa eſt Adoptio, per quam omnes ad eam prædeſtinati poteſtatem accipiunt, vt actu cenſeantur filij Dei per Ieſum Chriſtum. Epheſ. 1. 5. *Qui prædeſtinauit nos, quos adoptaret in filios per Ieſum Chriſtum in ſeſe, pro benevolo affectu voluntatis ſuæ.* Ioh. 1. 12.

Hinc etiam multis priuilegijs donantur. Primò ſunt hæredes Dei. Rom. 8. 17. *Quod ſi filij, etiam hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi modo ſimul cum eo patimur, vt ſimul cum eo glorificemur.*

De-

Deinde, ſunt cohæredes Chriſti, & Reges. ibid. Revel. 1. 6. *Et fecit nos Reges & ſacerdotes Deo & patri ſuo: ei, inquam, gloria, & robur in ſæcula ſæculorum.*

Tertiò, afflictiones omnes, etiam defectus atq; lapſus, tantùm ſunt caſtigationes paternæ ad bonum illorum. Rom. 8. 28. *Novimus autem, ijs, qui diligunt Deum, omnia ſimul conferre ad bonum, ijs qui ex propoſito ipſius ſunt vocati.* 36, 37. *Sicut ſcriptum eſt, cauſa tua occidimur totum diem, habiti ſumus velut oves deſtinatæ mactationi. Imò in his omnibus pluſquam victores ſumus, per eum qui dilexit nos.* Pſal. 89. 33, 34. *Viſitabo quidem virga defectionem eorum, & plagis iniquitatem eorum. Sed benignitatem meam non irritam faciam ab eo, neq; mentiar contra fidem meam.* 2. Corinth. 12. 7. *Et ne excellentia reuelationum ſuprà modum efferer, datus eſt mihi ſtimulus infixus carni, & Angelus Sathan, vt me colaphis cædat, nè ſuprà modum efferar.* 2. Sam. 7. 14. *Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium, qui cum peruersè egerit, corripiam eum virga hominum, id eſt, plagis humanis.*

Quartò, dominium habent in omnes creaturas terræ. 1. Corinth. cap. 3. verſ. 22, 23. *Siue Paulus, ſiue Apollos, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue vita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue futura, omnia, inquam, veſtra ſunt, vos autem Chriſti,*

Chriſtus verò Dei. Hebr. 2. 7,8. *Feciſti eum paulò inferiorem Angelis: gloria, & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum, omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. Enimverò per hoc quod ei ſubiecit omnia, nihil omiſit, quod non ſit ei ſubiectum: at nunc non videmus ei omnia eſſe ſubiecta.* 1. Tim. 4. 2, 3, 4. *Per hypocriſin falſiloquorum, quorum conſcientia cauterio reſecta eſt, prohibentium contrahere matrimonium, iubentium abſtinere à cibis, quos Deus creauit, ad participandum cum gratiarum actione, fidelibus, & iis qui cognouerunt veritatem. Nam quicquid creauit Deus, bonum eſt, nec quicquam reiiciendum eſt, ſi cum gratiarum actione ſumatur.*

Poſtremò, Angelos habeant miniſtros ad commodum ſuum. Heb. 1. 14. N*onnè omnes ſunt miniſtratores ſpiritus, qui miniſterii cauſa mittuntur propter eos, qui hæredes erunt ſalutis.* Pſal. 34. 8. *Caſtrametantur Angeli Iehouæ circa timentes eius, & eripit eos.*

CAP. 38.

De tertio gradu declarationis amoris Dei.

TErtius gradus eſt ſanctificatio, qua credentes liberati à tyrannide peccati paulatim intrinſecus renouantur in ſanctitate & iuſtitia. 1. Ioh. 3. 9.

Quiſquis

Quiſquis natus eſt ex Deo, peccatum non committit: quoniam ſemen ipſius in eo manet, nec poteſt peccare, eò quòd ex Deo natus eſt. Rom.8.1. *Nulla igitur nunc eſt condemnatio iis, qui ſunt in Chriſto Ieſu, id eſt qui non ſecundum carnem incedunt, ſed ſecundum ſpiritum.*

Sanctificationis partes ſunt: Mortificatio, & Viuificatio.

Mortificatio peccati, qua peccati vis paulatim debilitatur & interimitur. Roman. cap. 6. verſ. 2, 3, 4, 5. *Abſit: qui mortui ſumus peccato, quomodò adhuc viuemus in eo? An ignoratis nos quotquot baptizati ſumus in Chriſtum* Ieſum, *in mortem eius eſſe baptizatos? Sepulti igitur ſumus vnà cum eo per baptiſmum in mortem: vt ſicut excitatus eſt Chriſtus ex mortuis in gloriam patris, ità & nos noua vita ambulemus. Nam ſi cum eo plantati coaluimus, conformatione reſurrectionis coaleſcemus.* Gal. 5. 24. *Qui enim ſunt Chriſti, carnem crucifixerunt cum affectibus & concupiſcentiis.*

Eius remedium, eſt mors & ſepultura Chriſti, à quibus vis procedit, quæ vim graſſandi peccato adimit, & quaſi in ſepulchro facit mori & computreſcere.

Viuificatio eſt qua ſanctitas inhærens & inchoata, perpetuò & paulatim augetur. Primò, accipimus primitias ſpiritus, tum earum continuam auctionem.

auctionem. Epheſ. cap. 4. verſ. 23, 24. *Renouari verò ſpiritu mentis veſtræ: & induere nouum illum hominem, qui ſecundum Deum conditus eſt ad iuſtitiam & ſanctitatem veram.* Epheſ. cap. 2. verſ. 1. *Et vos vnà viuificauit, cum eſſetis mortui in offenſis & peccatis.* Galat. cap. 2. verſ. 20. *Vnà cum Chriſto crucifixus ſum, viuo autem non amplius ego, ſed viuit in me Chriſtus: & vitam quam nunc viuo in carne, viuo per fidem filij Dei, qui dilexit me & tradidit ſemetipſum pro me.* Rom. 8. 23. *Neque verò illa ſolùm, ſed & ipſi qui primitias ſpiritus habemus, noſipſi, inquam, apud noſipſos ſuſpiramus, adoptionem expectantes, id eſt, redemptionem corporis noſtri.* 1. Corinth. cap. 15. verſ. 45. *Ita enim ſcriptum eſt, factus eſt prior Adam animal viuens, poſterior autem Adam factus eſt ſpiritus viuificus.*

Eius efficiens eſt, ſpiritus ſanctus efficaciter ſe in credentes inſinuans, & in iis ſanctitatem creans. Iob. cap. 23. verſ. 24, 25. *Et de gratia eum alloquutus dixerit, redime eum, ne deſcendat in foueam, expiatione quam inueni. Recreatur caro eius pluſquam in pueritia, reuertitur ad dies adoleſcentiæ ſuæ.* Roman. cap. 8. verſ. 9, 10. *Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu: ſiquidem ſpiritus Dei habitat in vobis, quod ſi quis ſpiritum Chriſti non habet, is non eſt eius. Porrò, ſi Chriſtus in vobis eſt, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiri-*

tus

tus autem vita eſt propter iuſtitiam.

Remedium, eſt virtus à reſurrectione Chriſti emanans in eos, & faciens vt in nouam vitam reſurgant. Philip. cap. 3. verſ. 10. *Vt cognoſcam eum, & vim reſurrectionis ipſius, & communionem perpeſſionum ipſius, dum conformis fio ipſius morti.*

Sanctitas ruſus pro varietate facultatum hominis multiplex eſt. 1. Theſſalon. cap. 5. verſ. 23. *Ipſe autem Deus pacis author ſanctificet vos totos: & integer veſter ſpiritus, & anima, & corpus inculpate in aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruentur.*

1. Sanctitas mentis, eſt eius illuminatio in agnitionem voluntatis Dei. Coloſſ. cap. 1. verſ. 9. *Propterea & nos ex quo die id audiuimus, non deſiuimus pro vobis orare, & petere vt impleamini omni agnitione voluntatis eius, cum omni ſapientia & intelligentia ſpirituali.* 1. Corinth. cap. 12. verſ. 8. *Nam huic quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij verò ſermo cognitionis, per eundem ſpiritum.*

Eſtque ſpiritualis, vel intelligentia vel ſapientia. Intelligentia ſpiritualis eſt, qua notam verbi Dei veritatem agnoſcimus. Sapientia eſt, qua veritas eadem ad res & actiones particulares rectè adminiſtrandas, pro circumſtantiis perſonarum, locorum, temporum applicatur.

Vtri-

Vtriuſque effecta ſunt.

I. Diſcretio boni & mali. Heb.5.14. *Sed adultorum ſolidus eſt cibus, eorum videlicet qui propter habitum, ſenſus habent exercitatos ad diſcretionem boni & mali,* Philip.1.10. *Vt dignoſcatis quæ diſcrepant, vt ſitis ſinceri, & inoffenſo curſu pergatis ad diem vſque domini.*

II. Diiudicatio ſpirituum. 1. Ioh.4. 1. *Dilecti, ne cuiuis ſpiritui credite, ſed probate ſpiritus an ex Deo ſint, nam multi Pſeudoprophetæ venerunt in mundum.* 1. Theſſ. cap. 5. verſ. 21. *Omnia explorate: quod bonum fuerit retinete.* Act. cap. 17. verſ. 11. *Fuerunt autem iſti generoſiores iis Iudæis, qui erant* Theſſalonicæ, *vt qui receperint ſermonem cum omni alacritate, quotidiè ſcrutantes ſcripturam, an hæc ita ſe haberent.*

III. Meditationes de verbo & operibus Dei. Pſal. 1.2. Sed *in lege Iehouæ eſt, oblectatio eius: & de lege illius meditatur interdiu ac noctu.* Pſal. 119. 15. *De mandatis tuis meditor, & intueor ſemitas tuas.* Pſal. 107. totus.

IIII. Agnitio internæ cæcitatis. Pſal. 119.33. *Doce me, Iehoua, viam ſtatutorum tuorum, quam cuſtodiam in finem vſq.*

2. Sanctitas memoriæ eſt vis cuſtodiendi rem bonam menti oblatam, & eiuſdem reminiſcentia. Pſal. 119.11. *In animo meo recondo ſermonem tuum, vt non peccem in te.* Pſal. 16.7. *Benedicam Iehouæ, qui conſulit mihi; etiam per noctes erudientibus me*

renibus

renibus meis. Luc. 2. 51. *Et mater omnia hæc conſeruabat in corde ſuo.*

3. Sanctitas conſcientiæ, eſt vis excuſandi hominem de peccatis omnibus in Chriſto remiſſis, & de vita cum integritate acta. 1. Tim. 1. 19. *Retinens fidem, & bonam conſcientiam: qua repulſa, nonnulli fidei naufragium fecerunt.* 1. Corinth. cap. 4. verſ. 4. *Nullius enim rei mihi conſcius ſum: ſed non per hoc iuſtificatus ſum: ſed Dominus is eſt qui me diiudicat.* Act. cap. 23. verſ. 1. *Intentis autem oculis in conſeſſum, Paulus ait, ego omni conſcientia bona (viri fratres) ſeruiui Deo ad hunc vſque diem.* Act. cap. 24. verſ. 16. *In hoc igitur ipſe me exerceo, vt conſcientiam habeam ſine offendiculo apud Deum & apud homines ſemper.* Pſalm. 26. verſ. 1. 2. 3. *Iudicem meum age, Iehoua, quoniam ego in integritate mea ambulo, & Iehoua confido, me non vacillaturum. Proba me Iehoua, & tenta me, renes meos & animum meum. Nam benignitas tua coram oculis meis eſt, & continenter ambulo in veritate tua.*

Hinc oritur interna pax Dei, & externa in vultu alacritas, Philip. 4. 7. *Et pax Dei quæ ſuperat omnem intellectum, præſidio erit cordibus veſtris, & mentibus veſtris in Chriſto Ieſu.* Prouerb. cap. 28. verſ. 1. *Fugit improbus quiſque, nemine perſequente: iuſti autem ſunt ſimiles iuueni leoni confidenti.*

4. Sanctitas voluntatis, qua incipit velle bonum,

num, & malum nolle. Eſt ergò partim à peccato liberata, partim ſerua peccati. Philip. cap. 2. verſ. 13. *Deus enim is eſt, qui efficit in vobis & vt velitis, & vt efficiatis pro gratuita ſua beneuolentia.* Roman. 7. verſ. 18. *Noui enim non habitare in me (id eſt, in carne mea) bonum. Nam velle adeſt mihi, ſed vt quod bonum eſt perficiam, non aſſequor.*

5. Sanctitas affectionum, eſt earum recta commotio. 1. Theſſ. 5. 23.

Hac laude inprimis ſunt illuſtres. I. Spes, qua cum ſuſpiriis expectamus complementum redemptionis Rom. 8. 23.

Spei confirmatæ & viuæ ſua quoque eſt πληροφορία. Coloſſ. cap. 1. verſ. 23. *Siquidem permanetis in fide fundati & firmi, nec dimouemini à ſpe Euangelij quod audiſtis, Euangelij inquam, prædicati omni creaturæ quæ ſub cœlo eſt: cuius factus ſum ego Paulus miniſter.* 1. Pet. 1. 3. *Benedictus Deus & Pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ex multa ſua miſericordia regenuit nos in ſpem viuam, per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis.*

II. Timor offenſionis Dei ob miſericordiam. 1. Pet. cap. 1. verſ. 17. *Itaq́; ſi patrem cognominatis eum qui citrà perſonarum reſpectum iudicat ex cuiuſque opere, cum timore verſamini commorationis veſtræ tempore.*

III. Vilis æſtimatio omnium præ Chriſto Ieſu. Philipp. cap. 3. verſ. 7, 8. *Sed quæ erant mihi lucra,*

ea duxi propter Chriſtum damnum eſſe. Quinetiam certè duco omnia damnum eſſe propter eminentiam cognitionis Chriſti Ieſu domini mei: propter quem omnibus iſtis meipſum multaui, eaq́ue duco pro ſtercoribus, vt Chriſtum lucrifaciam.

IIII. Amor erga Deum in Chriſto, qui ſit inſtar mortis, & ſicut ignis qui non poteſt extingui. Cant. 8. 6, 7. *Impone me vt ſigillum animo tuo, vt ſigillum brachio tuo. Nam fortis eſt vt mors amor, durus eſt vt ſepulchrum zelus: prunæ eius prunæ ſunt, ignisq́ue flammæ diuinæ, &c.*

V. Zelus feruidus erga gloriam Dei. Roman. cap. 9. verſ. 3. *Optarim enim ego ipſe anathema eſſe ſeparatum à Chriſto, pro fratribus meis, cognatis, inquam, meis ſecundum carnem.*

VI. Angor excrucians animum ob peccata mundi. Pſalm. 119. verſ. 136. *Riui aquarum deſcendunt ex oculis meis, propter eos qui non obſeruant legem.* 2. Pet. 2. 7, 8. *Et iuſtum Lot nefariorum libidinoſa conuerſatione fatigatum eripuit. Iuſtus enim ille quum habitaret inter eos, indies animam ſuam iuſtam iniquis illorum factis & videndo, & audiendo excruciabat.*

VII. Exuperantia gaudij ſpiritus ſancti. Rom. 14. 17. *Non enim eſt regnum Dei eſca & potus, ſed iuſtitia, & pax, & gaudium per ſpiritum ſanctum.*

6. Sanctitas corporis, per quam aptum eſt,

vt ſit inſtrumentum animi in bono perficiendo. Roman. 6.14. *Hominum more loquor, propter infirmitatem carnis veſtræ. Itaq́; ſicut ſiſtitis membra veſtra ſerua impuritati & iniquitati ad patrandam iniquitatem: ita nunc ſiſtite membra veſtra ſerua iuſtitiæ ad ſanctimoniam.*

CAP. 39. *De reſipiſcentia, & eius fructibus.*

E Sanctificatione exoritur reſipiſcentia: nemo enim prius reſipuerit, quàm peccatum cœperit odiſſe.

Reſipiſcentia, eſt quando quis conuertit ſe ad Deum. Act. 26. 20. *Sed iis qui ſunt Damaſci primùm, & Hieroſolymis, & per omnem regionem* Iudææ, *deinde & gentibus, annuntiaui vt reſipiſcerent & conuerterent ſe ad Deum, opera facientes digna iis qui reſipuiſſent.* 1. Ioh. 3. 3. *Et quiſquis habet hanc ſpem in eo ſitam, purificat ſe, ſicut ille purus eſt.*

Hæc autem fit, quando quiſpiam actus à ſpiritu ſancto, ſtatuit, vult, deſiderat, conatur peccata ſua relinquere, & vitam nouam agere. Pſal. 119. 112. *Inclino animum meum ad faciendum ſtatuta tua: in ſæculum, in finem vſq́;.* 1. Ioh. 3. 3. Act. 11. 23. *Qui cum adueniſſet & vidiſſet gratiam Dei, gauiſus eſt, & hortatus eſt omnes, vt propoſito cordis permanerent in Domino.*

Reſipiſcentiæ fructus, eſt Chriſtiana conuerſatio, in qua eduntur opera digna iis qui reſipiſcunt. Mat.

Math. 3. 8. *Ferte igitur fructum dignum iis qui reſipiſcunt.*

Chriſtiana converſatio eſt, qua Chiſtum imitantes, deo nouam obedientiam per eum præſtamus. Math. 11. 29. *Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quòd mitis ſim & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris.* 1. Pet. 4. 1. *Quum igitur Chriſtus paſſus ſit pro nobis carne, vos quoquè eadem cogitatione armamini, nempè quod qui paſſus eſt in carne, deſtitit à peccato.* 1. Pet. 2. 21. *Nam ad hoc vocati eſtis, quoniam & Chriſtus paſſus eſt pro vobis, relinquens vobis exemplar, vt inſequeremini veſtigia ipſius.* 1. Pet. 3. 10, 11. *Itaq; qui vult vitam diligere, & videre bonos dies, coerceat linguam ſuam à malo, & labia ſua nè loquantur dolum: declinet à malo, & faciat bonum: quærat pacem, & perſequatur eam.*

Nouæ obedientiæ partes ſunt, Abnegatio noſtri, & obedientia Chriſti. Mat. 16. 24.

Abnegatio noſtri, eſt vel Chriſtiana militia, vel tollerantia crucis.

CAP. 40.

De Chriſtiana militia.

CHriſtiana militia, eſt de bello ſpirituali ritè gerendo.

Eius partes, ſunt apparatus, & conflictus.

Ad apparatum adhibenda eſt panoplia Dei. Epheſian. cap. 6. verſ. 13. *Quapropter induite vniuerſam armaturam Dei, vt poſſitis occurrere malo, & præparati exiſtentes in omni re conſiſtatis.*

Eius partes ſunt præcipuè ſex: I. Veritas. II. Iuſtitia. III. Obedientia Evangelica. IIII. Fides. V. Verbum Dei. VI. Preces aſſiduæ & ferventes cum vigilantia. Epheſian. cap. 6. verſ. 14. *State igitur lumbis circumcinctis veritate, & induti thorace iuſtitia.* verſ. 15. *Calceatis pedibus præparatione Evangelii pacis.* verſ. 16. *Inſuper aſſumpto ſcuto fidei, quo poſſitis omnia iacula mala illius ignita extinguere:* verſ. 17. *Galeam etiam ſalutarem accipite, & gladium ſpiritualem, hoc eſt verbum Dei.* 1. Pet. 5. 8, 9. *Sobrii eſtote: vigilate: nam adverſarius veſter diabolus, tanquam Leo rugiens, obambulat quærens quem devoret.*

Conflictus, eſt actio mutua ſpiritualiter confligentium.

Certantes ſunt, tentator & miles Chriſtianus. Epheſian. cap. 6. verſ. 12. *Quia colluctatio veſtra non eſt adverſus carnem & ſanguinem, ſed adverſus principatus, & adverſus poteſtates, & adverſus poſſeſſores mundi huius tenebroſi, & adverſus ſpiritus malos, qui ſunt ſub cœlis.*

Ten-

Tentator, eſt vel Princeps, vel Subſidiarius. Princeps, eſt Satanas cum ſuis angelis, qui ſpiritua-les ſunt nequitiæ in cœleſtibus. Subſidiarius, eſt caro & mundus.

Horum actio, tentatio eſt; qua inſtigatur homo ad malum animæ ſaluti noxium. 1. Pet. cap. 2. verſ. 11. *Dilecti mei, peto à vobis, tanquam aduenis & tanquam incolis, voſipſos ſeparate ab omnibus concupiſcentiis corporis, quæ gerunt bellum aduerſus animam.*

In milite, duo conſideranda ſunt: antiſtaſis & lapſus. Epheſ. 6. 13.

Antiſtaſis eſt, qua miles tentationi reſiſtit per gratiam intus agentem. 1. Ioh. cap. 2. verſ. 14. *Scripſi vobis, patres, quoniam noſtis eum qui eſt à principio. Scripſi vobis, adoleſcentes, quia fortes eſtis, & verbum Dei habitat in vobis, & illum malum viciſtis.* 1. Pet. cap. 5. verſ. 8. Epheſian. cap. 6. verſ. 16. Pſal. 91. verſ. 13. *Super ferocem Leonem & aſpidem incedes, conculcabis iuvenem leonem & draconem.*

Ad hanc firmandam iſta inſerviunt prophylactica.

I. Tentatus ad peccatum, non ſolùm abſtineto, ſed etiam contrarium diligenter facito. Ioh. 8. 44.

II. Aſſerenti Satanæ nunquam aſſentiendum; ſiue dicat verum, ſiue accuſet falsò, ſiue blandia-

tur. Ioh. 8. 44. *Vos ex patre accuſatore illo eſtis, & deſyderium patris veſtri vultis facere, qui à principio homicida eſt, & in veritate non ſtetit, quia veritas non eſt in eo: & quando loquitur mendacium, de ſuo loquitur; quia mendax eſt, etiam pater ipſius mendacis.* Marc. 11. 24. *Dicens, ah, quid nobis tecum Ieſu Nazarene? veniſti, vt perderes nos, noui te quis ſis, nimirum ſanctus ille Dei.* Act. 16. 17. *Et veniebat poſt paulum & poſt nos, & clamabat, ac dicebat, hi homines ſervi ſunt dei excelſi, & evangelizant vobis viam ſalutis.* Auguſt. ſerm. 241.

III. Tentatio vna expectanda eſt ex altera, etiam tum maximè, quando hoſtis, quaſi actis inducijs, quieſcit: nam diabolus otium malitiæ ſuæ nunquam facit. 1. Pet. 5. 8.

Lapſus eſt, quo miles ex infirmitate deficit hoſtium impetu victus. Galat. 6. 1. *Fratres, etiamſi præoccupatus fuerit homo in aliqua offenſa, vos ſpirituales inſtaurate huiuſmodi hominem cum ſpiritu manſuetudinis, conſiderans vnuſquiſq; temetipſum, ne & tu tenteris.*

Huc pertinet remedium ſpirituale, quod ad καταρτισιν faciendam eſt aptum, & hic duo ſemper cogitanda ſunt. Gal. 6. 1.

I. Si adſit promptus animus, quiſq; acceptus eſt pro ea gratia, quam habet, non pro ea quam non habet. 2. Corinth. 8. 12. *Si enim voluntas adſit, prout eſt ei, ita accepta eſt, nequaquam ſecundum id quod non eſt ei.*

II. In

II. In ijs omnibus, qui volunt piè vivere in Chriſto, potentia Dei perficienda eſt per infirmitates. 2. Corinth. 12.9. *Et dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea, nam potentia mea per infirmitatem ad finem ſuum adducitur: libentiſſimè igitur gloriabor potius de infirmitatibus meis, vt tanquam in tabernaculo inhabitet in me potentia Chriſti.* 10. *Propterea oblector in infirmitatibus, in contumeliis, in neceſſitatibus, in perſequutionibus, in anguſtiis pro Chriſto: quum enim infirmus ſum, tum potens ſum.*

CAP. 41.

De primo conflictu.

Conflictus eſt triplex.

I. Primus conflictus eſt circa vocationem.

Hic tentatio, eſt Diaboli conatus in mente excæcanda, & corde indurando, ne verbum Dei ſit ad ſalutem efficax. Matth. 13. 4. *Et quum ſeminaret, fuit quod caderet iuxta viam; & venerunt aves & comederunt ipſum.* 5. *Et aliud cecidit ſuper petram, ita vt non eſſet terra mutum: & eadem hora exortum eſt, propterea quòd nulla eſſet profunditas terra.* 6. *Quum autem ortus eſt*

ſol, calorem ſenſit, & quia non erat ei radix, exaruit. 7. *Et aliud cecidit in locum ſpinarum, & aſcenderunt ſpinæ & ſuffocauerunt ipſum.* 19. *Omnis qui audit ſermonem regni, & non intelligit ipſum, venit malus & rapit ſermonem ſeminatum in corde eius: hoc eſt quod ſeminatum erat iuxta viam.*

Antiſtaſis in vocandis, fit per ſpiritum Dei, qui dat aures vt audiant, & verbum cordi inſerit, vt regenerationis fiat immortale ſemen. Pſal. 40. verſ. 6. Ioh. cap. 6. verſ. 44. Act. cap. 16. verſ. 14. Iacob. cap. 1. verſ. 21. *Propter hoc longè remouete à vobis omnem impuritatem & fæcem malitiæ, & cum manſuetudine recipite ſermonem inſitum in vobis ipſis, qui poteſt ſeruare ipſas animas veſtras.* 1. Pet. cap. 1. verſ. 22. *Qui igitur animas veſtras purificaſtis, auſcultando veritati per Spiritum, cum charitate fraterna ſimulationis experte, ex puro corde alij alios diligite impensè.* 1. Ioh. cap. 3. verſ. 9. *Quiſquis natus eſt ex Deo, peccatum non committit, quoniam ſemen ipſius in eo manet: nec poteſt peccare, eo quòd ex Deo natus eſt.*

Antiſtaſis in vocatis, eſt quando in corde honeſto ſermonem auditum cum fide miſcent. Luc. cap. 8. verſ. 15. *Id autem quod in terram bonam, ij ſunt, qui corde demiſſo & bono audiunt ſermo-*

ſermonem & retinent, & dant fructus per patientiam. Heb.4.2.

Hic prophylactica ſunt:

I. Præmeditatio de vi & vſu verbi. Eccleſ. cap.5.verſ.1. *Obſerva pedem vtrunq; tuum cum adis domum ipſius Dei, vt præſtò ſis ad audiendum potius, quàm ad dandum donarium ſtolidorum, aut ſacrificium: nam hi non advertunt ſe facere malum. 2. Ne acceleres ore tuo, & animus tuus ne feſtinet proferre quicquam coram ipſo Deo: nam Deus ipſe in cœlis eſt, tu autem ſuper terram: idcirco ſunto verba tua pauca.*

II. Mentis attentio. Act. 16. 14.

III. Cordis eſuries. Ioh. cap.7.verſ.37. *Vltimo autem die illo magno feſti ſtetit Ieſus & clamauit, dicens, ſi quis ſitit, veniat ad me & viuat.*

IIII. Innocentia vitæ. Pſal.26.6.

V. Abjectio pravorum affectuum. Iacob. 1. 22. *Eſtote autem effectores ſermonis, & non eſtote auditores ſolùm, fallentes voſmetipſos.*

VI. Cordis internus concentus cum audito verbo. Act.2.37.

VII. Occultatio verbi in corde ne peccemus. Pſal.119.11. *In animo meo recondam ſermonem tuum, vt non peccem in te.*

VIII. Tremor ob Dei præſentiam in conuentu Eccleſiæ. Eſa.cap.66.verſ.2. *Atqui omnia iſta fecit manus mea, & per eam exiſtunt omnia iſta,*

dictum Iehovæ: ſed in hunc intueor in pauperem & contritum ſpiritu, ac trepidantem ad verba mea. Act. 10.33. *Et eadem hora miſi ad te: tuq́; benè feciſti, quòd adueneris: & ecce, nos omnes coram te cupimus audire quicquid mandatum eſt tibi à Deo.*

Lapſus, eſt tepor in verbo recipiendo, & eiuſdem neglectus, vel etiam ad errorem defectio. Horum remedium eſt ſubiectio, fratrum & miniſtrorum cenſuris facienda. Apoc. 3.15. *Noui opera tua, nempe te neq́; frigidum eſſe, neq́; fervidum; vtinam frigidus eſſes, aut fervidus.* Galat. 6. 2. 1. Tim. 1. 20. *Sicut Hymenæus & Alexander, quos tradidi Satanæ, ne ſint blaſphemi.*

CAP. 42.

De ſecundo conflictu.

SEcundus conflictus eſt circa fidem.

Tentatio eſt illuſio injecta cordi à Diabolo, vt, non es electus; non es iuſtificatus; fidem non habes; dãnandus es ob peccata. Matth. 4. 3. *Et quum veniſſet ad eum tentator, dixit, ſi filius es dei, dic vt iſti lapides panes fiant.*

Illuſionum quoq́ue iſtarum procatarctica ſunt:

I. Res

I. Res aduerſæ, vt pericula, damna, perſequutiones, ſcandala triſtiſſima. Pſalm. 73. 12. *Ecce iſtos improbos, vt tranquilli in ſæculo augeant vires. Verſ.* 13. *Vtiquè inaniter purifico animum meum, & lauo in munditia manus meas.* Iob. cap. 13. verſ. 23. *Quot mihi iniquitates & peccata ſint: defectionem meam & peccatum meum notum fac mihi: Verſ.* 24. *Quare faciem tuam abſcondas, & reputes me inimicum tibi? Verſ.* 25. *An folium impulſum exagitares, aut ſtipulam aridam perſequereris?*

II. Recordatio peccati præteriti. Iob. cap. 13. verſ. 26. *Quòd reſcribis contrà me amaritudines, & efficis vt poſſideam hæreditariò iniquitates pueritiæ meæ.*

III. Senſus mortis iam adſtantis.

Antiſtaſis fit per veram fidem, Chriſtum eiuſque merita ſingula ſpeciatim applicantem, hoc modo: credo me non damnandum, ſed electum in Chriſto, & iuſtificatum eſſe. Eſa. cap. 53. verſ. 11. *Exemptum moleſtia ſeipſum videns ſatiabitur, cognitione ſui iuſtificabit iuſtus ſeruus meus multos, quorum iniquitates ipſe baiulauerit.* Roman. cap. 8. verſ. 38. *Nam mihi perſuaſum eſt, neque mortem, neque vitam, neque Angelos, neque principatus, neque poteſtates, neque inſtantia, neque futura. Verſ.* 39. *Neque ſublimitatem, neque profunditatem, neque vllam rem aliam creatam poſſe nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto*

Ieſu

Ieſu domino noſtro.

Prophylacticon eſt, in tentatione non aſpicere fidem, ſed obiectum fidei, Chriſtum. Philippenſ. cap. 3. verſ. 12. *Nedum vt iam metam apprehenderim, aut iam perfectus ſim: ſed perſequor experiens an quoque apprehendam, cuius etiam rei cauſa apprehenſus ſum à Chriſto Ieſu. Verſ.* 14. V*num autem ago, ea quidem quæ à tergo ſunt obliuiſcens, ad ea verò quæ à fronte ſunt contendens, ſcopum verſus feror ad palmam ſupernæ vocationis Dei in Chriſto Ieſu.* Iohan. cap. 3. verſ. 14. *Prout autem Moſes extulit ſerpentem in deſerto, ita extolli oportet filium hominis.*

Lapſus, eſt dubitatio, vel deſperatio de electione, & de miſericordia Dei. Pſalm. 77. verſ. 7. *Recordor muſicæ pulſationis meæ nocte: cum animo meo meditor, & perſcrutatur animus meus, dicens:* Verſ. 8. *An in ſæcula repelleret dominus, aut non pergeret benè velle amplius?* Verſ. 9. *An deficeret in æternum benignitas eius? deſineret ſermo in quamque generationem?* Pſalm. 22. verſ. 1. *Mi Deus fortis, mi Deus fortis, quare dereliquiſti me; longinquus à ſalute mea, à verbis rugitus mei?*

Remedium eſt duplex.

Primum, operatio Spiritus ſancti exuſcitantis fidem & augentis. Philipp. cap. 1. verſ. 6. *Perſuaſum habens hoc ipſum, fore, vt qui cœpit in vobis*

opus

opus bonum, perficiat vſq; ad diem Ieſu Chriſti. Luc. 17.5. T*unc dixerunt Apoſtoli domino: adde nobis fidem.*

Alterum, eſt ſancta meditatio, quæ multiplex eſt.

I. Mandatum eſſe Dei, vt credamus in Chriſtum. 1. Iohan. cap. 3. verſ. 23. *Hoc eſt igitur eius mandatum, vt credamus nomini filij eius Ieſu Chriſti, & diligamus alij alios, ſicut mandauit nobis.*

II. Promiſſiones Euangelicas indefinitas eſſe, & neminem excludere, niſi quis fortè ſeipſum excluſerit. Eſa. cap. 55. verſ. 2. *Heus quiſque ſitit, venite ad iſtas aquas, & cui nulla eſt pecunia venite, comparate & comedite, venite, inquam, comparate abſque pecunia, & abſque pretio vinum & lac.* Matt. cap. 11. cap. 28. V*enite ad me omnes, qui fatigati eſtis & onerati, & ego faciam vt requieſcatis.* Ioh. 3.15. V*t quiſquis credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam.*

III. Dubitationes & deſperationes grauiſſima eſſe peccata.

IIII. Contrà ſpem ſub ſpe credendum cum Abrahamo: Roman. cap. 4. verſ. 18. *Qui Abraham contrà ſpem ſub ſpe credidit, vt fieret pater multarum gentium, ſecundum id quod ei dictum fuerat, ita erit ſemen tuum.*

V. Et miſericordiam Dei, & efficaciam obedientiæ Chriſti eſſe infinitam. Eſa. cap. 54. verſ. 10. *Quamuis hi montes recederent, & hi colles dimouerentur, attamen benignitas mea à te non recedet, & fœdus pacis mea non dimouebitur, ait miſerator tuus Iehoua.* Pſalm. 103. verſ. 11. *Sed quàm alti ſunt cœli ſupra terram, præualet benignitas eius erga timentes eum.* 1. Iohan. cap. 2. verſ. 1. *Filioli mei, hæc ſcribo vobis, vt ne peccetis, quod ſi quis etiam peccarit, aduocatum apud patrem habemus, Ieſum Chriſtum iuſtum. Verſ.* 2. *Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: nec pro noſtris ſolum, ſed etiam pro totius mundi peccatis.* Pſalm. 130. verſ. 7. *Expectationem habeat Iſrael in Iehoua, quia apud Iehouam eſt benignitas, & plurimum apud eum redemptionis.*

VI. Obedientiam Deo debitam affectu potius, quàm effectu æſtimandam eſſe. Roman. cap. 8. verſ. 5. *Nam qui ſecundum carnem ſunt, quæ carnis ſunt ſapiunt, qui verò ſunt ſecundum ſpiritum, quæ ſpiritus ſunt. Verſ.* 7. *Propterea quòd intelligentia carnis, inimicitia eſt aduerſus Deum; legi enim Dei non ſubiicitur, nam ne poteſt quidem.* Roman. cap. 7. verſ. 20. *Quod ſi id facio, quod ego nolo, non amplius ego id perpetro, ſed peccatum, quod in me habitat, id perpetrat. Verſ.* 21. *Comperio igitur volenti mihi facere bonum, hanc legem*

legem impoſitam eſſe, quod mihi malum adiaceat. Verſ. 22. Delector enim lege Dei, quoad interiorem hominem.

V*II*. Remiſſo peccato vel vno, eſſe omnia remiſſa: quia remiſſio ſemel data, abſque vlla præſcriptione temporis, in æternum eſt data. Roman. cap. 11. verſ. 29. *Nam dona illa & illa vocatio Dei eiuſmodi ſunt, vt eorum ipſum pœnitere non poſſit.* Act. cap. 10. verſ. 43. *Huic etiam omnes Prophetæ teſtimonium dant, remiſſionem peccatorum accepturum per nomen eius quemuis qui crediderit in eum.*

V*III*. Lapſu non tolli gratiam & fidem, ſed illuſtrari. Rom. cap. 5. verſ. 20. *Lex verò praterea introijt, vt augeretur offenſa; ſed vbi auctum eſt peccatum, ibi ſuperabundauit gratia.* 2. Corinth. cap. 12. verſ. 8. *Super hoc ter dominum rogaui, vt abſcederet à me.*

CAP. 43.

De tertio Conflictu.

TErtius conflictus, eſt circa ſanctificationem. Tentatio, eſt ſollicitatio ad peccatum, prout natura cuiuſque & occaſio tulerit. 1. Chron. cap. 21. verſ. 1. *Inſtans autem aduerſarius contrà Iſraelem, incitauit Dauidem ad numerandum Iſraelem.* Iohan. cap. 13. verſ. 2. *Et cœna facta cum*

cum diabolus iam immiſiſſet in cor Iudæ filij Simonis Iſcariotæ, vt proderet eum.

In hac tentatione diabolus peccatum admittendum mirè extenuat, partim opponendo miſericordiam Dei, partim peccati pœnas occultando.

Deinde, præbent ei ſubſidium:

Primò, Caro quæ concupiſcit aduerſus ſpiritum, quâ gignendo prauos motus & affectus, quâ bonos obruendo. Galat. cap. 5. verſ. 17. *Nam caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem, hæc autem inter ſe oppoſita ſunt, vt non quæcunque volueritis eadem faciatis*. Verſ. 19. *Porro, manifeſta ſunt opera carnis: quæ ſunt adulterium, ſcortatio, impuritas, proteruia*. Verſ. 20. *Idololatria, veneficium, inimicitiæ, lis, æmulationes, iræ, contentiones, diſſidia, hæreſes*, Verſ. 21. *Inuidiæ, cædes, ebrietates, comeſſationes & his ſimilia: quæ prædico vobis, ſicut prædixi, eos videlicet qui talia agunt, regni Dei non fore hæredes*. Iacob. 1. 14. *Sed vnuſquiſq; tentatur, dum à propria cupiditate abſtrahitur & ineſcatur.*

II. Mundus, qui voluptate, vtilitate, gloria, prauis exemplis ad inobedientiam abducit. Epheſ. cap. 2. verſ. 3. *Inter quos, & nos omnes conuerſati ſumus olim in cupiditatibus carnis noſtræ, facientes quæ carni & cogitationibus libebant, eramuſque natura*

naturâ filij iræ, vt etiam reliqui. 1. Ioh. 2. 16. *Quoniam quicquid eſt in mundo, cupiditas carnis & libido oculorum, & faſtus vitæ non eſt ex patre, ſed ex mundo eſt.*

Antiſtaſis fit per concupiſcentiam ſpiritus qui bonos motus & affectus gignit, prauos autem diſpellit. Galat. cap. 5. verſ. 17, 22. *At fructus ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, lenitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, temperantia.* 23. *Aduerſus eos qui ſunt eiuſmodi, non eſt lex.* 24. *Qui enim ſunt Chriſti, carnem crucifixerunt cum affectibus & concupiſcentiis.* 26. *Ne ſimus inanis gloriæ cupidi, alii alios prouocantes, alii aliis inuidentes.*

Prophylactica ſunt:

Nullum peccatum leue exiſtimare. Galat. 5. 9. *Paulum fermenti totam maſſam corrumpit.* Roman. cap. 6. verſ. 23. *Nam ſtipendia peccati mors, donum autem Dei eſt vita æterna, in Chriſto Ieſu domino noſtro.*

II. Occaſiones peccatorum fugere: de his illud, longè, tardè, citò. 1. Theſſ. 5. 22. *Ab omni ſpecie mali abſtinete.* Iud. ver. 23. *Alios verò terrore ſeruate, ex flamma rapientes: odio habentes vel eam tunicam, quæ à carnis contactu ſit maculata.*

III. Paruis peccatis ſubigendis aſſueſcere, vt tandem vincantur vel maxima. Rom. 13. 4.

IIII. Vocationi incumbere, & in ea ſemper aliquid operoſè agere.

V. Carni

V. Carni laſciuienti opponere legem, iudicia Dei, vltimum iudicium, præſentiam Dei glorioſam, &c. Prou. 28. 14. *Beatus homo qui admodum pauet iugiter; qui autem obdurat animum ſuum, ruet in malum.* Geneſ. 39. 9. *Nullus eſt ei in hac domo maior me, neq; ſubtraxit à me quicquam præter te, quatenus vxor eius es; quomodo ergo facerem malum hoc maximum, & peccarem in Deum.*

Lapſus eſt, quum quis præoccupatus ad offenſam aliquam deficit. Gal. 6. 1.

Hîc Satanas peccatum admiſſum mirè exaggerat, & peccatorem adhibitis Dei iudiciis accuſat atque terret. Matth. 27. 3. *Tunc Iudas, qui eum prodiderat, videns ſe damnatum eſſe, pœnitens, retulit triginta argenteos numos ad principes ſacerdotes & ſeniores,* 4. *Dicens, peccaui, prodito ſanguine innoxio; at illi dixerunt, quid ad nos? tu videris.* 5 *Proiectis ipſe verò illis numis argenteis in templum, ſeceſſit: & abiens ſtrangulauit ſeſe.*

Remedium, eſt reſipiſcentia renouata, cuius initium eſt dolor ſecundum Deum ob idem peccatum, fructus verò ſeptem præcipuè ſunt. 2. Corin. 7. 9. *Nunc gaudeo, non quòd triſtitiâ affecti fueritis, ſed quòd triſtitia affecti fueritis ad reſipiſcentiam, nam triſtitia affecti fuiſtis ſecundum Deum, vt nulla in re detrimento ſitis affecti per nos.* 10. *Nam qui ſecundum Deum eſt dolor, is reſipiſcentiam efficit ad ſalutē, cuius nunquā pœniteat, at mundi dolor mortem efficit.* 11. *Ecce enim iſtud ipſum, quòd ſecundum Deum*

triſtitia

triſtitia affecti fuiſtis, quantum in vobis effecit ſtudium; imò defenſionem, imò indignationem, imò timorem, imò vehemens deſiderium, imò zelum, imò vindicationem, per omnia teſtatum fecıſtis vos eſſe puros in hoc negotio.

I. Studium benè agendi.

II. Ἀπολογία, id eſt, confeſſio peccati coram Deo cum deprecatione culpæ. Pſal. 32. 5. *Peccatum meum notum faciam tibi, & iniquitatem meam non tegam, inquiebam, confitebor defectiones meas Iehouæ: & tu ſuſtuliſti pœnam peccati mei.* 2. Sam. 12. 13. *Tum dixit Dauid ad* Nathanem: *peccaui Iehoua, quapropter dixit Nathan ad Dauidem: etiam Iehoua tranſtulıt peccatum tuum, non es moriturus.*

III. Indignatio contrà ſe ob offenſam.

IV. Timor non tam pœnæ quàm offenſionis Dei. Pſal. 130. 3. *Si iniquitates obſeruaueris, jah; Domine, quis poſſit conſiſtere?*

V. Deſiderium plenæ renouationis à peccato.

VI. Zelus in Deo diligendo, & præceptis eius amplectendis.

VII. Vindicta, qua caro domatur, ne in poſterùm talis offenſa fiat.

CAP. 44.

De tolerantia crucis.

TOlerantia crucis eſt de cruce ritè perferenda. Crux eſt afflictionum certa menſura cuique fidelium à Deo deſtinata. Math. 26. 24.

Tunc dixit Ieſus diſcipulis ſuis, Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Coloſſ. 1.24. *Qui nunc gaudeo de iis, quæ patior pro vobis, & reliquias afflictionum Chriſti viciſſim expleo in carne mea pro corpore ipſius, id eſt, Eccleſia.*

Hæc animo prompto ſuſcipienda tum eſt, quum fuerit à Deo impoſita.

Suſtinenda quoquè eſt cum patientia & perſeuerantia. Coloſſ. 1.11. *Omni robore corroborati, ſecundum glorioſam vim ipſius, ad omnem tolerantiam & animi lenitatem cum gaudio.* Luc. cap. 21. verſ. 19. *Per patientiam veſtram poſſidete animas veſtras.*

Patientiæ prophylactica ſunt. I. Corroboratio ſpiritus ſancti. Philipp. cap. 4. verſ. 1. *Omnia valeo per Chriſtum, qui me corroborat.* Philipp. 1. 29. *Quia vobis datum eſt in Chriſti negotio, non ſolum in eum credere, ſed etiam pro eo affligi.* II. Sancta meditatio, quæ multiplex eſt.

I. Fideles non affligi caſu, ſed conſilio & prouidentia Dei res omnes optima ratione diſponentis. Geneſ. 45. 4, 5. 2. Sam. 16. 10. Pſal. 119. 71. *Bono mihi fuit me affligi, vt diſcerem ſtatuta tua.*

II. Afflictiones vtcunque acerbæ ſunt, vtiles tamen eſſe & bonas. Quia faciunt vt coram Deo de peccatis humiliati, pacem & ſanctimoniam conſequamur. 2. Corinth. cap. 1. verſ. 9. *Sed ipſi apud nos decre-*

decretum mortis, nè confideremus in nobiſipſis, ſed in Deo, qui mortuos excitat. Iſa.cap.26.verſ.16. *Iehoua, in ipſa anguſtia viſitauerunt te, fuderunt ſubmiſſam orationem, caſtigatione tua premente ipſos.* Hoſ. cap. 5.verſ.15. *Abiens reuertar in locum meum, donec reos peragant ſe & quærant faciem meam; cum anguſtia fuerit ipſis, quærant me diluculò.* Pſal.78.verſ.34. *Cum occidebat eos, ſi requirebant eum, vt conuerſi manè quærebant deum fortem.* Ier. cap. 31. verſ. 18. *Omninò audio Ephraiimum condolentem ſibi, dicendo, caſtigaſti me, vt caſtigarer tanquam vitulus non aſſuetus: conuerte me vt conuertar, quia tu es Iehoua deus meus.* Heb.12.11. *Omnis autem caſtigatio in præſens quidem non videtur eſſe gaudij, ſed triſtitiæ: at poſteà fructum tranquillum iuſtitiæ reddit iis, qui per eam fuerint exercitati.* Pſal. 30.6. *Cum momento fuit in ira ſua, vita adeſt beneuolentia eius: veſperi facit vt diuerſetur fletus, manè verò adeſt cantus.* 2.Cor.12. 8. *Super hoc ter dominum rogaui, vt abſcederet à me, & dixit mihi, ſufficit tibi gratia mea: nam potentia mea per infirmitatem perficitur.* Iob. 42. 6. *Idcirco aſpernor illa, atque pœnitet me in puluere & in cinere.*

III. Promiſiſſe Deum auxilium, mitigationem pœnarum, præſentiam ſuam, & liberationem. Phil. 1.29. 1.Cor.10.13. *Fidelis eſt deus, qui non ſinet vos tentari ſupra quod poteſtis, ſed præſtabit vna cum tentatione euaſionem, &c.* 2.Sam.7.14. Pſal.50.15. *Atquè inuoca me tempore anguſtiæ, eripiam te, vt honore afficias me.*

IIII. Chriſtum nobiſcum afflictionum omnium eſſe ſocium. 1. Pet. 4. 13. *Imò quod in eo conſortes eſtis afflictionum Chriſti, gaudete: vt cum patefiet eius gloria gaudeatis exultantes.* 2. Corinth. 4. 10. *Quolibet mortificationem domini Ieſu in corpore circumferentes, vt etiam vita illa Ieſu in corpore noſtro mortali manifeſtà fiat.* Coloſſ. 1. 24.

V. Angelos adeſſe defenſores timentibus Deum. Pſal. 34. 8. 2. Reg. 6. 16. *Cui dixit, ne metuito, nam plures ſunt qui nobiſcum, quàm qui cum illis ſunt.*

CAP. 45.

De Invocatione Dei.

HActenus de abnegatione noſtri, ſequitur profeſſio Chriſti. Quæ reſpicit vel ipſum Chriſtum, vel Chriſti membra, id eſt, fideles. Math. 25. 40. *Et reſpondens Rex, dixit iis: Amen dico vobis, quatenus id feciſtis vni ex iſtis fratribus meis minimis, mihi feciſtis.*

Profeſſio, quæ in ipſum Chriſtum directè fertur, eſt vel perpetua, vel in periculis tantùm.

Perpetua; eſt Invocatio Dei, quæ ſemper facienda eſt per Mediatorem Chriſtum. 1. Corinth. 1. 2. *Eccleſiæ Dei quæ eſt Corinthi, ſanctificatis in Chriſto Ieſu, vocatis Sanctis, cum omnibus qui invocant nomen domini noſtri Ieſu Chriſti, in quouis loco,*

domini

domini, inquam, tum ipſorum, tum noſtri. Act. 9. 14. *Quinetiam hoc loco habet poteſtatem à principibus ſacerdotum, vinciendi omnes qui inuocant nomen tuum.* Coloſſ. 3. 17. *Et quicquid egeritis ſermone aut facto, in nomine domini Ieſu facite, gratias agentes deo, & patri per eum.*

Invocatio eſt, vel precatio, vel gratiarum actio. Philipp. cap. 4. verſ. 6. *De nulla re ſoliciti eſtote: ſed omni in re precibus & ſupplicatione cum gratiarum actione, petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum.*

Precationis partes ſunt duæ, petitio & aſſenſus. Marc. 11. 24. *Propterea dico vobis quæcunq; precantes petitis, credite vos accepturos, & erunt vobis.*

Petitio eſt, qua iuxta verbum Dei imploramus opem eius de neceſſariis quæ deſunt. 1. Ioh. 5. 14. *Et hæc eſt fiducia quam apud Deum habemus, ipſum, ſi quid petierimus ſecundum voluntatem eius, nos audire.*

In ſingulis petitionibus exprimenda ſunt duo: ſenſus indigentiæ noſtræ & deſiderium gratiæ dei, indigentiam ſupplentis. 2. Sam. 1. 10. *Cumq; illa eſſet amara animo, ſupplicauit Iehouam & vehementer fleuit.* Dan 9. 4, 16. *Et orans Iehovam deum meum, confeſſus ſum: ac dixi, obſecro, domine deus fortiſſime, maxime, & ſummè reuerende, ſervans fœdus & benignitatem amantibus ipſum, & obſervantibus præcepta ipſius. Domine ſecundum totam iuſtitiam tuam ſummam, avertat ſe iam ira tua & æ-*

ſtus tuus à civitate tua Ieruſchalaimis, monte ſanƈti-tatis tua: nam propter peccata noſtra & propter ini-quitates patrum noſtrorum, Ieruſchalaima, & populus tuus opprobrio ſunt omnibus circumſtantibus nos. Pſal.130.1. *Ex profunditatibus inclamaui te, Iehoua.* 1. Sam. 1. 15. *Sed reſpondens Hanna dixit, nequaquam domine mi: mulier agra animo ſum, & vinum aut potum inebriantem non bibi, ſed effundo deſiderium animi mei coram Iehoua.* Pſal. 143. verſ. 6. *Pando manus meas ad te, anima mea, vt terra feſſa, ſitiente tui.*

Aſſenſus eſt, quo Deum & petitiones iam factas opportunè conceſſurum & credimus & apud Deum teſtamur. 1.Ioh.5.5.14,15. *Quod ſi ſcimus eum audire nos, quicquid petierimus, ſcimus nos habere petitiones, quas ab eo petijmus.* Matth.cap. 6. verſ.13. *Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo. Quia tuum eſt regnum, potentia, & gloria in ſacula, Amen.*

Fideles vtcunq; in precibus ſuas infirmitates oſtendunt, eximiũ tamen ſenſum percipiũt gratiæ diuinæ; præſertim quandò fervidè & continenter Deum invocant. Iacob. 5. 16. *Confitemini alij aliis offenſas, & orate alii pro aliis vt ſanemini, multùm enim valet deprecatio iuſti efficax.* Luc. 1.13. *Dixit autem ei Angelus, nè timeas Zacharia, nam exaudita eſt deprecatio tua.* Iona.4.1. *Quòd quùm malè haberet Ionã, peſſimè, & accenſa eſſet ira eius: 2. Orauit Iehouam dicens, quaſo Iehovà, an hoc non erat verbũ meũ, dũ eſ-*

ſem

ſem adhuc in terra mea? Idcircò anteuerterã fugiendo Tarſum: ſciebam enim te Deum fortem, gratioſum, & miſericordem, longanimem, & amplum benignitate, ac pœnitentẽ mali eſſe. Rom.8.26. Gen.19.18. *Dixit verò Lot ad eos, ne quaſo, domini mei, &c.* Pſal.6. 1,2,3,4. *Iehoua, ne in ira tua reprehendas me: neq; in æſtu tuo caſtiges me: Gratiam fac mihi Iehoua, quia lãguidus ſum: cura me, Iehoua, quia conturbata ſunt oſſa mea. Et anima mea conturbata eſt valde, tu ergo, Iehoua, quouſque? Revertere, Iehova, eripe animam meam, ſerua me propter benignitatem tuam.* Pſal. 8. verſ.9. Pſal.20. verſ.5. Pſal.35. verſ.9,18,28. Pſal. 16. verſ. 7.

Gratiarum actio eſt, qua cum lætitia & exultatione cordis Dei laudes celebramus, pro beneficijs vel acceptis vel promiſſis. Pſal.45.1. *Ebullit animus meus verbum bonum: dicturus ſum ego poemata mea de Rege, lingua mea & ſtylo, vt Scriba promptus.* Epheſ.5.20. *Gratias agentes de omnibus ſemper in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, Deo & patri.* Pſal.36. 89. *Quam pretioſa eſt benignitas tua, Deus, cum filii hominum ad vmbram alarum tuarum ſeſe recipiunt, vberrimè explentur pinguedine domus tua: & de torrente deliciarum tuarum bibendum das eis.*

CAP. 46.

De Apologia & Martyrio.

PRofeſſio Chriſti in periculis eſt vel oris, vel facti.

Oris eſt Apologia Chriſtiana. Rom. 10. 10. *Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.* Pſal. 22. 23. *Enarrabo nomen tuum fratribus meis: in media congregatione laudabo te.*

Apologia eſt, quandò coram infidelibus, in quibus reſipiſcentiæ ſpes eſt, periclitata Dei gloria, quoties opus eſt, veritatem Chriſtianæ religionis, cum timore & manſuetudine præparati confitemur. 1. Pet. 3. 15. *Sed dominum Deum ſanctificate in cordibus veſtris. Eſtote autem ſemper parati ad reſpondendum cuilibet petenti rationem eius ſpei, quæ in vobis eſt, cum lenitate & reuerentia.* Act. 7. cap. totum. Math. 7. 6. *Nè date quod ſanctum eſt canibus, nec projcite margaritas veſtras coram porcis: nè quandò conculcent eas pedibus ſuis, & conuerſi lacerent vos.*

Profeſſio facti, eſt Martyrium. Martyrium eſt quandò Chriſtianus pro doctrina fidei, pro iuſtitia, pro fratrum ſalute, etiam mortem ab aduerſarijs Chriſti illatam ſuſcipit. Marc. 6. 18. 27, 28. *Dicebat enim Iohannes Herodi; non licebit tibi habere vxorem fratris tui. Et ſtatim rex miſſo ſpiculatore, imperauit, vt adferretur caput eius. Ille vero abiit ac decollauit*

collauit eum in carcere, attulitq́; caput eius in patina, & dedit illud puellæ, & puella dedit illud matri ſuæ. 2. Corinth. 12.15. *Ego verò libentiſſimè impendam, & expendar pro animabus veſtris, etiamſi abundè vos diligens, minus diligar.*

Interim fuga Chriſtianis permittenda eſt, ſi ſpiritu confirmati non ſunt. Mat.10.23. *Quum autem perſequentur vos in ea vrbe, fugite in aliam. Amen enim dico vobis, nequaquã obieritis vrbes Iſraelis, quin venerit filius hominis.* Ioh. 10.39. *Rurſus ergo ſtudebant eum prehendere, ſed exiuit ex eorum manu.* Act. 9.30. *Quod cũ cognouiſſent fratres deduxerunt eum Cæſaræum & emiſerunt Tarſum.* 1. Reg. 18.23. *Nonnè indicatum eſt domino, quid fecerim, cum occideret Iezebel Prophetas Iehouæ? vt occultaui è Prophetis Iehouæ, centum viros, quinquagenos viros in vna ſpelunca, & ſuſtentaui eos pane & aqua?* Act. 20.22. *Et nunc ecce, ego vinctus ſpiritu proficiſcor in Ieruſalem.*

CAP. 47.

De Ædificatione, & Eleemoſyna inter fideles.

PRofeſſio Chriſti, quæ reſpicit eius membra, id eſt, Sanctos & fideles, eſt vel ædificatio, vel eleemoſyna.

AEdificatio eſt, omne id officium erga fratres, quo vel augentur in Chriſto, vel in eo magis coaleſcunt. Rom. cap. 14. verſ. 19. *Nempe igitur, quæ ad pacem*

pacem faciunt, ſectemur, & ad mutuam ædificationem.

Huc pertinent.

I. Sanctum exemplum. Mat. 5. 16. *Ita ſplendeat lux veſtra coram hominibus, vt videant veſtra bona opera, & glorificent patrem veſtrum qui eſt in cœlis.* 1. Pet. 2. 12. *Et conuerſationem veſtram habeatis honeſtam inter Gentes: vt prò eo, quòd loquuntur aduerſus vos velut maleficos, ex bonis operibus quæ ſpectarint, glorificent Deum die viſitationis.*

II. Exhortatio. Hebr. 3. 13. *Sed exhortamini alii alios quotidiè, quoad appellatur dies hodiernus, ne quis ex vobis induretur fraude peccati.* Rom. 1. 12. *Hoc eſt ad communem exhortationem percipiendam apud vos, per mutuam fidem, veſtram ſimul & meam.*

III. Conſolatio. 1. Theſſ. cap. 5. verſ. 14. *Precamur autem vos, fratres, monete inordinatos, conſolamini qui puſillo animo ſunt, ſubleuate infirmos, patientes eſtote erga omnes.* Iacob. cap. 5. verſ. 16. 1. Theſſal. cap. 4. verſ. 18. *Itaq; conſolamini alii alios iſtis ſermonibus.*

IIII. Admonitio. Roman. cap. 15. verſ. 14. *Perſuaſum autem habeo, & ipſe ego de vobis, fratres mei, quod ipſi per vos pleni ſitis bonitate, impleti omni cognitione, & qui poſſitis etiam vos mutuò mouere.* 1. Theſſ. 5. 14.

Admonitionis præſtandæ ſanctus modus eſt, ſi

ſpiritu

ſpiritu comitatis & quaſi conſcius eiuſdem infirmitatis fratrem omnem de culpa certò cognita, è verbo Dei ſtatim monueris. Galat. 6.1. Fratres, etiamſi præoccupatus fuerit homo in aliqua offenſa, vos ſpirituales inſtaurate huiuſmodi hominem cum ſpiritu manſuetudiuis: conſiderans temetipſum, ne & tu tenteris. Matth. cap.5. verſ. 7. *Hypocrita eiice primùm trabem illam ex oculo tuo, & tum diſpicies vt eiicias feſtucam ex oculo fratris tui.* 2. Timoth. cap. 4. verſ. 2. *Prædica ſermonem, inſta tempeſtiuè, intempeſtiuè: argue, obiurga, exhortare cvm omni lenitate & doctrina.* Matth. cap.18. verſ. 15. *Si verò peccauerit in te frater tuus, veni & argue eum inter te, & ipſum ſolum, ſi te audierit, lucratus es fratrem tuum.* Iob. cap. 32. verſ. 6,7. *Itaque reſpondit Elihu filius Baraceelis Buzita, dicens minimus ſum ætate, vos autem decrepiti: idcircò veritus ſum, ac timui oſtendere ſententiam meam vobis. Dicebam prouecti ætate loquentur: & annoſi notam facient ſapientiam.* Roman. cap. 15. verſ. 14. 2. Timoth. cap.4. verſ. 2. Leuit. cap.19. verſ.17. *Ne odio habeto fratrem tuum in corde tuo, liberè corripito proximum tuum, neque ferto in eo peccatum.*

Eleemoſyna ſanctorum propria eſt, qua diuites pauperum inopiam ex abundantia ſua, iuxtà vires ſuas, & etiam ſuprà vires ſubleuant. 2. Corinth. cap.8. verſ.3. *Nam pro viribus teſtor, vt ſupra vires voluntarii fuerunt.* Act. 2.44, 45. *Omnes autem*

qui

qui credebant, erant eodem loci, & habebant omnia communia: & poſſeſſiones ac facultates vendebant, & diſpertiebant ea omnibus, prout cuiq; opus erat.

CAP. 48.

De quarto gradu declarationis amoris Dei: & de ſtatu electorum, quando ſunt mortui.

QVartus gradus declarationis amoris Dei, eſt glorificatio. Rom. 8. 30.

Glorificatio, eſt perfecta ſanctorum transformatio in imaginem filij Dei. Philipp. 3. 24. *Qui transformabit corpus noſtrum humile, vt conforme fiat corpori ſuo glorioſo, pro efficacitate, qua poteſt etiam ſubiicere ſibi omnia.* 1. Cor. 15. 44. *Seminatur corpus animale, excitatur corpus ſpirituale: eſt corpus animale, & corpus ſpirituale.* 45. *Ita etiam ſcriptum eſt, factus eſt prior homo Adam animal viuens; poſterior autem Adam factus eſt ſpiritus viuificus.* 9. *Et ſicut geſtauimus imaginem terreni, geſtabimus etiam imaginem cœleſtis.* Pſal. 17. 15. *Ego in iuſtitia videam vultum tuum, ſatiabor cum expergiſcar ſimilitudine tua.*

Initium glorificationis, eſt in morte: abſolutio & complementum fit in vltimo iudicio.

Mors electorum, eſt ſomnus in Chriſto, [a] in quo fit ſeparatio corporis & animæ: corporis, [b] vt putreſcendo fiat capax gloriæ: animæ, [c] vt plenè ſanctificata,

ctificata, [d] immediatè poſt ſeparationem in cœlum transferatur. [a] 1. Cor. 15. 18. *Nempè & qui obdormierunt in Chriſto, perierunt.* Act. 7. 60. *Poſitis autem genibus clamauit voce magna, Domine, ne ſtatuas eis hoc peccatum: & quum hoc dixiſſet obdormiuit.* [b] 1. Cor. 15. 36. *Demens, quod tu ſeminas, non viuiſcit, niſi mortuum fuerit.* [c] Apoc. 21. 27. *Non intrabit in eam quicquam quod inquinat, aut abominandum quippiam patrat, vel mendacium loquitur: ſed qui ſcripti ſunt in libro vitæ agni.* Rom. 7. 25. *Gratias ago Deo per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Nempe igitur ipſe ego mente quidem ſeruio legi Dei, carne verò legi peccati.* [d] Luc. 23. 42. *Dixitq́ Ieſu, domine, memento mei quum veneris in regnum tuum.* 43. *Tum dixit ei Ieſus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo.* Apoc. 14. 13. *Tunc audiui vocem è cœlo dicentem mihi, Sribe, beati poſthac mortui, ij inquam, qui domini cauſa moriuntur. Etiam, dicit ſpiritus: quoniam requieſcunt à laboribus ſuis, & opera eorum ſequuntur eos.*

Mors ergo fidelibus minus timenda eſt: vtpote cui ſtimulus à Chriſto ablatus eſt. 1. Cor. 15. 55. *Vbi tua, ô mors, victoria? vbi tuus, ô ſepulchrum, ſtimulus?* Hebr. 2. 15. *Et liberos redderet quotquot metu mortis, per omnem vitam obnoxii erant ſeruituti.*

Animæ in cœlum receptæ ibidem manent vſque ad vltimum iudicium, partim laudantes deum, partim conſummationem regni gloriæ, plenamque fælicitatem & expectantes & petentes. Apoc. 5. 8.

Quumq́

Quumq́ accepiſſet librum, quatuor illa animalia, & viginti quatuor illi ſenes ceciderunt coram agno, habentes ſinguli citharas, & phialas aureas, plenas ſuffitnum, quæ ſunt preces ſanctorum. 9. Et cecinerunt canticum nouum, dicentes, dignus es qui accipias librum, & aperias eius ſigilla: quoniam mactatus es & redimiſti nos Deo per ſanguinẽ tuum, ex omni tribu & lingua, & populo, & natione. Apocal. 14. 2. *Et audiui vocem è cœlo tanquam vocem multarum aquarum, & tanquam ſonitum tonitrui magni: & vocem audiui citharœdorum pulſantium citheras ſuas. 3. Et canentium, quaſi canticum nouum, ante thronum.* Pſal. 149. 1. *Halelu-iah cantate Iehouæ canticum nouum: laudem eius in congregatione eorum quos benignè accipit.* Apoc. 6. 10. *Clamabant autem voce magna, dicentes, vſque quò, domine, qui ſanctus es ac verax, non iudicas ac vindicas ſanguinẽ noſtrũ de iis, qui habitãt in terra?*

CAP. 49. *De ſtatu electorum in vltimo iudicio.*

VLtimum iudicium ſic erit.

I. Immediatè ante aduentum Chriſti, *a* cœlorum poteſtates concutientur, ſol & luna lucẽ non edent, ſtellæ videbuntur è cœlo cadere: *b* his viſis, electi viui lætabuntur, & reprobi cõtremiſcent. *a* Mat. 24. 29. *Statim autẽ poſt oppreſſionẽ dierum illorũ, ſol obſcurabitur, nec dabit luna ſplendorẽ ſuũ, & ſtellæ cadent è cœlo, & poteſtates cœlorũ concutientur. 30. Tunc apparebit ſignũ filij hominis in cœlo: & tunc omnis tribus terræ plangent, & videbunt filiũ hominis,*

veniente in nubibus cœli cum potētia & gloria multa. *b*Luc.21.26.*Exanimatis hominibus præ timore & expectatione malorū inuadentiū orbē terrarū. Nam poteſtates cœlorū agitabūtur.* 27. *Et tunc videbūt filiū hominis venientē in nube cū potentia & gloria multa.* 28. *Quū autē hæc fieri incipiant, erigite & attollite capita veſtra.* 2. Tim.4.8. *Quod ſupereſt, repoſita eſt mihi iuſtitiæ corona, quā reddet mihi dominus in illo die, iuſtus ille iudex: non ſolùm autem mihi, ſed & omnibus qui expetiuerint illuſtrem illum ipſius aduentum.*

II. Tum cœlum conflagrans rotularum ſtridore præteribit, & elementa cum terra, & operibus quæ ſunt in ea exuſta peribunt. 2.Pet.3.12. *Expectantes & properantes ad aduentum diei Dei, in quo cœli conflagrantes ſoluentur, & elementa æſtuantia liqueſcent.* 13. *Sed cœlos nouos ac terram nouam, ſecundum promiſſum, expectamus, in quibus iuſtitia inhabitat.*

Eodē tēpore quo hæc fiunt *a* vltima tuba audietur per Archangelū inſonāda *b* Chriſtuſq; aduēiet ſubitò in nubibus cū potētia, & gloria, & comitatu Angelorū. *a*Mat.24.31. *Is vero mittet angelos ſuos cū tubæ voce magna, & cogēt electos eius à quatuor vētis, à cœlorū extremo ad eorū extremū.* 1.Th.4.16. *Nā ipſe dominus cū hortationis clamore & voce Archāgeli ac dei tuba, diſcendet è cœlo: & qui mortui fuerint in Chriſto, reſurgēt primū.* *b* Mat.24.30. 1.Th.4.17. *Deinde nos viui, qui reliquerimus, rapiemur ſimul cū eis in nubes, in occurſū domini, in aera: & ita ſēper cū domino erimus.*

III. Iam ad auditā tubam electi mortui ſuis corporibus reſurgent: & corpora redacta in cinerē &

lacerata virtute Dei reſtituentur, atque animæ è cœlorum ſede in corpora traducentur. Qui *a* viui tum temporis fuerint in momento mutabuntur, & hæc mutatio erit inſtar mortis. Tum erit redemptio corporis, *b* & omnia electorum corpora fient, ſimilia glorioſo corpori Chriſti, ideoque erunt ſpiritualia, immortalia, glorioſa, omni impotentia & infirmitate vacua. *a* 1.Corinth. 15.52. *Et ictu oculi, ad vltimam tubam (canet enim tuba) & mortui ſuſcitabuntur incorrupti, & nos mutabimur.* Rom.8.23. 1.Cor.1.30. *b* 1.Cor.15.43. *Seminatur ignominioſum, excitatur glorioſum, ſeminatur infirmum, excitatur potens.* 44. *Seminatur corpus animale, excitatur corpus ſpirituale: eſt corpus animale, & eſt corpus ſpirituale.* 45 *Ita enim ſcriptum eſt, factus eſt prior homo Adam animal viuens: poſterior autem Adam factus eſt ſpiritus viuificus.*

IIII. Tum omnibus coactis ante thronum Chriſti, electos ſeparatos à reprobis & in aerem euectos ad dextram ſtatuet, iiſque in libro vitæ conſcriptis ſententiam dicet. Venite benedicti patris mei, & poſſidete regnum paratum vobis à fundamentis mundi. Mat. 25.32. *Et ſtatuet oues quidem ad dextram ſuam, hœdos autem ad ſiniſtram.* 1.Theſſ. 4.17. Apoc. 20.12. *Et vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes in conſpectu Dei, & libri aperti ſunt; & alius liber apertus eſt, qui eſt liber vitæ; iudicatiq; ſunt mortui ex iis quæ ſcripta erant in libris, ſecundum opera ipſorum.*

CAP.

CAP. 50 *De ſtatu Electorum poſt vltimum Iudicium.*

POſt vltimum Iudicium immediatè ſequetur æterna beatitudo in cœlis.

Beatitudo eſt, qua Deus ipſe eſt omnia in omnibus electis. 1.Cor.15.28. *Poſtquàm verò ſubiecta fuerint ei omnia, tunc & ipſe filius ſubiicietur ei, qui ſubiecit ipſi omnia, vt Deus ſit omnia in omnibus.* Eſtq; merces bonorum operum gratuita quidem: propter imputatam electis Chriſti iuſtitiam. Rom.6.23. *Nam ſtipendium peccati mors eſt, donum autẽ Dei eſt vita æterna, in Chriſto Ieſu domino noſtro.* 2.Tim.4.8.Apoc.22.12. *Ecce venio citò; & merces mea mecum eſt, vt reddam vnicuiq; prout opus ipſius erit.*

Beatitudinis partes duæ, vita æterna, & gloria completa.

Vita æterna eſt communio cum Deo [a] qua Deus ipſe per Chriſtum agnum electis vita eſt. Nam in cœlo non egebunt cibo, potu, ſomno, aëre, calore, frigore, reſpiratione, medicina, veſtimentis, luce ſolis & ſtellarum: ſed horum omnium vicem ſupplebit ſpiritus Dei, [b] à quo immediatè viuificati in æternum manebunt. [a] Ioh.14.23. *Reſpondit Ieſus, & dixit ei, Siquis diligit me, ſermonem meum ſeruabit: & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus & apud eum manebimus.* 1.Ioh.4.15. *Quiſquis confeſſus fuerit Ieſum eſſe filium Dei, Deus in eo habitat &*

ipſe in deo. 16. *Et nos cognouimus, & credimus charitatem quam habet deus in nobis: Deus charitas eſt, & qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo.* Apoc. 21. 3. *Et audiui vocem magnam è cœlo dicentem, ecce, tabernaculum dei, eſt cum hominibus & habitabit cum eis: & ipſi populi eius erunt, & ipſe deus cum eis erit deus ipſorum.* 23. *Neq; vrbs iſta eget ſole vel luna, vt luceant in ea: nam gloria dei illuſtrauit eam, & lucerna eius eſt agnus.* Apoc. 22. 2. *In medio autem foro eius, & ex vtraq; parte fluminis, erat arbor vitæ adferens fructus duodecim, per menſes ſingulos edens fructum ſuum, & folia ſua ad ſanitatem gentium.* 5. *Et nox illic non erit, neq; opus eſt eis lumine lucernæ, neq; lumine ſolis: quoniam dominus deus illuſtrat eos: & regnabunt in ſecula ſeculorum.* [b] 1. Cor. 15. 45. Rom. 8. 11. *Sed ſi ſpiritus eius, qui excitauit Ieſũ à mortuis, habitat in vobis, is qui excitauit Chriſtum ex mortuis, viuificabit etiam mortalia corpora veſtra per inhabitantem eius ſpiritum in vobis.*

Gloria completa, eſt mirabilis electorum excellentia, qua optimè ſe habebunt. Hæc gloria in tribus eſt. I. Quòd faciem dei, id eſt, gloriam & maieſtatem intuebuntur. Apoc. 22. 4. *Et videbunt faciem eius: & nomen eius in frontibus ipſorum erit.* Pſal. 17. 15. *Ego in iuſtitia videam vultum tuum: ſatiabor cum expergiſcar ſimilitudine tua.* II. Quod erunt Chriſto ſimillimi, id eſt, iuſti, ſancti, incorruptibiles, glorioſi, honorabiles, clari, pulchri, fortes, potentes, agiles. 1. Ioh. 3. 2. *Chariſſimi, nunc filij dei ſumus,*

ſed

ſed nondum patefactum eſt quod erimus: ſcimus autem fore, vt cum ipſe patefactus fuerit, ſimiles ei ſimus; quoniam videbimus eum ſicut eſt. Phillip. 3. 21. *Qui transformabit corpus noſtrum humile, vt conforme fiat corpori ſuo glorioſo, pro efficacitate, qua poteſt etiam ſubiicere ſibi omnia.* III. Quod poſſidebunt hæreditatem regni cœlorum & etiam cœlum atq; terrã per ignem renouata. 1.Pet.1.4. *In hæreditatem, quæ nec perire poteſt, nec contaminari, nec marceſſere, nobis in cœlo ſeruatam.* Mat.25.34. *Tum dicet rex eis, qui ad dextram ipſius erunt, venite benedicti patris mei: poſſidete regnũ paratũ vobis à iactis fundamentis mundi.* Rev.5.10. *Et feciſti nos deo noſtro reges & ſacerdotes: & regnabimus ſuper terrã.* Rev.21.7. *Qui vicerit poſſidebit omnia: & ero ei deus, & ipſe erit mihi filius.*

Vtriuſq; fructus duplex erit, lætitia ſempiterna & perfectus dei cultus. Pſal. 16.11. *Facturus es, vt experiar ſemitam vitæ: ſatietatem gaudiorum ante faciem tuam, amœnitatẽ ad dextram tuam, in æternum.* Pſal.36.8. *Vberrimè explentur pinguedine domus tuæ & de torrẽte deliciarũ tuarũ bibẽdũ das eis.* 9. *Quãdoquidẽ penes te eſt fons vitæ, in luce tua fruamur luce.*

Cultus dei partes, ſunt laus dei, & gratiarũ actio. Apoc. 21. 3. *Et audiui vocẽ magnã è cœlo dicentem, ecce, tabernaculũ dei eſt cũ hominibus & habitabit cũ eis: & ipſi populi eius erunt, & ipſe deus cũ eis erit, deus ipſorũ.* cap.5.12. *Dicẽtes voce magna, dignus eſt agnus ille mactatus, qui accipiat virtutẽ, & diuitias, & ſapiẽtiã, & fortitudinẽ, & honorẽ, & gloriã, & benedictionẽ.*

Cap.11.17. *Dicentes, gratias agimus tibi, domine deus omnipotens, qui es, & qui eras, & qui venturus es: quia adeptus es poteſtatẽ tuam magnã & regnũ iniuiſti.*

Modus præſtandi hunc cultum eſt Deum colere per Deum. In cælo non erit templum, ceremonia, ſacramentum, ſed locum iſtorum ſupplebit ipſe Deus, & agnus, id eſt, Chriſtus. Apoc.21.22. *Nec templum vidi in ea: Dominus enim deus omnipotens templum illius eſt, id eſt, agnus.*

Tempus ſine vlla intermiſſione quotidianum eſt. Apoc.7.15. *Ideo ſunt ante thronum Dei, & ſeruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui inſidet throno habitabit cum eis.*

Corollarium.

SIc Deus ſaluando Electos, & Iuſtitiam, & miſericordiam oſtendit: Iuſtitiam, quòd peccata Electorum in perſona filij vindicauit: miſericordiam, quòd ijs peccatum propter filij merita remiſit. Epheſ.1.18. *Illuminatis oculis mentis veſtræ, vt ſciatis quæ ſit ſpes illa vocationis ipſius, & quæ opes gloriæ hæreditatis ipſius in ſanctis: 19. Et quæ ſit excellens illa magnitudo potentiæ ipſius in nobis qui credimus, pro efficacitate fortis roboris ipſius.* Cap.3.18. *Vt in charitate radicati & fundati, valeatis aſſequi cum omnibus ſanctis, quæ ſit illa latitudo, & longitudo, & profunditas, & ſublimitas.*

Hæc autem omnia ſic decreuit deus, & tandem perficiet ad nominis ſui gloriam. Prov.16.4. *Omnes operatus eſt Iehoua propter ſe, etiamq́; improbum ad diem mali.*

De

CAP. 51.

De ordine cauſarum ſalutis iuxta *Eccleſiam Romanam.*

AD obtinendam ſalutem requiruntur duo, Prædeſtinatio & eius exequutio.

Prædeſtinatio, eſt præordinatio creaturæ rationalis ad gratiam in præſenti & ad gloriam in futuro. *Sebaſt. Catta. Enchirid. tract.* 1. *cap. vlt.*

Hæc quoad primos eius effectus, quæ ſunt vocatio, electio & ordinatio ad vitam æternam, in Deo ſolo habet cauſam, nimirum eius voluntatem: tamen quoad eius vltimum effectum, quod eſt exequutio talis ordinis, & conſequutio vitæ æternæ, prædeſtinatio habet cauſam in homine. Ad huius evidentiam ſeptem concluſiones ponantur.

I. Prædeſtinatio & reprobatio divina non cogunt neq; inferunt neceſſitatem voluntati hominis.

II. Omnes homines ſunt prædeſtinati, hoc eſt, ordinati & diſpoſiti à Deo ad vitam conſequendā.

III. Homo non ſaluatur neq; damnatur neceſſariò & contingenter, ſed voluntariè.

IV. Deus aliquos prædeſtinauit & aliquos reprobauit.

V. Prædeſtinati à Deo prædeſtinatione abſoluta, quæ amitti non poteſt infallibiliter morientur in gratia: prædeſtinati verò prædeſtinatione ſecundum preſentem iuſtitiam, quæ amitti poteſt per ſequens peccatum mortale, non infallibiliter ſalvantur, ſed ſæpè tales damnantur & amittunt coronam

& gloriam. Hinc dicũt iuſtificatũ poſſe fieri reprobũ & perire. Torrenſis *Aug. confeſ. 2. l. c. 4. ſect. 20.* Quare prædeſtinatio nõ eſt certa poſtquã amitti poteſt.

VI. Numerus prædeſtinatorum ſoli Deo notus eſt, certus, & determinatus.

VII. Numerus prædeſtinatorum & reproborum abſolutè eſt certus & determinatus, vt nec augeri nec minui poſſit.

Exequutio prædeſtinationis eſt, vel in Infantibus, vel in Adultis.

Infantibus meritũ Chriſti per Baptiſmũ ritè collatũ, applicatur: ita vt totũ id, in peccato originali, quod verã & propriam peccati rationem habet, tollatur, non radatur tantùm aut imputetur. In renatis enim nihil odit Deus. *Concil. Trid. ſeſſ. 5. can. 5.*

Interim fateri oportet, manere in baptizatis concupiſcentiam vel fomitem; quæ cum ad agonem relicta ſit, nocere non conſentientibus non valebit.

Exequutio prædeſtinationis in Adultis, ſex habet gradus.

Primus eſt, vocatio, qua homines, nullis eorum exiſtentibus meritis, à dei per Ieſum Chriſtum præueniente gratia, ad convertendũ ſe ad deũ, vocãtur.

Secundus eſt, Præparatio ad iuſtitiam, qua homines diſponunt ſe ad iuſtificationem per inſitas vires liberi arbitrij, poſtquam fuerint à ſpiritu ſancto excitatæ. Nam liberum arbitrium attenuatum tantùm, non extinctum eſt: ideoq; ſpiritui ſancto cor tangenti & illuminãti, liberè aſſentiẽdo, cooperatur.

Gradus

Gradus præparationis octo ſunt. *Biel.lib.4.diſt.* 14. *quæſt.* 2.

I. Primus, fides quæ eſt notitia & aſſenſus, quo vera ſtatuimus ea, quæ de Deo & voluntate eius ſtatuuntur in verbo.

Fundamentum eſt iuſtificationis, cor præparando: quia excitat liberum arbitrium ad ciendos tales motus quibus præparatur.

Primus actus fidei, eſt apprehendere abominationem peccati, & quid ſit eius ſtipendium.

II. Inde ſequitur timor iræ Dei & gehennæ incendij.

III. Inde peccata incipiunt diſplicere cum quadam deteſtatione.

Et hæc eſt Diſpoſitio de congruo non immediatè nec ſufficiens, ſed valdè remota.

IIII. Poſtea fides convertit ſe ad conſiderationem miſericordiæ divinæ, & ſtatuit Deum paratum remittere debita per infuſionem charitatis illis, qui ſufficienter præparati ſunt & diſpoſiti.

V. Ex illa conſideratione ſequitur actus ſpei, per quem, deum incipit concupiſcere, vt ſummum bonum.

VI. Ex illo actu ſpei ſequitur amor, quo diligitur deus ſuper omnia ex naturalibus.

VII. Ex illa dilectione ſequitur alia diſplicentia & deteſtatio peccati, non ob timorem damnationis, ſed propter deũ finaliter ſuper omnia dilectũ.

VIII. Hos actus ſequitur propoſitũ emẽdationis.

Et hoc tandem eſt meritum congrui ſufficiens; ſeu immediata, ſufficiens & vltima diſpoſitio ad infuſionem gratiæ.

Tertius prædeſtinationis gradus, eſt Iuſtificatiŏ prima, qua homines ex iniuſtis fiunt iuſti, non ſola remiſſione peccatorum, ſed etiam ſanctificatione interioris hominis per voluntariam ſuſceptionem gratiæ & donorum.

Huius cauſa efficiens, eſt miſericordia Dei. Meritoria Paſſio Chriſti, qua hominibus iuſtificationem meruit. Inſtrumentum, baptiſmus. Forma, non iuſtitia, qua Chriſtus iuſtus eſt, ſed quam in homines infundit: ea verò eſt præcipuè ſpes & charitas.

Quartus gradus, Iuſtificatio ſecunda, qua homines ex iuſtis meliores fiunt. Huius cauſa eſt fides cooperans bonis operibus.

Obſervatio legis renatis poſſibilis eſt: ideoq; falſum eſt, iuſtum in omni opere bono venialiter peccare, &, quod abſurdius eſt, mereri pœnas æternas.

Quintus gradus, eſt Reparatio lapſi per Sacramẽtum pœnitentiæ, quæ ſecunda eſt poſt naufragium tabula. Reparationis hæc cauſa eſt, quod gratia iuſtificationis quolibet mortali peccato amittatur.

Vltimus gradus, eſt fructus iuſtificationis, qui nihil aliud eſt quàm meritum bonorum operum, id eſt, gloria vitæ æternæ, quam opera in gratia facta ex condigno merentur.

Hæc de gradibus Prædeſtinationis exequendæ: ſequitur iudicium de particulari Prædeſtinatione.

Nemo

Nemo, quamdiu in hac mortalitate viuitur, de arcano diuinæ prædeſtinationis myſterio vſqueadeò præſumere debet, vt certò ſtatuat ſe eſſe in numero prædeſtinatorum. Nam niſi ex ſpeciali reuelatione ſciri non poteſt, quos Deus ſibi elegerit. Seſſ.6.c.12.

Errores.

Hæc doctrina Romanenſium eſt, blaſphema quidem ea, & tanquam patibulum æſtimanda, quod torquendis & excarnificandis hominum conſcientiis extruitur: eius autem errores præcipuos notabo.

I. Prædeſtinationis nomen electis tantùm conuenire: reprobos autem tantùm eſſe præſcitos; quia verentur ne Deum auctorem damnationis reproborum faciant. Sed præſcientia Dei æquè habet rationem cauſæ, ac prædeſtinatio. Act.2.23. Auguſtinus etiam tam in reprobis, quam in electis Prædeſtinationem agnouit. De Ciuit. Dei. lib. 15.c. 1. Diuidit enim genus humanum in duas ciuitates, quarum vna prædeſtinata eſt in æternum regnare cum Deo: altera æternum ſupplicium ſubire cum diabolo.

II. Prædeſtinationẽ mutabilem eſſe; ita vt, qui prædeſtinatus ſit, poſſit damnari, & præſcitus ſalutẽ adipiſci. Sed contrà, decretum Dei de cuiuſq; hominis vita & morte, ſtatum & immutabile eſt. Rom. 11.29. *Nam dona & vocatio Dei eiuſmodi ſunt, vt eorum ipſum pœnitere non poſſit.* Mat.24.24. *Surgent enim Pſeudochriſti & Pſeudoprophetæ, & edent ſigna magna & miracula; ita vt ſeducant (ſi fieri poſſit) etiam electos.* Rom.8.33. *Quis intentabit crimina aduerſus*

*electos Dei.*2.Tim.2.19. *Firmum ſtat fundamentum Dei, &c.* Deinde, hoc poſito, neceſſe eſt, præſcientiam Dei falli, voluntatē mutari, potentiam infirmari; quod dictu impiū eſt. Deniq; hac ratione efficietur, incertam cuiq; ſuam prædeſtinationē relinqui; vnde illa nobilis & vnica πληροφορίας noſtræ baſis euertitur.

III. Omnes homines eſſe prædeſtinatos ad vitā. Verùm Paulus. 2.Theſſ.2.10. certos homines eſſe dicit ἀπολλυμένους eoſque diſtinguit ab electis. *V.*13. 2.Tim.2.20. *Cæterùm in magna domo non tantùm ſunt vaſa aurea & argentea, ſed etiam lignea & teſtacea: & alia quidem ad decus, alia verò ad dedecus.* Mat. 20.16. *Multi vocati, pauci electi.* Et ē multis Iudæis reliquiæ tantùm ſeruantur. Atq; hoc illuſtrandæ dei bonitati inſeruit, quod ad omnes creaturas æquè nō pertineat. Nihil enim miramur, niſi quod rarū ſit.

IV. Prædeſtinationem, quoad vltimos eius effectus, habere cauſam in homine, hoc eſt in hominis libero arbitrio & operibus: quos enim præuiderat Deus, gratiam in Chriſto oblatam recepturos, & ſecundum legem vitam acturos, eos prædeſtinauit, non ex operibus, ſed ex gratia, habendo tamen reſpectū ad opera. Iſtud commentū euertit Paulus quando dicit *Epheſios electos eſſe in Chriſto antequàm iacerentur fundamenta mundi*; non quia præuidit eos ſanctos futuros, ſed *vt eſſent ſancti & inculpati coram eo per charitatem.* Eph.1.4. Tit.2.12. Porrò cum deo nihil ſit neq; ſuperius, neque maius, voluntatis eius aliquam extra vel ſupra ipſum cauſam ponere impium

pium eſt, ideoque decreti eius de ſalute hominum cauſam impulſiuam, fidei & operum præſcientiam ſtatuendam eſſe, iure negamus.

V. Baptiſmo ritè collato peccati originalis non ſolum reatum, ſed etiam corruptionem ſic elui, vt peccati rationem non habeat. Verùm certiſſimum eſt, vtcunque reatus peccati tollatur, illud tamen vitium naturæ & corruptionē non ſtatim extingui, ſed paulatim ſubigi, ne dominetur. Cur enim Paulus peccatum originale ſic defleret, ſi amplius peccatū eſſe deſineret? *Video aliam legem in membris meis rebellantem legi mentis meæ, & captiuum me reddentem legi peccati, quæ eſt in membris meis: miſer ego homo, quis me eripiet ex iſto corpore mortis.* Deinde Paulus peccatū originis, appellat *peccatum ſummè peccans.* Rom. 7. 13. Tertiò concupiſcentia, radix eſt peccati actualis: ideoq; ipſa quoq; poſt baptiſmū propriè peccatum eſt. Iam. 1. 14. Poſtremò niſi concupiſcentia peccati naturam habuerit, ceſſabit illud vehemens & incenſum certamen carnis & ſpiritus.

VI. Liberi arbitrii vires ad bonum deo acceptum attenuari tantùm, non extingui ante conuerſionem: ideoque poſſe eas operari præparationem ad iuſtificationem. At verò *animalis homo non poteſt percipere ea, quæ ſunt dei, multò minùs velle.* 1. Cor. 2. 14. Et ſcriptura nos dicit, non infirmos, non ægrotos, ſed *in peccatis mortuos.* Eph. 2. 1.

VII. Sp. ſanctū tantùm excitare voluntatem ad bene agendum. Falſum eſt. 1. Cor. 12. 3. *Et neminem poſſe dicere, Ieſum dominū, niſi per Sp. ſanctum: & deus*

eſt qui in vobis efficit, vt velitis & efficiatis. Atq; nihil omninò boni in eo eſſe poterit, qui ſecundum deum creandus eſt ad iuſtitiam & ſanctitatem. Eph. 4. 24.

VIII. Naturalē eſſe in homine præparationē ad gratiā: eamq; ex cōgruo mereri iuſtificationē. Olēt hæc ſuperbiā pluſquā ſatanicā. Quis enim crederet, niſi inſaniat, eū, cui debitæ ſunt multæ myriades dānationū, potuiſſe mereri vel tātillū gratiæ. 2. Cor. 3. 5.

IX. Fidē eā quæ eſt fundamētū iuſtificationis, eſſe tantū notitiā & illuminationē mētis de veritate verbi Dei. Quidni ergo diabolus iuſtus fuerit, vtpote qui iuſtificationis hoc fundamētū habet; qui tamen, licet hanc fidem habeat, ne fidelis quidē dici poteſt?

X. Dilectionē Dei præcedere reconciliationē cū deo, quę fit in iuſtificatione. At cōtra, niſi priùs fuerimus perſuaſi de amore dei, deū nō amamus. 1. Ioh. 4. 19. Nos diligimus eū, quoniā ipſe prior dilexit nos.

XI. Formalem iuſtificationis cauſam eſſe, inhærentem iuſtitiam. Infuſa hæc & inhærens iuſtitia, licet ſuum habeat locum, ſuam laudem, ſua præmia: tamen, quia in hac vita propter carnem imperfecta eſt, & immunda (ſic enim Iſaias loquitur) non poteſt in iudicio Dei conſiſtere, vt nos abſoluat à ſententia damnationis, vt adoptemur in vitam æternā.

Dicent, eam acceptare miſericordem deum, fateor: ſed etiam iuſtitiæ diuinæ ſatisfaciendum eſt: aliàs omninò perimus. Quocirca obedientia Chriſti fide apprehenſa, vera iuſtificarionis eſſentia putanda eſt. In tentatione, & lucta cum peccato, & ſatana

tana fides nõ ita ſtatuit; iã habeo charitatẽ & inhærentẽ gratiam, & propter hanc me deus recipiet: ſed fides rectè intuetur filium Dei factũ victimã pro nobis, ſedentẽ ad dextrã patris, interpellantẽ pro nobis, ad illũ cõfugit, ſtatuit propter hunc ignoſci peccatis noſtris, & donari recõciliationẽ, iuſtoſq́; nos putari nõ inhærente qualitate, ſed Chriſti merito. Rõ. 5. 19.

XII. Secundæ iuſtificationis commentum ſatanica illuſio eſt. Primò, verbũ Dei non niſi vnam iuſtificationem agnoſcit: vna iuſtitia, dei offenſi vna ſatisfactio: non ergo multiplex iuſtificatio. Secundò, ſi ex auctione iuſtitiæ inhærentis, iuſtificatio diſtinguenda eſt, perinde centum iuſtificationes faciẽdæ ſunt atq́; duæ. Tertiò, iuſtificari nos operibus & falſum eſt, & ridiculum. Falſum, 1. opera omnia, etiam ea quæ fiunt in gratia, excluduntur à iuſtificatione. Eph. 2. 10. Rom. 6. 23. Rom. 3. 28. *Colligimus igitur fide iuſtificari hominẽ abſq́; operibus legis:* loquitur autem Paulus, non de ceremoniali, ſed de morali opere in gratia facto. 2. Cauſa cauſæ eſt cauſa cauſati: gratia verò ſine operibus eſt, cauſa prædeſtinationis, quæ cauſa eſt iuſtificationis: ergo gratia ſine operib. multò magis iuſtificationis cauſa fuerit.

Ridiculũ eſſe dico, quia bono opere, id eſt, fructu iuſtitiæ iuſtitiam inhærentem augeri, perinde eſt, ac ſi dicamus vitem vegetiorem fieri, vuas ferendo; vel ſolis internum lumen, ex emiſſione radiorum, acceſſionem facere. Rectè dixit Lutherus, bona opera non faciunt iuſtum, ſed iuſtus facit bona opera.

XIII. Gra-

XIII. Gratiã extingui quouis mortali peccato: hoc longè aliter eſſe ex verbo Dei conſtabit. Ioh. 6.37. *Quicquid dat mihi pater, ad me veniet, & eũ qui ad me venit non eiiciã foras.* Mat. 16.16. *Tu es Petrus & ſuper hanc Petram ædificabo eccleſiã, & portæ inferorum non præualebunt contra eã.* 1. Ioh. 2. *Exierũt ex nobis, quia ex nobis non erant: ſi fuiſſent ex nobis, manſiſſent vtiq; nobiſcum.* Rom. 5. 1. *Iuſtificati ergo pacẽ habemus erga Deum.* Hoc verò quomodo verum eſſe poſſet, ſi modo iuſtificatus à gratia poſſet excidere?

XIIII. Opera ex condigno mereri vitam æternã. Vt opus aliquod ſit meritorium; primò, debet eſſe æquiualens iuſtitiæ Dei. Secundò, debet à Deo acceptari ex debito, non ex gratia: iã verò opera noſtra etiam ſanctiſſima, imperfecta ſunt: & ſi eſſent iuxta legẽ perfecta, tamen ex debito pręſtãda fuiſſent. Mereri apud Deũ, tantùm Chriſti operib. conuenit. Nã humana natura operi meritorio materiẽ præſtat: deitas autẽ cui humana natura hypoſticωs vnita eſt, operi dignitatem & meritum tribuit. Accedit etiam, hanc de operibus doctrinam obſcurare meritum Chriſti; quia conſequutio vitæ æternæ, adimitur morti & obedientiæ Chriſti, & operibus attribuitur. Chriſtus enim (inquiũt hi) ſua paſſione homini meretur iuſtificationem: iuſtificatus verò ſibi ipſe operibus ſuis meretur vitam æternã. Rectè aduerſus eos Aug. Ser. 10. de Verb. Apoſt. Si deus nos fecit homines, nos autem ipſi nos fecimus bonos, aliquid illo melius fecimus. Melior eſt enim ſaluus homo, quã quilibet homo. Si ergo deus te fecit hominem & tu-

te feciſti bonum hominē, quod tu feciſti melius eſt. Noli te extollere ſupra deum, ſubde te, adora Deum.

XV. Prædeſtinationem noſtram non ſciri, niſi ex ſpeciali reuelatione. Imò contra certiſſimum eſt reuelari à Deo per S. Sanctū, per verbum, & per effecta ipſius prędeſtinationis certiſſima. Gal. 4. 6. *Emiſit Deus ſpiritum filij ſui in corda veſtra clamantē, Abba, id eſt, Pater.* 1. Cor. 2. 12. *Nos verò non ſpiritum mundi accepimus, ſed ſpiritum qui eſt ex Deo: vt ſciamus quæ deus eſt nobis gratificatus.* Luc. 10. 20. *Gaudete potiùs, quòd nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis.* Gaudere autem de bono aliquo, nemo poteſt, niſi illud certò nouerit.

CAP. 52. *De reprobationis decreto.*

HActenus de decreto Electionis; ſequitur decretū reprobationis, quo Deus iuſto iudicio certos cōſtituit reiicere ad æternā dānationē, ad laudē iuſtitiæ. 1. Pet. 2. 8. *Nempe iis qui offendunt ad ſermonē immorigeri, ad quod etiam conditi fuerunt.* Iud. 4. *Nam ſubrepſerunt quidam homines, prius iam olim deſcripti ad hanc condemnationem, impij qui Dei noſtri gratiam transferunt ad laſciuiam, & ſolum illum herum Deum ac dominum noſtrum Ieſum Chriſtum negant.* 1. Theſſalon. 5. 9. *Nam non conſtituit nos Deus ad iram, ſed ad ſalutem obtinendam per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.* Rom. 9. 22. *Quid ſi verò volens oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam, pertulit multa lenitate vaſa iræ coagmentata ad interitum.*

Alij verentes ne Deum iniuſtum & crudelem facerent, prædeſtinationis vocabulum ad ſolos electos referunt, reprobos autem, non prædeſtinatos ſed tantùm præſcitos eſſe dicunt. Heming. Synt. ca. de Prædeſt. Iacob. Andreæ. Hiiq; ordine inuerſo ſalutis & damnationis cauſas contexunt; hoc modo.

Decretum Dei, quo Deus vult omnes ſaluos fieri, in Chriſto.

Lapſus Adami, non præordinatus à Deo, ſed tantùm præſcitus.

Prædeſtinatio, qua Deus apud ſe proponit, certos ex Adami poſteris, gratis ex miſericordia, non ex præuiſa fide, vel operibus iuſtificare, & in æternum glorificare.

Præſcita incredulitas, & contumacia, qua reliqui ex Adami poſteris, oblatam Euangelij gratiam reſpuunt.

Decretum reprobationis, quo deus ex preſcita contumacia, eoſdem ſtatuit ad damnationē reiicere.

Vniuerſalis vocatio, qua gratia ſalutis omnibus, ſine exceptione, hominibus offertur.

Verùm

Verùm hæc deſcriptio multis de cauſis improbanda eſt. Primò verum non eſt, deum velle omnes ſaluari per Chriſtum. Nemo enim poteſt dici electus eſſe, ſi modo deus velit omnes eligi in Chriſto: nam is qui eligit, dici non poteſt omnia accipere; nec qui omnes accipit, aliquos tantùm ſeligere. Quocirca, vt omnes decretum eſſe quoddam Electionis ſtatuunt: ita ex lege contrariorum, oppoſitum de futura reprobatione decretum eodem ordine ponendum eſt.

Si dicatur, *Deum velle omnes ſaluos fieri.* 1. Tim. 2.4. Sciendum eſt, enunciatum iſtud, non generale, ſed indefinitum eſſe; ideoq; non de ſingulis hominibus ſed de ſingulis hominum generibus intelligendum. Apoc. 5.9. Chriſtus homines redimit, *ex omni tribu, & lingua. & populo, & natione*, & dicitur *omnem* languorem ſanaſſe, id eſt, omne genus languoris. Et Rom. 5.18. *Nempe igitur ſicut per vnam offenſam reatus venit in omnes homines ad condemnationem: ita per vnam iuſtificationem vitæ.* 19. *Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi: ita per vnius obedientiam conſtituuntur multi.* Atq; hic notandum vocabulum (*omnes*) indefinitè pro multis poni. Auguſt. in Enchirid. ad Laurenc. cap. 103. *Sic dictum eſt, inquit, qui omnes homines vult ſaluos fieri, non quòd nullus hominum eſſet quem ſalvum nollet, qui virtutes miraculorū facere noluit apud eos, quos dicit facturos fuiſſe pœnitentiam, ſi feciſſet: ſed vt omnes homines, omne genus*

hominum intelligamus per quaſcunq́; differentias di-ſtributum, reges, priuatos, &c. Et in libro de Corrept. & gratia. cap. 14. *Ita dictum eſt, omnes vult ſaluos fieri, vt intelligantur omnes prædeſtinati, quia omne genus hominum in iis eſt, ſicut dictum eſt Phariſæis: decimatis omne olus.*

Quod autem dicit Petrus. 2. Pet. 3. 9. *Deum nolle vllos perire, ſed omnes ad reſipiſcentiam tendere*, de electis intelligendum eſt, quia tantùm de fidelibus vocatis & ſanctificatis loquitur.

Vbi dicit Ezechiel. 18. 23. *Deum nolle mortem peccatoris*, tenendum eſt, Deum nolle eam, quatenus eſt interitus & ruina creaturæ: velle tamen dicendus eſt alio modo; nimirum quatenus mors, pœna, & declarandæ iuſtitiæ diuinæ medium eſt.

Quando Iohannes dicit, *Chriſtum eſſe propitiationem pro peccatis totius mundi.* 1. Ioh. 2. 2. Sententia illius eſt, non vniuerſum mundum ſalvandum eſſe, ſed electos è toto mundo propitiatorem Chriſtum habituros. Sic enim Chriſtus ipſe dicit, *Se non rogare pro mundo, ſed pro iis, quos dedit ei pater è mundo.* Iam verò pro quibus non orabit, pro ijs certè propitiator eſſe non poteſt.

Secundò, falſum eſt illud, Deum nolle vllum hominem damnari. Nam quùm damnantur homines vel inuito deo, damnantur vel eodem volente: ſi primum, vis certè diuinæ voluntati afferetur, quod impium eſt dicere: ſin alterum, deus ſententiam mutabit, quod non eſt dicendum. Nec eſt quare putemus, deum προσωπολήπτην eſſe, ſi modo aliquos

ad interitum deſtinarit: quia non fecit hoc circumſtantiis ipſi perſonæ inhærentibus motus: & nemini ipſe debitor eſt: deq; ſuo poteſt facere quod velit.

Neq; porrò ea de cauſa, odiſſe creaturam ſuam dicendus eſt: nam decreuit rejicere opus ſuum, non quòd odio habuit, ſed quòd iuſtis de cauſis odio deſtinauit. Actu verò deus nihil odit, niſi ob peccatum. Rectè *August. ad Simplic.* Quum ex numero impiorum, quos non iuſtificat, facit vaſa in contumeliam, non hoc in eis odiſſe quod facit: & in quãtum vaſa fiunt, eos ad aliquem vſum facere, vt per eorum ordinatas pœnas vaſa, quæ in honorẽ fiunt, proficiant. Non itaq; odiſſe deũ illos, neq; in quantũ homines ſunt, neq; in quãtũ vaſa ſũt, nec quòd in eis fecit creando, nec quòd in eis fecit ordinãdo. Nihil enim eorũ odit deus quę fecit. Quòd autẽ vaſa eos fecit perditionis, ad vſũ correctionis aliorũ fecit: odit autem in ijs demùm impietatẽ, quam ipſe non fecit. Sicut ergo iudex in homine odit furtum, ſed non odit quod fur datur ad metallũ: illud enim fur, hoc iudex facit: Ita Deus quòd ex cõſperſione pereuntiũ facit vaſa perditionis, nõ odit quod facit, id eſt, opus perditionis ſuæ in pœna debita pereuntiũ, &c.

Qui opponunt locum. Mal. 2. 10. *Deum eſſe patrem omnium*, ſciant eum locũ intelligendum eſſe de eccleſia dei: extra quam omnes in Adamo corrupti, *filij ſunt iræ & diaboli*. Eph. 2. 2. Ioh. 8. 44.

Poſtremò, neq; illud vrgendum eſt, deum creaſſe vllos vt deſtrueret: nam creationis omnium

hominum finis eſt gloria dei: cui patefaciendæ etiam impij deſtinantur. Prov. 16.4.

Tertiò, quod dicitur, præſciuiſſe quidem Deum Adami lapſum, non autem æterno decreto ſtatuiſſe, impium eſt. Nam ea quæ minima ſunt in natura, ſine decreto & voluntate Dei non fiunt. Matt. 10. 30. Et etiam opera quæ peccata ſunt, deus conſilio ſuo definiuit. Act. 4. 28. Quocirca, qui hoc dicunt, vel evertunt providentiam Dei, vel ſaltèm otiòſam eam fingunt.

Quartò, Præpoſterum eſt illud, primò præſcire deum lapſum humani generis in Adamo; eum deinde, homines ita præſcitos, ordinare vel ad vitam, vel ad mortem. Finis enim primus eſt in agentis intentione. Præterea, lapſus Adami vt medium exequendæ prædeſtinationis, ei ſubordinatum eſt. Ergò non eſt exiſtimandũ Deũ priùs cogitaſſe de mediis exequendi conſilium ſuũ, quã conſiliũ vllum de ipſa electione vel reprobatione hominum capiat.

Poſtremò, vocationem hominum vniuerſalem eſſe: ideoq; gratiam, quæ in Chriſto eſt poſita, omnibus offerri; & ob præviſam ἀπείθειαν, deum hominum quorundam reiectionem decreviſſe, à vero prorſus alienum eſt. Nam multi ſunt piorum infantes ante vllum rationis vſum morientes; multæq; ſunt hominum adultorum myriades, qui de Chriſto ne minimum quiddam audiendo perceperunt. Act. 14. 16. Et quamuis nullus acceſſerit Evangelij contemptus, tamen originalis illa peccati labes homi-

nibus

nibus damnandis ſuffecerit. Porrò, illa admiratio Pauli. Rom. 9.20. *O homo! tu quis es, qui ex adverſo reſponſas deo?* apertè oſtendit decretum Dei de quibuſdam rejiciendis cauſam habere inſcrutabilem: neq́; illud omninò ab aliqua præuiſa adverſus oblatam Evangelij gratiam, contumacia pendere. Rectè Auguſt. epiſt. 105. *Quis*, inquit, *reprobos creauit, niſi deus? & cur, niſi quia voluit? cur voluerit: ô homo, tu quis es qui reſpondeas deo?*

CAP. 53. *De Exequutione decreti reprobationis.*

IN exequutione huius decreti conſiderantur fundamentum & gradus.

Fundamentum exequendæ reprobationis, eſt lapſus Adami, per quem & peccato & damnationi obnoxius eſt. Rom. 11.32. *Concluſit enim Deus omnia ſub peccato, vt omniũ miſereretur.* 1. Pet. 2.8. Hic notandum eſt, ſic Deum aliquos decreuiſſe damnare, vt omnis damnationis & culpa & meritum in ipſis hominibus reſideret.

Porrò, quos Deus reiecit ad damnationem, eos odio habet: Hoc odium dei eſt, quo deus reprobos in peccatum lapſos ob id peccatum deteſtatur. Et hoc odium effectum eſt lapſus Adami; decreti verò reprobationis non antecedens eſt neq́; cauſa, ſed tantùm conſequens.

Reprobi ſunt vel Infantes, vel Adulti;

In reprobis infantibus exequutio decreti Dei ſic eſt: vbi primùm nati ſunt, ob primarij & natiui peccati reatum ſibi relicti, morientes reprobantur in æternum. Rom. 5. 14. *Regnauit autem mors ab Adam vſque ad Moſen, in eos quoquè qui non peccauerunt, ad ſimilitudinem tranſgreſſionis Adam, qui eſt typus illius qui erat futurus.* Rom. 9. 11. *Nondùm enim natis pueris, quum nihil feciſſent boni vel mali, vt propoſitum dei, quod eſt ſecundum ipſius electionem, id eſt, non ex operibus, ſed ex vocante firmum maneret.*

Reprobi Adulti, ſunt duorum generum, vocati (vocatione nimirum inefficaci) & non vocati.

In reprobis qui vocantur, exequutio decreti reprobationis tres habet gradus, Agnitionem vocationis diuinæ, Relapſum, Damnationem.

Agnitio vocationis Dei eſt, qua reprobi ad tempus ſubjiciunt ſe dei vocationi, per verbi prædicationem factæ. Math. 22. 14. *Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi.* Eiuſque alij quinque ſunt gradus.

Primus eſt illuminatio, qua inſtruuntur à ſpiritu ſancto ad intelligentiam & agnitionem verbi. Heb. 6. 4. *Nam fieri non poteſt, vt qui ſemel fuerint illuſtrati.* 2. Pet. 2. 20. *Itaq; ſi poſtquam inquinamenta mundi, per agnitionem domini & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti, effugerint, his rurſum implicati ſuperentur, facta eſt vltima eorum conditio deterior priore.*

Secundus

Secundus eſt μεταμέλεια, id eſt, pœnitentia qua reprobus. I. Agnoſcit peccatum. II. Senſu iræ diuinæ ob peccatum compungitur. III. Dolet ob pœnam peccati. IIII. Confitetur pecatum. V. Deum in puniendo peccato iuſtum fatetur. VI. Salutē deſiderat. VII. Sub cruce reſipiſcētiā pollicetur, his verbis, *non peccabo amplius*. Math. 27. 3. *Tunc Iudas qui eum prodiderat videns eum damnatum eſſe, pœnitens, retulit triginta argenteos numos, ad principes Sacerdotes & ſeniores*. Heb. cap. 12. verſ. 17. *Scitis enim eum etiam poſtea, quum vellet hæreditario iure benedictionem aſſequi, reprobatum fuiſſe. Non enim reperit locum pœnitentiæ, quamuis cum lachrymis benedictionem illam exquiſiſſet*. 1. Reg. 21. 27. *Fuit verò cum audiſſet verba iſta Achab, vt laceratis veſtibus ſuis, & impoſito cilicio carni ſuæ ieiunaret: cubaret etiam cum cilicio & ambularet lentè*. Num. 23. 14. *Moriar ego mortem iuſtorum, & ſit finis meus ſicut illius*. Pſal. 78. 32. *In omni hoc peccauerunt adhuc & non crediderunt mirabilibus eius & conſumpſit in vanitate dies eorum, & annos eorum in terrore*. verſ. 33. *Si occidebat eos quærebant eum & reuertebantur & quærebant manè deum, & recordati ſunt deum petram eorum*.

Tertius gradus eſt, fides temporaria, qua Reprobus, promiſſionibus in CHRISTO factis, *confuſè* credit. *Confuſè* dico: quoniam is certos ſalvandos credit, ſe ſpeciatim ſalvandum non credit, quia generali fide

contentus, nunquam ſibi promiſſiones dei applicat; nedùm concipit propoſitum, deſiderium, conatum applicationis, vel etiam luctam vllam cum ſecuritate & diffidentia. Iacob. 2. 19. *Tu credis deum vnum eſſe, rectè facis: & dæmonia credunt & horreſcũt.* Mat. 13. 20. *Qui verò in petroſa ſemẽ excipit, is eſt qui ſermonem audit, & eum ſtatim cum gaudio accipit, non autem habet radicem in ſeſe, ſed temporarius eſt.* Ioh. 2. 23. *Quum autem eſſet Hieroſolymis in paſcha die feſto, multi crediderunt in nomen eius, conſpicientes ſigna quæ edebat: Ipſe autem Ieſus non credebat ijs ſemetipſum eò quòd noſſet omnes.*

Quartus, eſt guſtus donorum cœleſtium (vt iuſtificationes, ſanctificationes) & virtutum futuri ſæculi. Hic guſtus, eſt quidem ſenſus in cordibus reproborum quo percipiunt excellentiam beneficiorum Dei, ijs tamen perindè non fruuntur. Aliud eſt, guſtare dapes in convivio, aliud ijſdem veſci & nutriri. Heb. 6. 4. *Nam fieri non poteſt, vt qui ſemel fuerint illuſtrati, guſtauerintq́; donum cœleſte, & participes facti fuerint ſpiritus ſancti.*

Quintus eſt, vitæ externæ ſanctitas, ſub qua continetur zelus in profeſſione religionis, reuerentia & timor erga miniſtros Dei: vitæ in plurimis emendatio. Marc. 6. 20. *Herodes enim metuebat Iohannem, ſciens eum eſſe virum iuſtum ac ſanctum, & obſeruabat eum, auditoq́; eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.* Act. cap. 8. verſ. 13. *Simon verò ipſe credidit: & baptizatus perdurabat*

apud Philippum, & conſpiciens ſigna & virtutes magnas edi, obſtupefiebat. Hoſ. 6. 4. *Quid faciam tibi Ephraim? quid faciam tibi Iuda? ſanctitas veſtra vt nubes matutina, & tanquam ros mané vadens.*

Secundus gradus exequutionis decreti reprobabationis in adultis vocatis, eſt Relapſus qui ſic plerumque efficitur; primò reprobus peccato aliquo decipitur. Secundò, Cor illius eodem peccato obduratur. Tertiò, Obduratum cor malum & peruerſum euadit Quartò, Tum ſequitur eius incredulitas, qua audito & cognito dei verbo non amplius aſſentitur. Quintò, Hanc immediatè, ſequitur Apoſtaſia à fide in Chriſtum. Hebr. 3. 12, 13. *Videte fratres, nequandò ſit in vllo veſtrum cor malum & infidele, deficiendo à Deo viuo.* 1. Tim. 1. 19.

Hæc Apoſtaſia quandoq; eſt peccatum in Spiritum ſanctum. Quod eſt, quandò quis ſciens ex obſtinatione blaſphemias mittit in veritatem diuinam certò cognitam. Hæc cordis obſtinatio oritur ex inueteratis affectibus, odio, invidia, malitia, directè in Deum ipſum & Chriſtum. Nomen habet, non quòd in perſonam ſpiritus, ſed quia contra donum Spiritus, id eſt, illuminationem fiat. Irremiſſibile eſt, ex eo tantum quod fidem & pœnitentiam excludit. Heb. 6. 4. & 10. 26. *Nam ſi vltrò peccauerimus poſt acceptam cognitionem veritatis, non adhuc pro peccatis reliqua eſt hoſtia.*

Poſt Apoſtaſiam ſequitur pollutio, quæ eſt ipſa plenitudo iniquitatis, ſanctificationi penitus contraria.

traria. Gen. 15. 16. *Progeniem autem quartam huc reuerſuram, eò quòd non ſit completa iniquitas Emoræi adhuc.*

Tertius gradus eſt, damnatio qua reprobi æterno ſupplicio addicuntur. Damnationis exequutio incipit in morte, perficitur in vltimo iudicio. Luc. 16.22,23. *Factum eſt autem vt moreretur mendicus, & aſportaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ: mortuus eſt verò etiam Diues ille, ac ſepultus eſt. Et apud inferos ſublatis oculis ſuis, cum eſſet in tormentis vidit Abraham procul, & Lazarum in ſinu eius.*

Exequutio decreti Reprobationis in infidelibus non vocatis, ſic eſt. Primùm, à natura habent ignorantiam & vanitatem mentis. Poſt eam ſequitur obduratio cordis, qua fiunt omnis doloris ob peccata, expertes. Deinde exiſtit reprobus ſenſus, qui eſt quandò naturale rationis & iudicii lumen de rebus bonis & malis extinguitur. Poſtea vbi cor dedoluit, tum oritur perpetratio peccati ἐν πλεονεξίᾳ. His accedit pollutio quæ eſt plenitudo peccati. Poſtremò, his omnibus tribuitur iuſta merces, nimirum horrenda damnatio. Epheſ. 3.18. *Cogitationem habentes obſcuratam & abalienatam à vita Dei propter ignorantiam quæ eſt in ipſis, ex obduratione cordis eorum.* Rom. 1.28. *Et ſicut non viſum eſt eis, Deum in notitia retinere: ita tradidit eos Deus in mentem omnis iudicij expertem, vt facerent quæ minimè conueniebant.*

CAP.

CAP. 54. *De ſtatu Reproborum quando ſunt mortui.*

MOrs Reprobi, eſt ſeparatio corporis & animæ: corporis quidem, vt ad tempus in humo intereat: animæ, vt horrorem ſentiat in abyſſo vſque ad tempus vltimi iudicii: quo tempore horrendiſſimum in ignem abyſſi proiicietur. 1. Pet. 3.19. *Per quem etiam ſpiritibus, qui ſunt in carcere profectus prædicauit.* Luc. 8. 2. Pet. 2. 4. *Nam ſi Deus Angelis qui peccauerunt non pepercit, ſed in tartarum detruſos, catenis caliginis tradidit damnationi ſeruatos.*

Reprobi, quando moriuntur, vel inſenſati & ſtupidi fiunt inſtar lapidum: vel terribili horrore conſcientiæ & deſperatione de ſalute, velut gurgite, abſorbentur. 1. Sam. 25. 36. *Sed fuit manè, cum abiiſſet crapula à Nabale, & indicaret ei vxor eius res iſtas, vt obſtupuerit animus eius in ipſo, & ipſe fuerit veluti lapis, cumq́; fuiſſent quaſi decem dies, quibus plaga affecerat Iehoua Nabalem, mortuus eſt.* Mat. 27. 5. *Et ipſe abiectis illis numis argenteis in templum ſeceſſit, & abiens ſtrangulauit ſe.*

CAP. 55. *De damnatione Reproborum in vltimo iudicio.*

IN vltimo iudicio, ad auditã tubã, viui, horrore percuſſi, in momẽto mutabuntur, mortui reſurgẽt ad

damnati-

damnationem. Vtrique erunt corporibus, immortalibus quidem, ſed tamen ingloriis: & ad ſiniſtram Chriſti Iudicis ſuper terram ſtantes ſententiam damnationis audient: Abite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & Angelis eius. Ioh. 5. 29. *Et prodibunt qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt in reſurrectionem condemnationis.* Matth. 25. 41. 1. Theſſal. 4. 16, 17. *Nam ipſe Dominus cum hortationis clamore & voce Archangeli ac Dei tuba, deſcendet è cœlo: & qui mortui fuerint in Chriſto, reſurgent primum: deinde nos viui, qui reliqui erimus, rapiemur in occurſum Domini in aera, & ita ſemper cum Domino erimus.*

CAP. 56. *De ſtatu Reproborum in Inferno.*

POſt ſententiam damnationis enunciatam, ſequitur mors æterna, cuius hic ſtatus erit.

I. Separantur Reprobi à præſentia & gloria Dei.

II. Summa confuſione atque acerbiſſima ignominia afficiuntur: quia reuelantur omnia eorum occulta ſcelera & peccata. 1. Theſſ. 1. 9. *Qui pœnam pendent æterni exitij, damnati à præſente domino, & potente ipſius gloria.* Matth. 5. 8. *Beati mundi corde: quia ipſi Deum videbunt.* 1. Ioh. 2. 28. *Nunc igitur, filioli, manete in eo: vt cum patefactus fuerit, habeamus fiduciam, neque pudefiamus coram eo in ipſius aduentu.*

III. Societatem habent cum diabolo & angelis

lis eius. Mat. 25.41.

IV. Incredibili horrore & ſumma anxietate toti cruciantur ex ſenſu iræ diuinæ in eos effuſæ in æternum. Iſa. 66. 24. *Et egreſſi videbunt cadauera hominum illorum, qui defecerunt à me: nam vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, eruntq; nauſeæ omni carni.*

Hinc pœna damnatorum appellatur ignis inferni, vermis, fletus, & ſtridor dentium, tenebræ exteriores, &c. Apoc. 21.8. *Timidis autem & incredulis, & execrabilibus, & homicidis, & ſcortatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus pars aſſignata eſt in ſtagno ardenti igne, & ſulphure, quod eſt mors ſecunda.* Mat. 13.42. *Proijcientq; eos in fornacem ignis: illic erit fletus, ſtridorq; dentium.* Eſa. 66.24.

Corollarium.

Atque ita eſt plena exequutio decreti reprobationis; vnde elucet ſumma Dei iuſtitia in puniendo peccato: ex qua præterea exiſtit gloria Dei, quam ſibi vt vltimum finem in his omnibus propoſuit. Eundem ergo tibi finem Chriſtianus proponito. Roman. 9.14, 15, 16, 17. *Quid igitur dicemus? num iniuſtitia eſt apud Deum? Abſit. Nam Moſi dicit, miſerebor cuius miſertus fuero, & commiſerabor, quem commiſeratus fuero. Nempe igitur electio eſt non eius qui venit, neque eius qui currit, ſed miſerentis Dei: dicit enim Scriptura Pharaoni, ad hoc ipſum excitaui te, vt oſtendam in te poteſtatem meam, & vt annuntietur*

annuntietur nomen meum in tota terra. 1.Cor.10.21. *Siue igitur editis, ſiue bibitis, omnia in Dei gloriam facite.*

CAP. 57.

De Prædeſtinationis Applicatione.

PRædeſtinationis applicatio ad certas & ſingulares perſonas neceſſaria eſt: & duas ea partes continet: iudicium Dei de particulari prædeſtinatione, & eius vſum.

Iudicium de noſtra prædeſtinatione faciendum eſt iuxta regulas quæ ſequuntur.

I. Electi, & ſoli & omnes, non ſolum verè poſſunt fieri, ſed etiam ſuo tempore in hoc mundo fiunt reipſa certi de ſui ad æternam vitam in Chriſto electione. 1. Cor. cap. 2. verſ. 12. 2. Cor. cap. 13. verſ. 5.

II. Iſta cognitio haurienda eſt, non è primis cauſis electionis, ſed potiùs ex vltimis illius effectis: quæ præſertim duo ſunt, internum teſtimonium ſpiritus & effecta ſanctificationis. 2. Pet. 1. 10. Rom. 8. 16.

III. Teſtimonium iſtud à ſpiritu ſancto eſſe, ac proinde non eſſe carnalem præſumptionem conſtabit. 1. Ex perſuaſione, quia Spiritus ſanctus non modò ait, ſed omninò perſuadet nos eſſe filios Dei quod caro non poteſt facere. 2. Deinde ex ratione

ratione perſuadendi, quia perſuadet ſpiritus, non rationibus ductis ex operibus vel ab illa dignitate noſtra, ſed è gratia & amore Dei petitis: quo modo nunquam perſuadebit diabolus. 3. Ex effectis eiuſdem teſtimonij. Nam præſumptio quiddam mortuum eſt: perſuaſio Spiritus ſancti efficaciſſima. Quibus enim perſuaſum eſt ſe eſſe electos, & adoptatos filios Dei: iidem illi Deum amabunt, in eo fiduciam ponent, eumq; ex corde inuocabunt.

IV. Iſtud teſtimonium, ſi fortè languidum fuerit, ex altero ſpiritus ſancti effecto, id eſt è ſanctificatione, electionis iudicium faciendum eſt: quemadmodum ſi abeſt flamma, è calore ignem eſſe coniicimus.

V. Inter effecta ſanctificationis inprimis excellunt hæc quæ ſequuntur. I. Sentire defectus & amaro corde offenſionem Dei lugere. II. Luctari contra carnem; id eſt, carnis motiones impias nolle, & odiſſe, & ex iis tædio, & moleſtia languere. *III.* Gratiam, Dei Chriſtiq; meritum ad ſalutem vehementer expetere. *I*V. Adeptam maxmi æſtimare. Phil. 3.8. V. Amare Prophetam quatenus Propheta, & Chriſtianum quatenus Chriſtianus: eóque nomine velle pro iis vitam profundere. Mat. 10.42. 1. *I*ohan. 3.16. V*I*. Ardenter cum gemitu inuocare deum. V*II*. Amare aduentum Chriſti ad vltimum iudicium. V*III*. Fugere occaſiones peccati, & ſeriò ſtudere nouæ legis obedientiæ. *I*X. *I*n his omnibus ad finem vſque perſeuerare.

Rectè

Rectè Lutherus. *Qui vult Deo ſeruire, eum opertet credere inuiſibilia, ſperare dilata, & Deum diligere oſtendentem ſe contrarium, atque ita in finem vſque perſeuerare.*

V. Quodſi omnia ſpiritus effecta in nobis languida fuerint, ſciendum nos probari, ita tamen, vt minimè deſpondeantur animi, quia certum eſt fidem eam, quæ parua eſt inſtar grani ſynapis, & imbecilla, inſtar infantis, ad veram inſitionem in Chriſtum ſufficere: ideoque ex imbecilla fide, & languidis Spiritus ſancti effectis de electione non eſſe dubitandum.

VI. Si verò quis eiuſmodi Spiritus effecta in ſe nunquam ſenſerit: non proinde debet ſtatuere ſe eſſe ex reproborum numero: ſed potius eum verbo & ſacramentis vti oportebit, vt Chriſtum intus trahentem ſentiat & ſalutis fiduciam conſequatur.

VII. Iudicium de cuiuſquam reprobatione nullum faciendum eſt. Quia Deus peccatores ſæpiſſimè ab ipſius regno quam longiſſimè diſtantes iis ipſis præfert, qui videbantur eſſe filij regni. Hinc illud Chriſti eſt: Publicani & meretrices antecedent vos: præterea etiam vocantur aliqui hora vndecima, quod celebre latronis pendentis exemplum indicat.

Vſus doctrinæ prædeſtinationis multiplex eſt. Primò, ex ea docemur.

I. Non eſſe iuſtificationem vllam ex operibus; vel etiam vllum omnino meritum operum. Nam

electio

electio eſt ex mera gratia : ideoq; etiam iuſtificatio, quia (vt dictum eſt) cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati. Hinc eſt quòd in negotio ſalutis, gratia in totum ſibi omnia vendicat. Rom. 11.5. *Reſeruatio ſecundum electionem gratuitam facta eſt.* 2. Tim. 1.9. *Qui ſeruauit nos & vocauit vocatione ſancta; non ex operibus noſtris, ſed ex propoſito & gratia.* Phil. 1.29. *Quia datum eſt vobis in Chriſto non ſolùm in eum credere, ſed etiam pro eo affligi.* Rom. 3.29. *Iuſtificamur gratis, id eſt, eius gratia.* Tit. 3.5. *Non ex operibus iuſtis, quæ fecerimus nos, ſed ex miſericordia ſua ſeruauit nos per lauacrum regenerationis.* Ezech. 36.27. *Faciam vt in ſtatutis meis ambuletis.* Rom. 6.23. *Donum autem dei vita æterna.*

II. Aſtrologiam Genethliacam ridiculam & impiam eſſe. Quia ſimiles eos vita & moribus eſſe ſtatuit, quos è diuina prædeſtinatione diſſimiles eſſe conſtat. Iacob & Eſau ex ijſdem parentibus concepti, & abſq; omni fere temporis interuallo (Iacob enim Eſaui pedem inter naſcendum tenebat) ex vtero prodeuntes & moribus diſſimilimi fuerunt, & diuerſos vitæ caſus conſequuti ſunt. Hoc ipſum in omnibus ferè gemellis, & in aliis plurimis accidere ſolet, qui eodem momento naſcuntur.

III. Deum ſapientiſſimum, omnipotentem, iuſtiſſimũ, miſericordiæ pleniſſimum eſſe. *O profundas diuitias tum ſapientiæ, tum cognitionis Dei! quàm inſcrutabilia ſunt eius iudicia, & eius viæ imperueſtigabiles.* Eph. 1.5. *Qui prædeſtinauit nos, &c. pro beneuo-*

to affectu voluntatis ſuæ ad laudem glorioſæ ſuæ gratiæ.

Secundò monemur:

I. Deponendam eſſe dubitationem & diffidentiam de ſalute; quia pendet ea non ex operibus vel fide noſtra, ſed ex decreto electionis, quod eſt immutabile. Mat. 24.24. *Surgent pſeudochriſti & pſeudoprophetæ, & edent ſigna magna & miracula: ita vt ſeducant (ſi fieri poſſit) etiam electos.* Luc. 10.20. *Gaudete quòd nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis.* Rom. 8.33. *Quis tentabit crimina aduerſus electos Dei? Deus eſt qui iuſtificat.* 2. Tim. 2.19. *Solidum tamen fundamentum Dei ſtat, habens hoc ſigillum, nouit dominus, qui ſunt ſui: & diſcedat ab iniuſtitia omnis qui nominat nomen domini.* Ex his apparet, defigendam eſſe anchoram ſpei in illa veritate & firmitate immutabilis εὐδοκίας Dei, vt, quamvis fluctuet fides & naufragio proxima ſit, nunquam tamen (in medio naufragio arrepta reſipiſcentiæ tabula) penitus demerſa jaceat.

II. Humiliandos eſſe animos noſtros ſub potenti Dei manu. Sumus enim vt lutum in manu figuli. Rom. 9.21. *Per infidelitatem defracti ſunt, tu verò per fidem ſtas. Ne effertor animo, ſed time.* Rom. 11.20.

III. Gloriam Deo dandam eſſe. 2. Theſſ. 2.13. *Nos autem debemus gratias agere Deo ſemper de vobis, fratres dilecti à domino, quòd elegerit vos Deus ab initio ad ſalutem, &c.*

IIII. Cru-

IIII. Crucem patienter ferendam. Rom. 8. 29. *Nam quos præſciuit, eoſdem & prædeſtinauit vt conformes fiant imagini filij Dei.* Iſta verò cum Chriſto conformitas, eſt in afflictionibus ferendis. Phil. 3. 10. *Vt cognoſcam eum & vim reſurrectionis ipſius, & communionem perpeſſionum ipſius, dum conformis fio ipſius morti.*

V. Bonis operibus ſtudendum eſſe. Eph. 2. 10. *Nam ipſius ſumus opus, conditi in Chriſto Ieſu ad bona opera, quæ præparauit Deus vt in ijs verſaremur.*

Hactenus de Theologia:

Scientiæ ſacræ, Theologiæ miniſtræ variæ ſunt.

I. Ethica Sacra.

II. Oeconomica Sacra.

III. Politia Ciuilis.

IV. Politia Eccleſiaſtica. Sub hac continentur Prophetica, & Academica.

V. Politia Iudæorum, quatenus differt ab Eccleſiaſtica.

EXIMIA TRACTATIO DE conſolandis ijs qui circa Prædeſtinationem tentantur.

DESVMPTA E SECVNDA reſponſione Theodori Bezæ *ad Acta Colloquij Mompelgart. Tubingæ edita.*

NIſi (inquit D. Andreas) *regeneratio cum Baptiſmo ſemper, & in ſingulis baptiſatis cohæreat, nullus conſolationis locus relinquitur erigendis eorum conſcientiis, qui quòd nullos Sp.S. in ſe motus tunc ſentiant, non habent quò refugiant, niſi ad verbum & Sacramenta, & imprimis ad Baptiſmum. Hoc autem remedium nullius fuerit momenti, niſi neceſſariò cogitationibus illis à Diabolo inſpiratis opponatur, quòd Deus ſit maior corde noſtro, qui in Baptiſmo adoptionem non modò nobis obtulit, ſed etiam reuera contulit, ſicut dixit, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: & Paulus, Quicunque baptizati eſtis, Chriſtũ induiſtis, qua cõſolatione Circũciſionis armatus David Goliath aggreditur: Alioqui enim conſequitur Baptiſmũ eſſe otioſam cæremoniam, & totã Trinitatem mendacij argui. Proinde depellendus potiùs eſt Satan his verbis, Recede à me Satan, nullam partem in me habes, quia in nomine ſanctæ Trinitatis ſum baptizatus, & verè in Filium Dei ſum adoptatus.* Hæccinè igitur illa ſunt, quibus tam ſæpè & tam verboſè

boſè inculcatis D. Andreas me penitus proſtrauit? quod tamen argumentum quum ſit valde involutum, ego ſic euoluo. Primùm quod ad locos Scripturæ citatos attinet, iſtud, *Maior eſt Deus corde noſtro* deſperationem auxerit, non conſolationem attulerit. Nec enim Iohannes 1. Iohan. 3. 20. illud commemorat, vt deſperabundis ſuccurrat, propoſita miſericordię Dei magnitudine, ſed vt ſuperbos maieſtatis diuinæ immenſitate contundat. Deinde homini de ſua electione dubitanti, & nulla fidei teſtimonia in ſeſe ſentienti (qualis iſte eſt de quo hîc agitur) quodnã ſolatium afferrent iſta, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit? Nam è contrario ſic colligeret, ego verò non credidi, itaque licet baptizatus, ſaluus non ero. Nam rectè Auguſt. tractat. in Iohan. 6. de Simone Mago loquens, *Baptiſma*, inquit, *illi quid proderat? Noli ergo gloriari de Baptiſmate, quaſi ex ipſo ſalus tibi ſufficiat*. Illum verò Pauli locum ex Gal. 3. quàm apertè detorqueat D. Andreas paulò ante oſtendi. Neque firmiores ſunt rationes ab abſurdo petitæ quibus D. Andreas ſuum hoc argumentum conatur fulcire. Num enim propterea verax non eſt Deus, quoniam veritas ipſius à contemptoribus negligitur, aut etiã deridetur? Nũ propterea inanis eſt in ſeſe Baptiſmi cæremonia, propterea quòd alij gratiam in eo promiſſam reſpuũt, alij, ſi D. Andreę creditur, illã receptã excutiũt? An idcirco Evãgelium nó eſt potẽtia dei ad ſalutẽ, quoniã incredulis eſt odor mortis ad mor-

 tem?

tem? An ideò Cœna Domini non eſt fœderis Domini pignus, quòd tam multi ſacris ſignis, vel etiam, vt D. Andreas contendit, ipſo Chriſti corpore manducato abutuntur? Et, vt à notiſſimis quoque ſumam argumentum, An ſeparatur Lux à Sole, quoniam neque cæcis lucet neque dormientibus, neque oculos, quo minus illa luce fruantur, vltrò claudentibus? Sed illud eſt omnium ineptiſſimum, quod pro fundamento huius argumenti ſubſternit D. Andreas, nempe inane eſſe perfugium ad Baptiſmum in eiuſmodi tentationibus, niſi cum ipſo ſtatuamus omnes baptiſatos neceſſariò in Baptiſmo adoptari. Primùm enim ſi valet hæc conſecutio in Baptiſmo, fruſtaneum quoque fuerit tentatum quempiam ad verbi & Cœnæ Domini teſtimonium relegare, niſi neceſſariò quoque regenerari & adoptari dicamus quibuſcunque verbum Dei prædicatur, & quicunque ad Domini menſam accedunt: quorum neutrum niſi cum impudente mendacio D. Andreas affirmarit. Sed hoc etiam omiſſo, & conceſſo quod in Baptiſmo poſtulat D. Andreas, tentatus quiſpiam, auctore Satana, annon egregium iſtum conſolatorem ſuo ipſius argumento repulerint? Eſto, D. Anrdea quod tu dicis, Fuerim baptiſatus & tunc adoptatus: quum tamen dicas firmam hanc non eſſe gratiam, ſed ab ea excidere me potuiſſe, vti ſanè excidiſſe me ſentio, annon quod vna manu mihi videris tribuere, altera mihi tutemet eripis? Quorſum

ſum igitur hæc tu mihi ſuggeris, quæ me non modò non ſubleuent, verùm è contrario deteſtandum meum ingratum animum mihi magis ac magis ſpectandum proponant? En quam firmam conſolationem laborantibus periculoſiſſima tentatione conſcientiis iſtud D. Andreæ dogma ſuppeditet.

Quòd ſi quis roget, quomodo ſit igitur iſti tentationi occurrendum, dicam quod certiſſimo fundamento nititur, & ſæpiſſime ſum in multis expertus, & quod copiosè explicare conſtitui, in Chriſtiani lectoris gratiam. Primùm igitur illud docemus contra quàm D. Andreas falſiſſimè nobis impingit, æternam illam πρόθεσιν, vt loquitur Paulus, quæ eſt ſalutis electorum baſis, nunquam eſſe à nobis in ipſius Dei abyſſo quærendam, ſed in ipſius patefactione, id eſt, in vocatione per verbum & Sacramenta. De adultis loquor, quales eſſe neceſſe eſt de quibus conſolandis hic à nobis quæritur. Et quoniam externa illa vocatio, non eſt ſolis electis propria, (Multi enim vocati, pauci electi,) ſed ea demum quæ eſt efficax, id eſt, per quam non tantùm illuſtratur intellectus ſalutari veri Dei cognitione, verùm etiam in voluntate creatur, quamuis non perfectè tamen verè odium mali, vnde peccati fuga & amor boni oritur, ſiue rectè volendi & faciendi ſtudium: idcirco in illa periculoſiſſima tentatione ex hac veluti pyxide, verum illud nepenthe depróptum laboranti conſcientiæ applicamus.

Si mihi ſit igitur negotium cum eo, qui vel nunquam fuerit Evangelico miniſterio vocatus, vel vt vocatus fuerit, nunquam tamen vocantem audiuiſſe ſibi vel aliis ſit viſus: & qui inde colligat ſe non eſſe ex eorum numero quorum Dominus conſtituerit miſereri: ſuggero illi Sophiſtam eſſe Satanam, qui ſic illum doceat concludere: non minus falsò quàm ſiquis in media nocte poſitus, affirmaret Solem, quia nondum ſit exortus, nunquam exoriturũ. Et hoc eſt, quod quum D. Andreæ obieciſſem pag. 482. impudentiſſimè corruptum edidit, his verbis, *tentato homini dicendum eſt, Solem ortum eſſe etiamſi nondum ortus ſit*. Quaſi verò mentiri doceam, ſiue hæc dicti mei deprauatio tam impudens ab amanuẽſibus ipſius D. Andreæ, ſiue ab ipſomet profecta ſit. Et quum ad hoc excepiſſet D. Andreas, inutilem fore hanc conſolationem, quoniam miſer ille dubitare etiam poſſit, an ſit illi Sol deinceps exoriturus, ſubieci paucis quod hic penitus ab ipſius amanuenſibus præteritum fuit, & quod plenius propterea nunc repetam. Miſero igitur illi ab illa falſa & Satanica concluſione depulſo ſuggere mox conſueui, quamuis externa per ſe vocatio penitùs pacandæ conſcientiæ non ſufficiat, maximum tamen eſſe illius aduerſus Satanam præiudicium & pondus. Eos enim qui nunquam vel intus vel foris vocentur, (loquimur autem hîc de ordinaria vocatione) neceſſariò perire: quicunque verò vocatur, in primo ſalutis limine pedem iam habere,

habere, vnde, niſi per ipſos ſteterit, certus in atrium ac tandem etiam in ipſam ſalutis regiam pateat aditus: & hanc adhortationem multis modis confirmo. Cur enim, inquam ego, dubites de eius voluntate qui me ad te vocandum miſit, nullam cauſam habes, niſi fortè peccatorum tuorum multitudinem. Huic oppone diuinæ quæ tibi à Deo per me præbetur miſericordiæ immenſitatem. Introducit te Deus in electorum viam: cur illum ſequi recuſaueris? Si te nondum ſentis intus permoueri, pete vt permouearis. Hoc deſiderium ſcito pignus eſſe paternæ erga te beneuolentiæ. Huic nec poteſt, nec vult deeſſe quod ipſe vnus in te excitauit. Iſtis denique exhortationibus adiicio locum de vocatis hora vndecima, de vocatione gentium poſt tot ſecula, de pendente in cruce latrone, & alia eiuſmodi, quibus remediis nunquam me fruſtra vſum fuiſſe memini.

Sin verò mihi negotium eſt cum iis qui Deum vocantem aliquando audierint, ſed quòd in aliquod graue peccatum ſint prolapſi, vel quòd emanſores fuerint ex Eccleſia, vel quòd diu contemptis publicis priuatiſque monitis fuerint Eccleſiæ offendiculo, vel, vt non ſemel animaduerti optimis etiam & religioſiſſimis nonnullis eueniſſe, quòd dum ſibi non ſatisfaciunt, toti ſunt adeò in ſeipſis aſſiduè redarguendis, vt clementiæ diuinæ ad tempus obliuiſcantur: vt eos prætermittam qui naturæ imbecillioris vitio, grauiſſimis interdum huiuſ-

modi

modi tentationibus periculoſiſſimè, niſi medicum idoneum nacti fuerint, exerceantur: cum illis, inquam, ſic agere ſum ſolitus.

Primùm flagito, vt quid potiſſimùm illos tantopere exagitet in ſinum meum effundant, & prout ex ipſis quid & quantum iſtud ſit, intellexi, caueo quidem in primis ne iam plus ſatis conſternatos, propoſita Legis ſeueritate penitùs deiiciam: ſed ita vt à condemnatione ſuorum peccatorum & iudicij diuini meditatione non prorſus illos abſtraham: ſic videlicet pro viribus temperato conſolationis ſermone, vt Deum tamen illis meritò infenſum eſſe minimè diſſimulem.

Sic præparatos denique percontor, an ſemper ſic affecti fuerint. Immò, reſpondere ſolent, tempus fuit quo pacatiſſima conſcientia Deum hilaris inuocabam, beatus & fidei ac ſpei plenus, quam gratiam miſer ego nunc effudi, nec aliud eſt quod me nunc magis excruciet, quàm ſuperioris illius temporis recordatio. At enim, inquam ego, vtra grauiùs te premit cogitatio, iudicii-ne diuini apprehenſio, an diſplicentia, quòd tam benignum patrem offenderis? Vtrumque, inquiunt, & quidem iſtud poſterius in primis. Ergo tibi (inquam) diſplicet etiam peccatum, quatenus peccatum, id eſt quoniam turpe eſt & illo Deus vt ſummè bonus offenditur? Ita eſt, inquiunt, & pudet me tam ſceleratum apud illum tam bonum me ipſum

ſum

ſum ſiſtere. At nemo, inquam offenditur, ſed gaudet potiùs eius quem ipſe oderit læſione. Ita eſt aiunt, & abſit vt Deum ipſum quamuis me odio proſequentem oderim, cui potiùs vtinam fieri poſſet vt reconciliarer. Tum ego. Bono animo eſto, mi frater, ſalua res eſt. Quis enim Deum præſertim ferientem amare, quis eius quam amiſſam putat beneuolentiam deplorare, quis optare poſſit in gratiam cum ipſo redire, niſi quam ille quantumuis iratus amare non deſierit? niſi fortaſſis non didiciſti cognitionem noſtræ in Chriſto ſalutis, non à carne & ſanguine, ſed ab ipſo Deo, qui prior nos cognitione ſui dignatur, & ab ipſo Chriſto nobis patrem patefaciente, oriri: & Deum à nobis non prioribus amari ſed redamari, eius beneficio qui nos prior dilexit quum ipſius inimici eſſemus. Habes igitur, mi frater, cur tibi de anteactis multis diſpliceas, non cur animum deſpondeas. Habes denique intùs & apud te certa illius ipſius erga te quam expetis reconciliationis ſequuturæ teſtimonia, modò illum qui veræ in te reſipiſcentiæ fundamentum iecit, diſplicentiæ nimirum peccati, & reconciliationis deſiderium, precibus aſſiduis interpellare non deſiſtas. Ouis eſt etiam quæ extra gregem ad tempus aberrauit: & tu ipſe illa es ouis, quam relictis illis nonaginta nouem, fidus ille ſingularum ſibi à patre creditarum ouium cuſtos, non tam per meum miniſterium tibi nuntiat ſe quærere, quàm quæſitam, licet non ſe quærentem, inueniſſe.

ueniſſe. Pulſate enim, inquit ille, & aperietur vobis: & an illas promiſſiones oblitus es reſipiſcentibus toties inculcatas: immò etiam tam multis eorum etiam exemplis confirmatas qui videri poterant prorſus deplorati? At ego, inquit rurſum ille, nullos illius paracleti motus, nullum fidei vel ſpei ſenſum nunc habeo: ſed contraria experior omnia. Immo, inquam, te ipſum fallis, vt te paulò antè monui. Peccatum enim non tantùm propter pœnam, ſed quoniam turpe eſt, & propter Deum odiſſe, nullus alius quàm ille paracletus docet, quamuis ſeſe nondum totum prodens: vtpote quem tam multis modis offenderis, vt te quaſi penitùs deſeruiſſe aliquantiſper videatur. Sed illum à te non prorſus exiuiſſe, verùm in intimum duntaxat quempiam tuæ mentis angulum receſſiſſe, vnde rurſus precibus tuis exoratus ſeſe ſit demonſtraturus, illud ipſum euincit de quo te ſecundò iam commonefacio. Sed vt illud ipſum tibi demus quod ais, lethargus hic fuerit fidei non interitus. Vixiſti in matris vtero, & vitam ipſe tuam ignorabas. Ebrius certè non rationem, ſed rationis, & interdum corporis etiam vſum ad tempus amittit. Hyeme dixeris emortuas arbores, quæ verè reuireſcunt. Hodie Sol occidet, ſed cras rurſum oriturus. Et quoties in duellis qui proſtratus fuit, tamen victor euaſit? Idem ſcito quibuſvis in illa Spirituali carnis & Spiritus, noſtra partim imbecillitate, partim ſocordia, partim etiam culpa euenire. Ad hæc ille, vt eiuſmodi pertinaciſſimæ ſunt

in

in nonnullis tentationes, vtinam verò, inquiet, ſtatuere poſſem hæc ad me pertinere. Nam dubitare me an ſim ex eorum numero quorum miſereri Deus conſtituit, præſens mea cogit conditio.

ERRATA SIC CORRIGENDA ope Regiſtri in infima pagina poſiti.

B.2.a.lin.7.*lucem eſſe, in deo*.C.1.b.l.13.*ἀνομίαν*. E.2.a.l.13.*ἀπαράβατον* E.5.b.l.30.*per ſpiritum*.G.2.a.l.14.*Euſeb.lib.8.c.3*.G.2.b.l.2. *è militibus Iuliani, quidam*.G.3.a.l.28.*Apoſtatica*.G.3.b.l.19.*Iuſtinus lib.quaſt.& reſponſ*.107.& l.21.*inſipientibus*.G.5.b.l.17.*Aruſpicina*. G.7.a.l.6.*Deum colere aggreditur peruerſo*.& l.28.*Tertul. Apol. cap*.39 & b.l.5.*e Antoninum*. G.8 a.l 21.*durant vel tolluntur*.& l.22.*Deutr*.23.H.8 a.l 7.*quam nemo poteſt tollere*. I.8.b.l.15.*In vultu*. L.7.a.l 5.*corpus ſuum dehoneſtat*.ſunt authoris verba. L.8.b.l.14.*quæ quotidie*.& l.16.*quæ in vita*.M.1.a.l.3.*Sed declinando, rupes fugiunt*.M.2.b.l.11.*purgatione alui*.& l.26.*virtus dicta ſanctè viuendi*. O.4.a.l.19.*Malac*.3.1.O.6.a.l.28.*σχηπτικῇ*. R.2.b.l.23.*κατάρτισιν*.*&c*.